

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “สภาพปัญหาและการคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตเมือง :
กรณีเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในเมืองเชียงใหม่”

โดย นางปนัดดา บุญยสาระนัย
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สิงหาคม 2551

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “สภาพปัญหาและการคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตเมือง :
กรณีเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในเมืองเชียงใหม่”

ผู้วิจัย

นางปนัดดา บุญยสาระนัย
สังกัด สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ชุดโครงการ การพัฒนาระบบคุ้มครองเด็กในสังคมไทย

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

คำนำ

รายงานการวิจัยฉบับนี้ เป็นผลจากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ในพื้นที่ชุมชนเมืองเชียงใหม่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าเข้ามาอาศัยอยู่ เพื่อเป็นตัวอย่างในการศึกษาทำความเข้าใจเรื่อง ปัญหาของการคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์จากพื้นที่สูงที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยในเขตเมือง เด็กจากกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในการศึกษาครั้งนี้ มิใช่ภาพตัวแทนทั้งหมดของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่ม ยังมีเด็กกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มอื่นๆ ที่อาจจะมีสภาพปัญหาและเงื่อนไขในการดูแลและให้ความคุ้มครองในลักษณะอื่นที่แตกต่างกันออกไป หากแต่เด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าเป็นเด็กที่ออกมาเป็นเด็กเร่ร่อน ขอดทาน หรือเดินขายดอกไม้ ฯลฯ มากกว่าเด็กกลุ่มอื่น อีกทั้งผู้วิจัยก็มีโอกาสได้คลุกคลีกับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มนี้มากกว่ากลุ่มอื่นๆ จึงเห็นว่าเป็นกลุ่มที่น่าจะเลือกเป็นตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ได้ให้การสนับสนุนทั้งในด้านโอกาสและทุนทรัพย์ให้มีการศึกษาเรื่องนี้ รวมถึงทีมงานสนับสนุนในการประสานงานจากคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นอกจากนี้ต้องขอขอบพระคุณทุกฝ่ายที่ช่วยอนุเคราะห์ข้อมูลและประสบการณ์ชีวิตและการทำงานในด้านนี้ให้แก่ผู้วิจัย ทั้งจากครอบครัวและเด็กจากกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าที่อยู่ในชุมชนต่างๆของเมืองเชียงใหม่ ชุมชนอาข่าเมืองเชียงใหม่ โบสถ์คริสต์จักรอาข่าเมืองเชียงใหม่ หน่วยงานจากภาครัฐ อาทิ ศูนย์ประสานงานเพื่อพิทักษ์สิทธิเด็กและสตรี จังหวัดเชียงใหม่ (ศป.พด.ส.) สถานพินิจและคุ้มครองเด็ก จังหวัดเชียงใหม่ ครูอาจารย์จากโรงเรียนต่างๆในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ เช่น โรงเรียนวัดสวนดอก โรงเรียนวัดพุกช้าง โรงเรียนวัดศรีดอนไชย ฯลฯ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ จังหวัดเชียงใหม่ หน่วยงานภาคเอกชน เช่น สมาคม วาย เอ็ม ซี เอ จังหวัดเชียงใหม่ มูลนิธิอาสาพัฒนาเด็ก จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าข้อมูลจากงานวิจัยนี้จะช่วยก่อให้เกิดความเข้าใจ และเป็นประโยชน์ในการวางแผนเพื่อการคุ้มครองเด็กกลุ่มนี้ในสังคมไทยต่อไป หากมีข้อบกพร่องผิดพลาดประการใดในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอน้อมรับข้อคิดเห็นและเสนอแนะทุกประการเพื่อนำไปปรับปรุงการทำงานในโอกาสต่อไป.

ผู้วิจัย

บทคัดย่อ

รายงานการวิจัยฉบับนี้เป็นผลจากการดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง สภาพปัญหาและการคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตเมือง : กรณีเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในเมืองเชียงใหม่ โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

โครงการวิจัยมุ่งเน้นประมวลสภาพปัญหาและการดูแลคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในเมืองเชียงใหม่ ทั้งที่เป็นบทบาทของพ่อแม่หรือครอบครัวของชาวอาข่า ตลอดจนระบบการดูแลคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์โดยองค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน และกลุ่มเครือข่ายต่างๆ ว่ามีระบบการดูแลคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้หรือไม่ มีกระบวนการอย่างไรบ้าง มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด และควรจะพัฒนา แก้ไข ปรับปรุงระบบการดูแลคุ้มครองเด็กอย่างไรต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบรายบุคคล การสัมภาษณ์กลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล นอกจากนี้ยังใช้วิธีการสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ครอบครัวชาวอาข่าในชุมชนเมืองเชียงใหม่ ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน มีรายได้จากงานรับจ้างรายวัน ทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอในการเอาใจใส่ดูแลเด็ก นอกจากนี้ยังมีช่องว่างระหว่างพ่อแม่กับเด็กซึ่งเติบโตมาจากสภาพสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน กล่าวคือ พ่อแม่ขาดการศึกษาและมีประสบการณ์กับสภาพชีวิตในเมืองไม่เพียงพอที่จะใช้อบรมดูแลบุตรหลาน ขณะที่เด็กเติบโตขึ้นท่ามกลางสภาพสังคมเมืองในครอบครัวที่ยากจนและด้อยโอกาส ขาดความภาคภูมิใจในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตน บางกลุ่มมีข้อจำกัดในการได้รับบริการและสวัสดิการจากรัฐ อย่างไรก็ตาม พ่อแม่ชาวอาข่าพยายามรวมตัวกัน เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้แก่กัน

2. หน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน มีการทำงานในลักษณะประสานความร่วมมือเพื่อตั้งรับ และรอแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วมากกว่าจะเป็นการทำงานเชิงรุกเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา ขาดการประสานสัมพันธ์หน่วยงานให้ทั่วถึง แม้ว่าเด็กกลุ่มชาติพันธุ์จะเป็นกลุ่มเด็กที่เกิดปัญหาและควรได้รับการดูแลคุ้มครองมากกลุ่มหนึ่ง แต่ประเด็นเรื่องความเป็นชาติพันธุ์ของเด็กและครอบครัวไม่ได้รับความสำคัญมากนักในการนำมาใช้เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการทำงาน เพื่อคุ้มครองเด็กกลุ่มนี้เท่าที่ควร

3. ระบบการคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในเมืองเชียงใหม่ ควรมุ่งสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวชาวอาข่าให้ดูแลบุตรหลานได้อย่างมั่นคงบนรากฐานวัฒนธรรมชาติพันธุ์ของตน ควบคู่ไปกับการให้ความร่วมมือเป็นเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อการพัฒนาการดูแลคุ้มครองเด็กให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ต่อไป.

ABSTRACT

This research report is the result of the research project on the child welfare for ethnic children in the urban areas : case study of Akha children in Chiang Mai city which was supported by Thailand Research Fund (TRF).

The research focused on the study of problematic situations and the child welfare for the Akha children in Chiang Mai city by the government and non-government organizations, social networks and the roles of Akha parent and family. What are the obstacles of these procedures? How are the appropriate solutions of these obstacles? How do these child welfare for ethnic children will be developed and improved?

The study has been carried out by the review of literature and official documents and the interview of personnel of various members of Akha people, governmental and non-governmental agencies. Findings are summarized as follows :

1. Most of Akha family in Chiang Mai city are wage labor and still poor. The Akha parent who are uneducated have to coped with cross-cultural situations, lack of the experiences of urban life to suggest and take care their children. At the same time, the Akha children in Chiang Mai city loss of proud on their cultural identity. There are some limitations to access the governmental services such as public health services, high level of education etc. However, the Akha attempt to create their own network to support each other to solve these problems.
2. The related organizations both government and non-government has worked cooperate each other but much more waiting for the problems than fighting with. There are lacking of the public relations on child welfare. The knowledge of Akha believe and ethnicity should be applied for understanding the situations and problem solutions.
3. The child welfare system for the Akha children in Chiang Mai city should focus on the Akha family strengthening for child welfare base on their own Akha culture. While the networking cooperation among the Akha family, community, government and non-government organizations are very significant.

คำนำ		i
บทคัดย่อ		ii
ABSTRACT		iii
บทที่ 1	บทนำ	1
	ที่มาและความสำคัญของการวิจัย	1
	วัตถุประสงค์	3
	ระเบียบวิธีวิจัย	3
	บททวนวรรณกรรม	4
บทที่ 2	ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า	12
	ประวัติศาสตร์	12
	โครงสร้างทางวัฒนธรรมและวิถีการผลิต	16
	โครงสร้างทางสังคมและการปกครอง	26
บทที่ 3	วิถีชีวิตชาติพันธุ์อาข่าจากขุนเขาสู่เมืองเชียงใหม่	28
	ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการโยกย้ายเข้าสู่เมือง	28
	● ผลกระทบจากการพัฒนา ● ผลของการพัฒนาที่อิงกับระบบเศรษฐกิจกระแสหลัก ● นโยบายรัฐในการจำกัดที่ดินทำกิน ● ความต้องการด้านการศึกษา ● การเปลี่ยนแปลงทางศาสนา	
	ความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตในเมืองกับหมู่บ้าน	32
	สรุป	34
บทที่ 4	ครอบครัวและเด็กชาวอาข่าในชุมชนเมืองเชียงใหม่	36
	สภาพทั่วไปของพื้นที่เก็บข้อมูล	38
	ชุมชนกำแพงงาม	38
	ชุมชนหัวฝาย	42

	ชุมชนหลังวัดสวนดอก	46
	ชุมชนหลังวัดโป่งน้อย และชุมชนอื่นๆ	48
บทที่ 5	สถานการณ์ทั่วไปและสภาพปัญหาในการดูแลเด็ก	52
	ด้านเศรษฐกิจ	
	ด้านสังคม	
	ด้านสุขภาพอนามัย	
	กรณีตัวอย่างที่ 1	57
	กรณีตัวอย่างที่ 2	61
	กรณีตัวอย่างที่ 3	64
บทที่ 6	บทบาทของหน่วยงาน/องค์กรภาครัฐและเอกชน	76
	ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตเมืองเชียงใหม่	
	องค์กรภาครัฐ	75
	องค์กรเอกชน	78
	องค์กรชุมชน	85
	สรุป	87
บทที่ 7	บทสรุปและเสนอแนะ	90
	เอกสารอ้างอิง	94
ภาคผนวก	บันทึกการประชุมเสวนาเรื่อง การป้องกันดูแลและพัฒนาระบบ	97
	คุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์	
	ณ อาคารรวมสถาบันวิจัยและบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	
	วันพุธที่ 26 เมษายน 2549	

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของการวิจัย

ภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยซึ่งครอบคลุมพื้นที่ 8 จังหวัดคือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน พะเยา แพร่ และน่าน เป็นบริเวณที่มีพื้นที่ประมาณ 61 % เป็นเขตภูเขาสูง อันเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีความหลากหลายมาก ในอดีตทางราชการได้ใช้คำว่า “ชาวเขา” เพื่อใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ 9 กลุ่มหลักด้วยกันคือ กะเหรี่ยง (ปกากะญอ), ม้ง (แม้ว), ลาหู่ (มูเซอ), เมี่ยน (เย้า), อาข่า (อีเก้อ), ลีซู (ลีซอ), ถิ่น, ลัวะ และ ขมุ กองสงเคราะห์ชาวเขาระบุว่า ในปี พ.ศ. 2540 มีประชากรที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงทั้งสิ้น 991,122 คน ในจำนวนนี้มีประชากรที่เรียกว่า “ชาวเขา” อยู่ประมาณ 78 % หรือ 774,191 คน ส่วนที่เหลืออีกประมาณ 22 % เป็นประชากรกลุ่มต่างๆ ที่เคยอาศัยอยู่ในเขตพื้นราบแล้วได้ย้ายขึ้นมาอยู่บนพื้นที่สูง อย่างไรก็ตามในประเทศไทยมีประชากรชาวเขากระจายตัวอยู่ในพื้นที่ 20 จังหวัด เป็นจำนวน 3,743 หมู่บ้านในเขตภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศ (กองสงเคราะห์ชาวเขา, 2541)

ระยะเวลาราว 4 ทศวรรษที่ผ่านมา “ชาวเขา” ซึ่งอาศัยอยู่บนพื้นที่สูงทางภาคเหนือของประเทศ ได้เป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญสำหรับการพัฒนาและการศึกษาวิจัยโดยหน่วยงานรัฐและเอกชนจำนวนมาก องค์กรและหน่วยงานต่างๆจากต่างประเทศได้เริ่มทุ่มเทงบประมาณจำนวนมากเพื่อสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่สูงในประเทศไทยมาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2510 นโยบายการพัฒนาพื้นที่สูงของรัฐบาลไทยหลายสมัยอยู่บนพื้นฐานที่มองว่า ชาวเขา เป็นผู้สร้างปัญหาและยังต้องการการพัฒนาในหลายด้านด้วยกัน โดยเฉพาะปัญหาด้านความมั่นคงของชาติ เนื่องจากมีชาวเขาบางกลุ่มที่เคยเข้าร่วมเป็นผู้สนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย, ปัญหาการเพาะปลูกพืชเสพติดและผลิตยาเสพติดประเภทต่างๆ, รวมถึงปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและ การตัดไม้ทำลายป่า ดังนั้นโครงการพัฒนาหลายโครงการจากหลายหน่วยงานจึงพากันมุ่งขึ้นไปแก้ไขปัญหาเหล่านั้นบนพื้นที่สูงตั้งแต่ช่วง พ.ศ.2512 เป็นต้นมา เพื่อควบคุมและลดอัตราการเกิดของประชากรชาวเขา เปลี่ยนความเชื่อตามวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยจัดการศึกษาตามระบบการศึกษาของไทย ส่งเสริมพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการเกษตรและการเพาะปลูกแบบสมัยใหม่และการใช้เทคโนโลยีรูปแบบต่างๆ นอกจากนั้นนโยบายของรัฐในการขยายพื้นที่ป่าอนุรักษ์มากขึ้นในช่วงประมาณปี พ.ศ.2530 ทำให้ชาวเขาส่วนใหญ่ต้องประสบกับความยากลำบากในอันที่จะดำรงชีวิตตามระบบวัฒนธรรมและวิถีการผลิตทางการเกษตรแบบดั้งเดิมต่อไปได้ ชาวเขาจำนวนมากไม่สามารถเลือกวิถีชีวิตที่เหมาะสมให้แก่ตนเองได้ เช่น การตัดสินใจเปลี่ยนความเชื่อทางศาสนาแบบนับถือบรรพบุรุษมานับถือพุทธ หรือ คริสต์ บางครั้งก็ไม่สามารถปฏิบัติตามแนวทางของศาสนาใหม่นั้นได้อย่างแท้จริง

ในด้านการศึกษาวชาในปัจุบันส่วนใหญต้องการให้บุตรหลานได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นกว่าระดับประถมศึกษา ซึ่งโรงเรียนที่มีอยู่ตามหมู่บ้านชาเขาโดยทั่วไปไม่สามารถรองรับความต้องการด้านการศึกษาได้พอเพียง เด็กชาเขาส่วนใหญ่ที่ต้องการเรียนหนังสือจึงต้องเข้ามาหาที่พัก หารานทำเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษา บางครอบครัวพ่อแม่ของเด็กก็ย้ายตามลูกหลานเข้ามาอยู่ในเมืองเพื่อดูแลลูกและทำงานรับจ้างหรือค้าขายในเมืองเป็นรายได้ในครอบครัวและใช้จ่ายในการศึกษา บางครอบครัวที่ฐานะยากจนเด็กและครอบครัวต้องขอรับความช่วยเหลือด้านที่พักอาศัยในเมืองและทุนการศึกษาจากหน่วยงานและองค์กรต่างๆ เช่น โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ หอพักนักเรียนชาเขาขององค์กรศาสนาคริสต์ มูลนิธิต่างๆ บางครอบครัวที่มีฐานะยากจน เช่น ครอบครัวที่พ่อหรือแม่ติดยาเสพติด ติดคุก หรือเสียชีวิตจากโรคเอดส์

จากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นบนที่สูงดังกล่าวมานั้น ได้มีส่วนผลักดันให้เด็กชาเขาและครอบครัวจำต้องอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาอยู่ในเขตเมืองมากขึ้นๆ จากการสำรวจชุมชนต่างๆ ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่เมื่อปี พ.ศ.2539 พบว่ามีชาเขาที่อาศัยอยู่ตามชุมชนแออัด, แรงงานรับจ้างตามร้านอาหาร บั๊มน้ำมัน แหล่งก่อสร้าง หอพักนักเรียน วัด บ้านเช่า ห้องเช่า อยู่ประมาณมากกว่า 2,500 คน (ทรงศักดิ์ เทพสาร, 2542) ในปี 2544 พบว่าชาเขาในเขตเมืองเชียงใหม่มีจำนวนสูงกว่า 4,600 คน (ขวัญชีวัน, ปนัดดา, ประสิทธิ์, 2544) ในจำนวนนี้ประมาณการว่ามีชาเขาอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองเชียงใหม่ประมาณ 2,000-3,000 คน นอกจากนี้ยังมีเด็กชาเขาไร้สัญชาติอีกจำนวนหนึ่งที่ข้ามมาจากประเทศพม่าเข้ามาปะปนกับชาเขาในไทย (ซึ่งบางคนก็ยังไม่ได้รับสัญชาติไทย) ทำให้เกิดความซับซ้อนสับสนในการสืบค้นถิ่นที่อยู่เดิม เมื่อเกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นเด็กบางคนไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ ไม่มีสัญชาติ ทำให้นายจ้างบางคนฉวยโอกาสกดขี่แรงงานหรือไม่จ่ายค่าตอบแทนให้

ในกลุ่มเด็กและเยาวชนชาติพันธุ์ที่เข้ามาอยู่ในเขตเมืองนั้นพบว่า ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่กับครอบครัว ญาติพี่น้อง หรืออยู่ในความดูแลของหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ เช่น โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ หรือ หอพักขององค์กรศาสนาคริสต์ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบว่ามีเด็กอีกกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่กันเองตามลำพัง โดยอาศัยอยู่ตามอาคารสถานที่รกร้างไม่มีเจ้าของดูแล อาคารเก่าในเขตเมือง เด็กบางคนมีอาชีพค้าขายเล็กๆ น้อยๆ เช่น ขายดอกไม้ พวงมาลัย เด็กบางคนมีความเป็นอยู่แบบเร่ร่อน และมักจะเข้าสู่อาชีพขายบริการทางเพศได้ง่าย จากข้อมูลของกลุ่มอาสาพัฒนาเด็กซึ่งเป็นองค์กรเอกชนกล่าวว่า ในปี พ.ศ.2542 มีเด็กเร่ร่อนในเมืองเชียงใหม่ประมาณ 263 คน ในจำนวนครึ่งหนึ่งเป็นเด็กชาวไทยพื้นราบจากครอบครัวยากจนในชนบท และอีกครึ่งหนึ่งเป็นเด็กกลุ่มชาติพันธุ์จากที่สูงหลายเผ่าคือ อาข่า ลาหู่ กะเหรี่ยง ลัวะ เมี่ยน ในกลุ่มเด็กเร่ร่อนที่มาจากพื้นที่สูงนี้พบว่าเด็กอาข่าโดยเฉพาะเด็กชายมีจำนวนมากที่สุด

ดังนั้น การศึกษาเรื่องสถานการณ์ของระบบการให้การดูแลและคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในเขตเมืองเชียงใหม่จะเป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจสถานการณ์ของการดูแลเด็กโดยครอบครัว

อาช่า และระบบการให้ความคุ้มครองดูแลเด็กจากหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน สภาพปัญหา วิธีคิด วิธีการดำเนินงานและการจัดการแก้ไขปัญหาลดจนประสิทธิภาพของหน่วยงานและระบบการคุ้มครองเด็กที่มีอยู่สามารถรองรับแก้ไขปัญหาลดจนเข้าถึงเด็กกลุ่มนี้หรือไม่ อย่างไร และควรจะมีวิธีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อพัฒนาระบบการคุ้มครองเด็กได้อย่างไรต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการ

- 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์ วิธีการดำเนินชีวิต และสภาพปัญหาของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาช่าที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองเชียงใหม่
- 2) เพื่อศึกษาถึงบทบาทของครอบครัวชาวอาช่าในการร่วมแก้ไขปัญหาลดจนหรือหนุนเสริมการช่วยเหลือดูแลเด็ก ว่าครอบครัวชาวอาช่าในเมืองเชียงใหม่มีรูปแบบการปรับใช้วัฒนธรรมดั้งเดิม ในการดูแลเด็กอาช่าซึ่งเป็นลูกหลานของตนในรูปแบบใดบ้าง มีกระบวนการอย่างไร
- 3) เพื่อค้นหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาลดจนเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาช่าในเขตเมืองเชียงใหม่
- 4) เพื่อศึกษาถึงรูปแบบและการดำเนินงานของระบบการให้ความคุ้มครองเด็กของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนเครือข่ายต่างๆว่ามีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาลดจนหรือไม่ อย่างไร มีการประสานความร่วมมือหรือไม่ อย่างไร มีอุปสรรคปัญหาอย่างไรบ้าง

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ใช้แบบสอบถามในการสำรวจและสัมภาษณ์ครอบครัวชาวอาช่าในเขตชุมชนเมืองเชียงใหม่ที่มีเด็กอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 15 ปี อยู่ในความดูแล จำนวน 7 ชุมชน คือ
 - 1.1 ชุมชนกำแพงงาม
 - 1.2 ชุมชนหัวฝาย
 - 1.3 ชุมชนวัดสวนดอก
 - 1.4 ชุมชนสองพี่น้อง
 - 1.5 ชุมชนโป่งน้อย
 - 1.6 ชุมชนชุมชนระแงง
 - 1.7 ชุมชนย่านถนนเจริญประเทศ
2. จัดเวทีสนทนากลุ่มที่ชุมชนกำแพงงาม และที่ชุมชนวัดสวนดอก ตามเวลาและความสะดวกของคนในชุมชน โดยมีครอบครัวและเด็กชาวอาช่ามาจากชุมชนกำแพงงาม หัวฝาย วัดสวนดอก เข้าร่วมจำนวนประมาณ 30 คน / ครั้ง

3. ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอสัมภาษณ์ แลกเปลี่ยนข้อมูลสถานการณ์ และประสบการณ์ต่างๆในการทำงานเกี่ยวกับสภาพปัญหาเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา ตลอดจนข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ หน่วยงานที่ดำเนินการติดต่อประสานงานด้วยคือ โบสถ์คริสต์จักรอาข่าเชียงใหม่, โรงเรียนเทศบาลวัดสวนดอก, โรงเรียนเทศบาลวัดพุกช้าง, โรงเรียนเทศบาลวัดศรีดอนไชย, โครงการกลุ่มอาสาพัฒนาเด็ก, ศูนย์ประสานงานเพื่อพิทักษ์สิทธิเด็กและสตรี จังหวัดเชียงใหม่ (ศป.พด.ส), สมาคม YMCA เชียงใหม่ เป็นต้น
4. ร่วมกับโครงการวิจัย “วัฒนธรรมและการพัฒนาระบบการคุ้มครองเด็กในกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง” จัดการประชุมสัมมนาเรื่อง “การป้องกันดูแลและพัฒนาระบบคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์” ณ อาคารรวมสถาบันวิจัยและบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันพฤหัสบดีที่ 27 เมษายน 2549 โดยเชิญผู้แทนชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ม้งและอาข่า, เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนที่ปฏิบัติงานด้านเด็ก และผู้สนใจทั่วไป เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนและระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาและระบบการดูแลคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์

บททวนวรรณกรรมและงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง กับการย้ายถิ่นเข้ามาในเมืองเชียงใหม่

ปัจจุบันมีชาวเขาหรือกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงจำนวนมาก ได้ย้ายมาตั้งบ้านเรือนและประกอบอาชีพทั้งแบบชั่วคราวและถาวรในเมืองเชียงใหม่ ผู้คนเหล่านั้นจำต้องละทิ้งชุมชนเดิม และวิถีชีวิตที่คุ้นเคยจากการเกษตรบนภูเขาที่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองสูง โดยทำการผลิตและแลกเปลี่ยนกับกลุ่มอื่นๆ ที่ใช้ทรัพยากรร่วมกัน มาดำเนินชีวิตในเมืองภายใต้วิถีชีวิตแบบใหม่ซึ่งมีค่าครองชีพและความจำเป็นในการบริโภคมากขึ้น กลายเป็นคนขายของหรือแรงงานรับจ้าง ที่จำเป็นต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกและผู้อื่นแทบจะสิ้นเชิง (ทวีชและคณะ, 2540 : 3)

คนเหล่านี้ ไม่เพียงแต่จะมาทำงานอยู่ในเมือง แต่ยังมีการย้ายถิ่นเข้ามาเรียนหนังสือจำนวนมาก โดยเฉพาะในระยะ 15 ปีที่ผ่านมา เป็นปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัดเจน ทั้งที่แสดงออกอย่างแจ่มชัดถึงกลุ่มชาติพันธุ์ของตนโดยการแต่งกายและการแสดงออกทางวัฒนธรรมในโอกาสต่างๆ และที่ไม่แสดงออกอย่างแจ่มชัดว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใด ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของนักเรียน นักศึกษาตามโรงเรียนและหอพัก การเข้ามาทำธุรกิจการค้าย่านไนท์บาซาร์และตลาดต่างๆ การเป็นแรงงานรับจ้างตามร้านตามปั้มน้ำมัน ร้านอาหาร ห้างร้าน บริษัทเอกชน เป็นยามรักษาความปลอดภัย รวมทั้งทำงานในหน่วยราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน และศาสนา (ประสิทธิ์ ลิปรีชาและคณะ, 2546 : 1)

ทวิษและคณะ (2540) ระบุถึงปัญหา 3 ประการ ที่เป็นผลมาจากการกำหนดทิศทางการพัฒนาสังคมไปสู่ความทันสมัยและพาณิชย์นิยม อันส่งผลต่อการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเข้ามาสู่เมืองว่า ได้แก่

1. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมบนพื้นที่สูง อันเน้นหนักไปที่การส่งเสริมให้ปลูกพืชเชิงพาณิชย์ เป็นรายได้ทดแทนการปลูกฝิ่นซึ่งเคยเป็นพืชเศรษฐกิจนั้น ทำให้ชุมชนชาวเขาเหล่านั้นสูญเสียความสามารถในการพึ่งพาตนเองไป จำเป็นต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิต และการดำรงชีวิตจากภายนอกมากขึ้นจนดินไม่หลุด
2. ระบบเศรษฐกิจแบบผสมของครัวเรือนชาวเขา อันประกอบด้วย การจัดการที่ดิน (ได้จากการบุกเบิกป่าในระยะแรก และการซื้อขายในระยะหลัง) การจัดองค์กรการใช้แรงงาน (ได้จากการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมในระบบเครือญาติในระยะแรก และจากการปลูกพืชเชิงพาณิชย์และการค้าขายในระยะหลัง) ระบบเศรษฐกิจแบบนี้วางอยู่บนรากฐานของระบบการเพาะปลูกพืชแบบหมุนเวียน ต่อมาได้พบทางตัน เนื่องจากสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ที่ดินขาดแคลน ต้นทุนการผลิตสูง แต่ราคาผลผลิตไม่แน่นอน
3. การเคลื่อนย้ายเข้าสู่เมืองไม่ได้เกิดจากแรงจูงใจแบบเดิม เช่น เพื่อรักษามาตรฐานการครองชีพหรือปรับตัวในช่วงที่มีทรัพยากรจำกัด แต่ได้เคลื่อนย้ายลงมาในลักษณะการแตกพ่ายมาเผชิญโชคเพื่ออยู่รอดเฉพาะหน้ามากกว่าการย้ายไปประกอบอาชีพที่เหมาะสมกว่าเดิม (ทวิษและคณะ, 2540 : 4-5)

นอกจากนี้ การสื่อสารคมนาคมที่สะดวกสบายขึ้นมีผลเข้าไปครอบงำให้ชาวเขาเกิดความเชื่อว่าพวกเขาต้องอยู่ภายใต้การปกครองบริหารของรัฐ (ชลดา 2541:9) มิเพียงเท่านั้น ความรู้ที่แทรกซึมอยู่ในเนื้อหาที่รัฐสร้างขึ้นไว้ในนโยบายการพัฒนาพื้นที่สูงและการสื่อสารคมนาคม ล้วนเจือด้วยอคติทางชาติพันธุ์ที่ยึดเอาความหลงในตัวเองเป็นศูนย์กลาง (ethnocentrism) โดยมองว่า"ชนชาติไทย" เป็นชาติพันธุ์ที่เหนือกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ย่อยอื่นๆ ในประเทศ และครอบครองสิทธิอันชอบธรรมที่จะเข้าไปควบคุมจัดการทรัพยากรและจัดการดำเนินชีวิตของพวกเขา (วิสุทธ์, 2545 :7)

ประสิทธิ์และคณะ (2546) ระบุว่ากรมที่เมืองเชียงใหม่ถูกรัฐบาลกำหนดให้เป็นเมืองหลักของภาคเหนือตั้งแต่แผนงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525 - 2529) มาจนถึงปัจจุบัน เมื่อผนวกกับศักยภาพของเมือง ซึ่งเป็นชุมทางของการคมนาคมทั้งทางบกและทางอากาศของภาคเหนือ ตลอดจนฐานทางเศรษฐกิจดั้งเดิมของเมือง ความพร้อมในด้านเครือข่ายโครงสร้างพื้นฐานและบุคลากร ทำให้เชียงใหม่ถูกกำหนดบทบาทให้เป็นศูนย์กลางทางด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การท่องเที่ยว, การศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, การค้าและการลงทุน สิ่งที่เกิดขึ้นตามมา คือ การหลั่งไหลของผู้คนต่างกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามา ทั้งในลักษณะย้ายถิ่นแบบชั่วคราวและแบบถาวร ก่อให้เกิด

ความต้องการที่อยู่อาศัยและบริการต่างๆของรัฐเพิ่มขึ้นอย่างมาก มีการขยายตัวของหาบเร่แผงลอยและชุมชนแออัดอย่างรวดเร็วและซับซ้อนขึ้นตามไปด้วย (ประสิทธิ์และคณะ, 2546: 36-39)

การอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองในฐานะชนกลุ่มน้อยผู้ด้อยโอกาสขาดทั้งเงินทุนและข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพที่มั่นคง โดยเฉพาะในสังคมเมืองที่มีค่าครองชีพและความต้องการบริโภคสูง กลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูงเหล่านี้จึงต้องเผชิญกับปัญหาใหม่ๆ ดำเนินชีวิตด้วยความเสี่ยงและไม่แน่นอน พวกเขาจำนวนมากมาอยู่รวมกันเป็นชุมชนแออัด ซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นที่ชายขอบทางวัฒนธรรมและอำนาจ ซึ่งแม้ว่าในพื้นที่ชุมชนเมืองที่พวกเขาย้ายเข้ามาอยู่นี้ จะเต็มไปด้วยทรัพยากร ข่าวสาร บริการ และความสะดวกสบายอยู่รอบรอบ แต่สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูงแล้ว กลับเข้าถึงทรัพยากรข่าวสาร บริการเหล่านี้อย่างยากลำบาก เพราะมีเงื่อนไขหลักเกณฑ์ในการเข้าถึงต่างไปจากกฎจารีตประเพณีที่เคยยึดถือมาแต่เดิม ทั้งยังมิได้มีปัญหาเฉพาะด้านกายภาพ ไม่ว่าจะเป็น ความแออัด ไร้ระเบียบ ไม่ถูกสุขลักษณะของที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมแต่ยังมีปัญหาทางสังคมและความแปลกแยกทางวัฒนธรรมอีกมากมายหลายอย่างที่ซ่อนอยู่ (ทวิช และคณะ, 2540 : 6 - 7)

ไม่เพียงเท่านั้น ผลของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่ถึงแม้จะมีการเติบโตในอัตราที่สูง แต่กลับยิ่งทำให้ความแตกต่างด้านการกระจายทรัพยากร และรายได้มีความไม่เป็นธรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญอีกสาเหตุหนึ่งของปัญหาต่างๆ ที่เกิดกับเด็กและเยาวชน ซึ่งส่วนใหญ่มาจากครอบครัวผู้มีรายได้น้อย (วิทยากร, 2533: 27) อย่างครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพวกเขาลี้ภัยไม่ต่อที่ยั่งยืนจนต้องอพยพเข้ามาสู่เมือง

2. เด็กด้อยโอกาสกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจในมิติกลุ่มวัฒนธรรมย่อย

เด็กด้อยโอกาสหรือเด็กชายขอบกลุ่มต่างๆ ในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นเด็กขอทาน โสเภณี เด็กเด็กอันธพาล เด็กเร่ร่อน กลุ่มแรงงานเด็กต่างๆ ล้วนมีวัฒนธรรมย่อยที่เป็นแบบฉบับของตัวเอง Stratton (1985) ระบุว่า วัฒนธรรมย่อยแต่ละกลุ่มล้วนมีประวัติศาสตร์และเงื่อนไขแตกต่างกัน การสร้างความเชื่อที่ว่า วัฒนธรรมย่อยเป็นโครงสร้างในวัฒนธรรมใหญ่นั้น เป็นการย่ำแนวคิดเรื่องโครงสร้างแบบหยุดนิ่งตายตัว (Stratton, J. 1985 อ้างใน นฤพนธ์, 2545 :19)

ในทางสังคมวิทยาพบว่าบ่อยครั้งที่วัฒนธรรมย่อยก็มีการแลกเปลี่ยน (Share) ภาษาความคิด และปฏิบัติการ (Practice) กับกลุ่มทางสังคม-วัฒนธรรมอื่นๆ ที่อยู่โดยรอบชุมชน แต่ในขณะเดียวกัน กลุ่มที่มีวัฒนธรรมย่อยก็ได้รับความกดดันจากวัฒนธรรมที่ใหญ่กว่าซึ่งดำรงอยู่ในชุมชนเดียวกัน

วัฒนธรรมย่อย (Subculture) ในทางสังคมวิทยานั้นมีความสำคัญใช้เพียงแต่ว่ามันเป็นแหล่งของความหลากหลายในระบบสังคมเท่านั้น หากแต่มันยังเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความขัดแย้งจากวัฒนธรรมที่อยู่รอบๆ ของวัฒนธรรมย่อยได้อีกด้วย โดยเฉพาะพื้นที่ที่วัฒนธรรมย่อยมีความแปลกแตกต่างจากวัฒนธรรมของชนกลุ่มใหญ่อื่นๆ ที่อยู่โดยรอบ (Johnson, 1995, 286 - 287)

แนวคิดวัฒนธรรมย่อยมองว่าคนแต่ละกลุ่มสังคมควรจะมีโอกาสเป็นเจ้าของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตัวเอง สามารถมีแบบแผนพฤติกรรมที่แตกต่างไม่เหมือนกับกลุ่มอื่นๆ ได้โดยไม่ต้องเกิดความรู้สึกแปลกแยก แนวคิดวัฒนธรรมย่อยจะเคารพความแตกต่างหลากหลายของแบบแผนปฏิบัติของคนแต่ละกลุ่ม โดยปราศจากอคติและหลีกเลี่ยงการตัดสินคุณค่าของวัฒนธรรมใดๆ ก็ตาม (กุลภา, 2544 : 12 อ้างใน วันดี, 2545 : 273-274)

ในประเทศไทย มีงานศึกษาวิจัยไม่มากนักที่ศึกษาเกี่ยวกับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมือง เท่าที่พบจะกล่าวถึงเด็กเร่ร่อนและเด็กยากจนที่อยู่ตามท้องถนน ไม่ได้มุ่งเน้นการศึกษาในลักษณะกลุ่มย่อยทางสังคมวัฒนธรรมเท่าใดนัก อย่างไรก็ตามเท่าที่ค้นพบการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมของเด็กเร่ร่อน ก็พอจะมีอยู่บ้าง การศึกษาเกี่ยวกับเด็กเร่ร่อนหรือเด็กกลุ่มต่างๆ ในลักษณะวัฒนธรรมย่อยก็น่าจะมีส่วนเทียบเคียงกันกับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยได้บ้าง ในฐานะที่เป็นกลุ่มเด็กยากจนและเป็นเด็กด้อยโอกาสที่เป็นกลุ่มทางสังคม-วัฒนธรรมย่อยเหมือนกัน

วัฒนธรรมของเด็กเร่ร่อนแต่ละกลุ่ม แต่ละพื้นที่ มีความเหมือนและความแตกต่างกันไปในหลายๆ ด้าน (สมพงษ์, 2540 : 127)

สมพงษ์ (2540) กล่าวถึงลักษณะสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของเด็กเร่ร่อน ได้แก่

1. ขาดการเป็นสมาชิกของสังคมโดยรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสถาบันครอบครัว โรงเรียน ชุมชน
2. เป็นสังคมที่ไม่มีการขัดเกลาเด็กตั้งแต่แรกเริ่มจนกระทั่งเด็กออกมาเร่ร่อน
3. ดำเนินชีวิตในวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมที่สับสนวุ่นวาย เสี่ยงอันตราย และมักจะเป็นโลกกลางคืน
4. เป็นสังคมที่อันตราย ล่อแหลม และเป็นภัยต่อผู้อื่น
5. เกี่ยวพันกับระบบธุรกิจทางสังคมที่รุนแรง และการเป็นเครื่องมือของยาเสพติด การบริการทางเพศ แรงงานเด็ก โสเภณีเด็ก
6. เป็นสังคมที่ขาดศีลธรรม (Morality) จริยธรรมในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตกลับไปสู่สังคมดั้งเดิม (Primitive) ที่เป็นวัฒนธรรมเถื่อนในสังคมเมือง
7. มีระบบวัฒนธรรมที่ชอบความเป็นอิสระเสรีภาพ การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว การเผชิญโชค ความสนุกสนาน การเอาตัวรอด การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า รู้จักปรับตัว หลบหลีก ต่อสู้ เรียนรู้ ผัดตัวให้กลมกลืน รู้จักคิดภาษา (code) แสลง คำสอน คำหยาบที่รับรู้ในกลุ่ม เด็กเร่ร่อนจะมีลักษณะต่อต้าน (Resist) ระบบหลัก
8. การออกมาเร่ร่อนในระยะแรกๆ จะมีการไปกลับริหว่างครอบครัวและถนน มีการลองก่อนการตัดสินใจ ระหว่างครอบครัวที่ขาดความอบอุ่น ความรุนแรง การดูดำดูดีกับการเร่ร่อน ผลลัพธ์ มีอิสระภาพ เจตคติต่อบิดามารดาเป็นไปในเชิงลบโดยเฉพาะต่อบิดา การเร่ร่อนจะไร้ทิศทางและที่อยู่เบื้องตันเมื่อยาวนานขึ้นจะค้นพบวงจรชีวิต (Life cycle) ที่ครบเบ็ดเสร็จใน

เรื่องการหารายได้ ที่ทำกิน ยาเสพติด การอยู่รวมกันเป็นแก๊ง การมีที่เล่น ความบันเทิงและอื่นๆ ในบริเวณเดียวกันหรือใกล้เคียง เกิดการฝังตัวเองลงในสถานที่และสิ่งแวดล้อมดังกล่าว จนกลายเป็นส่วนสำคัญของการดำเนินชีวิตในที่สุด

9. เป็นวัฒนธรรมด้อย (Inferior) ไม่มีความสมดุลและสมบูรณ์ในการดำเนินชีวิต แต่จะเห็นการดำเนินชีวิต สุดแรง สุดขอบ ตามเหตุการณ์ สถานการณ์และสิ่งแวดล้อม

10. มีกระบวนการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ รู้จักหลบหลีก ต่อรอง พลิกแพลง ตามสถานการณ์

11. ขาดมาตรฐานและสิ่งยึดเหนี่ยว ที่ผู้เข้าถึงและเข้าใจเด็กจะสามารถพูดคุยและให้คำปรึกษา แก่เด็กมีน้อยมาก เด็กขาดความไว้วางใจต่อกระบวนการช่วยเหลือจากรัฐที่มักใช้การลงโทษที่รุนแรง

12. ช่วงวงจรชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายสั้น อีกทั้งตัวเองยังมีการดำเนินชีวิตเพื่ออยู่รอดไปวันๆ ไม่สนใจอดีต และไม่มั่นใจอนาคต เด็กจำนวนมากถูกอำนาจเถื่อนกระทำให้หายสาบสูญไปอย่างไร้ร่องรอย (สมพงษ์ , 2540 :128-133)

สุกัญญา (2546) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องวิถีชีวิตเด็กชายดอกไม้ในเมืองเชียงใหม่ โดยเลือกย่านไนท์บาซาร์และบริเวณหน้ามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ศึกษาเด็กชาวเขา ผลการศึกษาพบว่า เด็กที่มีอาชีพขายดอกไม้ทั้งหมดเป็นเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ส่วนหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศไทย อีกส่วนหนึ่งเดินทางมาจากพม่า อาชีพขายดอกไม้ถูกมองว่าเป็นอาชีพสำหรับเด็กและผู้หญิง เด็กอาข่ายากจนเหล่านี้ได้ใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญคือ ความเป็นเด็ก เป็นทุนในการดำเนินอาชีพ เรียกร้องความเห็นใจและความช่วยเหลือจากลูกค้า งานศึกษาวิจัยนี้เป็นตัวอย่างของการให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์วัฒนธรรมย่อยและสะท้อนภาพเด็กด้อยโอกาสในแง่มุมของการปรับตัวต่อรองตอบโต้กับอำนาจภายนอก

แต่หากจะมองในเรื่องของการต่อรองอำนาจต่างๆ ทั้งในครอบครัวและในสังคมวงกว้างเด็กมักจะได้รับการเอาเปรียบ ถูกแสวงหาผลประโยชน์และถูกข่มเหงทั้งทางร่างกายและจิตใจ ไม่ได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นทั้งจากครอบครัวและตำรวจ ได้รับคำตอบแทนที่ไม่เป็นธรรม รวมถึงความเสี่ยงภัยต่างๆ (สุนทราภรณ์ , 2546: 24)

การเอารัดเอาเปรียบกดขี่ข่มเหง มิเพียงจะเกิดขึ้นกับเด็กตามความสัมพันธ์ในแนวตั้งคือ จากครอบครัวโครงสร้างการเมือง เศรษฐกิจ สังคม แต่ความรุนแรงดังกล่าวยังสามารถเกิดขึ้นกับเด็ก ตามความสัมพันธ์แนวนอน คือ ระหว่างการกระทำกับเด็กด้วยกันเองโดยมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นและรุนแรงเกินกว่าระดับปกติเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย (สรรพสิทธิ์และสุจิตรา, 2547: 42-43)

อย่างไรก็ตาม ภาพความเข้าใจที่มีต่อเด็กข้างถนน จากแง่มุมต่างๆนั้น อาจเป็นเพียงความเข้าใจบางส่วนที่ "คนนอก" ของสังคมคนข้างถนนได้รับรู้ การที่เด็กข้างถนนมี "แบบตายตัว" ว่าเป็นเด็กเกเร อันตราย สกปรก เหลือขอ ฯลฯ ก็อาจเป็นความเข้าใจจากประสบการณ์เพียงส่วนน้อยของชีวิตเด็กข้างถนน ที่ไม่อาจเหมารวมถึงเด็กข้างถนนทุกคน และในทุกแง่มุมของชีวิตข้างถนนได้ (วันดี, 2548)

: 301 - 302) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเด็กด้อยโอกาสที่เป็นกลุ่มสังคม-วัฒนธรรมย่อยจึงไม่เพียงแต่ต้องระวังมิให้เกิดอคติต่อกลุ่มสังคมวัฒนธรรมย่อยเหล่านี้แต่ยังพึงหลีกเลี่ยง การสร้างภาพเหมารวมแก่พวกเขาและเธออีกด้วย

3. การวิจัยและพัฒนาการป้องกัน คุ่มครอง ดูแลแก้ไขปัญหาลูกด้อยโอกาส

เด็กและเยาวชนมีสิทธิและโอกาสแตกต่างกันตั้งแต่อยู่ในท้องแม่จนกระทั่งเมื่อจบการศึกษาหางานทำ เด็กที่มาจากครอบครัวยากจนการศึกษาต่ำ หรือพ่อแม่มีนิสัยพฤติกรรมที่ไม่ดี จะเสียเปรียบมาตั้งแต่ต้นและเสียเปรียบในหลายๆด้าน สิทธิและโอกาสของเด็กและเยาวชนเหล่านี้ไม่ได้มีเท่าเทียมกันกับเด็กทั่วไป ทำให้พวกเขาไม่สามารถพัฒนาร่างกายสติปัญญา อารมณ์ ความรู้ความสามารถของเขาได้อย่างเต็มที่ กลายเป็นคนด้อยโอกาสและเป็นภาระในสังคมไป (วิทยากร , 2533: 59)

การพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ที่เน้นการค้นหากำไรแบบตัวใครตัวมัน และการพัฒนาทางการเมืองที่ยังเป็นได้แค่ประชาธิปไตย แบบนายทุนและรัฐบาลเป็นตัวแทนของธุรกิจนายทุน ทำให้ทั้งภาครัฐและเอกชนไม่ได้เอาใจใส่สวัสดิภาพ คุณภาพชีวิตของประชาชนมากเพียงพอ การพัฒนาดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาการกระจายทรัพยากรเงินและรายได้ สร้างสิทธิและโอกาสที่ไม่เป็นธรรมมากขึ้น รวมถึงปัญหาสังคมต่างๆ ตามมามากมาย เด็กเยาวชน ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มที่อ่อนแอ เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาในแนวทางนี้มาก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเด็กเกเร เร่ร่อน ขอดทาน มั่วสุมทางเพศ ติดยาเสพติด ไปจนถึงการทำผิดกฎหมายในรูปแบบต่างๆ (วิทยากร, 2533: 124)

ศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์ (2533) ระบุถึงการพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ผ่านมาว่า การดำเนินงานของหลายหน่วยงาน ส่วนใหญ่ใช้ยุทธวิธีที่ซ้ำๆ คือ ตามแก้ไขปัญหาลูกด้อยโอกาสตามสภาพความบอบช้ำ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ควรหันมาใช้ยุทธศาสตร์เชิงรุก โดยมีแนวทาง 2 ประการได้แก่

1. การใช้เกณฑ์ของสภาวะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็ก (สพด.) มาเป็นหลักยึดในการปฏิบัติงาน จากนั้นกำหนดแนวทางให้หน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบวิธีการดำเนินงาน และระดมความร่วมมือจากทุกฝ่ายในระดับพื้นที่

2. การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยการมีส่วนร่วมนั้น มิใช่เป็นเพียงแต่การบริจาคทรัพย์ การให้ข้อมูลการให้สัมภาษณ์ หรือเข้าร่วมประชุมเท่านั้น หากแต่รวมถึงการเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และการทำงานในโครงการพัฒนาเด็กในพื้นที่ด้วย ซึ่งจะเชื่อมโยงว่าเป็นการระดมทรัพยากร การสร้างข่ายงาน การสร้างระบบการประสานงาน ระบบการส่งต่อ ทั้งนี้รูปแบบการทำงานต้องพยายามให้มีการพัฒนา ทั้งปลายทางในการแก้ไขปัญหาลูกด้อยโอกาส และต้นทางในการป้องกัน โดยจัดกิจกรรมในเชิงพัฒนาสำหรับเด็ก โดยคำนึงถึงบริบทปัญหาที่สถาบันครอบครัว ระบบเครือญาติ และชุมชนไม่ทำหน้าที่ ระบบการเมืองการปกครองที่รวมศูนย์ ซึ่งไม่สามารถแก้ปัญหาลูกด้อยโอกาสได้

และแม้ว่าอุปสรรคที่สำคัญยิ่งในการทำงานเพื่อพัฒนาเด็กนั้นคือ อุปสรรคเชิงโครงสร้างของการเมืองการปกครอง ซึ่งยากจะแก้ไข แต่ก็ไม่ใช่หมายความว่า จะแก้ไขอะไรไม่ได้ เพียงแต่เรารับรู้ข้อจำกัดนี้ ก็นับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแล้ว (ศรีสว่าง, 2533: 101-102)

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือขององค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชนในชุมชนได้กลายมาเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการดูแลและคุ้มครองช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส อนุชนและคณะ (2544) ได้ศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือในการให้ความช่วยเหลือพัฒนาเด็กเร่ร่อนและเด็กด้อยโอกาสของกลุ่มองค์กรต่างๆ ในเชียงใหม่ โดยเลือกองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับเด็กเหล่านี้ ทั้งที่เคยประสานกันอยู่บ้าง และองค์กรที่ยังไม่ได้ประสานกับองค์กรอื่น มาพัฒนาเครือข่ายการทำงานร่วมกัน ผลการวิจัยพบว่า ภาพรวมสมาชิกมีการร่วมมือจัดกิจกรรมด้วยดี ถึงแม้จะไม่สามารถคาดหวังให้ทุกองค์กรเข้าร่วมทุกกิจกรรม แต่ระหว่างการจัดกิจกรรมของสมาชิกเครือข่ายแต่ละครั้ง จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีในระดับบุคคลขึ้น ซึ่งส่งผลต่อเนื่องในการประสานงานที่ดีระหว่างองค์กร (อนุชน และคณะ, 2544: 138)

อนุชน และคณะ (2544) ได้ใช้กระบวนการพัฒนาทักษะชีวิต สิทธิเด็ก และการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือขององค์กรในการพัฒนาเด็กนั้น โดยเริ่มจากการอบรมทักษะชีวิตและสิทธิเด็กให้กับผู้บริหาร ผู้ประสานงานและเจ้าหน้าที่องค์กรแล้วนำไปจัดกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย พบว่าเกิดการขยายผลกับอีกหลายกลุ่มเป้าหมาย ผลที่เกิดขึ้นกับตัวเด็ก คือ เด็กมีการกล้าแสดงออก รู้จักมองการณ์ไกล และรู้จักคิดวิเคราะห์ วางแผน และสื่อสารกับเพื่อนอย่างเหมาะสม จึงเห็นได้ว่า การทำงานแบบเครือข่ายเป็นสิ่งที่เป็ประโยชน์ในการทำงานช่วยเหลือพัฒนาเด็กเร่ร่อน และเด็กด้อยโอกาส อย่างไรก็ตาม มีเงื่อนไข 3 ประการ ที่จะทำให้เครือข่าย สามารถดำเนินต่อไปอย่างยั่งยืน ได้แก่

1. ความสัมพันธ์ที่ดีของสมาชิกเครือข่ายโดยเฉพาะความสัมพันธ์ส่วนบุคคล
 2. การมีภาระงานที่ไม่มีสิ้นสุด ทำให้เครือข่ายต้องประสานงาน ช่วยเหลือกันอย่างต่อเนื่อง
 3. การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกเครือข่าย อันก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ
- ทั้งนี้ การพัฒนาเครือข่ายองค์กรจะต้องสร้างความเข้าใจที่ดี ต่อตัวผู้บริหาร หัวหน้าองค์กร เป็นสำคัญอันดับแรก เนื่องจากเมื่อผู้บริหารมองเห็นความสำคัญของเครือข่ายจะเปิดกว้าง ให้สามารถประสานการทำงานต่างๆ ได้ง่ายและรวดเร็วมากขึ้น (อนุชน และคณะ, 2544: ข-ค)

การพัฒนาระบบการดูแล คุ้มครอง ป้องกันแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนจำต้องอาศัยกำลังจากหลายฝ่ายหลายระดับ ประเด็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการทำงานพัฒนาเด็กและเยาวชนจึงไม่ควรจำกัดอยู่แต่ในระดับองค์กรเท่านั้น ในระดับชุมชนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของชุมชนก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่งเช่นกัน

ศักยภาพของคนในชุมชน มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชน ได้ดีกว่าการรอหรือพึ่งพิงองค์กรภายนอกที่จะเข้าไปจัดการกับปัญหา โดยเน้น

เรื่องผู้นำ เรื่องจิตสำนึกของคน และเรื่องของการให้คนในชุมชนต่อสู้ เฝ้าระวังปัญหาของตนเองร่วมกัน เป็นหัวใจสำคัญ (ไชยมงคลและศิริพร, 2546: 10,16.)

อย่างไรก็ตามภาพรวมของ การทำงานวิจัยและพัฒนา ป้องกัน คุ่มครอง ดูแลแก้ไขปัญหาคัดค้านโอกาสนั้น ไม่เพียงแต่เน้นกระบวนการทำงานแบบเครือข่ายทั้งในแนวราบและแนวดิ่ง ทั้งในระดับองค์กรและชุมชนเท่านั้น แต่ยังมุ่งเน้นยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมมากขึ้น

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการดูแลเด็กอพยพ (A participatory action research project of save the Children [UK]) ซึ่งทำการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการกับเด็กและเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในเขตพื้นที่ชายแดนจีน, พม่า และประเทศไทย ช่วงปี พ.ศ. 2543 ถึง พ.ศ. 2545 ได้กล่าวถึงวิธีการทำงานกับเด็กและเยาวชนผู้อพยพที่คัดค้านโอกาสนี้ว่า การสร้างพันธมิตรร่วมกันในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นพันธมิตรจากฝ่ายรัฐบาล รวมถึงองค์กรพันธมิตรที่ทำงานข้ามพรมแดนประเทศนั้นเป็นสิ่งสำคัญต่อการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (participatory action to research) ซึ่งกระบวนการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วมนี้เป็นเรื่องสำคัญและจำเป็น อันจะต้องให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีอำนาจในการตัดสินใจในหลายๆระดับ โดยต้องใช้วิธีอันเหมาะสมกับพื้นฐานประสบการณ์ สภาพแวดล้อมที่หลากหลายของพวกเขา ทั้งยังต้องยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมของพวกเขา เช่น พยายามใช้ภาษาท้องถิ่นและภาษาประจำชาติพันธุ์เพื่อสื่อสารกับพวกเขา, พยายามสนับสนุนให้พวกเขา พัฒนาความมั่นใจในตัวเอง (Self- esteem) และสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อการพัฒนาสังคมชุมชนที่พวกเขาอาศัยอยู่ อีกทั้งยังต้องตระหนักถึงข้อจำกัดด้านต่างๆของพวกเขา เช่น ภาระในการทำงานและรับผิดชอบสมาชิกหลายคนในครอบครัว ทำให้พวกเขาไม่มีเวลามากในการร่วมกิจกรรมพัฒนา เนื่องจากเด็กและเยาวชนเหล่านี้มิได้ใช้ชีวิตอย่างแยกส่วนจากครอบครัว สิ่งแวดล้อม และคนอื่นๆ การพัฒนาเด็กและเยาวชนคัดค้านโอกาสจึงจำต้องช่วยให้สมาชิกคนอื่นๆ ในครอบครัวของพวกเขา มีงานที่ดีทำ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นไปพร้อมกันด้วย (Caouette, 2001:180-182)

บทที่ 2

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า

ประวัติศาสตร์

เมื่อพูดถึง “ชาวอาข่า” อาจมีเพียงคนกลุ่มหนึ่งที่รู้ว่าหมายถึงชาวเขากลุ่มชาติพันธุ์ใด แต่หากพูดว่า “อีเก้อ” อาจมีคนไทยที่รู้จักพวกเขามากขึ้น เพราะ “อีเก้อ” เป็นคำที่ใช้เรียกคนกลุ่มนี้มาจนคุ้นเคย แม้ว่าจะมีชาวอาข่าบางคนออกมาบอกกล่าวว่าพวกเขาไม่ค่อยชอบใจนักก็ตาม ชื่อที่ใช้เรียกว่า “อาข่า” หรือ “อีเก้อ” นี้ จะมีที่มาอย่างไรไม่ค่อยมีหลักฐานที่แน่ชัดนัก แต่ก็มีหลักฐานการศึกษาเรื่องนี้ปรากฏอยู่บ้าง

งานของจิตร ภูมิศักดิ์ ได้กล่าวถึงประวัติของชาวเก้อ หรือ ข่าเก้อ และเสนอข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับที่มาของชื่อที่ใช้เรียกกลุ่มชนนี้ว่า “เก้อ” หรือ “อีเก้อ” ไว้ที่น่าสนใจและถือเป็นข้อมูลการที่สำคัญต่อการศึกษเกี่ยวกับชาวอาข่าต่อไป ข้อความบางตอนที่จิตรเขียนไว้มีดังนี้

...อีกพวกหนึ่งที่ถูกเรียกว่า ข่า และมีประวัติว่าเป็นผู้อพยพลงมาอยู่ในสิบสองปันนา ก่อนพวกไตลื้อก็คือพวก ข่าเก้อ, ซึ่งไทยพายัพเดิม อี เข้าไปเป็น อีเก้อ เรียกกันเช่นนี้อยู่ในเมืองไทย (ไทใหญ่เรียก เก้อ, ลาวเรียก ข่าเก้อ, ไม่มีใครเดิม อี เลย).....

...นายหลี่ พูอี ข้าราชการเงินรัฐบาลจีนยุคก๊กมินตั๋ง ซึ่งอยู่ในสิบสองปันนา 30 กว่าปี กล่าวไว้ว่า พวกเก้อเรียกตัวเองว่า อาข่า ซึ่งพวกไตลื้อนำไปเรียกว่า ข่าเก้อ คำว่า ข่า นั้น แปลว่า เสด็จ หรือ ทาส ทั้งนี้เนื่องมาจากพวกอาข่าพ่ายแพ้แก่พวกไตลื้อ และตกเป็นผู้ถูกปกครองตลอดมา ประวัติของพวกอาข่านั้นว่าอพยพลงมาทางตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองต้าหลี่ลงมาเก้อไตลื้อ เมื่อลงมาครั้งแรกก็อยู่ตามลำแม่น้ำ ภายหลังพวกไตลื้อยกลงมาแย่งชิงที่นาริมน้ำของพวกอาข่าไปหมด พวกอาข่าพ่ายแพ้จึงถูกเรียกเป็น ข่า (ข้าทาส) เมื่อพ่ายแพ้แล้วก็เลยต้องร่นขึ้นไปอยู่ตามป่าเขา.... เมื่อผ่านมานับพันปีก็เคยชินกับดินฟ้าอากาศ เมื่อลงมาอยู่ที่ราบลุ่มก็ผิดอากาศเจ็บไข้ไม่ได้หยุด จึงละทิ้งความคิดที่จะช่วงชิงที่ลุ่มคืนจากชาวไตลื้อ และยังคงคิดประหลาดใจที่บรรพบุรุษของตนทำไมจึงชอบอยู่ในที่ลุ่มด้วยซ้ำ...

...นายหลี่ พูอี เล่าอีกว่า ในระยะก่อนยุคลัทธิชาตินิยมจะสถาปนาขึ้นเมื่อพ.ศ.2492 นั้น พวกอาข่ายังมีกษัตริย์ของพวกตนอยู่บนยอดเขาหนานลู่ ใน

อำเภอหนานเจี้ยว มณฑลยูนนานยังมีพวกอาซาส่งส่วยรายปีกันอยู่ ซึ่งเป็นร่องรอย
ตกค้างของอำนาจเก่าแก่ของอาซา..¹

นอกจากนี้จิตร ภูมิศักดิ์ ยังเสนอข้อมูลที่มีผู้อธิบายไว้อีกคือ

“...การที่ชาวอาซาเรียกตัวเองว่า อาซา ก็เพราะพวกนี้บางทีก็สร้างบ้านแบบกระต๊อบ
ติดดินเหมือนชาวจีน แต่บางทีก็สร้างเป็นเรือนมีเสา ยกพื้น ลักษณะการสร้างที่อยู่
เปลี่ยนไปมาระหว่างสองสิ่ง การอยู่ในระหว่างสองสิ่งหรือเป็นกลางๆนี้ ภาษาอาซา
เรียก อาซา (A-kha) จึงได้เรียกตัวเองว่า อาซา...”

จากข้อมูลที่เสนอไว้นี้จิตร ภูมิศักดิ์ ตั้งข้อสมมติฐานเองว่า

“...การที่ชาวอาซาเรียกตัวเองว่า อาซา นั้นน่าจะเรียกตามภาษาจีน และจีนก็เรียก
ตามภาษาไทยอีกทอดหนึ่ง ตัวอย่างที่ยังพอมีให้เห็นอยู่คือ พวกกะว้าซึ่งได้อีกเรียก
ชาวะ ชาวจีนนำไปเรียกว่า ช่าหว่า หรือ คาหว่า, พวกข่าหมุ่ที่ชาวได้อีกเรียก ข่ามู
ชาวจีนก็เรียกตามว่า ข่าหมอ เห็นมีแต่พวกอาซาซึ่งมีชื่อดั้งเดิมของตนเองว่า ก้อ อยู่
แล้ว แต่หันไปรับเอาคำว่า อาซา ไปจากจีน ทำนองเดียวกับพวก กวย ในไทยรับเอา
คำว่า ส่วย ในภาษาไทยไปใช้ด้วยอีกชื่อหนึ่ง...”

ในประเทศจีนรัฐบาลเรียกกลุ่มชนเหล่านี้ภายใต้คำว่า “ฮานี่” ในยุคสมัยของเหมา นักวิชาการ
ทางชาติพันธุ์ศึกษาและนักภาษาศาสตร์ เรียกชนเผ่าอาซาว่า อาญี (A-nyi) เมื่อตกเป็นข้าทาสของชาว
ไต คำว่า “ชา” ซึ่งหมายถึง ทาส ถูกชาวไตนำมาใช้เรียกแทนคำเดิม จนกลายเป็น “อาซา” และชาวอาซา
ได้แปลความชื่อเรียกของตนเองว่า “คนผู้อยู่ตรงกลาง” Leo สันนิษฐานถึงเหตุที่ชาวอาซาในประเทศไทย
ถูกเรียกว่า “อีก้อ” ว่าคนไทย (คนเมือง) ทางภาคเหนือเดิมคำว่า “อี” ซึ่งหมายถึง “แมลงหรือสัตว์ตัว
เล็กๆ” โดยอาจเรียกว่า “แมงอีก้อ” แล้วจึงกลายมาเป็นคำเรียกว่า “อีก้อ” ในภายหลัง (Geusau, Leo
Altling Von. 2000: 124-126)

อย่างไรก็ดี ชาวอาซาในประเทศไทยไม่ค่อยชอบใจนักเมื่อถูกเรียกว่า “อีก้อ” เพราะมีความรู้สึก
ว่ามีทัศนคติที่ถูกดูถูกเหยียดหยามทางชาติพันธุ์อยู่ในคำเรียกว่า “อีก้อ” ด้วย อาจุ จูเปาะ อดีตผู้นำ
สมาคมเพื่อการศึกษาและวัฒนธรรมชาวอาซา จังหวัดเชียงราย เคยอธิบายถึงที่มาของคำ “อาซา” ว่า
หมายถึง ไกลจากที่ขึ้น (อ่า แปลว่า ขึ้น, ช่า แปลว่า ไกล) และพบว่าในบทสวดของ พินา (ผู้นำทาง
ศาสนาและพิธีกรรม) จะมีคำว่า ช่า อยู่ด้วย แต่ไม่เคยพบคำว่า อีก้อ เลย จึงคิดว่าการที่ใช้คำเรียกตนเอง

¹ จิตร ภูมิศักดิ์, ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ ฉบับสมบูรณ์เพิ่มเติมข้อเท็จจริงว่า
ด้วยชนชาติขอม, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, 2540 : หน้า 307-308)

ว่า อาซา นั้นเป็นคำที่ใช้สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษแล้ว และได้ยกตัวอย่างบางส่วนของบทสวดศพ ซึ่งสะท้อนภาพความสัมพันธ์ของคนอาซากับคนไตตั้งแต่สมัยอดีต ดังนี้²

ซา	ย่อง	เบ่วซัว	ซุ่มผย่า
อาซา	พิธีกรรม	ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งที่น่ามาใช้ประกอบพิธีกรรม	สามกิ่ง
“คนอาซาใช้กิ่งไม้ 3 กิ่งประกอบพิธีกรรม”			
เบ่ว	ย่อง	อาแหยะ	ซุ่มแหยะ
คนไต	พิธีกรรม	ดอกไม้	สามดอก
“คนไตใช้ดอกไม้ 3 ดอก ประกอบพิธีกรรม”			

จากข้อมูลที่น่ามาเสนอไว้ทำให้พอจะเห็นได้ว่าชื่อที่คนกลุ่มต่างๆเรียกชาวอาซา ไม่ได้เป็นเพียงแค่ชื่อที่ใช้เรียกขานกันเท่านั้น แต่ได้สะท้อนลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างชาวอาซากับชนชาวไต ที่เคยอยู่ร่วมกันมาอย่างใกล้ชิดในบริเวณแคว้นสิบสองปันนา เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่กลุ่มชาวไตมีอำนาจเหนือกว่าชาวอาซา มาโดยตลอดและส่งผลมาจนกระทั่งปัจจุบัน แม้แต่การเรียกชื่อเผ่าพันธุ์ ชาวอาซาก็ก็นับอธิปไตยจากชาวไตไปอย่างมาก จนยอมรับเอาคำที่ชาวไตเรียกเพื่อบ่งบอกสถานะที่ดีน้อยกว่าคือการเป็นข้าทาส ไปเป็นชื่อเรียกกลุ่มเผ่าของตนอย่างเหนียวแน่น แม้ในปัจจุบันชาวอาซาในประเทศไทยก็ยังภูมิใจที่จะถูกเรียกว่า “อาซา” มากกว่า “อีเก้อ”

ในวรรณกรรมล้านนามักเขียนชื่อชนกลุ่มนี้ว่า ค้อ หรือ ซ่าค้อ และในประเทศเมียนมาร์ใช้คำว่า อาซา ในมณฑลยูนนานของจีนแผ่นดินใหญ่กลุ่มชาติพันธุ์นี้จัดอยู่ในชนกลุ่มน้อยที่ถูกเรียกว่า “ฮานี” มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในมณฑลไกวเจา สาธารณรัฐประชาชนจีน ด้วยเหตุผลทางการเมือง ภายหลังได้อพยพเคลื่อนย้ายลงมาทางใต้ เข้าสู่ประเทศเวียดนาม พม่า ลาว และประเทศไทย

ประชากรและการกระจายตัว

ดร.เลโอ อัลติง วอน เกอเซา (Leo Altting Von Geusau, 2000 : 125-127) กล่าวว่า มีชนกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มย่อยที่รวมอยู่ในชื่อเรียกเป็นกลุ่มใหญ่ว่า “อาซา” หรือ “ฮานี” มีจำนวนประมาณ 2.5 ล้านคน กระจายตัวอยู่ตามเขตภูเขาสูงในมณฑลยูนนานทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีน, ทางภาคเหนือของลาว, เวียดนาม, ไทย และทางตะวันออกของประเทศพม่า

ในประเทศจีนเขตที่มีชาวอาซาหรือฮานีกระจายตัวอยู่มากคือ ที่เขตปกครองตนเองหงเหอ (Honghe) บริเวณแม่น้ำแดงตอนเหนือของชายแดนระหว่างจีนและเวียดนาม ในเขตเมืองซือเหมา

² อางู จูเปาะ, 2534 คอลัมน์ เรื่องเล่าบนดอย “ให้ความเห็นทำไมชาว “อาซา” ไม่ชอบให้ใครเรียก “อีอาซา” เสี่ยงภูเขา, 1 (4) : 16-17.

(Simao) ใจกลางของแคว้นยูนนานตอนใต้ มีประชากรจำนวนสองในสามหรือประมาณ 300,000 คน เป็นชาวฮานี

นอกจากนี้กลุ่มที่เรียกตัวเองว่า “อาฮา” มีอยู่ในสามพื้นที่คือ เขตปกครองตนเองชาวไตในแคว้นสิบสองปันนา ทางตอนเหนือของลาวและตะวันออกเฉียงเหนือของพม่า, เขตปกครองตนเองปู้เอ๋อ (Puer) ทางตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองคุนหมิง, และเขตปกครองตนเองลาหู่/ว้า ที่เมืองหลานซาง (Lancang) ทางตะวันออกเฉียงเหนือของชายแดนพม่า ชาวอาฮา/ฮานี รวมแล้วในประเทศจีนมีจำนวนประชากรชาวอาฮา/ฮานีประมาณ 600,000-700,000 คน

ในประเทศพม่ามีชาวอาฮาจำนวนประมาณ 150,000 คน อยู่บริเวณแคว้นเชียงตุง ในเขตภูเขาของรัฐบาลทางตอนเหนือของพม่า (Akha Society for Culture and Art, Kengtung, 1996) ชาวไทใหญ่และพม้ามักเรียกว่า “ก้อ”

ในตอนเหนือของประเทศลาว อาฮาส่วนใหญ่อยู่ในเขตภูเขาสูงของแขวงพงสาลีและหลวงน้ำทา ซึ่งมีชายแดนติดต่อกับประเทศพม่าและแคว้นสิบสองปันนาของประเทศจีน มีการประมาณการว่ามีชาวอาฮาในประเทศลาวประมาณ 92,000-100,000 คน

ในตอนเหนือของเวียดนาม มีชาวอาฮาอาศัยอยู่ประมาณ 2,000-3,000 คน บริเวณเขตแม่น้ำดำใกล้ชายแดนลาว

อาฮาในประเทศไทย

สันนิษฐานว่าชาวอาฮาอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยในยุคแรกเมื่อประมาณ 100 ปีมาแล้ว โดยอพยพจากประเทศพม่าเข้ามาทางบริเวณดอยตุง จังหวัดเชียงราย บางกลุ่มได้อพยพมาจากประเทศลาว โดยอาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนในพื้นที่จังหวัดเชียงราย หลังจากนั้นได้มีการอพยพเข้ามาเรื่อยๆ และย้ายถิ่นกระจายไปในจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ตาก กำแพงเพชร และแพร่

ตัวเลขของทางราชการในปี พ.ศ.2543 ระบุว่า มีชาวอาฮาจำนวนประมาณ 58,000 คน อาศัยอยู่ใน 282 หมู่บ้าน และ 9,516 หลังคาเรือน คิดเป็นร้อยละ 7.46 ของประชากรชาวเขาทั้งหมด (สถาบันวิจัยชาวเขา, 1995 และ ถาวร, 2542) เนื่องจากมีจำนวนชาวอาฮาที่กำลังอยู่ในกระบวนการได้รับสัญชาติไทยอีกจำนวนมาก จึงคาดว่าน่าจะมีจำนวนชาวอาฮาในไทยไม่น้อยกว่า 75,000 คน ชาวอาฮาในประเทศไทยส่วนมากอาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ ตาก และกำแพงเพชร

จากการสอบถามผู้เฒ่าอาฮาหลายคนได้ความว่า อาฮาในประเทศไทยส่วนมากอพยพมาจากแคว้นเชียงตุงของพม่า เข้ามาจุดแรกที่บริเวณดอยตุง เขตอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ผู้นำการอพยพรุ่นแรก คือแสนอุ่นเรือน³ ซึ่งต่อมาเสียชีวิตที่ดอยตุง ส่วนญาติพี่น้องของเขาได้แยกย้ายไปตามที่ต่างๆ

³ คำว่า “แสน” คือชื่อตำแหน่งที่ทางราชการแต่งตั้ง มีฐานะเทียบเท่าตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

เช่น แสนพรมผู้เป็นน้องได้ไปตั้งหมู่บ้านและเป็นหัวหน้าหมู่บ้านผาหมี่ อำเภอแม่สาย (เสียชีวิตเมื่อ พ.ศ.2515) และแสนใจ (เสียชีวิตเมื่อ พ.ศ.2515) ซึ่งเป็นหลานของแสนอุ่นเรือน ก็ได้ตั้งหมู่บ้านและเป็นหัวหน้าหมู่บ้านแสนใจ ในเขตอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เป็นต้น

เมื่อเปรียบเทียบกับชาวเขาเผ่าอื่นที่อพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยแล้ว เชื่อกันว่าชาวอาข่าเข้าสู่ประเทศไทยเป็นกลุ่มหลังๆ อย่างไรก็ดีในจังหวัดแพร่มีหมู่บ้านคนพื้นราบกลุ่มใหญ่อยู่กลุ่มหนึ่ง ซึ่งทำนา ดำ นับถือศาสนาพุทธ แต่เรียกตนเองว่า “ก้อ” ปกติจะพูดภาษาไทยล้านนา กับคนภายนอก แต่ในพวกเดียวกันจะพูดภาษาของตนเอง นักภาษาศาสตร์ชาวเดนมาร์กผู้หนึ่งซึ่งปฏิบัติงานในโครงการของสถาบันสแกนดิเนเวีย จังหวัดลำปางได้ไปสอบถามภาษาของชนกลุ่มนี้แล้วให้ความเห็นว่าเป็นภาษาของชาว “ก้อ” แม้จะไม่เหมือนกันทั้งหมดก็ตาม อนึ่งทราบว่าชนที่เรียกตนเองว่า “ก้อ” ในจังหวัดแพร่ (อยู่ห่างจากจังหวัดแพร่ไปทางพระธาตุช่อแฮ ประมาณ 6 กิโลเมตร) ได้อพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนา เข้าสู่ประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งถ้าชนพื้นราบกลุ่มนี้เป็นชน “ก้อ” จริง ก็จะสามารถสร้างความเข้าใจที่ว่าชน “ก้อ” หรือ “อาข่า” เป็นชาวเขาที่เข้ามาในประเทศไทยเป็นพวกล่าสุดได้

การอพยพของชาวอาข่าเข้าสู่ประเทศไทยอาจมีหลายสาเหตุ เช่น อพยพเพื่อหนีภัยการเมือง จากประเทศพม่าในช่วงประมาณ 90 ปีก่อนหน้านี้, อพยพหลบหนีภัยคอมมิวนิสต์จากตอนใต้ของ ประเทศจีน โดยระยะแรกเข้าไปอยู่ในพม่าก่อนชั่วคราว แล้วจึงอพยพเข้าสู่ประเทศไทย บางส่วนก็อพยพ เข้ามาจากประเทศลาว การอพยพเนื่องจากขาดแคลนที่ทำมาหากินและเหตุเล็กน้อยอื่นๆ (สำนักงาน เลขาธิการคณะกรรมการปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติ, 2518)

โครงสร้างทางวัฒนธรรมและวิถีการผลิต

ระบบความเชื่อ

ชาวอาข่าเชื่อกันว่าเทพเจ้า (อาเผ่วหมี่แย้) สร้างท้องฟ้าขึ้นมาก่อน ต่อจากนั้นพื้นดินและสรรพ สิ่งต่างๆ ก็ถูกสร้างขึ้นโดยเทพชื่อ จาปีอาหล่อง

เทพเจ้า คือต้นกำเนิดของชาวอาข่าทุกคน เป็นผู้ประทานความรู้ในการดำรงชีวิต เป็นแหล่ง อำนาจ และที่มาของจารีตที่ทุกคนต้องยึดถือปฏิบัติเรียกกันว่า อาข่าย่อง จารีตคือวิถีการปฏิบัติเพื่อให้ ชีวิตดำเนินไปอย่างปกติสุข เนื่องจากไม่มีภาษาที่ใช้ในการบันทึก จารีตจึงถูกจดจำและถ่ายทอดผ่าน ทางวัฒนธรรมต่างๆ เช่น การประกอบพิธีกรรม เพลง คำพังเพย นิทาน ข้อห้าม ข้อนิยม และมีอยู่ใน ระบบคุณค่าต่างๆ ผู้ที่เป็นผู้รู้ในเรื่องจารีต คือผู้นำ ผู้อาวุโส ผู้ที่เคยเรียนรู้ และมีประสบการณ์มาก่อน

พลังอำนาจที่จะบันดาลให้มนุษย์พบกับสิ่งที่ดีหรือร้ายนั้นมี 3 ประเภทคือ หนึ่งพระเจ้าและเทพ ที่เป็นบวราร สองบรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว และยังคงดูแลทุกข์สุขของลูกหลาน และสามผีที่มีอยู่ทั่วไป สิ่งที่มีมองไม่เห็นเหล่านี้มีลักษณะหลากหลายคล้ายมนุษย์ มีรูปร่างที่มองไม่เห็น มีอุปนิสัยและอารมณ์ทั้ง

ดีและร้าย หากมนุษย์ประพฤติปฏิบัติดี สิ่งที่ไม่เห็นเหล่านี้ก็จะอำนวยให้เกิดแต่ผลดี ข้อพึงปฏิบัติ และข้อละเว้นนั้นมียุอยู่ในจารีตที่สืบทอดต่อกันมา

ตามจารีตประเพณีแล้วชาวอาขานับถือผี (Animism) หรือบรรพบุรุษเป็นส่วนใหญ่ โดยเชื่อว่า ทุกหนทุกแห่งจะต้องมีผีสถิตอยู่ เช่น ผีเรือน ผีไฟ ผีป่า ผีน้ำ ผีดิน ผีฟ้า ผีภูเขา ผีหมู่บ้าน ผีไร่ ดังนั้นไม่ว่า จะทำอะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับสถานที่นั้นๆ ก็ต้องมีพิธีกรรมเช่นไหว้ผีต่างๆ เหล่านั้น ทั้งนี้เพื่อความอยู่ รอดปลอดภัย ปราศจากภัยพิบัติอันตราย ผีที่ทุกครัวเรือนนับถือคือ ผีบรรพบุรุษหรือผีเรือน ซึ่งจะต้องมี หิ้งบูชาผีบรรพบุรุษในทุกหลังคาเรือน เชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษจะช่วยพิทักษ์คุ้มครองสมาชิกใน ครอบครัวและหมู่บ้าน ให้เกิดความสงบสุข ตราบใดที่พวกเขายังให้การยอมรับเชื่อถืออยู่ โดยปกติมีการ เช่นไหว้ผีบรรพบุรุษที่สำคัญๆ ถึงปีละ 9 ครั้ง

นอกจากความเชื่อในผีต่างๆ แล้ว ชาวอาขายังให้ความสำคัญและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของหมู่บ้าน เช่น ประตุมุ่บ้าน ชิงช้า แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้าน

สถานที่สำคัญของหมู่บ้าน

1. ประตุมุ่บ้าน (ล้อช่อง) มี 2 ประตู ด้านหน้าและด้านหลังหมู่บ้าน เป็นพื้นที่กำหนด เขตหมู่บ้านกับเขตป่า ประตุมุ่บ้านนี้จะมีพิธีสร้างขึ้นใหม่ทุกปี
2. เสาชิงช้าของหมู่บ้าน (หละเฉอ) เสอไม้ขนาดใหญ่ 4 เสอ รวบปลายสำหรับใช้ในพิธีได้ ชิงช้า ซึ่งเป็นพิธีของหมู่บ้าน ใช้เล่นเฉพาะช่วงที่มีพิธีเท่านั้น
3. ลานละเล่น (แดซ่อง) หรือลานละเล่น (เคยแปลว่า ลานสาวกอด ซึ่ง ชาวอาขาถือว่าเป็นคำแปลที่ไม่ถูกและไม่เหมาะสม) เป็นลานกว้าง สำหรับบบปะ พุดคุย ร้องเพลง เต้นรำในช่วงเวลา กลางคืน อยู่ภายในบริเวณหมู่บ้าน
4. ศาลเจ้าที่ (แมซ้อล่อตุ่) อยู่นอกบริเวณหมู่บ้าน ได้ต้นไม้รั้วล้อมรอบ เป็นสถานที่ ประกอบพิธีเลี้ยงผีเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข แต่จะมีการซ่อมแซมและประกอบ พิธี 1 ครั้ง
5. บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ (อีซ้อล่อเขาเซ) แหล่งน้ำจากตาน้ำที่ซึมออกมาจากภูเขาใกล้บริเวณ หมู่บ้าน บริเวณหมู่บ้านหนึ่งอาจมีแหล่งน้ำที่เป็นตาน้ำหลายแห่ง แต่จะมีเพียงที่เดียวที่ถือว่าเป็นแหล่ง น้ำศักดิ์สิทธิ์ ที่จะใช้น้ำจากแหล่งน้ำในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ
6. ป่าช้า (หล่อ บยุ่ม) บริเวณป่าที่ใช้สำหรับฝังศพอยู่ใกล้กับหมู่บ้าน ถ้าไม่มีการ ประกอบพิธีฝังศพ จะไม่มีใครเข้าไปในเขตป่าแห่งนี้
7. ป่าของหมู่บ้าน (สองซุ) เป็นป่าใช้สอยอยู่ใกล้บริเวณหมู่บ้าน ใช้เป็นแหล่งทรัพยากร ร่วมกันในการหาฟืน ตัดไม้ใช้สอยเล็กๆ น้อยๆ เป็นแหล่งอาหารใกล้บ้าน

ประตูล้อมบ้าน (ล่อช่อง)

ความเชื่อในการสร้างประตูล้อมบ้านที่ผ่านเข้าออกเวลาไปทำงานไว้ ชาวอาข่าเชื่อว่าผีเทพเจ้าคอยพิทักษ์รักษาคุ้มครองดูแลไม่ให้ผีร้ายเข้าไปทำร้ายสมาชิกในชุมชนให้เกิดการเจ็บป่วย โดยจะทำรูปสัตว์ไว้ข้างบนประตู เช่น นก ถือว่าเป็นหูเป็นตาคอยสอดส่องดูแล และข้างล่างของประตูทั้งสองข้าง มีรูปสัญลักษณ์ผู้ชายและผู้หญิงตั้งคู่กันอยู่ แสดงให้เห็นความดำรงคงอยู่ของเผ่าพันธุ์ มิให้สูญหายไปจากโลก ประตูล้อมบ้านจึงถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญอย่างหนึ่ง จะไม่อนุญาตให้ใครๆ จับต้องได้ และจัดให้มีพิธีทำขึ้นใหม่เป็นประจำทุกปี

ประตูนี้ตั้งอยู่กลางทางเดินห่างจากหมู่บ้านประมาณ 30 เมตร ชาวอาข่าเรียกว่า “ล่อช่อง” หรือประตูล้อมบ้าน มีประตูเรียงรายซ้อนกันอยู่หลายประตู ชาวอาข่าถือว่าประตูล้อมบ้านล่อช่องเป็นที่ยึดเหนี่ยวของผีประจำหมู่บ้าน ซึ่งจะทำให้ความปลอดภัยแก่บรรดาชาวอาข่าที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้น จำนวนประตูไม่แน่นอน บางหมู่บ้านมีประตู 2 ประตู บางหมู่บ้านมี 10 ประตู ที่มีประตูมากน้อยต่างกันไปเป็นเครื่องหมายแสดงให้ทราบว่า หมู่บ้านนั้นตั้งมานานกี่ปี โดยนับได้จากจำนวนประตู เพราะชาวอาข่าทำพิธีฝังประตูล่อช่องทุก ๆ วันต้นปี ซึ่งเรียกว่า วันกินวอ หรือวันขึ้นปีใหม่ งานนี้เริ่มก่อนตรุษจีนเล็กน้อย งานกินวอเป็นงานรื่นเริงของชาวอาข่า มีการฆ่าหมูหรือไก่ เป็นเครื่องสังเวยแก่ผีเจ้าต่าง ๆ แล้วนำมาเลี้ยงเพื่อนบ้าน มีการไล่ชิงช้า เต้นรำ ร้องเพลง สนุกสนาน เป็นงานครึกครื้นที่สุดในรอบปี

ประตูล้อมบ้านล่อช่องแต่ละประตู ทำด้วยไม้ท่อน 3 ท่อน เป็นเสาบักลงบนพื้นดินสูงประมาณ 3 เมตร เสาไม้อีกท่อนหนึ่งยาว 3 เมตร ใช้มัดติดทำให้แบนและสลักเป็นรูปสามเหลี่ยมชี้ดเล็ก ๆ ตลอดไม้ท่อนนั้น การสลักไม้ท่อนนี้ เขาทำกันอย่างหยาบๆ ต่อกันเป็นรูปประตูตามเสา และไม้ที่พาดขวางข้างบนนี้ประดับไปด้วยไม้ไผ่ซี่เล็ก ๆ ทำเป็นรูปเฉลวรัศมี 8 แฉก โดยใช้ไม้ไขว้ทับกัน ผูกติดเสาที่ปักดินระยะห่างกันประมาณ 1 ศอก ไม้รัศมี 8 แฉกนี้มีความหมายถึงบรรดาปีศาจที่มีอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ 8 ตน ซึ่งประจำอยู่ในฟ้า แผ่นดิน ในป่า ในน้ำ ฯลฯ ซึ่งเขาจะทำพิธีเรียกดวงวิญญาณมาประจำ ณ ที่นั้นในวันแรกที่อพยพมาถึง หรือในวันงานปักเสาประตูล้อมบ้าน

บนไม้พาดขวางยึดเสาทั้งสองข้างเป็นประตูนี้ เขาทำไม้แกะสลักหรือสานเป็นรูปนก 4-6 ตัวจับอยู่ห่างกันเป็นระยะๆ มีความหมายถึงนกเป็นสัตว์ที่บินไปในอากาศได้อย่างแคล่วคล่องว่องไวกว่าคนเดิน นกสมมติเหล่านี้จะบินตระเวนคอยสอดส่องดูแลเหตุการณ์ไปทั่วทุกทิศ เมื่อพบสัตว์ร้ายหรือผู้คนเดินทางถืออาวุธหรือคนแปลกหน้า ก็จะกลับมารายงานให้ผีหมู่บ้านที่ยึดเหนี่ยวอยู่ที่ประตูล้อมบ้านล่อช่องได้ทราบ

ห่างจากประตูล้อมบ้านล่อช่องไปทางซ้ายมือเล็กน้อย มีลำไม้ไผ่ลำเล็กสูงประมาณ 5 เมตร ปักตั้งลงบนพื้นดิน ข้างหน้าเสาประตูข้างทางเดิน 1 ลำ ตอนโคนต้นปักลงสู่ดินนั้นใหญ่ ปลายที่ขึ้นสู่อากาศอันว่างเปล่าเบี่ยงบนเล็ก และที่ปลายไม้ไผ่ลำนั้นนั่นเองจะมีตอกสานเป็นห่วงกลมผูกเป็นลูกโซ่หลายสิบห่วงให้ห้อยลงมามีปลายสายเบ็ด ทำเป็นโซ่ผูกคอสุนัข และปลายโซ่ที่ทำเป็นห่วงห้อยลงมามีไม้ไผ่สานเป็น

รูปตะกร้อผูกถ่วงเอาไว้ เวลาลมพัดแกว่งไปมาตามกระแสลม เรียกลำไม้ไผ่คล้ายรูปคันเบ็ดนี้ว่า “คาเยะ” เป็นเครื่องหมายแห่งโชคชัย

ประตูหมู่บ้านลื้อของทำได้ 2 แห่ง ตั้งอยู่คนละทิศห่างไกลกัน คือที่ตรงกลางทางเดินหัวหมู่บ้านแห่งหนึ่ง กับที่กลางทางเดินท้ายหมู่บ้านอีกแห่งหนึ่ง มีรูปร่างลักษณะอย่างเดียวกัน จำนวนประตูเท่ากันตามจำนวนปีที่หมู่บ้านนั้นตั้งมา ทำเลที่ตั้งประตูหมู่บ้านลื้อของ มักเลือกหาที่โล่งเตียนและมีบริเวณออกจะแคบอยู่สักหน่อย ทั้งนี้เพราะเขาต้องการให้ผู้คนเดินกลางประตู เพื่อให้ดวงวิญญาณผีปีศาจ ซึ่งประจำอยู่ที่ประตูหมู่บ้านลื้อของได้ร้ายเวทมนตร์อันศักดิ์สิทธิ์ลงมายังผู้คนเดินทาง

ศาลเจ้าที่ (แม้อ้อลื้อ)

ชาวอาข่ามีความเชื่อว่าบรรดาผู้ที่สิ้นชีวิตไปแล้วนั้นหาได้สาบสูญไปไม่ วิญญาณมนุษย์จะออกจากร่างไปหาที่อยู่ใหม่อีกภพหนึ่ง อันเป็นที่อยู่ถาวรและสงบสุข แม้ร่างกายจะเน่าเปื่อยจมซากอยู่ในดินก็ยังมีดวงวิญญาณล่องลอยเวียนว้ายไปตามสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะเวียนว้ายไปมาระหว่างหลุมฝังศพกับบ้านของตน วิญญาณเหล่านี้ห่วงใยความเป็นอยู่ของผู้สืบเชื้อตระกูลและผู้มีความสัมพันธ์กันมา จะคอยช่วยเหลือคุ้มครองป้องกันอันตรายทั้งปวงให้แก่บรรดาผู้สืบตระกูล ชาวอาข่าจึงสร้างศาลเจ้าให้แก่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษไว้ใกล้บ้าน เรียกว่า “แม้อ้อลื้อ” อย่างไรก็ดีจะต้องมีพิธีส่งวิญญาณ หากไม่ส่งวิญญาณ วิญญาณก็จะวนเวียนไปมาและหาความสุขไม่ได้ และจะมีผลกระทบต่อบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่ คือเกิดการเจ็บไข้ ไม่สบาย หรือภัยพิบัติ “พิม่า” จะเป็นผู้ทำพิธีส่งวิญญาณไปสู่ดินแดนสวรรค์ชั้นสูงสุดที่เรียกว่า “อุมไวยเลาะ” ซึ่งก่อนที่วิญญาณจะไปถึงขั้นนี้ได้ นั้น ก็ต้องผ่านชั้นต่างๆ หลายชั้น บางครั้งอาจทำให้วิญญาณเกิดความหลงใหลได้ จึงเป็นหน้าที่ของ “พิม่า” นำวิญญาณไปให้ถึงสวรรค์ชั้นสูงสุดให้ได้

ชิงช้าหมู่บ้าน (หละเฉ่อ)

ที่ทำหมู่บ้านของชาวอาข่ามีชิงช้าสำหรับไว้ให้เด็กๆ เล่นอยู่แห่งหนึ่ง ชิงช้ามี 2 แบบ คือแบบแรกทำรูปร่างคล้ายกับเสาชิงช้าวัดสุทัศน ไม่มีการแกะสลักเป็นลวดลาย อีกแบบหนึ่งมีรูปร่างลักษณะคล้ายบันไดขั้นชันๆ คือมีไม้ลำเล็ก ๆ 4 ลำ เอาโคนปักลงไปในดินระยะห่างกันเป็นรูปสี่เหลี่ยมอยู่คนละมุมแล้วโน้มปลายไว้ให้โค้งเข้าหากันผูกติดกันที่ละคู่ โดยเอาไม้ท่อนเล็กท่อนหนึ่งสอดกลางด้วยเถาวัลย์ให้แน่นเสร็จแล้วใช้เถาวัลย์เส้นใหญ่ผูกกลางข้างบนให้ห้อยลงมาเป็นเชือกสำหรับไต่ ปลายเถาวัลย์หรือเชือกนี้ใช้ห้อยเส้นใหญ่ขดเป็นวงกลมคล้ายห่วง เวลาไต่จะใช้มือทั้งสองข้างจับห่วงนี้ไต่ไปมา การไต่ชิงช้า หรือปีใหมไต่ชิงช้าเป็นประเพณีประจำปีที่สนุกสนานครึกครื้นยิ่ง หญิงชายชาวอาข่าทั้งหนุ่มสาวเฒ่าแก่จะพากันร้องเพลงเต้นรำไปรอบ ๆ อย่างสนุกสนาน

ลานละเล่น (แดช่อง หรือที่เคยเรียกว่า ลานสาวกอด)

บริเวณส่วนกลางหมู่บ้านของชาวอาข่ามีลานดินอยู่แห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ใกล้กับประตูหมู่บ้านล่อช่อง ที่นั้นมีขอนไม้ใหญ่ 3-4 ท่อนวางอยู่สำหรับเป็นที่นั่ง บางหมู่บ้านทำเป็นม้ายาวหลายตัวตั้งอยู่บนลานดิน สถานที่ดังกล่าวนี้เรียกว่า “แดช่อง” เป็นบริเวณที่ชาวอาข่าใช้เป็นสถานที่ร้องเพลงเต้นรำกันตามประเพณี หลังจากเสร็จการทำงานที่บ้านยามค่ำแล้ว หญิงอาข่าจะแต่งกายสวยงามพากันมาร้องรำทำเพลงตามประเพณีที่ลานละเล่นนี้ พร้อมกันนั้นก็จะมีชายหนุ่มโสดมาร่วมร้องเพลงตอบโต้กับหญิงสาวกันอย่างไพเราะและสนุกสนาน บางค่ำคืนอาจมีชายหญิงอาข่าที่แต่งงานออกเรือนไปแล้วมาร่วมร้องเพลง เพื่อสอนแนวทางการดำเนินชีวิตที่ดีให้แก่หนุ่มสาวที่ยังโสดได้ศึกษาเรียนรู้ด้วย

พิธีกรรมสำคัญประจำปี

ชาวอาข่ามีการประกอบพิธีกรรมสำคัญในรอบปี ทั้งหมด 12 พิธีกรรม ดังนี้

1. “กาห้องพะ” (พิธีปีใหม่ลูกช้าง) มีกำหนด 4 วัน มักเริ่มต้นตั้งแต่วันใหญ่ถึงวันหล่อง ในเดือนสุดท้ายของปีคือ เดือนหนองแยะ (ประมาณปลายเดือนธันวาคม)
2. “ซุ่มสี่ซุ่มมี” (พิธีปีใหม่ไซแดง) กระทำพิธีในเดือนโปยวใหญ่ (เมษายน) ตามวันที่ใจวมะเป็นผู้เลือก มีกำหนด 4 วัน เป็นพิธีเฉลิมฉลองเพื่อความอุดมสมบูรณ์
3. “ล่อช่องคู่” (พิธีสร้างประตูหมู่บ้าน) เริ่มหลังจากพิธีซุ่มสี่ซุ่มมี 3 วันหรือวันที่ใจวมะเลือกเป็นการสร้างประตูหมู่บ้านใหม่แทนประตูเก่า โดยไม้หรือประตูเก่าออก จะสร้างเรียงต่อๆ กันไปทุกปี จัดขึ้นในราวกลางเดือนเมษายน
4. “แม้อลลือ” (พิธีเลี้ยงเจ้าที่ เจ้าป่า เจ้าเขา) กระทำพิธีต่อจากพิธีล่อช่องคู่เสร็จแล้ว 3 วัน
5. “แซ้คาอาเผ่วไล่” (พิธีเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว) กระทำพิธีในเดือนฉ่าห่องเป็นวันเริ่มต้นฤดูกาลเพาะปลูกของปี
6. “อี่ฮ้อลลือเขาะ” (พิธีเลี้ยงผีป่อน้ำศักดิ์สิทธิ์) จะทำพิธีไปพร้อมกับพิธีเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าวของหมู่บ้าน
7. “เยยะซู่จ่า” (พิธีไล่ชิงช้า) เป็นเทศกาลแห่งการรื่นเริงสนุกสนานของชุมชนโดยเฉพาะสำหรับเด็กและหนุ่มสาว จัดขึ้นเพื่อรำลึกถึงเทพเจ้าผู้ประทานความอุดมสมบูรณ์แก่ผลผลิตในไร่โดยจัดงานเป็นเวลา 4 วัน มักเริ่มต้นจากวันใหญ่ ในเดือนใหญ่ละ หรือประมาณปลายเดือนสิงหาคม-ต้นเดือนกันยายน วันแรกเป็นวันเซ่นไหว้บรรพบุรุษ วันที่สองเป็นวันเตรียมทำชิงช้า ซึ่งมีทั้งชิงช้าเล็กสำหรับเด็กที่สร้างไว้บริเวณหน้าบ้านของแต่ละครอบครัว การทำชิงช้าใหญ่ ซึ่งสร้างขึ้นบริเวณลานกว้างของหมู่บ้าน ชาวบ้านช่วยกันทำ เมื่อสร้างเสร็จแล้ว “ใจวมะ” จะทำพิธีเปิดการไล่ชิงช้าเป็นคนแรก วันที่สามเป็นวันที่สำคัญยิ่ง มีพิธีเซ่นไหว้ตั้งแต่เช้ามืด วันที่สี่มีการไล่ชิงช้าทั้งวัน และทำพิธีปิดในเวลาตอนเย็น ในช่วงกลางวันแต่ละวัน เป็นการกินเลี้ยงสนุกสนานกัน ส่วนกลางคืนมีการเต้นรำของชาวบ้าน

8. “ยอลาลา” (พิธีเลี้ยงที่บ้านโจ้วหย่า) กำหนด 2 วันเริ่มจากวันไหย่ ในเดือนไหย่ลา ต่อจาก
9. “ยาจีจิ” (พิธีถอนขนไก่) หัวหน้าครอบครัวแต่ละหลังคาเรือนจะประกอบพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ก่อนนำไก่ไปประกอบอาหาร จะถอนขนไก่ติดไว้ที่ประตูทั้ง 2 ด้าน และที่ฝากระเบื้องชายหญิง
10. “คะเหยะเหยะ” (พิธีไล่ผีร้ายออกจากหมู่บ้าน) เริ่มประกอบพิธีกรรมในวันไหย่ถัดมาในเดือนไหย่ละ บางคนถือว่าเป็นวันออกพรรษาด้วย กำหนดการประกอบพิธี 2 วัน
11. “แซน้มจี” (พิธีกินข้าวใหม่) กระทำในเดือนลิเยะ บ้านของโจ้วมะจะเป็นบ้านที่ประกอบพิธีเป็นบ้านแรก ไม่กำหนดวันแน่นอน แล้วแต่วันที่โจ้วมะถือว่าเป็นวันที่ดี หลังจากนั้นชาวบ้านจะทยอยกันประกอบพิธีที่บ้านตัวเอง จนครบทุกบ้าน
12. “ซี้ซี้เออะ” (พิธีทำเหล้าจากข้าวใหม่) กระทำในเดือนสุดท้ายของปี คือหนองเยะ โจ้วมะเป็นผู้เลือกวันประกอบพิธีเป็นคนแรก จากนั้นลูกบ้านจึงเลือกวันที่ดีของตนเอง ประกอบพิธีเช่นเดียวกัน

ภาษา

ภาษาอาข่า ได้ถูกจัดไว้ในตระกูลภาษาจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan) สาขาทิเบต-พม่า (Tibeto-Burman) ภาษาที่ใช้มีแต่ภาษาพูด ไม่มีตัวอักษรเขียนของตัวเอง ภายหลังได้มีกลุ่มมิชชันนารีนำเอาอักษรโรมันมาสร้างเป็นตัวเขียนภาษาอาข่าขึ้น ทั้งนี้ระบบภาษาอาข่าแบบอักษรโรมันที่ใช้กันอยู่ในเขตประเทศจีน พม่า ไทย และลาว ก็มีความแตกต่างกันไป ในปัจจุบันชาวอาข่าในบริเวณประเทศเหล่านี้ กำลังพยายามปรับเปลี่ยนระบบการเขียนภาษาอาข่าให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อประโยชน์ในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน

กล่าวกันว่า ในประเทศจีน มีอาข่าจำนวน 4 กลุ่มย่อย และในประเทศพม่าแบ่งออกไปอีกจำนวน 7 กลุ่มย่อย สำหรับในประเทศไทย ได้แบ่งอาข่าเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ

1. อาข่าอู๋ไล้ หรือเรียกว่า อาข่าไทย (ผู้หญิงสวมหมวกแบบทรงสูง รูปทรงกรวย)
2. อาข่าโลมี หรือเรียกว่า อาข่าพม่า (ผู้หญิงสวมหมวกแบบทรงสูง มีแผ่นเงินรูปสี่เหลี่ยมคางหมูรองรับข้างหลัง)
3. หล่าป้ออาข่า หรือเรียกว่า อาข่าจีน (ผู้หญิงสวมหมวกป้านแบบทรง 5 เหลี่ยม)

ชาวอาข่าในประเทศไทยมีกระดุมใหญ่ๆ อยู่หลายตระกูล อาทิเช่น เซอมี้อ จูเปาะ อาเคอ มาเยอะ ฯลฯ ในทางวิชาการ มีเกณฑ์ในการจำแนกหลายเกณฑ์ ดังนี้

- ก. การจำแนกตามเกณฑ์ทางภาษา จะจำแนกออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่พูดภาษาอู๋ไล้ ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย กลุ่มที่พูดภาษาหล่าป้อ หมายถึงกลุ่มที่อยู่หมู่บ้านผาหม้อ
- ข. แม่สาย จ. เชียงราย กลุ่มที่สามคือ กลุ่มโลมี หรือ อาข่าพม่า

- ข. การจำแนกตามเกณฑ์ของถิ่นที่อยู่ กลุ่ม โลมี่ หรือ โลมี่ชา มีวัฒนธรรมและภาษาที่แสดงถึงความสัมพันธ์ในอดีตกับชาวอาข่ากลุ่มอื่นๆ แม้จะมีลักษณะการแต่งกาย รูปทรงหมวกของสตรีแตกต่างออกไปอย่างเห็นได้ชัด
- ค. การจำแนกตามเกณฑ์ชื่อคน พบว่าในประเทศพม่ามีการใช้ชื่อคนเป็นคำเรียกชื่อกลุ่มย่อย
- ง. การจำแนกตามเกณฑ์ชื่อตระกูล เช่น คำว่า เซอมีอ เป็นชื่อตระกูลสำคัญตระกูลหนึ่งที่พบในประเทศไทย คำว่า เซอมีอ ใช้เรียกชื่อกลุ่มย่อยของอาข่าในประเทศเมียนมาร์
- จ. การจำแนกตามเกณฑ์ลักษณะหมวกของผู้หญิง เช่น คำว่า อูโล้ โลมี่ และ หล่าปือ กลุ่มอูโล้มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย ลักษณะหมวกของสตรีมีลักษณะกลมสูง มีแผงประดับด้านหลัง กลุ่มโลมี่มีแผงประดับหมวกใหญ่เห็นได้ชัด ส่วนกลุ่มหล่าปือมีลักษณะหมวกกลมป้านเล็ก

การแต่งกาย

ลักษณะเด่นชัดในการแต่งกายของชาวอาข่า ได้แก่หมวกที่สวมใส่ของผู้หญิง ซึ่งมีรูปแบบสวยแปลกและมีสีสันสะดุดตา ประดับตกแต่งด้วย เหริยเงิน ลูกเดือย ลูกปัด แซมด้วยขนนก ขนไก่ ขนกระรอก และอื่นๆ ที่ดูสวยงามย่อมสีเหลือง แดง เป็นปุยห้อยลงมาข้างหู ในประเทศไทย หมวกผู้หญิงอาข่ามี 3 แบบ คือ แบบทรงสูง รูปกรวยคว่ำหรือหมวกแหลม ใช้ในกลุ่มหญิงอาข่าอูโล้ ส่วนอาข่าโลมี่หรือโลมี่ชา ซึ่งอพยพมาจากแคว้นเชียงตุง ใส่หมวกทรงกลมสูง มีแผ่นเงินตั้งขึ้นด้านหลัง และอีกแบบหนึ่ง คือแบบทรง 5 เหลี่ยม หรือหมวกแบน ใช้ในกลุ่มหญิงอาข่าหล่าปือ ซึ่งเป็นกลุ่มที่อพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนาของจีน

ในกลุ่มเด็กผู้หญิง นิยมสวมหมวกผ้าทรงกลม ไม่สูง ประดับตกแต่งเพียงเล็กน้อย มีสีสันสวยงามเช่นกัน นอกจากนี้ ตรงบริเวณรอบคอผู้หญิงยังนิยมสวมใส่แผ่นเงิน สร้อยเงินหลายๆ วง หรือสร้อยลูกปัดสีต่างๆ สวมกระโปรงจีบสีด้าสั้นพอดีเข้า ใช้ผ้าขนาดกว้างพันรอบอก แล้วสวมเสื้อแขนยาวสีดำสั้นแค่เอวทับอีกชั้นหนึ่ง บางทีคาดเอวด้วยผ้า สวมถุงน่องเป็นผ้าสีดำ สำหรับผู้ชายวัยกลางคน นิยมโกนผมไว้จุดตรงกลาง ปล่อยยาวห้อยลงมาแล้วผูกปลายด้วยเชือก สวมเสื้อทรงกระบอกสีดำ และกางเกงขายาวสีดำ ประดับตกแต่งด้วยเครื่องเงินเล็กน้อย

การลำดับวงศ์และระบบเครือญาติ

ในสังคมอาข่า สมาชิกครอบครัวที่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติประกอบด้วย ปู่ ย่า พ่อ แม่ ลูก ลูกสะใภ้ และหลาน ความเป็นญาติเกิดขึ้นโดยทางสายบรรพบุรุษ ได้แก่พี่น้องร่วมสายสกุลเดียวกัน ชาวอาข่าถือการสืบสกุลสายบิดาเป็นหลัก บุตรชายหลังจากแต่งงานแล้ว จะต้องนำภรรยามาอยู่กับบิดามารดาของตน ลักษณะครอบครัวเป็นแบบครอบครัวขยาย บุตรชายคนโตถือเป็นผู้สืบสกุล รักษาสืบทอดประเพณีและบอกกล่าวให้แก่พี่น้องๆ ได้รับทราบ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก โดยเฉพาะเกี่ยวกับ

พิธีกรรม เช่น พิธีการแต่งงาน พิธีศพ ฯลฯ จะเห็นได้ว่าในหมู่บ้านแต่ละแห่งของชาวอาข่า จึงมีญาติร่วมสกุลเดียวกันจำนวนมาก

แม้จะไม่มีภาษาเขียนในการบันทึก แต่ผู้ชายทุกคนสามารถที่จะท่องชื่อบรรพบุรุษตั้งแต่เริ่มต้น จนถึงชื่อบิดาของตัวเองได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีความยาวตั้งแต่ 50 ชื่อขึ้นไป ชื่อเหล่านี้เริ่มต้นจาก อึม อึม มะ อึม ก้อง พระเจ้า สรรพสิ่ง เทพบริวาร จนถึงลำดับที่ 12 คือ ชุมมิโอ เทพที่เป็นบรรพบุรุษคนแรกของอาข่าทุกคน นับแต่อันดับที่ 25 คือ เหยอทองพอง เป็นต้นมา การนับบรรพบุรุษสายตรงของอาข่า เริ่มแตกแขนงออกเป็นตระกูลต่างๆ มีคำกล่าวว่า อาข่าทุกคนเป็นญาติพี่น้องกันหมด ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อท่องชื่อบรรพบุรุษแล้ว จะสามารถทราบได้ทันทีว่ามีความสัมพันธ์ทางเครือญาติใกล้ชิดหรือไกลกันอย่างไร

ชีวิตความเป็นอยู่

หมู่บ้านชาวอาข่าตั้งอยู่บนไหล่เขาสูง โดยเฉลี่ย 4,000 ฟุต ห่างไกลจากห้วยลำธารที่มีน้ำตลอดปีประมาณครึ่งกิโลเมตร ชาวอาข่าไม่ชอบอยู่พื้นที่ราบ ทั้งนี้เนื่องจากอากาศและขนบธรรมเนียมอันสืบเนื่องมาแต่โบราณ เป็นชนชาติที่ชอบอิสระ ไม่ชอบชีวิตโลดโผน เป็นชนชาติที่รักธรรมชาติ ชอบความสันโดษ รักพวกพ้อง เคารพจารีตประเพณี ชอบอากาศหนาว การสร้างบ้านตัวอาคารเป็นแบบยกพื้น ลักษณะเด่นของหมู่บ้าน คือมีประตูเข้าออกหมู่บ้านอยู่ 2 ประตู คือประตูด้านหน้า และประตูด้านหลังหมู่บ้าน (ล้อช่อง) ซึ่งถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ล้าคดอย่างหนึ่งของชนเผ่าที่ห้ามจับต้อง ลักษณะบ้านมีอยู่ 2 แบบ คือ แบบยกพื้นและแบบคร่อมดินภายในบ้าน แบ่งพื้นที่ออกเป็นสัดส่วน มีฝาแยกกันห้องนอนสำหรับผู้หญิงและผู้ชาย มีหิ้งบรรพบุรุษ ตรงเสาเอกของอาคารบ้าน ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของครอบครัวและการสืบทอดเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน ด้านข้างมีชั้นวางสิ่งของเครื่องใช้สอยต่างๆ เช่น กระบอกน้ำ มีด ขวาน ตัวบ้านมีบันไดขึ้นลง 2 ด้าน คือ ด้านหน้าบ้าน และด้านหลังบ้าน ได้ทุนอาคารหรือใกล้ตัวอาคาร จะมีครกกระเดื่องใช้สำหรับตำข้าว

วิถีการผลิตในอดีต

ชาวอาข่ามีความเชื่อแบบจารีตในการรักษาป่า โดยมีความเชื่อในเรื่องผีที่สถิตอยู่ตามป่าเขา ลำห้วย แม่น้ำลำธาร หรือตามไร่ ทั้งน้ำและป่าถือว่าเป็นสิ่งที่ชนเผ่าได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีพ มีพิธีการเช่นไหว้ผีน้ำ ผีป่าขุนเขา ในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาตินั้น มีสถานที่ที่ชาวอาข่าไม่เข้าไปทำลายต้นไม้อยู่ 5 แห่งคือ บริเวณป่าที่ตั้งศาลประจำหมู่บ้าน (แม้อ้อล้อดู), บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ (อ้ออ้อล้อเขา), ประตูหมู่บ้าน (ล้อช่อง), ป่าช้า (หล่อ บั้ม) และป่าชุมชนของหมู่บ้าน บริเวณสถานที่ดังกล่าวนี้จะเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เป็นป่าธรรมชาติ ก่อให้เกิดความสมดุลในการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่า

การจัดระบบนิเวศในเขตภูเขา ชนเผ่าอาข่ามีภูมิปัญญาของตนเองที่จะปรับตัวกับสภาพแวดล้อมและเข้าใจในภูมิประเทศที่ตนอาศัยอยู่เป็นอย่างดี ได้แบ่งพื้นที่ที่อยู่อาศัยและพื้นที่ใช้สอยออกเป็น 3 ระบบคือ เขตบ้านที่อยู่อาศัย เขตหมู่บ้าน และเขตรอบนอกหมู่บ้าน บริเวณรอบนอก

หมู่บ้าน มีการแบ่งออกเป็นพื้นที่ทำกิน และพื้นที่ป่าเขา ระบบการจัดการพื้นที่เป็นการแสดงออกถึงวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชนเผ่า

ข้าว เป็นพืชอาหารหลักของสังคมอาข่าแต่เดิม การเลือกที่ตั้งหมู่บ้านเกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่สมบูรณ์สำหรับการปลูกข้าวประเภทข้าวไร่ ไม่นิยมปลูกข้าวเหนียวมากนัก ปลูกบ้างเล็กน้อยเพื่อทำขนมเท่านั้น หลังพิธีปีใหม่มักเป็นช่วงว่างจากงานในไร่ ชายหนุ่มที่ยังไม่ได้แต่งงาน ถือเป็นช่วงโอกาสที่จะเลือกหญิงสาวต่างหมู่บ้านมาเป็นภรรยา เมื่อเริ่มเข้าสู่ฤดูร้อน การเตรียมพื้นที่ปลูกข้าวเป็นงานสำคัญ ที่ดินรอบหมู่บ้านเป็นที่ส่วนรวม ผู้ที่ใช้เท่านั้นจึงเป็นผู้ที่มีสิทธิครอบครอง

การเลือกพื้นที่ ผู้นำและอาวุโสเป็นผู้เลือกก่อน หลังจากนั้นลูกบ้านจึงจัดสรรกันเอง ที่ดินในความครอบครองของแต่ละคนอาจมีได้หลายแปลง ทั้งนี้เนื่องจากเป็นระบบการเพาะปลูกแบบหมุนเวียน ซึ่งมีช่วงระยะเวลาพักดิน 3-5 ปี

เมื่อกำหนดพื้นที่ที่จะทำการเพาะปลูกข้าวแล้ว จึงถากถางกำจัดวัชพืชและกำหนดวันเผาพร้อมๆ กัน ในช่วงนี้อาจมีการล่าสัตว์ใหญ่เป็นหมู่คณะบ้าง หลังจากเผาไร่แล้วบางพื้นที่อาจต้องมีการพรวนดิน เนื่องจากมีวัชพืชมาก หรือเป็นไร่เก่าที่เคยทำมาแล้ว ทุกคนต้องเตรียมพื้นที่ให้เสร็จ ก่อนที่หมู่บ้านจะมีพิธีแซ่คอาเผวไล่ ซึ่งเป็นการเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าวสำหรับฤดูกาลเพาะปลูก

เมื่อฝนเริ่มตกสม่ำเสมอ ชาวบ้านก็เริ่มหยอดเมล็ดข้าว นอกจากข้าวอาจมีข้าวโพด ซึ่งปลูกก่อนหน้านี้เล็กน้อยสำหรับเลี้ยงสัตว์ พืชผักสวนครัว เช่น ผักกาด หอมชู พักทอง พักเขี้ยว ซึ่งเก็บไว้ได้นาน พริก มะเขือต่าง ๆ ฝ่ายสำหรับทำเสื้อผ้า การเพาะปลูกกระทำไปเพื่อการยังชีพเท่านั้น สินค้าที่ต้องการจากตลาดมีเพียง 2 อย่าง คือเกลือสำหรับบริโภคและตะกั่วสำหรับทำลูกปืนไว้ล่าสัตว์เท่านั้น สัตว์เลี้ยงที่สำคัญ มี 3 ชนิด คือหมูและไก่ เพื่อการประกอบพิธีกรรมและบริโภค ม้าเพื่อการบรรทุกระยะทางไกล

ในช่วงที่ข้าวในไร่กำลังเจริญงอกงาม มีพิธีกรรมสำคัญในช่วงเดือนสิงหาคม-กันยายน คือพิธีไล่ชิงช้า (แย้จุ่า) บ้างก็ว่าเป็นพิธีปีใหม่ของผู้หญิง พอถึงเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน เป็นช่วงที่มีงานหนักอีกครั้งในการเก็บเกี่ยวผลผลิต เมื่อเสร็จงานในช่วงเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ก็เป็นเวลาสิ้นปีและจะเริ่มปีใหม่อีกครั้ง มีพิธีขึ้นปีใหม่ คือ กาท้องพะ

บทบาทหญิงชาย

ในสังคมอาข่าตามแบบวัฒนธรรมดั้งเดิม ผู้หญิงเป็นแรงงานที่สำคัญ อาจกล่าวได้ว่า เริ่มทำงานตั้งแต่หัดเดิน แรงงานหลักที่ใช้ในการผลิตของสังคม คือแรงงานผู้หญิง เด็กเล็กๆ ก็เริ่มฝึกที่จะไปตักน้ำกับแม่ที่บ่อน้ำ เริ่มหัดแบกกระบอกน้ำอันเล็กๆ ก่อน กระบอกน้ำนี้จะค่อยๆ โตและเพิ่มจำนวนมากขึ้นตามอายุของเด็กหญิง

เมื่อเด็กหญิงอายุเข้าสู่วัยรุ่นความรับผิดชอบต่องานในหน้าที่ก็มีมากขึ้น ต้องตื่นตั้งแต่ตี 4 เอาข้าวเปลือกไปตำที่ครกกระเดื่องใต้ถุนบ้าน ตำเสร็จแล้วก็ก่อไฟหุงข้าวประกอบอาหารให้ทุกคนใน

ครอบครัว แล้วก็ไปตักน้ำจากบ่อมาเตรียมไว้สำหรับใช้ในครอบครัวให้พอเพียงตลอดวัน เสร็จแล้วจึงห่อข้าวกลางวันเดินทางไปทำงานในไร่ ขณะเดินไปก็ปั่นด้ายไปด้วย เพื่อเตรียมสำหรับทอเป็นผืนผ้า ตัดเย็บเสื้อผ้าให้กับตัวเองและคนในครอบครัว เสร็จจากงานในไร่เมื่อเดินกลับบ้านก็หาพืชผักในป่าบ้าง หาพืชน้ำบ้าง นำกลับมาบ้าน ระหว่างทางก็ปั่นด้ายไปด้วย เมื่อถึงบ้านก็ออกไปตักน้ำอีกครั้งสำหรับใช้ในชั่งเย็น ทำกับข้าวให้สมาชิกในครอบครัวกินเสร็จแล้วตัวเองจึงกินได้ หลังจากนั้นจึงจะออกไปที่ลานละเล่นพบเพื่อน ๆ หัดร้องเพลงเดินรำตามจังหวะ และคุยกับเพื่อนชาย เมื่อใกล้เย็นประมาณเที่ยงคืนจึงกลับบ้านพักผ่อนเพื่อทำงานหนักในวันต่อไป

เมื่อชายอาช่าจะเลือกผู้หญิงมาเป็นภรรยา นั้นมักไม่ได้เลือกที่ความสวยงาม แต่จะเลือกคนที่ขยันขันแข็งในการทำงาน และมาจากตระกูลที่ดี ภรรยาที่ดีต้องทำงานเก่งและมีบุตรชายให้มากๆ เมื่อแต่งงานภาระก็มากขึ้น เนื่องจากต้องตั้งครุรงก์และดูแลลูกขณะที่ยังไม่หย่านม เมื่อแก่ตัวลงแม้จะมีลูกสะใภ้มาช่วยแบ่งเบาภาระบ้าง แต่ตัวเองก็ต้องไปทำงานที่ต้องใช้ฝีมือมากขึ้น เช่น การทอผ้า ตัดเย็บเสื้อผ้า และงานปักประดิษฐ์ต่างๆ

ส่วนผู้ชายตั้งแต่เด็กนั้น อาจมีภาระต้องเลี้ยงน้องบ้าง แต่ส่วนใหญ่เวลาหมดไปกับการเล่นสนุกสนานและหัดล่าสัตว์เล็กๆ เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นก็จะเป็นแรงงานในไร่ของครอบครัว เมื่อเลือกคู่แต่งงานก็จะช่วยงานในไร่จนกระทั่งลูกๆ สามารถแบ่งเบาภาระได้ เมื่อถึงอายุ 40 ปีโดยประมาณ ก็จะทำหน้าที่เลี้ยงลูกเล็ก ๆ หรือเลี้ยงหลานอยู่กับบ้านดูแลสัตว์เลี้ยง ค้าขายเล็กๆ น้อยๆ หรือจักสานทำเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ

ความสัมพันธ์กับสังคมพื้นราบ

ในบทเพลง คำสวด นิทาน คำพังเพย พบว่ามีการเปรียบเทียบระหว่างชาวอาช่ากับคนที่อยู่บริเวณพื้นราบคือ ไทใหญ่ มากกว่าที่จะเปรียบเทียบตัวเองกับลาหู่ ลีซู หรือจีนฮ่อ การแต่งงานระหว่างเผ่าพันธุ์นั้นมีคำกล่าวไว้ว่า ให้ลูกสาวแต่งงานกับจีนฮ่อดีกว่าที่จะไปแต่งงานกับหนุ่มไทใหญ่ เชื่อว่าสาวอาช่าที่แต่งงานกับจีนฮ่อแล้วจะมีแต่ความสุข มีอาหารการกินอุดมสมบูรณ์และไม่ต้องทำงานหนัก

การศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวกับคติชาวบ้าน จะพบว่าส่วนใหญ่อาช่าติดต่อกับตลาดพื้นราบหรือที่มีชาวไทใหญ่อาศัยอยู่ ทั้งนี้เนื่องจากหมู่บ้านอาช่าในประเทศไทยส่วนใหญ่มีประวัติการอพยพผ่านมาทางรัฐฉานของประเทศพม่า หมู่บ้านไทใหญ่เป็นศูนย์กลางเป็นตลาด มีหมู่บ้านอาช่า ลีซู ลาหู่ อยู่บนดอยโดยรอบ หรือบางแห่งมีหมู่บ้านจีนฮ่อเป็นศูนย์กลาง หมู่บ้านศูนย์กลางได้อาศัยแรงงาน ผลผลิตและวัตถุดิบจากหมู่บ้านโดยรอบ ในขณะที่หมู่บ้านที่อยู่รอบข้างได้อาศัยหมู่บ้านศูนย์กลางในการซื้อขายสินค้าอุปโภคบริโภค เป็นแหล่งรายได้จากการรับจ้าง และขายผลผลิตทางการเกษตรและผลผลิตจากป่า

โครงสร้างทางสังคมและการปกครอง

สถานภาพทางสังคม

ในชุมชนชาวอาข่า มีการแบ่งสถานภาพทางสังคม โดยมีผู้นำและผู้นำที่ต่างๆ ที่ชาวชุมชนยอมรับ และเคารพนับถือ ดังนี้

1. “โจ้วมะ” เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมประเพณีต่างๆ ของหมู่บ้าน เป็นผู้ที่มีความรอบรู้เชี่ยวชาญในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีและจารีตเป็นอย่างดี เป็นผู้มีคุณเลียวฉลาดและมีศีลธรรม เป็นผู้มีอิทธิพลและมีอำนาจตามจารีตสูงสุดในหมู่บ้าน “โจ้วมะ” มีผู้ช่วยเรียกว่า “โจ้วหย่า”
2. “พิม่า” เป็นผู้ประกอบศาสนพิธี เป็นผู้อาวุโสที่รอบรู้จารีตประเพณีและรายละเอียดในการประกอบพิธีกรรมจนสามารถเป็นครูของผู้คนอื่นได้ ทำหน้าที่ในการประกอบพิธีกรรมของหมู่บ้าน เช่น พิธีสดงานศพ หรือพิธีอื่น ๆ พิมะ มีผู้ช่วยหรือผู้ที่มาเป็นศิษย์เล่าเรียนวิชาเรียกว่า “พืหย่า”
3. “บาจี” ช่างตีเหล็ก หรือ สล่าเหล็ก เป็นผู้จัดทำเครื่องมือการเกษตร เช่น จอบ มีด ขวานและอาวุธที่ทำด้วยเหล็กให้กับทุกคนในหมู่บ้าน โดยไม่คิดค่าบริการใด ๆ แต่ชาวบ้านจะตอบแทนเป็นแรงงานในการทำไร่ให้ เป็นผู้มีความรู้ในการก่อสร้างและเป็นที่ปรึกษาในการก่อสร้างของหมู่บ้าน เช่น การทำประตูหมู่บ้าน การทำเสาชิงช้าของหมู่บ้าน ตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งสืบทอดจากบิดาสู่ลูก
4. หมอยา เป็นหมอยาสมุนไพรซึ่งอาจมีหลายคนที่มีความเชี่ยวชาญในยารักษาโรคเฉพาะด้าน
5. “อาบอซ้อหม่อ” ผู้อาวุโส หรือกลุ่มผู้อาวุโสเป็นกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิของหมู่บ้าน คือผู้เฒ่าที่รอบรู้จารีตประเพณีและเป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้าน มีหน้าที่ดูแลกิจกรรมของชุมชนในด้าน การปกครอง การประกอบพิธีกรรม และการตัดสินคดีความ ข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน
6. หัวหน้าหมู่บ้าน เป็นผู้นำในการอพยพไปตั้งหมู่บ้านในสถานที่แห่งใหม่ หากหมู่บ้านใดไม่มีผู้เฒ่าบ้าน หัวหน้าหมู่บ้านก็จะทำหน้าที่เป็นผู้เฒ่าบ้านด้วย ในอดีต มีตำแหน่งต่อไปนี้ด้วย
 1. ปู่แซ ตำแหน่งแก่บ้าน ปัจจุบันหมายถึงผู้เฒ่าบ้าน
 2. นะห่า ตำแหน่งผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการเก็บรักษาเงินของหมู่บ้าน
 3. ญีผ่า หรือ คนทรง ซึ่งสามารถเป็นได้ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย คนทรงสามารถติดต่อกับวิญญาณของผู้ที่ตายไปแล้ว การป่วยไข้ซึ่งหาสาเหตุไม่ได้ คนทรงจะเป็นผู้วินิจฉัยว่าการป่วยไข้ันเกิดจากอะไร
4. ยาแยอามา หมายถึง สตรีที่อำนวยความสะดวกสมบูรณ์ให้แก่ครอบครัว เป็นสตรีอาวุโส

ที่มีบุตรหลานมากครอบครัวมีฐานะดี เป็นผู้รอบรู้ในจารีตประเพณีเป็นผู้ที่ได้รับความนับถือของคนในหมู่บ้าน

การปกครอง

ชาวอาข่า มีรูปแบบการปกครองเป็นของตนเอง ผู้นำก็คือหัวหน้าหมู่บ้าน ทำหน้าที่ควบคุมดูแลชุมชนให้อยู่ในกฎระเบียบธรรมเนียมที่สั่งห้ามของสังคม ร่วมกับคณะผู้อาวุโสตัดสินคดีข้อพิพาทและร่วมในพิธีกรรมต่างๆ การสืบทอดตำแหน่งเป็นไปโดยการสืบทอดตามสายบรรพบุรุษ นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยหัวหน้าหมู่บ้าน หัวหน้าพิธีกรรม ช่างตีเหล็ก ผู้รู้ ผู้ช่วยหัวหน้าหมู่บ้าน หมอผี และผู้อาวุโส คณะกรรมการดังกล่าวมีหน้าที่พิจารณาตัดสินในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่นการจัดกิจกรรมประจำปี การย้ายหมู่บ้าน การพิจารณาความผิดของชาวบ้าน อย่างไรก็ตามลักษณะการปกครองของชาวอาข่า อำนาจเด็ดขาดไม่ได้ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการหมู่บ้านโดยฝ่ายเดียว บางครั้ง สมาชิกหมู่บ้านก็มีสิทธิ์ที่จะโต้แย้งแสดงความคิดเห็นได้เช่นกัน

การลงโทษแก่ผู้กระทำผิดสถานเบาหรือหนัก ขึ้นอยู่กับความผิดที่ล่วงละเมิดในระดับเบา อาจเป็นถูกปรับ ในความผิดขั้นร้ายแรง อาจถูกขับออกจากหมู่บ้าน เช่น โทษฐานฆ่าคนตาย ซึ่งการพิจารณาลงโทษนั้น คณะผู้ปกครองได้อาศัยอำนาจของภูตผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเป็นข้ออ้างด้วย ซึ่งทำให้กฎระเบียบของสังคมมีความศักดิ์สิทธิ์และทำให้คนในชุมชนเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าล่วงละเมิด หากละเมิดแล้ว ก็เท่ากับว่าได้กระทำผิดต่อภูตผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วย ซึ่งหมายถึงว่า ผลที่เกิดตามมาก็คือความหายนะที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเอง ต่อครอบครัวหรือต่อชุมชนด้วย

บทที่ 3

วิถีชีวิตชาติพันธุ์อาข่าจากขุนเขาสู่เมืองเชียงใหม่

ชาวอาข่าในหลายพื้นที่เริ่มออกจากหมู่บ้านเพื่อเข้ามาในเมืองในช่วงปีทศวรรษ 2510 โดยในระยะแรกมักจะเริ่มจากการแนะนำหรือการได้ติดต่อสัมพันธ์กับคนภายนอกชุมชน ตลอดจนจากการแนะนำของเจ้าหน้าที่ที่เข้าไปทำงานในชุมชน เช่น เจ้าหน้าที่กรมประชาสงเคราะห์ ตำรวจตระเวนชายแดน ครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ฯลฯ เช่น แนะนำให้เด็กชายลงมาบวชเป็นสามเณรชาวเขาที่วัดศรีโสดาและวัดเบญจมบพิตร หลังจากนั้นก็มีชาวบ้านส่งลูกหลานไปบวชเรียนเป็นเณรกันมากขึ้น หรือการแนะนำชักชวนและพาชาวบ้านลงมาเที่ยวในเมือง ในช่วงแรกมีจุดประสงค์เพื่อพามาเที่ยวเท่านั้น ต่อมาเริ่มมีการนำชาวบ้านไปแสดงตามงานต่าง ๆ เช่นงานกาชาดที่กรุงเทพฯ การแสดงตามร้านอาหารที่มีการแสดงศิลปวัฒนธรรมล้านนา ที่มีอยู่ทั่วไปในจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ชาวบ้านมีประสบการณ์และเรียนรู้วิถีชีวิตในเมืองมากขึ้นเรื่อย ๆ

ในช่วงปี พ.ศ. 2521 ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ ส่งเสริมให้เด็กหญิงในหมู่บ้านไปฝึกเรียนการเย็บผ้า ตามสำนักงานศูนย์ในจังหวัดต่างๆ ในระยะต่อมาเด็กและเยาวชนก็เริ่มออกมาเรียนหนังสือต่อในระดับที่สูงขึ้นมากขึ้นๆ ระยะเริ่มแรกชาวอาข่าในเขตจังหวัดเชียงรายมักจะมาเข้าเรียนที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่จัน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย หลังจากนั้นมาชาวบ้านต่างก็ส่งลูกหลานเข้ามารับการศึกษิตตามโรงเรียนประจำ หรืออาศัยอยู่ตามหอพักต่าง ๆ ทั้งของหน่วยงานรัฐและเอกชนเพิ่มมากขึ้น

ประมาณปี พ.ศ. 2525 การเจริญเติบโตด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เมืองใหญ่โดยเฉพาะเชียงใหม่กลายเป็นเมืองศูนย์กลางของการท่องเที่ยวและการบริการ ความต้องการแรงงาน การบริการ ตลอดจนตลาดการค้าสินค้าที่ระลึกสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงทำให้เริ่มมีชาวบ้านเข้ามารับจ้างทำงานในเมืองเป็นรุ่นแรก ๆ และเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วในปี พ.ศ.2533 และเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบัน

ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการโยกย้ายเข้าสู่เมือง

ผลกระทบจากการพัฒนาพื้นที่สูง

หน่วยงานของรัฐฯ หรือโครงการพัฒนาที่สูงต่างๆ เริ่มเข้ามาปฏิบัติงานในหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูงมาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2496 มีการส่งหน่วยตำรวจตระเวนชายแดนเข้าไปสอนหนังสือ แนะนำปัญหาด้านสุขภาพอนามัย และส่งเสริมด้านการเกษตร ต่อมารัฐบาลได้มอบหมายให้กรมประชาสงเคราะห์เป็นหน่วยงานหลักในการแก้ไขปัญหาชาวเขา โดยเน้นให้การสงเคราะห์ เพื่อแก้ไข

ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นหลัก เมื่อรัฐบาลประกาศห้ามปลูกฝิ่นในปี พ.ศ. 2501 ทำให้มีการจัดทำโครงการพัฒนาชาวเขาขึ้นมารองรับ ผลการสำรวจข้อมูลการปลูกฝิ่นของชาวเขาโดยกรมประชาสัมพันธ์ ในปี พ.ศ.2504 ทำให้รัฐบาลไทยได้รับการสนับสนุนจากองค์การสหประชาชาติ เกิดโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขั้นสูง เพื่อควบคุมการปลูกฝิ่นและส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่น ตลอดจนแผนงานบำบัดผู้ติดฝิ่นและการปราบปรามการปลูกฝิ่นอีกมากมาย (ทวิช 2541,107-108)

ในพื้นที่ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เป็นพื้นที่ที่มีชาวอาข่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน (TG-HDP) โดยความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ได้เห็นพ้องร่วมกันที่จะให้มีโครงการพัฒนาชาวเขาบนพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย และได้มีการลงนามข้อตกลงอย่างเป็นทางการสำหรับดำเนินโครงการพัฒนาที่สูงแบบผสมผสานขึ้นในปี พ.ศ.2524 เป็นแห่งแรก นอกจากนี้ในเขตอำเภอแม่จัน (ในปัจจุบันบางส่วนเป็นอำเภอแม่ฟ้าหลวง) และอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ก็มีโครงการพัฒนาโดยดุษ ซึ่ง เป็นโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ ขึ้นไปพัฒนาในพื้นที่ที่มีชาวอาข่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากเช่นกัน

ในช่วงนั้นเป็นช่วงที่รัฐบาลไทยเร่งรัดแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ อาทิเช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า ปัญหาการเกษตร ปัญหาเรื่องบัตรประชาชน ปัญหาด้านสาธารณสุข ฯลฯ เป้าหมายสำคัญของโครงการพัฒนาต่างๆ เหล่านี้ คือ การกำจัดการปลูกฝิ่นโดยการส่งเสริมให้ปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนฝิ่น ควบคู่ไปกับการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชากรให้ดีขึ้น ในขณะเดียวกันก็มุ่งที่จะให้กลุ่มชาติพันธุ์บนที่สูงสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างกลมกลืนและสมดุลกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ การดำเนินงานต่าง ๆ ของโครงการพัฒนาเหล่านี้ เช่น การพัฒนาด้านการเกษตร ดำเนินการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำเกษตรแบบไร่หมุนเวียน ให้มาเป็นการทำเกษตรแบบถาวร โดยเน้นมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ และส่งเสริมให้มีการปลูกพืชเศรษฐกิจเป็นพืชทดแทนฝิ่น เช่น กะหล่ำปลี มะเขือเทศ ถั่วแดง เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวมากขึ้น การพัฒนาด้านการศึกษา จัดการเรียนการสอนตามระบบของกระทรวงศึกษาธิการ เน้นหลักสูตรของการศึกษานอกโรงเรียน โดยจัดตั้งศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขาขึ้นตามหมู่บ้านต่างๆ ให้การสนับสนุนวัสดุการศึกษาสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา การพัฒนาด้านสาธารณสุข เด็กได้รับวัคซีนป้องกันโรคต่าง ๆ มีการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด ให้บริการการวางแผนครอบครัวหลาย ๆ วิธี ทั้งหญิงและชาย ตลอดจนการบริการยาและการอนามัยพื้นฐานให้แก่ชาวบ้านในหมู่บ้านหลักและหมู่บ้านบริวาร การพัฒนาชุมชนและการปกครอง มีการตรวจสอบและทำบัตรประชาชนให้กับชาวบ้านที่ยังไม่ได้รับบัตรประชาชน การพัฒนาด้านปัจจัยพื้นฐาน มีการปรับปรุงถนนให้สามารถใช้เดินทางได้ทุกฤดูกาล จัดให้มีระบบน้ำประปาขึ้นในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านมีน้ำกินน้ำใช้ตลอดทั้งปี

อย่างไรก็ตาม หลังจากโครงการพัฒนาที่สูงต่างๆ เข้ามาในหมู่บ้านนับเป็นเวลากว่า 20-30 ปี ทำให้ชาวอาข่าส่วนหนึ่งเริ่มมองเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจนถึงปัจจุบันซึ่งมีทั้งผลกระทบทั้งในเชิงบวก และผลกระทบในเชิงลบ ดังนี้

ผลกระทบในเชิงบวก **ด้านเศรษฐกิจ** ชาวบ้านมีอาชีพใหม่เข้ามาแทนที่ มีรายได้เพิ่มขึ้น **ด้านการศึกษา** คนในหมู่บ้านมีการศึกษา สนใจใฝ่เรียนรู้ เข้าใจระบบการเมืองการปกครองมากขึ้น **ด้านสังคม** ชาวบ้านมีการติดต่อสื่อสาร รับรู้ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ และเท่าทันสถานการณ์ในด้านต่าง ๆ มากขึ้น

ผลกระทบในเชิงลบ **ด้านเศรษฐกิจ** ผลผลิตส่วนใหญ่มีราคาตกต่ำ เพราะไม่มีตลาดรองรับ เช่น การปลูกมะเขือเทศ กะหล่ำปลี ฯลฯ ชาวบ้านมีค่าครองชีพสูงกว่าในอดีต คนออกไปขายแรงงานนอกชุมชนกันมากขึ้น เพราะในชุมชนไม่มีอาชีพรองรับ **ด้านการศึกษา** ลูกหลานได้เรียนหนังสือ ได้รับการศึกษามากขึ้น ลูกหลานไม่กลับมาในชุมชน ลืมวัฒนธรรมของชนเผ่า **ด้านสังคม** ความเคารพนับถือผู้อาวุโส และความเชื่อในจารีตประเพณีลดน้อยลง ไม่มีการสืบทอดวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ผู้คนในชุมชนห่างเหินกัน และมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนศาสนามากขึ้น **ด้านสิ่งแวดล้อม** พื้นที่ทำการเกษตรกรรมมีการใช้สารเคมีมากขึ้น ทำให้เกิดผลเสียที่ตามมาคือ ชาวบ้านได้รับสารพิษเหล่านั้นปนเปื้อนไปกับระบบน้ำดื่ม น้ำใช้ เนื่องจากพื้นที่การเกษตรบางแห่งอยู่เหนือต้นน้ำของประปาหมู่บ้าน

ผลจากการพัฒนาที่อิงกับระบบเศรษฐกิจกระแสหลัก

การพัฒนาที่นำความเจริญเข้าสู่หมู่บ้าน ทำให้สภาพเศรษฐกิจของสังคมหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ปัจจุบันชาวบ้านต้องต่อสู้ดิ้นรนกับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นหลายเท่าตัว เมื่อก่อนไม่มีไฟฟ้าใช้ ถนนเข้าไม่ถึง ปัจจุบันความเจริญทุกอย่างเข้าสู่หมู่บ้าน ชาวบ้านเริ่มต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น ทำให้ต้องดิ้นรนเพื่อให้ได้สิ่งเหล่านั้นมา เช่น เมื่อถนนเข้าสู่หมู่บ้านชาวบ้านก็เริ่มต้องการรถยนต์ รถจักรยานยนต์ เพื่อใช้ในการเดินทาง เมื่อมีไฟฟ้าเข้าสู่หมู่บ้านทำให้เริ่มมีสื่อบันเทิงต่าง ๆ เข้ามาในหมู่บ้าน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ พัดลม ตู้เย็น โทรศัพท์ อุปกรณ์ไฟฟ้าทุกชนิด ฯลฯ เมื่อเห็นคนอื่นมีอะไร ทุกคนก็อยากมีเหมือนเขาบ้าง เมื่อเป็นแบบนี้ต่างคนต่างก็ต้องดิ้นรนทำงานให้ได้เงินมาเพื่อสนองความต้องการของครอบครัว หนทางที่จะหาเงินได้ง่ายที่สุดคือการออกมาหางานทำในเมือง แม้ว่าค่าตอบแทนที่ได้รับจะไม่มากก็ตาม แต่ถ้าเทียบกับการรอคอยรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรแล้วถือว่าเป็นรายได้ที่ดีกว่ามาก เพราะการลงมาทำงานในเมืองจะมีรายได้เป็นรายวันหรือรายเดือนทำให้ชาวบ้านเก็บเงินซื้อข้าวของที่ตนเองต้องการได้

การออกมาทำงานนอกหมู่บ้าน เริ่มตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ.2525 โดยมีคนหนุ่มสาวออกมารับจ้างทำงานในเมือง ส่วนมากจะเป็นเด็กผู้หญิง บางคนมาอยู่ตามร้านอาหารทั่วไป เป็นเด็กเสิร์ฟ พนักงานล้างจาน บางคนก็ถูกหลอกให้ไปทำงานอยู่ในสถานบริการทางเพศ เมื่อคนเหล่านี้กลับบ้านก็ได้

ชักชวนเพื่อน ๆ ในหมู่บ้านมาทำงานในเมืองเพิ่มขึ้น หลังจากหมู่บ้านได้รับการพัฒนามากขึ้นแล้ว ชาวบ้านพบว่าเงินกลายเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการดำรงชีวิตมากขึ้นกว่าเดิม ปัจจุบันชาวบ้านที่ลงมาทำงานในเมืองรุ่นแรก ๆ นั้น หลายคนได้จากไปแล้วด้วยโรคภัยต่าง ๆ โดยเฉพาะโรคเอดส์

นโยบายรัฐบาลเรื่องการจำกัดพื้นที่ทำกิน

นโยบายรัฐอีกด้านหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเป็นอย่างมากคือนโยบายการจำกัดพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน เมื่อเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้ามาปลูกป่าในพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ชาวบ้านไม่สามารถที่จะโยกย้ายพื้นที่ทำกินจากที่เดิมหรือไม่สามารถขยายพื้นที่ทำกินได้ ทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร ชาวบ้านไม่มีความรู้เรื่องการบำรุงรักษาดินตามแบบแผนการเกษตรสมัยใหม่ มีแต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้และบำรุงรักษาพื้นดินคือการใช้ที่ดินแบบหมุนเวียนกันหลายแปลง แต่เมื่อมีการจำกัดที่ดินทำกิน จึงไม่มีที่ดินเพียงพอสำหรับการหมุนเวียนเพื่อทิ้งให้สภาพดินฟื้นตัว ชาวบ้านจำเป็นต้องใช้ที่ดินแปลงเดิมทำการเกษตรซ้ำไปมา ทำให้สภาพดินเสื่อมเสียลงไปทุกปี ชาวอาข่าส่วนใหญ่ไม่มีที่นา แต่จะทำไร่ข้าวเป็นอาชีพหลัก และร่อนน้ำฝนธรรมชาติเท่านั้น บางปีหากฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลชาวบ้านก็จะเดือดร้อน ข้าวไม่พอกิน ทำให้ต้องหาทางดิ้นรนต่อสู้กับชีวิตมากขึ้น การส่งลูกหลานให้มารับจ้างทำงานในเมืองจึงกลายเป็นทางออกวิธีหนึ่ง ปัจจุบันเยาวชนส่วนใหญ่จะไม่อยู่ในหมู่บ้านกันแล้ว ทุกคนต่างพากันลงมาทำงานในเมือง ที่เหลืออยู่ก็จะเป็นผู้สูงอายุ คนเฒ่าคนแก่ และเด็กเล็กเท่านั้น

ความต้องการด้านการศึกษา

เมื่อรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนบนพื้นที่สูง เด็กและเยาวชนอาข่าเริ่มได้รับการศึกษาโดยการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ของกรมประชาสงเคราะห์ โดยชักชวนเด็กผู้ชายที่มีความสนใจในการศึกษาลงมาบวชเรียนที่วัดในจังหวัดเชียงใหม่และกรุงเทพมหานคร ในสมัยแรกๆ นั้น ชาวบ้านไม่รู้เรื่องการศึกษาและไม่มีเงินที่จะส่งลูกๆ เข้าเรียน จึงพากันส่งบุตรหลานผู้ชายมาบวชเรียนก่อน จากนั้นการศึกษาก็เพิ่มกระแสนิยมขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ชาวบ้านต่างส่งลูกหลานทั้งชายและหญิงเข้าเรียนหนังสือในเขตเมืองเพิ่มมากขึ้นตลอดมา

ประมาณปี พ.ศ. 2518-2519 พ่อแม่ของเด็กเริ่มมองเห็นความสำคัญของการศึกษามากขึ้น จึงส่งลูกหลานของตนเองทั้งชายและหญิงเข้าโรงเรียน และเริ่มมีชาวบ้านออกไปเรียนหนังสือนอกหมู่บ้านมากขึ้น โดยจะส่งลูกหลานเข้าเรียนที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์และอาศัยอยู่ประจำที่โรงเรียน บ้างก็บวชเรียนและพักอยู่ที่วัด บ้างก็ส่งไปตามสถานสงเคราะห์ต่าง ๆ ที่รับเลี้ยงดูเด็กที่พ่อแม่มีฐานะยากจน มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายในการศึกษา การศึกษานอกหมู่บ้านจึงเริ่มตั้งแต่นั้นมา และมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี

การเปลี่ยนแปลงทางศาสนา

ชาวอาข่าจำนวนมากคิดว่าสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางศาสนา คือ ความเจริญที่เริ่มเข้ามาในหมู่บ้าน ทำให้สภาพชีวิตทางสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนไป ประกอบกับการประกอบพิธีกรรมของอาข่าซึ่งมีกระบวนการหลายขั้นตอน ต้องใช้งบประมาณเพิ่มขึ้นมากกว่าที่ผ่านมา จะทำอะไรต้องใช้เงินซื้อหา ต้องใช้สัตว์เลี้ยงในการประกอบพิธีกรรมแต่ละอย่างเป็นจำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านขาดเงินทอง

ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ผู้รู้เรื่องวัฒนธรรมขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมดั้งเดิมของอาข่า เริ่มตายจากไปทีละคนสองคน ทำให้ชาวบ้านบางคนไม่กล้าประกอบพิธีกรรมแบบเดิม เนื่องจากไม่แน่ใจกับขั้นตอนแต่ละขั้นของพิธีกรรมนั้นๆ ชาวอาข่าเชื่อว่าการประกอบพิธีกรรมนั้นสำคัญมาก ไม่สามารถทำผิดขั้นตอนได้แม้แต่ขั้นตอนเดียว ถ้าทำผิดอาจมีผลถึงแก่ชีวิตได้ พิธีกรรมบางอย่างใครจะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมก็เป็นสิ่งสำคัญด้วยเช่นกัน ดังนั้นการลำดับเครือญาติสืบบรรพบุรุษของคนอาข่าจึงมีความจำเป็นมาก ขณะที่ในปัจจุบันคนอาข่าจำนวนหนึ่งไม่สามารถนับลำดับไม่สามารถสืบบรรพบุรุษในตระกูลของตนเองได้ ทั้งหมดนี้จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านเริ่มให้ความสนใจกับศาสนาใหม่ที่เข้ามา เนื่องจากมีความสะดวกและง่ายต่อการดำรงชีวิตมากกว่าที่ผ่านมา

แต่อย่างไรก็ตามชาวอาข่าส่วนใหญ่เลือกที่จะเปลี่ยนศาสนามาเป็นศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกมากกว่า เนื่องจากผู้สอนศาสนานิกายคาทอลิกไม่ห้ามชาวบ้านเกี่ยวกับการจัดงานประเพณีดั้งเดิมของเผ่า ชาวบ้านสามารถจะจัดงานตามประเพณีทุกอย่างได้ แล้วแต่ชาวบ้านจะเลือกทำ เพียงแต่ห้ามไม่ให้ประกอบพิธีกรรมเท่านั้น เช่น พิธีไล่ชิงช้า พิธีปีใหม่ไขแดง ชาวบ้านที่นับถือศาสนาคริสต์คาทอลิกก็ยังคงมีประเพณีกันอยู่เป็นประจำทุกปี โดยละเว้นการประกอบพิธีกรรมต่อผีและบรรพบุรุษ

ความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตในเมืองกับหมู่บ้าน

หากเปรียบเทียบระหว่างคนที่ลงมาทำงานหรือลงมาเรียนหนังสือในเมือง จะสามารถแยกออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เป็นนักเรียนนักศึกษา และกลุ่มคนทำงาน สำหรับกลุ่มคนทำงานสามารถแยกย่อยออกเป็นอีก 2 กลุ่มคือ กลุ่มคนที่มีอาชีพมั่นคง ได้แก่บุคคลที่ทำงานรับราชการ เป็นเจ้าหน้าที่ธนาคาร ทำงานเป็นหัวหน้าองค์กรต่างๆ หลายคนมีกิจการเป็นของตนเอง ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งเป็น คนทำงานรับจ้างทั่วไป การลงมารับจ้างทำงานอยู่ในเมืองนั้นไม่สามารถบอกได้แน่ชัดว่าส่วนใหญ่ทำอะไรบ้าง แต่จะเป็นแรงงานรับจ้างตามแหล่งงานทั่วไป เช่น โรงงานทำเครื่องประดับ โรงงานหว่าย ลูกจ้างบริษัททั่วไป รับจ้างตามร้านอาหาร ร้านก๋วยเตี๋ยว ฯลฯ ชาวบ้านจำนวนหนึ่งแยกย้ายกันไปทำงานอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย บางคนไปรับจ้างทำงานถึงต่างประเทศ เช่น ประเทศไต้หวัน สิงคโปร์และมาเลเซีย อีกกรณีหนึ่งคือ หลายคนที่ยังมาทำงานอยู่ในเมืองแล้วพบรักกับชาวต่างชาติ ต่อมาได้ไปใช้ชีวิตอยู่ในต่างประเทศ หลายคนก็เลือกที่จะใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทย โดยมีธุรกิจเล็ก ๆ เป็นของตัวเอง

ชาวบ้านส่วนใหญ่เมื่อลงมาทำงานในเมืองแล้วมักจะอยู่ต่อเนืองนานหลายปี บางคนตัดสินใจอยู่ในเมืองอย่างถาวร มีเพียงเล็กน้อยที่ลงมาแล้วอยู่ไม่ได้จึงตัดสินใจกลับไปอยู่หมู่บ้านแต่ก็มักจะหวนกลับมาทำงานในเมืองอีก คนที่ลงมาอยู่ในเมืองนานๆ ก็หาเวลากลับไปเยี่ยมบ้านเป็นช่วง ๆ เช่นช่วงเทศกาลวันสำคัญต่าง ๆ ที่ทางราชการมีวันหยุดให้หลายวันติดต่อกัน เป็นต้นว่าวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ บางคนถ้ามีธุระด่วนหรือมีเหตุต้องกลับบ้านก็จะลาที่ทำงานเพื่อกลับไปทำธุระต่างๆ แต่ที่สังเกตเห็นได้ชัดเจนคือ ชาวบ้านที่ลงมาทำงานอยู่ในเมืองจะพากันกลับบ้านพร้อมกันตอนที่หมู่บ้านมีเทศกาลปีใหม่ หรือพิธีกรรมต่างๆ ของเผ่า จะสามารถพบเจอชาวบ้านพร้อมหน้าพร้อมตากันในช่วงนั้น ส่วนใหญ่จะไม่พักอยู่บ้านหลายวัน ประมาณสัก 2-3 วันก็จะต้องกลับไปทำงานต่อ เพราะไม่สามารถค้างงานได้นานๆ ทุกคนกลับมาเยี่ยมพ่อแม่และครอบครัวเป็นครั้งคราว อย่างไรก็ตามยังไม่พบคนที่ไปทำงานในเมืองแล้วไม่ยอมกลับมาเยี่ยมบ้านเลย

ความสัมพันธ์ระหว่างคนอาข่าที่เข้ามาทำงานในเมืองกับครอบครัวดำเนินไปแบบปกติ แม้ว่าจะทำงานอยู่ในเมืองนานแค่ไหนก็มักจะไม่ลืมที่จะกลับไปเยี่ยมครอบครัว ที่สำคัญจะส่งเงินมาให้ทางบ้านใช้สอยในส่วนที่จำเป็นอยู่เสมอ บางคนไปทำงานอยู่ในเมืองนาน ๆ รู้แหล่งที่ทำงานดี ๆ ก็จะขึ้นมารับญาติพี่น้องหรือชาวบ้านในหมู่บ้านเดียวกันไปทำงานด้วย ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่ลงมาทำงานในเมืองกันมากขึ้น ทำให้เด็กรุ่นใหม่ ๆ ที่เข้ามาอยู่ในเมืองไม่ค่อยรู้จักกันเหมือนสมัยก่อน ในชุมชนทุกคนที่อยู่ในหมู่บ้านจะรู้จักกันดีว่า เด็กคนไหนเป็นลูกของใคร ชื่ออะไร ไปทำงานอยู่ที่ไหนกันบ้าง เพราะเวลาคนเหล่านี้กลับบ้านก็ต้องไปเจอชาวบ้านที่อยู่ในชุมชน ที่เป็นปัญหาคือ กลุ่มคนที่ไปทำงานในเมืองด้วยตนเอง คนเหล่านี้ต่างคนต่างไปทำงานอยู่กันคนละที่ กลับมาเยี่ยมบ้านไม่ค่อยตรงกัน ทำให้ไม่รู้จักกัน บางคนเมื่อพบเจอกันในเมืองบางครั้งก็ไม่ว่าว่าเป็นคนมาจากหมู่บ้านเดียวกันก็มี

สำหรับชาวอาข่าที่เข้ามาทำงานอยู่ในเมืองนั้น ส่วนใหญ่จะมีวิถีชีวิตอยู่ในระดับกลาง คือบ้างก็ได้รับผลสำเร็จ บ้างก็ล้มเหลว เนื่องจากในระยะแรกนั้นคนส่วนใหญ่ที่ลงมาทำงานในเมืองประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป เป็นลูกน้องของคนอื่น ทำงานรับเงินเดือน สามารถเก็บเงินไว้ได้บางส่วนหรือส่งกลับไปให้ทางบ้านได้ การลงมาทำงานในเมืองอาจทำให้ฐานะครอบครัวดีขึ้นบ้าง คือสามารถดำรงชีวิตที่คล่องตัวกว่าการทำงานในหมู่บ้าน เพราะการทำงานในหมู่บ้านส่วนใหญ่ทำเพื่อยังชีพไม่มีเงินรายได้หมุนเวียนมากเหมือนกับการทำงานอยู่ในเมือง

ชาวบ้านบางส่วนประสบความสำเร็จมากหลังจากลงมาทำงานในเมืองแล้วระยะหนึ่ง เนื่องจากได้ทำงานที่มีความมั่นคงถาวร เช่น งานราชการ งานองค์กรต่างๆ บางคนมีกิจการเป็นของตัวเอง เช่น เปิดร้านขายสินค้าหัตถกรรมชนเผ่า เปิดร้านเสริมสวย ร้านตัดเย็บเสื้อผ้า ฯลฯ คนเหล่านี้ถือว่าเขาได้รับผลสำเร็จหลังจากที่ลงมาทำงานอยู่ในเมือง สามารถซื้อบ้านหรือสร้างบ้านอยู่ในเมืองได้อย่างถาวร แนวโน้มของการกลับไปใช้ชีวิตในหมู่บ้านของคนเหล่านี้คงเป็นไปได้น้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ อีกกลุ่มหนึ่งคือ

คนที่ลงมาทำงานในเมืองแล้วได้พบกับคู่สมรสคนไทยหรือชาวต่างชาติและแต่งงานไปใช้ชีวิตอยู่ในเมือง ไปอยู่จังหวัดอื่นหรือไปอยู่ต่างประเทศก็มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

ส่วนคนที่ล้มเหลวจากการลงมาทำงานในเมืองก็มีอยู่หลายราย เช่น คนที่ติดเชื้อเอดส์ หลังจากที่มาทำงานในเมือง ทำให้สุดท้ายต้องกลับไปเสียชีวิตที่หมู่บ้าน บางคนอาจนำเชื้อกลับไปแพร่ให้กับชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้าน ทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัวอีกด้วย

การมองปัญหาของชาวบ้านเกี่ยวกับการลงมาทำงานในเมือง จะแบ่งออกได้เป็น 2 ช่วงคือ ช่วงแรก ๆ ของการออกมาทำงานของชาวบ้าน และช่วงปัจจุบัน การมองและความเข้าใจของชาวบ้านจะต่างกัน ช่วงแรก ๆ ของการออกมาทำงานของคนในหมู่บ้าน เมื่อก่อนส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย เพราะผู้หญิงสามารถหางานทำได้ง่ายกว่า คนเหล่านี้มักจะถูกดูถูกจากชาวบ้านว่าไปประกอบอาชีพที่ไม่ดี เช่น อาชีพขายบริการ ซึ่งเป็นอาชีพที่สังคมอาชังเกี่ยวมาก จนบางคนถูกผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านสั่งไม่ให้กลับเข้ามาในหมู่บ้านก็มี แต่ด้วยความที่ตนเองเป็นคนในหมู่บ้าน มีความผูกพันกับชาวบ้านจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ ต้องยอมทนถูกด่าทอต่อว่า แต่ในช่วงหลัง ๆ มีลูกหลานของชาวบ้านมาเรียนหนังสือในเมืองกันเพิ่มมากขึ้นทุกปี ปัจจุบันในหมู่บ้านหลายแห่งจะมีบางคนที่ยื่นจบระดับปริญญาตรี บางคนจบระดับชั้นมัธยมปลาย ปวช. ปวส. หรือจบระดับชั้น ม.3 แล้วไม่ได้เรียนต่อ เมื่อเรียนจบแล้วต่างก็หางานทำในเมือง คนที่ลงมาเรียนหนังสือเป็นเวลานาน จะกลับไปทำอะไรทำสวนเหมือนพ่อแม่ของมัน เป็นไปไม่ได้ เนื่องจากไม่มีความรู้และขาดทักษะในการทำการเกษตรไปแล้ว ทำให้พวกเขาต้องดิ้นรนหาอาชีพอยู่ในเมือง การทำงานรับจ้างในเมืองจึงเริ่มเป็นที่ยอมรับของชุมชนมากขึ้น ลูกหลานใครที่ได้ทำงานดี ๆ ก็จะเป็นหน้าเป็นตาสร้างชื่อเสียงให้แก่วงศ์ตระกูล ในปัจจุบันทุกคนจึงมองเห็นความสำคัญของการศึกษา และส่งเสริมให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษามากขึ้น

สรุป

จะเห็นได้ว่าปรากฏการณ์การอพยพเข้าเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นเป็นผลพวงที่ตามมาจากการเปิดชุมชนสู่โลกภายนอกโดยกระบวนการของการพัฒนาและการมีปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอกชุมชน โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานพัฒนาระหว่างประเทศ องค์กรทางด้านศาสนาคริสต์ และระบบตลาดแบบทุนนิยม หากจะจำแนกตามประเด็นหรือสาเหตุหลัก ๆ ซึ่งเป็นทั้งปัจจัยในการผลักดันและดึงดูด ก็น่าจะมีประเด็นร่วมคือ ระบบการศึกษา ระบบการผลิต นโยบายการจัดระเบียบชุมชนบนที่สูงของรัฐ รวมถึงค่านิยมในทางวัตถุนิยมเป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์

นอกจากนี้ระบบการศึกษานับเป็นปัจจัยหลักในการดึงดูดคนจากภาคการเกษตรบนพื้นที่สูงเข้าไปสู่อาชีพภาคบริการในเมือง ทั้งนี้เพราะระบบการศึกษาในระยะที่ผ่านมาเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่เป็นวิทยาศาสตร์แบบตะวันตกมากกว่าการศึกษาระบบภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อให้เยาวชนเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมใกล้ตัว ซึ่งสามารถพึ่งพาตนเองอยู่ในชุมชนได้

ประการสำคัญสำหรับเยาวชนบนพื้นที่สูงคือ ระบบค่านิยมที่พวกเขาถูกตอกย้ำอยู่เป็นประจำว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่พวกเขามีอยู่นั้นเป็นสิ่งที่ล้ำหลัง ต่ำต้อย ไร้เหตุผลและไม่มั่นคง ไม่เหมือนกับวัฒนธรรมของคนในพื้นที่ราบ ในเมือง หรือในต่างประเทศ ฉะนั้น ความคิดและความต้องการของพ่อแม่และเยาวชนในชุมชนบนพื้นที่สูงจึงมุ่งไปที่การให้เยาวชนรุ่นใหม่เป็นคนในสังคมเมือง ทั้งนี้องค์กรสำคัญที่มีส่วนในการผลักดันเยาวชนเหล่านี้เข้าไปศึกษาต่อและทำงานในเมือง ได้แก่ โรงเรียน หน่วยงานทางด้านศาสนา พุทธและคริสต์ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานพัฒนาเอกชน ที่ต้องการเปิดโอกาสให้กับเยาวชนบนพื้นที่สูงเป็นพิเศษ เพราะถือว่าเป็นกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา

สำหรับคนในกลุ่มวัยแรงงานที่หลังไหลเข้าเมืองมากขึ้นนั้น เป็นผลจากระบบการผลิตและการหารายได้มาเลี้ยงตนเองและครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ ระบบการผลิตแบบที่มุ่งเน้นเพื่อการยังชีพและการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติแบบเดิมนั้นได้ถูกทดแทนด้วยระบบการผลิตแบบใหม่ที่มุ่งการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อส่งขายยังตลาดในเมือง โดยเน้นตัวชี้วัดที่เป็นตัวเงินเป็นหลัก ทำให้ระบบทุนนิยมค่อยๆ ถูกซึมซับเข้าไปสู่ชาวบ้านบนพื้นที่สูง นอกจากนั้นแล้วระบบการผลิตดังกล่าวยังสัมพันธ์โดยตรงกับนโยบายของรัฐในการขยายพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่เข้าไปทับพื้นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัยและถูกจำกัดพื้นที่ทำกินมากขึ้น บวกกับความไม่แน่นอนของราคาพืชผลทางการเกษตร โดยเฉพาะในยุคที่เศรษฐกิจตกต่ำในช่วงปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ดังนั้นเพื่อความอยู่รอดของตัวเองและครอบครัว ในที่สุดคนเหล่านี้จึงต้องตัดสินใจเข้าเมืองเพื่อแสวงหาทางเลือกในการประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร โดยนอกจากจะมีจุดหมายปลายทางอยู่ในเมืองแล้ว บางคนยังเสี่ยงลงทุนผ่านบริษัทนายหน้าเพื่อไปเป็นแรงงานในต่างประเทศด้วย

อีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดกระแสการอพยพเข้าเมืองมากในระยะเวลาที่ผ่านมาคือ เครือข่ายความสัมพันธ์และระบบข้อมูลข่าวสาร อันเป็นผลที่เกิดขึ้นจากกระแสโลกาภิวัตน์ ในประเด็นแรก คือเครือข่ายความสัมพันธ์นั้น เนื่องจากก่อนหน้านี้มีบางคนในชุมชนที่ได้เข้ามาเรียนหนังสือหรือทำงานในเมืองแล้วกลับเข้าไปเยี่ยมบ้านในโอกาสต่าง ๆ โดยการแต่งตัวชุดสวยงามทันสมัย กับมีเงินทองกลับไปช่วยเหลือทางบ้านบ้าง ทำให้คนที่อยู่ในหมู่บ้านเริ่มเกิดการเปรียบเทียบ แล้วสอบถามข้อมูลเพื่อที่จะหาโอกาสเข้าไปทำงานในเมืองบ้าง หรือบางครั้งก็เป็นความต้องการของคนที่จะเข้ามาทำงานในเมืองก่อนแล้ว กลับไปชักชวนให้เพื่อนหรือญาติพี่น้องเข้ามาทำงานกับตนในเมือง ส่วนประเด็นที่สอง คือ กระแสโลกาภิวัตน์นั้น ซึ่งในที่นี้หมายถึงระบบเทคโนโลยีทางการสื่อสาร การคมนาคม และความสัมพันธ์ที่มีกับคนในเมืองและในต่างประเทศ กล่าวคือ ภายหลังจากที่ถนนหนทางเข้าไปถึงทุกชุมชนบนพื้นที่สูง ตามมาด้วยโทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์ และอื่น ๆ ที่เริ่มเข้าไปในระยะไม่กี่สิบปีที่ผ่านมา ล้วนแล้วแต่เป็นสื่ออย่างดีในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารจากในเมืองเข้าไปยังหมู่บ้านบนพื้นที่สูง ทำให้ชาวบ้านเริ่มรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับในเมือง แล้วเกิดการเปรียบเทียบกับสิ่งที่ตนมีหรือเป็นอยู่ในชุมชน จึงมีผลทำให้เกิดการตัดสินใจอพยพเข้าไปเสี่ยงโชคในเมืองมากขึ้น

บทที่ 4

ครอบครัวและเด็กชาวอาข่าในชุมชนเมืองเชียงใหม่

โครงการวิจัยได้ออกแบบสอบถามเพื่อสำรวจครอบครัวชาวอาข่าที่อาศัยอยู่ในชุมชนต่างๆ ในเขตเทศบาลเมืองเชียงใหม่จำนวน 7 ชุมชน พบเด็กอาข่าจำนวน 97 คน เป็นชาย 53 คน เป็นหญิง 44 คน ส่วนใหญ่เป็นเด็กเล็กก่อนวัยเรียน เด็กระดับประถม และเด็กระดับมัธยมศึกษาหรือเด็กวัยแรงงาน เด็กส่วนใหญ่จำนวนร้อยละ 68 อาศัยอยู่กับพ่อแม่หรือผู้ปกครองและครอบครัวในชุมชน ขณะที่เด็กร้อยละ 14 อาศัยอยู่กับพ่อเลี้ยงหรือแม่เลี้ยง และประมาณร้อยละ 9 เด็กอาศัยอยู่กับแม่ที่แยกทางกับพ่อหรือพ่อเสียชีวิตแล้ว จะเห็นได้ว่าจำนวนเด็กเล็กชาวอาข่ามีจำนวนมากเนื่องจากชาวอาข่ามีแนวโน้มที่จะย้ายครอบครัวลงมาทำงานและอยู่อาศัยในเขตเมืองเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้เด็กส่วนใหญ่ที่กำลังอยู่ในช่วงวัยเรียนเป็นเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษามากกว่าระดับมัธยมศึกษา เด็กส่วนใหญ่เข้าเรียนที่โรงเรียนสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ ที่อยู่ใกล้กับแหล่งที่อาศัยและทำงาน เช่น โรงเรียนวัดศรีดอนไชย ซึ่งอยู่ใกล้กับชุมชนกำแพงงาม หัวฝาย ระวัง และอยู่ใกล้กับย่านไนท์บาร์ซาร์ซึ่งเป็นแหล่งหารายได้สำคัญของชาวอาข่าในเมืองเชียงใหม่ นอกจากนั้นก็เป็นโรงเรียนใกล้ย่านชุมชนที่เด็กมีอาชีพขายดอกไม้หรืออาศัยอยู่มาก เช่น โรงเรียนวัดสวนดอก โรงเรียนวัดพุกช้าง โรงเรียนวัดศรีดอนไชย โรงเรียนวัดเจ็ดยอด โรงเรียนวัดศรีสุพรรณ โรงเรียนเชิงดอยสุเทพ ฯลฯ

ตารางที่ 1 : จำนวนเด็กอาข่าใน 7 ชุมชนแยกตามอายุและเพศ

อายุเด็ก	จำนวน		รวม	ร้อยละ
	ชาย	หญิง		
0 - 3 ปี	12	8	20	20.6
4 - 6 ปี	11	8	19	19.6
7 - 12 ปี	15	17	32	32.9
13 - 18 ปี	13	9	22	22.7
เกิน 18 ปี	2	2	4	4.1
รวม	53	44	97	100.0

ตารางที่ 2 : จำแนกเด็กตามผู้ปกครองที่เด็กอาศัยอยู่ด้วย

ผู้ปกครองเด็ก	จำนวนเด็ก	ร้อยละ
อยู่กับพ่อ-แม่	66	68.0
อยู่กับพ่อ(แม่เสียชีวิต)/แยกทาง	1	1.0

อยู่กับแม่(พ่อเสียชีวิต)/แยกทาง	9	9.3
อยู่กับพ่อ - แม่เลี้ยง	-	-
อยู่กับแม่ - พ่อเลี้ยง	14	14.4
อยู่กับญาติ	7	7.2
รวม	97	100.0

ตารางที่ 3 : สภาพปัญหาในการดูแลเด็ก

สภาพปัญหา	จำนวน	ร้อยละ
1. พ่อแม่/ผู้ปกครองเด็กมีเวลาเอาใจใส่เด็กน้อย เพราะต้องทำงานหนัก	27	69.2
2. สภาพความเป็นอยู่แบบในเมืองแตกต่างแตกต่างจากความเป็นอยู่ในหมู่บ้าน ความเป็นชุมชนไม่มีทำให้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ปรับตัวยาก	15	38.5
3. ครอบครัวยากจนเด็กต้องออกทำงานช่วยครอบครัว	13	33.3
4. การทำงานในเมืองบางอาชีพมีความเสี่ยงภัยสูง เช่นขายดอกไม้ริมถนน	15	38.5
5. การเป็นเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาช่าทำให้ขาดโอกาสด้านการศึกษา,การ รักษาพยาบาลที่ดี	9	23.1
6. ความเป็นอยู่ในสภาพที่แออัด เพราะต้องประหยัดค่าใช้จ่ายในการเช่า/ผ่อนบ้าน	33	84.6
7. สิ่งแวดล้อม สภาพบ้านเรือนและความเป็นอยู่ในชุมชนไม่ดี	36	92.3
8. สภาพจิตใจเสื่อมโทรม	4	10.3
9. ผู้ใหญ่ประพฤติตนไม่เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก	4	10.3
10. อื่น ๆ	-	-

ตารางที่ 4 : ระดับการศึกษาของเด็กอาช่าในชุมชนเมืองเชียงใหม่

ระดับการศึกษา	จำนวน		รวม	ร้อยละ
	ชาย	หญิง		
1. ยังไม่ถึงเกณฑ์เรียน	11	10	21	21.6
2. วัยอนุบาล	10	7	17	17.5
3. กำลังเรียนชั้นประถมศึกษา	20	22	42	43.3
4. ไม่จบ ป . 6	4	-	4	4.1
5. กำลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น	3	3	6	6.2
6. ไม่จบ ม. ต้น	2	-	2	2.1
7. จบ ม. 3	1	-	1	1.0

8. สูงกว่า ม. 3	2	1	3	3.1
9. ไม่เรียนหนังสือ	-	1	1	1.0
รวม	51	44	95	100.0

ข้อมูลข้างต้นชี้ให้เห็นว่า เด็กอาช้ในชุมชนเมืองเชียงใหม่เกือบร้อยละ 70 อาศัยอยู่กับบิดามารดาของตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากจำนวนเด็กอาช้ในชุมชนเมืองส่วนใหญ่ (ร้อยละ 30) มีอายุระหว่าง 7-12 ปี ซึ่งเป็นวัยเด็กเล็กที่กำลังเริ่มเรียนระดับประถมศึกษา และกลุ่มเด็กเล็กวัยก่อนเข้าเรียน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าครอบครัวชาวอาช้ในชุมชนเมืองเริ่มมีการเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่อาศัยสร้างครอบครัวในเมืองเพิ่มมากขึ้น ประมาณร้อยละ 90 ของผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า ปัญหาสำคัญของครอบครัวที่ทำให้ไม่สามารถดูแลเด็กได้ดีเท่าที่ควร เนื่องจากสภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัยไม่ดี ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัด เป็นบ้านเช่าหลังเล็กๆ หรือห้องเช่าแคบๆ ที่ต้องอยู่อาศัยร่วมกันหลายคน ชุมชนอยู่ในสภาพที่แออัด ไม่สะอาด มีความปลอดภัยน้อย และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรับบริการสาธารณูปโภคไฟฟ้าและน้ำประปาในอัตราที่สูงกว่าปกติ เช่นเดียวกับชุมชนแออัดอื่นๆ ทั่วไป รองลงมาคือ ปัญหาที่พ่อแม่ไม่มีเวลาเอาใจใส่ดูแลเด็กได้อย่างเต็มที่ เพราะต้องทำงานหนัก ส่วนมากประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และอาชีพเร่ค้าขายสินค้าต่างๆ เช่น สินค้าหัตถกรรม ดอกมะลิ พวงมาลัย ฯลฯ โดยเฉพาะการเร่ขายสินค้าตามท้องถนน ซึ่งมีความเสี่ยงภัยสูง หลายครอบครัวจะนำลูกเล็กมัดไว้ข้างหลังไปเลี้ยงด้วยในระหว่างที่เดินขายของ ทำให้ผู้ซื้อดอกไม้นี้ด้วยความเห็นใจทั้งแม่และเด็ก เมื่อเด็กเติบโตขึ้นก็จะออกไปช่วยพ่อแม่เดินขายของด้วยความคุ้นเคย เด็กจึงกลายเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้พบเห็นเกิดความเห็นใจและช่วยซื้อของ เพราะเห็นว่าครอบครัวชาวอาช้แม้จะยากจนก็ยังขยันทำมาหากินด้วยอาชีพสุจริต การที่พ่อแม่ชาวอาช้พาเด็กออกไปเดินขายของด้วยนั้น เนื่องจากความห่วงใยลูกไม่อยากปล่อยให้เด็กไว้ที่บ้านพักตามลำพัง เด็กไปด้วยทำให้พ่อแม่สบายใจในขณะที่ต้องออกไปขายของ ตัวเด็กเองเมื่อเห็นพ่อแม่ทำงานหารายได้มาอย่างยากลำบากก็มีความกระตือรือร้นที่จะช่วยครอบครัวทำงานหารายได้ให้มากขึ้น

ปัญหาอื่นๆ ที่พบก็จะเป็นปัญหาเกี่ยวกับการปรับตัวให้เข้ากับสังคมพื้นราบ เพราะการเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตเมือง เท่ากับหลุดลอยออกจากชีวิตในสังคมหมู่บ้านที่มีเครือญาติและเพื่อนบ้านให้ความเกื้อกูลช่วยเหลือกัน ในขณะที่ชีวิตในสังคมเมืองต่างคนต่างต้องดิ้นรนทำมาหากินและดูแลตัวเองเป็นหลัก แม้ว่าชาวอาช้ในเมืองจะอยู่อาศัยร่วมกันเป็นกลุ่ม แต่ก็เป็นการมาอยู่ร่วมกันแบบหลวมๆ คือมาจากหมู่บ้านต้นทางที่แตกต่างกัน มาจากหลายตระกูลเครือญาติกัน ไม่มีระบบการควบคุมดูแลกันแบบสังคมหมู่บ้านบนที่สูง นอกจากนี้บางครอบครัวที่อาศัยอยู่กระจัดกระจายทั่วไป โดยเช่าบ้านหรือห้องพักจากคนพื้นราบ มักจะมีความรู้สึกที่ถูกดูถูกจากคนรอบๆข้าง ว่าเป็นคนต่ำต้อยยากจน สกปรก ไม่มีการศึกษา เป็นต้น

สภาพทั่วไปของพื้นที่เก็บข้อมูล

ชุมชนกำแพงงาม

ชุมชนกำแพงงามตั้งอยู่บริเวณถนนกำแพงดิน ตำบลช้างคลาน แขวงเมืองเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อาณาบริเวณติดต่อของชุมชนกำแพงงาม ด้านทิศเหนือ ติดกับสะพานแม่ข่าที่ 7 ถนนระแกง, ทางทิศใต้ ติดกับ ถนนกำแพงดิน, ทิศตะวันออก ติดกับ คลองแม่ข่า และทิศตะวันตก ติดกับ ถนนสุริวงค์

สภาพบ้านเรือนของชาวอาข่าในชุมชนอยู่กันค่อนข้างแออัด ลักษณะพื้นที่ของชุมชนค่อนข้างแคบ และตั้งบ้านเรือนเป็นแนวยาวขนานไปกับคลองแม่ข่า มีบางหลังคาเรือนสร้างด้วยอิฐซึ่งค่อนข้างจะถาวร แต่ส่วนใหญ่สร้างจากวัสดุที่เป็นไม้และมักจะสร้างเป็นบ้านสองชั้น ชั้นบนเป็นที่อยู่อาศัยส่วนชั้นล่างทำเป็นพื้นที่โล่งมีแค่เสาบ้านที่ค้ำยันตัวอาคารไว้ ในอดีตคนอาข่ามักสร้างบ้านในสองลักษณะคือ ลักษณะบ้านชั้นเดียวติดดินและบ้านสองชั้น บ้านที่เป็นสองชั้น ชั้นล่างจะทำเป็นพื้นที่โล่ง เพื่อใช้พื้นที่ดังกล่าวให้เกิดประโยชน์ใช้สอยต่างๆ เช่นใช้เป็นที่พักผ่อน ทำเล้าไก่ได้ถนัดบ้าน เป็นต้น คนอาข่าในชุมชนกำแพงงามก็เช่นกัน ยิ่งในชุมชนมีพื้นที่รอบข้างจำกัด จึงจำเป็นต้องสร้างเป็นสองชั้นและทำชั้นล่างให้โล่ง เพื่อใช้พื้นที่ชั้นล่างให้เอื้ออำนวยต่อการประดิษฐ์สินค้าที่เกี่ยวข้องกับอาชีพของพวกเขาและเพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนเล่นน้ำ และอีกเหตุผลหนึ่งคือเพื่อไม่ให้ น้ำท่วมถึงในฤดูน้ำหลาก

บางครอบครัวมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมากและอาศัยอยู่รวมกันกับครอบครัวอื่น เพราะว่าชาวอาข่าที่ลงมาหางานทำในเชียงใหม่ บางคนมาทั้งครอบครัว และบางคนก็ลงมาหางานทำแค่คนเดียวเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ บางคนอาจเป็นญาติกันและรู้จักกันมาก่อน แต่บางคนเพิ่งมารู้จักกันไม่นาน พวกเขาเหล่านี้จึงอยู่รวมกัน เพื่อลดภาระค่าใช้จ่าย

นอกจากความเป็นอยู่ที่แออัดแล้วยังมีปัญหาความเน่าเสียของคลองแม่ข่า เวลาที่ทางเทศบาลไม่ปล่อยให้น้ำไหลเวียนก็จะส่งกลิ่นเหม็นรบกวนชาวบ้านที่อยู่ริมคลองแม่ข่า ส่งผลถึงสุขภาพจิตของชาวบ้าน และยังเป็นแหล่งให้ยุงมาวางไข่กลายเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคได้ ชาวบ้านในพื้นที่ทั้งคนไทยและคนอาข่าต่างก็บ่นเหมือนกันว่าน้ำในคลองมีกลิ่นเน่าเหม็น แต่เท่าที่ดูชาวบ้านก็ไม่ได้ใส่ใจในการที่จะช่วยกันรณรงค์ป้องกันไม่ให้น้ำเน่าเสียเพิ่มมากขึ้น สังเกตได้จากการที่ชาวบ้านยังทิ้งขยะ เศษอาหาร และระบายน้ำเสียจากบ้านเรือนลงในคลอง ตอนนี้ทางเทศบาลจึงเริ่มก่อสร้างบ่อบำบัดน้ำเสียให้ชุมชนตามแนวคลองแม่ข่า ซึ่งจะเป็นบ่อที่รองรับของเสียจากบ่อบำบัดของชาวบ้านอีกที

ปัญหาอีกประการหนึ่งของคนในชุมชนคือไม่มีลานกีฬาหรือพื้นที่สันทนาการสำหรับเด็กในชุมชน ชนได้ออกกำลังกายหรือทำกิจกรรมยามว่าง บางครั้งเด็กๆ ก็ใช้เส้นทางสัญจรที่อยู่หน้าชุมชนเป็นสถานที่วิ่งเล่น และนี่อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กๆ ในชุมชนออกไปทำกิจกรรมหรือเล่นนอกชุมชน เพราะมีผู้ปกครองของเด็กหลายคนพูดถึงพฤติกรรมของลูกตัวเองตอนประชุมผู้ปกครองว่าลูกของตนชอบไปเล่นเกมคอมพิวเตอร์ ชอบไปเล่นน้ำที่คูเมือง ชอบไปเที่ยวกับเพื่อน ซึ่งพฤติกรรมของเด็ก

เหล่านี้เป็นปัญหาที่ทำให้ผู้ปกครองหลายคนหนักใจ เพราะกลัวว่าเด็กจะจมน้ำตายหรือจะติดเกมส์ คอมพิวเตอร์มากเกินไป และจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายและการเรียนหนังสือของเด็กเอง

การเข้าถึงชุมชน เข้าไปได้สองทางคือ จากทางถนนระแงงทางด้านทิศเหนือและเข้าทางวัดหัวฝายทางทิศใต้ แต่การเข้า-ออกชุมชนทำได้ไม่ค่อยดีนัก เพราะทางที่ใช้สัญจรในชุมชนเป็นถนนซอยเล็กๆ กว้างประมาณหนึ่งเมตรเศษ ถ้าเอารถยนต์ไปก็ต้องจอดรอไว้ด้านนอกชุมชนแล้วเดินเข้าไป ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้รถจักรยานยนต์เป็นยานพาหนะในการสัญจร และด้วยเหตุที่การสัญจรในชุมชนไม่มีความสะดวกนี้ ส่งผลให้การขอรับบริการต่างๆ จากทางเทศบาล เช่น การขอรับบริการจัดการขยะมูลฝอย ขอรับบริการโทรศัพท์สาธารณะ จึงทำได้ไม่ทั่วถึง

คนอาข่าส่วนมากอาศัยอยู่กระจัดกระจายทั่วชุมชน แต่ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ทางทิศใต้ของชุมชน ซึ่งมีพื้นที่แคบกว่าทางทิศเหนือ บางส่วนมีบ้านเป็นของตนเองและบางส่วนก็อาศัยเช่าห้องเล็กๆ อยู่ ชาวบ้านส่วนใหญ่เกือบทุกครัวเรือน มีอาชีพเกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์หัตถกรรมสินค้าชนเผ่า ซึ่งบางคนก็มีกิจการดีมีร้านขายของอยู่ย่านไนท์บาร์ซาร์ และตลาดนัดจตุจักรที่กรุงเทพฯ และยังมีลูกค้าชาวต่างชาติด้วย ส่วนบางคนที่ยังฐานะไม่ดีก็จะหาสินค้าเดินเร่ขายให้กับนักท่องเที่ยวตามย่านไนท์บาร์ซาร์

ในช่วงที่เก็บข้อมูลภาคสนาม พบเด็กในชุมชนนี้ทั้งหมด 43 คน ช่วงกลางวันเด็กที่กำลังอยู่ในวัยเรียนก็จะไปเรียนหนังสือ ส่วนเด็กที่ยังเล็กอยู่ก็จะเล่นอยู่ในชุมชน ในตอนกลางคืนเด็กที่โตพอที่จะช่วยพ่อแม่ทำงานได้แล้วก็จะออกไปช่วยพ่อแม่ขายของ หรือดูแลน้องๆ อยู่ที่บ้านแล้วให้พ่อแม่ไปขายของ คนอาข่าในชุมชนนี้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน เด็กบางคนที่มีพ่อแม่มีฐานะดีก็จะมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและได้เรียนโรงเรียนเอกชนที่มีชื่อเสียงในจังหวัดเชียงใหม่ และสามารถส่งเรียนได้ถึงระดับสูง แต่ก็มีจำนวนไม่มากนัก ตรงกันข้ามกับเด็กบางคนที่มีฐานะยากจนต้องหยุดการเรียนไว้เพียงแค่ชั้นประถมหรือมัธยมศึกษา แล้วต้องออกมาช่วยพ่อแม่ทำงาน เด็กบางคนซึ่งถึงเกณฑ์เรียนหนังสือแล้ว แต่แทนที่จะได้นั่งเรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนกับเพื่อนคนอื่นๆ ที่อายุรุ่นราวคราวเดียวกัน ก็ไม่มีโอกาสเข้าโรงเรียน แต่จะพบเห็นเด็กมาวิ่งเล่นตามคูน้ำและไล่จับลูกปลาอยู่บริเวณริมคลองแม่ข่าที่ไหลผ่านชุมชน เมื่อถามเด็กว่า "หนูไม่ไปเรียนหนังสือหรือ" เด็กหลายคนจะตอบว่า "แม่ไม่ให้เรียน" จากแบบสอบถามพบว่ามี 69 % ที่พ่อแม่เด็กตอบว่าไม่มีเวลาดูแลลูกน้อยเพราะต้องทำงานหนักหารายได้ที่ยังไม่พอดต่อการใช้จ่าย

เด็กส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับพ่อแม่ที่แท้จริงของตัวเอง แต่ก็มีเด็กอีกจำนวนไม่น้อยที่อาศัยอยู่กับพ่อหรือแม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรืออาศัยอยู่กับญาติ เช่นอาศัยอยู่กับแม่ฝ่ายเดียว เนื่องจากพ่อเสียชีวิตหรือพ่อ-แม่แยกทางกัน หรืออาศัยอยู่กับแม่และพ่อเลี้ยง หรืออาศัยอยู่กับญาติ และเด็กที่อาศัยอยู่กับผู้ปกครองเหล่านี้ก็มักจะมีปัญหามากกว่ากลุ่มเด็กที่อาศัยอยู่กับพ่อ-แม่ที่แท้จริง

ตัวอย่างสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวชาวอาข่าในชุมชนกำแพงงาม

ครอบครัวนายอาฉ่า มาเยอะ (นามสมมติ) มีลูก 3 คน คนโตกำลังเรียน ป.1 ที่โรงเรียนเทศบาลวัดพวงช้าง ต้องจ่ายค่าเทอม เทอมละ 1,500 บาท นอกจากนี้ยังมีค่าอาหารและค่าเครื่องแบบชุดนักเรียน ส่วนลูกอีกสองคนยังไม่ถึงวัยเรียน ลูกคนเล็กอายุหนึ่งเดือน จึงต้องดูแลเป็นพิเศษและมีค่าใช้จ่ายสำหรับเด็กอ่อน เช่นผ้าอ้อม นม ฯลฯ นอกจากลูกทั้งสามคนแล้ว ยังมีน้องสาวของภรรยา เป็นเด็กที่มีความพิการทางหู กำลังเรียนชั้น ม.1 ที่โรงเรียนโสตศึกษาอนุสารสุนทร ซึ่งทางครอบครัวต้องช่วยเหลือค่าใช้จ่ายต่างๆ เช่น เสื้อผ้า ค่าขนมแต่ละสัปดาห์ ส่วนค่าบำรุงการศึกษานั้นแล้วแต่จิตศรัทธาจะช่วยทางโรงเรียน

ครอบครัวนางอาเดาะ อาเชอ (นามสมมติ) มีค่าใช้จ่ายที่สูงมากในแต่ละเดือน เพราะว่ามีลูก 7 คน กำลังเรียนอยู่ 4 คน ที่โรงเรียนวัดศรีดอนไชย ต้องจ่ายค่าบำรุงการศึกษาปีละ 1,500 บาท/คน ค่าอาหารกลางวันวันละ 10 บาท และซื้อชุดนักเรียนเอง ส่วนลูกอีกสามคนยังไม่ถึงวัยเรียน ลูกคนสุดท้องอายุ 1 ขวบ มีปัญหาสุขภาพไม่แข็งแรง ต้องไปหาหมอบ่อย จึงต้องใช้จ่ายอย่างประหยัดมาก มีอาชีพผลิตและขายสินค้าหัตถกรรมชนเผ่า ทำให้มีเวลาในการดูแลเอาใจใส่ลูกได้ไม่ทั่วถึง บางครั้งก็ให้ลูกสาวคนโตช่วยทำงานและช่วยดูแลน้อง ๆ ความเป็นอยู่ในครอบครัวค่อนข้างแออัด เพราะว่านอกจากครอบครัวนี้จะเป็นครอบครัวใหญ่แล้วยังมีครอบครัวอื่นมาอาศัยอยู่ร่วมด้วย

ครอบครัวนางอาลี อาซอ (นามสมมติ) มีสภาพความเป็นอยู่ที่ค่อนข้างแออัดในห้องเช่าเล็กๆ เพราะมีสมาชิกในครอบครัว 7 คน มีเด็กที่ต้องดูแล 3 คน คือลูกชายที่กำลังจะเข้าเรียนชั้น ม.4 ปี การศึกษาหน้า แต่ยังไม่รู้ว่าจะได้เรียนต่อหรือไม่ เพราะไม่มีเงินที่จะส่งลูกเรียนต่อ นอกจากนี้ยังรับดูแลหลานอีกสองคน คือ ด.ช. สุรชาติ และ ด.ช. ศุภชัย ซึ่งคนแรกพอกับแม่แยกทางกัน และยังมีปัญหาสุขภาพที่ไม่ค่อยแข็งแรง ต้องไปหาหมอบ่อยๆ

ครอบครัวนายอาผั่ว อาลอง (นามสมมติ) มีสภาพความเป็นอยู่ในบ้านเช่าเล็กๆ ที่มีความแออัดเช่นกัน เพราะนอกจากสมาชิกของครอบครัว 5 คนแล้ว ยังต้องอยู่รวมกันกับสมาชิกจากครอบครัวอื่น ที่ลงมาทำงานในเมืองเชียงใหม่ แล้วมาขออาศัยอยู่ด้วยโดยช่วยแบ่งเบาค่าใช้จ่ายบางอย่าง เช่น ช่วยจ่ายค่าเช่าบ้าน แม้จะแออัดบ้างก็ต้องทน เพราะว่าจะต้องมีที่พักอาศัยและสะดวกต่อการออกไปทำงานและคิดว่าค่าเช่าบ้านที่นี่ถูกกว่าที่อื่น ครอบครัวนี้มีลูก 3 คน แต่ดูแลตัวเองได้แล้ว กำลังจะแต่งงานหนึ่งคน ลูกคนเล็กกำลังเรียนอยู่ ป.4 ที่โรงเรียนวัดศรีดอนไชย ต้องจ่ายค่าเล่าเรียนปีละ 1,500 บาท และให้ค่าอาหารกลางวันอีกวันละ 10 บาท

ครอบครัวนายอาส่อ แลพา (นามสมมติ) มีลูกที่กำลังเรียนหนังสือ 3 คน ที่โรงเรียนจิตรา (เอกชน) ต้องจ่ายค่าเทอม เทอมละประมาณ 15,000 บาท (3 คน) ครอบครัวไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องการเงินมากนัก แต่มีความกังวลเกี่ยวกับลูกคนโตที่กำลังย่างเข้าวัยรุ่น ชอบเที่ยวเตร่กับเพื่อน และมักจะนำเงินค่าอาหารที่พ่อแม่ให้วันละ 35 บาท เอาไปเล่นเกมคอมพิวเตอร์ พ่อแม่อาช่าครอบครัวนี้ไม่ค่อยมีเวลา

ดูแลลูก เพราะว่าต้องทำงานหนัก มีร้านขายของที่ไนท์บาร์ซาร์ และที่ตลาดนัดจตุจักรด้วย จึงต้องเดินทางไปมาระหว่าง เชียงใหม่ – กรุงเทพฯ ทุกสัปดาห์

ครอบครัวนางบุญเจาะ อาซอ (นามสมมติ) มีอาชีพเดินแบกสินค้าชนเผ่าชาวย มีรายได้ไม่มากนัก ในขณะที่ต้องส่งลูกเรียนถึง 4 คน จึงทำให้มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายที่จะต้องส่งลูกเรียน แต่ก็มีลูกคนโตสองคนช่วยเหลือค่าใช้จ่ายในการเรียนของน้อง แต่ก็ยังต้องจ่ายค่าเล่าเรียนของลูกอีกสองคนที่กำลังเรียนอยู่ที่โรงเรียนเทศบาลวัดพุกช้าง จ่ายค่าเทอมเทอมละ 1,000 บาท/คน และให้ค่าอาหารกลางวันอีกวันละ 20 บาท/คน ปัจจุบันอาศัยอยู่กับลูกคนเล็กสองคน ส่วนลูกคนโตสองคนอยู่กันคนละที่ทำให้ไม่มีเวลาใกล้ชิดกัน สามีกะเสียดชีวิต ปัจจุบันมีสามีใหม่เป็นชาวฝรั่งเศส ที่คลุกคลีอยู่กับคนอาชำนาน จนสื่อสารภาษาอาซาได้พอสมควร และทำธุรกิจกับคนอาชาด้วยคือ รับซื้อสินค้าชนเผ่าจากคนอาชาในชุมชนกำแพงงามแล้วนำไปขายที่ประเทศฝรั่งเศส

ครอบครัวนางหมี่เตาะ แซ่ฉู่ (นามสมมติ) มีอาชีพรับจ้างช่วงอยู่ที่บ้าน คือรับจ้างประกอบกระเป๋ามาใหม่และสินค้าอย่างอื่นที่พอทำได้ สามีมีอาชีพขายของชนเผ่า มีรายได้ไม่มาก แต่ก็บอกว่าพอมีเงินเก็บอยู่บ้าง สำหรับส่งลูกเรียนสองคนและน้องชายอีกสองคน ต้องจ่ายค่าเล่าเรียนของลูกสองคนที่เรียนอยู่ที่โรงเรียนวัดศรีดอนไชย ปีละ 1,500 บาท/คน ค่าอาหารกลางวันอีกวันละ 30 บาท/คน และต้องจ่ายค่าเทอมของน้องชายสองคนที่เรียนอยู่ที่สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ (ปัสุดท้าย) และอีกคนเรียนที่โรงเรียนเชียงใหม่เทคโนโลยี คนละ 4,000 บาท

ครอบครัวนายอาแสะ มอแล (นามสมมติ) ทั้งสามีและภรรยามีอาชีพช่วยกันขายของชนเผ่าทั้งสองคนรวมกันมีรายได้ประมาณ 7,000 บาท/เดือน แต่ไม่มีรายจ่ายมากเหมือนครอบครัวอื่น เพราะมีลูกแค่คนเดียว อายุ 10 เดือน ค่าใช้จ่ายของลูกส่วนใหญ่ก็จะเป็นของใช้สำหรับเด็ก เช่น ช้อนนม ผ้าอ้อม ฯลฯ

ครอบครัวนายอาเตอะ อาจอ (นามสมมติ) มีอาชีพขายของชนเผ่าที่กาดหลวง และที่สี่แยกलयเคราะห์ และในวันอาทิตย์ก็จะไปขายของที่ถนนคนเดินด้วย มีลูก 4 คน ลูกสาวคนโตเรียนที่วิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงใหม่และช่วยขายของเวลากลางคืน ส่วนลูกคนที่สองเป็นเด็กที่มีปัญหาทางสมอง เพราะเคยได้รับความกระทบกระเทือนจากเหตุการณ์ไฟไหม้เมื่ออายุ 3 ขวบ กำลังเรียนที่โรงเรียนกวิละอนุกุล ต้องจ่ายค่าเทอมของลูกคนนี้ 2,000 บาท ซื้อเสื้อผ้าเองและค่ารถรับ-ส่ง ส่วนลูกอีกสองคนที่เหลือเรียนที่โรงเรียนวัดศรีดอนไชย จ่ายค่าเล่าเรียนปีละ 1,500 บาท/คน

ครอบครัวนางอาลุ่ม อาเคอ (นามสมมติ) มีอาชีพขายของชนเผ่า โดยเช่าพื้นที่หน้าบ้านของคนอื่นในราคา 1,000 บาท/เดือน นางต้องเป็นเสาหลักของครอบครัว เนื่องจากแยกทางกับสามีเพราะสามีชอบดื่มเหล้า เวลาเมาแล้วมักจะทำร้าย แต่เวลาไม่เมาก็ปกติดีและยังคงส่งเงินมาให้เป็นบางครั้ง มีลูกสองคน และมีปัญหาเกี่ยวกับลูกชายคนโตซึ่งอายุ 15 ปี เรียนไม่จบมัธยมศึกษาตอนต้น ต้องออกจากโรงเรียนกลางคันในช่วงที่เรียนชั้น ม. 2 ชอบคบเพื่อนวัยรุ่นเป็นหมู่และมักจะมีเรื่องชกต่อยกัน ไม่ยอม

เชื้อพังแม่ ชอบเถียงเมื่อพ่อแม่ตักเตือนสั่งสอน นางมีความกังวลและห่วงใยลูก กลัวว่าจะคบหาเพื่อนไม่ดี และอาจมีปัญหาเรื่องยาเสพติดหรืออื่นๆ ตามมา ส่วนลูกคนเล็กกำลังเรียนอยู่ที่โรงเรียนวัดศรีดอนไชย จ่ายค่าเทอม เทอมละ 1,000 บาท และค่าอาหารกลางวันวันละ 10 บาท มีสุขภาพไม่ค่อยแข็งแรง ต้องไปหาหมอบ่อย

ครอบครัวนางบุผา อาจอ (นามสมมติ) ครอบครัวนี้มีรายได้จากสามีที่เป็นลูกจ้างร้านอาหารฝ่ายเดียว จึงมีปัญหารายได้ไม่พอต่อค่าใช้จ่าย ต้องใช้จ่ายอย่างประหยัด นางบุผายังไปทำงานไม่ได้ ต้องเลี้ยงดูลูกน้อยวัย 5 เดือน ขณะที่ต้องจ่ายค่าเช่าห้อง 1,500 บาท/เดือน และยังต้องใช้จ่ายในเรื่องการกิน และค่าใช้จ่ายสำหรับลูกน้อยอีกด้วย

ชุมชนหัวฝาย

ชุมชนหัวฝายเป็นชุมชนที่มีพี่น้องชาติพันธุ์อาศัยอยู่ด้วยกันหลายชนเผ่า คือเผ่าอาข่า ลีซูและลาหู่ ทิศเหนือของชุมชนหัวฝาย (ในส่วนของมีกลุ่มชนชาติพันธุ์อาศัยอยู่) ติดกับ ถนนระแงง, ทิศใต้ ติดกับวัดหัวฝาย, ทิศตะวันออก ติดกับ โรงฆ่าสัตว์และสำนักงานแขวงเมืองเวียง, ทิศตะวันตก ติดกับ คลองแม่ข่า

บ้านของชาวอาข่าส่วนใหญ่สร้างจากวัสดุชั่วคราว เช่น ไม้อัด สังกะสี บางหลังใช้แผ่นป้ายโฆษณาและสังกะสีเก่าๆ ที่เหลือใช้จากงานก่อสร้างอาคารใหญ่มาทำเป็นฝาผนังบ้าน พอทำให้กันแดดกันฝนได้ ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะสร้างบ้านกันเอง เป็นบ้านชั้นเดียวติดดิน แบบเรียบง่ายและมีลักษณะชั่วคราว สามารถรื้อถอนได้สะดวก เพราะชาวบ้านยังไม่มีความแน่ใจว่าทางเทศบาลฯ จะให้พวกเขาอยู่ที่นั่นได้อย่างถาวรเลยหรือไม่ ทางเทศบาลฯ เองก็ยังไม่เคยให้คำตอบที่ชัดเจนกับชาวบ้าน แต่ก็มีบางครอบครัวที่ก่อสร้างด้วยอิฐซึ่งค่อนข้างจะถาวรขึ้น เพราะคิดว่าทางเทศบาลฯ คงไม่มาไล่ที่แล้ว แต่ยังคงสร้างแบบเรียบง่าย เนื่องจากความจำกัดด้านงบประมาณ เรื่องการใช้น้ำ ทางเทศบาลฯ ได้ต่อน้ำประปาให้แล้วใช้มิเตอร์ร่วม (ใช้ร่วมกันทั้งชุมชน) การจ่ายค่าน้ำจะจ่ายเป็นรายหัวหัวละ 30 บาทต่อเดือน ชาวบ้านใช้น้ำประปาในการดำรงชีพประจำวัน เช่น ชักผ้า ล้างจาน ฯลฯ ส่วนน้ำดื่มเพื่อบริโภคนั้นชาวบ้านจะซื้อน้ำที่เป็นถังบรรจุถังละยี่สิบลิตร

ปัจจุบันนี้ชาวอาข่าในชุมชนหัวฝายประสบปัญหาเดียวกับคนอาข่าในชุมชนกำแพงงาม คือ เนื่องจากชาวบ้านมีฐานะยากจนจึงต้องอดทนอยู่ในชุมชนที่แออัด ต้องใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุมชนทุกตารางนิ้ว ฐานะทางเศรษฐกิจโดยรวมของชาวบ้านในชุมชนหัวฝายค่อนข้างยากจนกว่าคนในชุมชนกำแพงงาม สภาพแวดล้อมของชุมชนไม่ดี ด้านหลังของชุมชนติดกับคลองแม่ข่า จึงต้องทนสูดกลิ่นเน่าเหม็นจากคลองแม่ข่าที่ส่งกลิ่นเหม็นอยู่ตลอดเวลา ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพที่ต้องทำงานเวลากลางคืน ทำให้เข้านอนดึก และมักจะพักผ่อนอยู่ที่บ้านในเวลากลางวัน ตอนเช้าตรู่จะได้ยินเสียงสัตว์ร้องรบกวนเนื่องจากด้านหน้าของชุมชนติดกับโรงฆ่าสัตว์ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนนี้จึงต้องมีความอดทนกับความไม่แน่นอนกับการที่จะโดนไล่ที่ สภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะต่อการอยู่อาศัย ทั้งด้านเสียงจากโรงฆ่า

สัตว์ และกลิ่นเหม็นจากสภาพน้ำในคลองแม่ข่าเน่าเสีย ตลอดจนความเป็นอยู่อื่น ๆ ที่ไม่ถูกสุขอนามัย สภาพเช่นนี้ทำให้ชุมชนหัวฝายเป็นชุมชนแรกเริ่มเมื่อเข้ามาอยู่ในเมือง ต้องอดทนกับสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่ดี เมื่อทำงานได้ระยะหนึ่งก็มักจะโยกย้ายไปหาที่อยู่ใหม่ แล้วก็มีชาวบ้านยากจนที่ย้ายเข้ามาในเมืองคนใหม่เข้ามาอยู่แทน

ชาวอาข่าส่วนใหญ่ในชุมชนหัวฝายมีอาชีพที่หลากหลาย เช่น ขายลูกชิ้นทอด ขายเครื่องดื่มประเภทชามูก ขายปลาหมึกปิ้ง กรรมกรก่อสร้าง รับจ้างทั่วไป แต่ส่วนใหญ่ก็ยังประกอบอาชีพขายของหัตถกรรมสินค้าชนเผ่าตามย่านไนท์บาร์ซาร์และถนนลอยเคราะห์ และส่วนใหญ่ยังไม่มีร้านเป็นของตัวเอง แต่จะเช่าพื้นที่หน้าบ้านของคนอื่นหรือตั้งแผงวางขายบนทางเท้าสองข้างถนน

เส้นทางที่ชาวชุมชนกำแพงงามใช้เป็นเส้นทางเข้า-ออก

เส้นทางสัญจรด้านหน้าของชุมชนและติดกับคลองแม่ข่า บางครั้งก็ใช้เป็นสถานที่ออกกำลังกายของคนในชุมชน

ชุมชนกำแพงงามตั้งอยู่ฝั่งขวาของคลองแม่ข่า
และชุมชนหัวฝายอยู่ฝั่งซ้ายของคลองแม่ข่า

เด็กอาข่าในชุมชนหัวฝายวิ่งเล่นริมคลองแม่ข่า

ตัวอย่างสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวชาวอาข่าในชุมชนหัวฝาย

ครอบครัวนายอาผ่า มาเยอะ (นามสมมติ) มีลูกเพียงคนเดียว ชื่อ ด.ช. อภิชาติ มีปัญหาแผลที่ท้อง เป็นแผลที่เกิดจากการผ่าตัดของแพทย์ตั้งแต่แรกคลอด ปัจจุบันเด็กอายุ 5 ปีแล้ว อาการยังไม่ดีขึ้น แต่กลับเกิดเป็นแผลเรื้อรัง และต้องพบแพทย์เป็นประจำ ทำให้ติดหนี้สินทางโรงพยาบาลสวนดอกถึง 90,000 บาท จนช่วงหลังๆ ต้องใช้วิธีซื้อยามาล้างแผลเอง เพราะจ่ายค่ายาไม่ไหว ลำพังหนี้สินที่ติดค้างอยู่กับทางโรงพยาบาลตอนนี้ก็ไม่ว่าจะใช้น้ำให้หมดได้อย่างไร รายได้จากการขายลูกชิ้นและซามูกของตนเองกับภรรยาที่แทบจะไม่พอใช้แต่ละเดือน นอกจากค่าใช้จ่ายของครอบครัวในแต่ละเดือนแล้ว ยังมีค่าใช้จ่ายค่าเล่าเรียนของลูกเดือนละ 400 บาท และค่าอาหารอีกวันละ 7 บาท

และเนื่องจากลูกมีปัญหาเช่นนี้ จึงทำให้ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษเวลาไปเรียนหนังสือและทำกิจกรรมกับเพื่อน ๆ

ครอบครัวนายอาสือ อาจอ (นามสมมติ) มีปัญหาเรื่องสุขภาพของลูก (ด.ช. สมบัติ) ซึ่งเป็นโรคหัวใจมาตั้งแต่กำเนิด ผ่าตัดมาแล้วหลายครั้ง จนตอนนี้ติดหนี้สินกับทางโรงพยาบาลสวนดอกอยู่ถึง 80,000 บาท ยังคงไปพบหมอตามที่หมอนัดทุกวัน และเนื่องจากเด็กมีสุขภาพที่ไม่แข็งแรงจึงทำให้ขาดเรียนบ่อย และได้แจ้งให้ครูทราบถึงโรคของเด็ก เพื่อช่วยระมัดระวังเป็นพิเศษเวลาอยู่ที่โรงเรียน

ครอบครัวนางอาเดาะ เซอมือ (นามสมมติ) มีอาชีพรับจ้างช่วงและขายดอกมะลิตอนกลางคืน และเนื่องจากมีฐานะยากจน (ยังติดหนี้กองทุนหมู่บ้าน 15,000 บาท) มีรายได้ไม่เพียงพอที่จะส่งลูกเรียนเอง จึงต้องฝากลูกเรียนที่โรงเรียนราชประชา (จ. ลำพูน) ทำให้ต้องอยู่คนละที่กับลูกและให้ความอบอุ่นกับลูกไม่ได้ ลูกคนที่สองกำลังจะเข้าเรียน ป. 1 แต่ยังไม่รู้ว่าจะให้เข้าเรียนที่ไหน ส่วนลูกคนเล็กเรียนอนุบาลที่ อ.สันกำแพง (ไม่รู้จักชื่อโรงเรียน) ซึ่งไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเรียน จ่ายแค่ค่ารถเดือนละ 120 บาท

ครอบครัวนายอาเปียง อาซอง (นามสมมติ) มีรายได้น้อย จึงฝากลูกคนโตเรียนกับโครงการสุขภาพ ซึ่งไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากจึงประหยัดค่าใช้จ่ายภายในบ้านได้ระดับหนึ่ง ส่วนลูกสาวคนเล็กอายุ 1 ปี 4 เดือน แต่ไม่มีใบเกิด หมอไม่ออกใบเกิดให้ เพราะพ่อไม่มีบัตรประชาชน หมอบอกว่าให้ไปจัดการเรื่องบัตรของตัวเองให้เรียบร้อยก่อน แล้วค่อยมาติดต่อขอรับใบเกิดอีกที

ครอบครัวนายอาสะ อาจอ (นามสมมติ) มีรายได้จากการขายของชนเผ่ารวมกันทั้งสองสามี ภรรยาประมาณ 5,000 บาท/เดือน ส่วนค่าใช้จ่ายที่สำคัญคือ ค่าเล่าเรียนของลูกเดือนละ 400 บาท และค่าอาหารกลางวันละ 7 บาท ค่าเช่าบ้าน ค่าอาหารและสิ่งของจำเป็น นอกจากนั้นก็ยังมีค่าใช้จ่ายในการดูแลพ่อกับแม่วัยชราและพี่สาวที่เป็นโรคหัวใจ จึงต้องใช้จ่ายอย่างประหยัด

ครอบครัวนางบุญยะ เซอมือ (นามสมมติ) เนื่องจากสามีเสียชีวิตแล้ว นางจึงต้องเป็นเสาหลักที่ทำงานหาเลี้ยงครอบครัว โดยการหาบเร่ขายสินค้าชนเผ่า เพื่อส่งลูกชายเรียนสูง ๆ ตอนนี้ลูกชายกำลังเรียนอยู่ที่วัดศรีสุพรรณ จ่ายค่าเทอม เทอมละ 1,000 บาท ผู้อาศัยร่วมกันอีกคนหนึ่งคือ น้องชายที่มาทำงานเป็นเด็กเสิร์ฟตามร้านอาหาร แต่ก็ไม่สามารถช่วยแบ่งเบาค่าใช้จ่ายได้มาก เพราะมีเงินเดือนแค่ 1,200 บาท (ไม่รวมเงินทิป)

นอกเหนือจากชุมชนกำแพงงาม ชุมชนหัวฝาย ซึ่งเป็นพื้นที่ชุมชนหลักของงานวิจัยนี้แล้วเพราะทั้งสองชุมชนนี้ชาวอาข่าเริ่มมีการตั้งบ้านอยู่อาศัยในลักษณะที่ถาวรมากกว่าชุมชนอื่น อย่างไรก็ตามก็ยังพบว่าในพื้นที่ชุมชนอื่นๆ ก็ยังชาวอาข่าจำนวนมากบ้่าน้อยบ้าง เช้าที่พักอาศัยทั้งที่เป็นห้องเช่า หรือบ้านเช่า หลังเล็กๆอยู่ร่วมกันอีกหลายแห่ง จึงได้เข้าไปเก็บข้อมูลมานำเสนอไว้ในรายงานนี้ด้วย เช่น ชุมชนหลังวัดสวนดอก ชุมชนหลังวัดโป่งน้อย ชุมชนสองพี่น้อง ชุมชนระแกง และชุมชนหลังโรงแรมเพชรงาม

ชุมชนหลังวัดสวนดอก

ชุมชนหลังวัดสวนดอก ชาวอาข่าที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ส่วนใหญ่จะเคลื่อนย้ายบ่อย ทุกครั้งที่เข้าไปชุมชน จะไม่พบว่าพวกเขายังอาศัยอยู่ที่เดิม เนื่องจากลักษณะของที่อยู่อาศัยเป็นห้องเช่าเล็กๆ ในย่านนั้น เมื่อเกิดความไม่พึงพอใจก็จะเปลี่ยนไปเรื่อยๆ หรืออาจเปลี่ยนไปอยู่ที่บริเวณชุมชนอื่นๆ แต่ทุกครั้งเจ้าหน้าที่วิจัยก็จะวนไปวนมาในย่านชุมชนนี้ ก็จะพบว่ายังมีกลุ่มชาวอาข่า กำลังนั่งคุยกันอยู่บริเวณใดบริเวณหนึ่งในย่านนี้เสมอ และมักจะพบว่ายังมีครอบครัวชาวอาข่าอยู่บริเวณนั้นหลายครอบครัว โดยจะย้ายไปย้ายมา บางคราวก็จะมีคนจากชุมชนอื่นหรือคนที่เข้ามาอยู่ในเมืองใหม่ๆ เข้ามาอยู่เพิ่มเติมหรือย้ายออกไปอยู่เสมอ ส่วนใหญ่ชาวอาข่าในบริเวณนี้จะมีอาชีพเดินขายดอกไม้ ดอกมะลิ ช่วงเวลากลางวันจะร้อยดอกมะลิตามห้องพักหรือบ้านเช่า เพื่อเตรียมออกไปขายตามสี่แยกต่างๆ ในช่วงเย็นซึ่งสมาชิกของครอบครัวที่ทำหน้าที่หลักในการออกไปเดินขายดอกไม้คือเด็ก ซึ่งนับว่าเป็นอาชีพที่เสี่ยงอันตรายมาก เพราะว่าในตัวเมืองเชียงใหม่บนวันจะมีรถมากขึ้นเรื่อยๆ อีกทั้งช่วงเย็นๆ เป็นช่วงชั่วโมงเร่งด่วน เพราะทั้งคนทำงานและนักเรียนกำลังเลิก ยิ่งทำให้ช่วงนี้มีรถมากขึ้น ซึ่งตรงนี้ยังไม่พูดถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างไม่รู้ตัวจากการสูดดม คาร์บอนไดออกไซด์

ตัวอย่างสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวชาวอาข่าในชุมชนหลังวัดสวนดอก

ครอบครัวของนางบุญเสาะ มาเยอะ (นามสมมติ) มีอาชีพขายดอกมะลิและสามีเป็นยามโบกรถตามร้านอาหาร มีรายได้น้อย ต้องส่งลูกที่กำลังเรียนอีกสามคน ซึ่งต้องจ่ายค่าเล่าเรียนคนละ 1000 บาท/ปี และค่าอาหารอีกคนละ 10 บาท/วัน จึงคิดอยู่ว่าจะหาที่เรียนใหม่ที่ถูกกว่าในปีการศึกษาหน้า ลูกชายที่ไม่ได้เรียนหนังสือแล้วก็ยังไม่มียานพาหนะ ส่วนครอบครัวของลูกสาวคนโตยังอาศัยอยู่ด้วยกันพอจะช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายภายในบ้านได้บ้างจากการเดินขายของที่ไนท์บาร์ซาร์แต่ก็ไม่มากนัก อีกทั้งมีลูกเล็กที่ต้องดูแล และกำลังจะเข้าวัยเรียนหนังสือ ทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น

ครอบครัวของนางหมีเดอะ เบเซ (นามสมมติ) ยังไม่มียานพาหนะ อาศัยรายได้ของสามีที่เป็นยามโบกรถตามร้านอาหาร ซึ่งเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน เพราะว่าไม่ได้เป็นลูกจ้าง เพียงแต่อาศัยเงินทิปจากลูกค้าบางคนที่มีน้ำใจ ที่ผ่านมามีครอบครัวนี้ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเรียนหนังสือของลูกๆ ทั้ง 4 คน เพราะว่าลูกทั้ง 4 คนได้รับความช่วยเหลือด้านการศึกษาไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเรียน (กำลังเรียนอยู่ที่ด.ว.วิ อ.แม่สรวย จ.เชียงราย ผู้เป็นพ่อแม่ไม่รู้ว่าได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานใด) แต่ลูกๆ ทั้งสี่อยากอยู่ใกล้พ่อแม่ ทั้งคู่จึงกำลังคิดว่าให้เรียนให้ลูกที่เชียงใหม่รวมทั้งหาที่อยู่ใหม่ที่กว้างขวางขึ้น ซึ่งหมายถึงจะมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเช่นกัน

สภาพที่พักอาศัยของชาวอาข่า ชุมชนหลังวัดสวนดอก

ชุมชนหลังวัดโป่งน้อย

ชุมชนหลังวัดโป่งน้อยตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลแม่เหียะ อยู่ใกล้กับวัดร้าง มีชาวอาข่าอาศัยอยู่กระจัดกระจาย ครอบครัวยุคแรกๆที่มาอาศัยอยู่ที่นี่มีอาชีพค้าขายสินค้าหัตถกรรมที่ไนท์บาร์ช้ามานับแต่ยุคแรกๆ ที่สินค้าประเภทนี้ขายดีในตลาดไนท์บาร์ชาร์ จนกระทั่งเริ่มเป็นผู้ผลิตสินค้าบางชนิด โดยเฉพาะการย้อมสีสินค้าจักสาน หรือสินค้าประเภทที่ทำจากวัสดุไม้ไผ่ให้ดูกลายเป็นของเก่า และเป็นผู้ค้าส่งจำหน่ายที่ตลาดไนท์บาร์ชา และนำมาขายที่ตลาดนัดสวนจตุจักรที่กรุงเทพฯทุกวันเสาร์อาทิตย์ด้วย ต่อมาก็มีความต้องการจ้างลูกจ้างในการทำงานมากขึ้น จึงเริ่มชักชวนคนจากหมู่บ้านเข้ามาอยู่ด้วยกันในบริเวณนี้ จนกลายเป็นกลุ่มชาวอาข่าอาศัยอยู่กระจัดกระจายในบริเวณนี้เพิ่มขึ้น

ตัวอย่างสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวชาวอาข่าในชุมชนหลังวัดโป่งน้อย

ครอบครัวนางบุษะ อาซอง (นามสมมติ) มีลูกสาววัย 3 ขวบคนหนึ่ง (อยู่กับยาย) และกำลังตั้งครรภ์อีกคนหนึ่งได้ 7 เดือน แต่ก็ยังออกไปเดินขายดอกมะลิตามย่านไนท์บาร์ชาร์เวลา

กลางคืน เพราะร่างกายยังพอไหวและไม่อยากสูญเสียรายได้ ช่วงกลางวันจะรับจ้างทำงานเบาๆ ถ้าอาศัยแต่รายได้ของสามีอย่างเดียวก็จะไม่พอใช้ เพราะสามีมีอาชีพรับจ้างทั่วไป เป็นงานที่ไม่ได้มีให้ทำทุกวัน จึงมีรายได้เพียงเล็กน้อย

ครอบครัวนางอาสะ มาเยอะ (นามสมมติ) มีลูก 5 คน มีอาชีพรับจ้างช่วง ทำสินค้าประเภทจักสาน เช่น กระเป๋ามาไม้ไผ่ ฯลฯ มีรายได้เฉลี่ยวันละ 100 บาท ต้องตื่นเช้าและทำเต็มที่จึงจะได้รายได้ประมาณ 140 บาท ขณะที่ค่าใช้จ่ายของลูกที่กำลังเรียนอยู่ 4 คน ต้องจ่ายค่าเล่าเรียนปีละ 1,000 บาท/คน และค่าอาหารกลางวันอีกวันละ 10 บาท/คน มีเพียงลูกชายคนโตเท่านั้นที่มีงานทำแล้ว พอเป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัวในแต่ละเดือน ถึงแม้ไม่มีเงินเหลือส่งกลับมาที่บ้าน แต่ก็ไม่ได้มาขอค่าใช้จ่ายจากที่บ้าน สามีพิการขาไม่ดี สามารถช่วยทำงานได้เฉพาะงานเบาๆ เท่านั้น ในช่วงหลังมีสองสามีภรรยาคนหนึ่งมาขอแบ่งที่พักอาศัยอยู่ด้วย โดยช่วยแบ่งเบาค่าใช้จ่ายบางส่วน ทำให้ที่พักอาศัยแออัดมากขึ้น

ตัวอย่างสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวชาวอาข่าที่โยกย้ายไปมาในชุมชนอื่นๆ เช่น ชุมชนสองพี่น้อง ชุมชนระแกง และชุมชนเจริญประเทศ (หลังโรงแรมเพชรงาม)

ครอบครัวนายอาทือ แซ่หลี่ (นามสมมติ) สองสามีภรรยาช่วยกันขายของชนเผ่าและมีกิจการของตนเอง จึงเป็นครอบครัวที่มีฐานะดีกว่าครอบครัวอื่นในชุมชนนี้ เมื่อมีงานเข้ามามากๆ ก็จะจ้างงานคนในชุมชนให้เฝ้ากลับไปที่บ้าน นอกจากจะมีร้านขายของที่ไนท์บาร์ซาร์แล้ว ยังมีร้านขายของที่ตลาดนัดจตุจักร ทั้งสองสามีภรรยาจึงต้องสลับกันลงไปขายที่กรุงเทพฯ โดยจะลงไปทุกวันพฤหัสบดีและจะกลับมาวันจันทร์ ทั้งสองคนทำงานหนักจึงมักไม่ค่อยมีเวลาเอาใจใส่อบรมสั่งสอนลูก มีแต่เงินและวัตถุสิ่งของให้กับลูก แต่ขาดแคลนความรู้ที่จะสั่งสอนดูแลลูก

ครอบครัวนางอาบะ อาจอ (นามสมมติ) เป็นแม่บ้าน และจะรับจ้างช่วงประเภทรับเย็บกระเป๋าไม้ไผ่จากเพื่อนบ้าน แต่ไม่มีให้ทำบ่อย เพราะมีครอบครัวพ่อค้าชาวอาข่าฐานะดีครอบครัวเดียวที่ทำกิจการประเภนี้อยู่ในชุมชน สามีทำอาชีพขายปลาหมึกย่าง มีรายได้ไม่แน่นอน บางครั้งมีความเสี่ยง เพราะมักจะไปรอขายตามร้านเหล้า(สาโท)ด้วย อาจอเจอคนมาอาละวาด จ่ายค่าเทอมลูก 1600 บาท/เทอม และให้ค่าอาหารกลางวันอีกวันละ 20 บาท

ครอบครัวนางอาหมี่ อามอ (นามสมมติ) เป็นแม่บ้าน ทำงานรับจ้างช่วงจากเพื่อนบ้าน มีรายได้ประมาณ 1,000 บาท/เดือน สามีมีอาชีพขายลูกชิ้นและปลาหมึกย่าง มีรายได้แค่พอใช้จ่ายในครอบครัว ขณะที่ค่าใช้จ่ายเรื่องการเรียนของลูกคือ ค่าเทอมๆ ละ 1,600 บาท ค่าอาหารวันละ 20 บาท ค่าหนังสือแบบเรียนและค่าชุดนักเรียน

ครอบครัวนางหมี่เซอะ อาเจอ (นามสมมติ) มีอาชีพรับจ้างทั่วไป รายได้น้อยไม่เพียงพอต่อการส่งลูกเรียน จ่ายค่าเทอมของลูกสาวคนโต 2,500 บาท/เทอม ค่าอาหารวันละ 40 บาท ค่าเทอมของ

ลูกคนเล็กเทอมละ 3,300 บาท ลูกสาวคนโตเริ่มเป็นวัยรุ่นชอบเที่ยวกับเพื่อน เจาะลั่น เจาะหู เป็นห่วงลูกมาก แต่ไม่รู้จะดักเตือนลูกอย่างไร

ครอบครัวนางอาซอ แซ่หลี (นามสมมติ) มีปัญหาทุกข้อเรื่องความเกรงของลูกชาย ออกจากโรงเรียนกลางคัน เมื่อเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น แล้วออกมาทำงานตามร้านอาหาร แต่เก็บเงินไม่ได้ ยังต้องกลับมาขอเงินทางบ้านใช้จ่าย

สภาพที่พักอาศัยในชุมชนสองพี่น้อง

แม่และเด็กในชุมชนสองพี่น้อง

เด็กชายอาซอกลับจากโรงเรียน

หญิงอาซาในชุมชนสองพี่น้อง
เตรียมออกไปขายพวงมาลัย

ห้องเช่าในชุมชนสองพี่น้อง อาศัยอยู่ด้วยกัน 8 คน

บทที่ 5

สถานการณ์ทั่วไปและสภาพปัญหาในการดูแลเด็ก

ชาวอาข่าในเมืองเชียงใหม่ส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขายสินค้าหัตถกรรมชาวเขา ตั้งแต่เป็นผู้ค้าส่ง รายใหญ่และผู้ค้ารายย่อย ครอบครัวของกลุ่มที่เป็นผู้ค้ารายย่อยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนแออัดต่างๆ ในเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ทางโครงการวิจัยนี้ให้ความสนใจศึกษา เนื่องจากครอบครัวของเด็กกลุ่มนี้จะมีฐานะยากจน ส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นแรงงานรับจ้างรายวัน, เร่ขายของหัตถกรรมตามย่าน นักท่องเที่ยว, ขอทาน, เดินขายดอกไม้ ฯลฯ บันทึกภาคสนามบางส่วนอาจช่วยให้เห็นภาพและเกิดความเข้าใจสภาพชีวิตของเด็กและครอบครัวกลุ่มนี้ได้ดียิ่งขึ้น

บันทึกจากเมืองเชียงใหม่....

“...วันนี้ 18.00 น. เข้าไปที่ชุมชนกำแพงงาม เห็นชาวอาข่าบางส่วนกำลังเดินออกมาจากชุมชน เพื่อออกไปทำงาน บางส่วนกำลังเตรียมตัว หวีम्म แต่งตัวกันอยู่ จากนั้นสักพักพวกเขาก็ทยอยเดิน ตามกันไปที่ย่านไนท์บาร์ซาร์ซึ่งเป็นแหล่งที่คนอาข่ามาทำอาชีพค้าขายกันมาก เราตามไปดูว่าพวกเขา ทำงานกันอย่างไร ก็พบว่าชาวอาข่าที่มีอาชีพค้าขายในย่านนี้มีอยู่หลายกลุ่ม เช่น

กลุ่มที่มีร้านขายของเป็นของตัวเอง มีรายได้ค่อนข้างมั่นคงเพราะมาค้าขายนานหลายปีแล้ว แต่กลุ่มนี้มีจำนวนไม่มาก อีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มที่ค้าขายโดยเช่าร้านแผงลอย เช่าพื้นที่หน้าร้าน ศูนย์อาหาร หรือพื้นที่ริมทางเดินเท้า ซึ่งมีอยู่ทั่วไปจำนวนมากเป็นร้านค้า ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งสามารถพบเห็นได้ง่ายและชัดเจนที่สุด เนื่องจากชาวอาข่ากลุ่มนี้จะเดินแบกของเร่ขายโดยสวมเสื้อผ้าแบบอาข่า สินค้าของพวกเขาคือ สินค้าประเภทหัตถกรรมชนเผ่า เขาไม่มีร้านเป็นของตัวเอง ไม่มีร้านแผงลอย แต่พวกเขามีร้านขายของเคลื่อนที่ ซึ่งทำขึ้นจากแผงกระดานสีเหลี่ยมผืนผ้าขนาดประมาณ 50x70 เซนติเมตร สำหรับใช้วางสินค้าแล้วใช้เชือกผูกติดกับกระดานทั้งสองข้างไว้ เพื่อคล้องคอห้อยแขวน กระดานอยู่ในระดับท้อง สินค้าส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าที่มีขนาดเล็กไม่ใหญ่ น้ำหนักเบา เช่น สร้อยหิน สร้อยข้อมือ กำไล เข็มขัดผ้าลวดลายชาวเขา ฯลฯ บางคนในมือของเขายังมีพวงดอกมะลิ หรือดอกไม้ชนิดอื่นไว้ขายด้วย พวกเขาจะแบกของแล้วเดินขายบริเวณไนท์บาร์ซาร์ บางคนนอกจากจะเดินแบกของขายแล้วยังมดลูกน้อยไว้ข้างหลังด้วย เพราะว่าพวกเขาต้องช่วยกันทำงานทั้งสามี-ภรรยา ไม่มีใครอยู่ดูแลลูกที่บ้านจึงต้องใช้วิธีนี้ เวลาเมื่อยก็อาศัยข้างถนนเป็นที่พักผ่อน

นอกจากอาชีพดังกล่าวนี้แล้ว ยังมีอีกอาชีพหนึ่งที่พบชาวอาข่าในชุมชนเมืองบางคนทำกันคือ อาชีพขอทาน คนขอทานหลายคนมักจะเป็นคนพิการไม่สามารถไปรับจ้างประกอบอาชีพอื่นได้ แต่ที่น่าหดหู่ใจคือขอทานเด็ก ที่พบส่วนใหญ่เป็นเด็กอายุราว 10 ปี นั่งขอทานอยู่ข้างถนน เพราะสภาพความเป็นอยู่ที่ยากจนของครอบครัว เมื่อเราพยายามชวนคุย เด็กก็ไม่ยอมพูดคุยด้วย อาจจะเป็นเพราะเราเป็นคนแปลกหน้า ถามว่าบ้านอยู่ที่ไหนก็ชี้ไปทางชุมชนกำแพงงามแต่ก็ไม่พูดอยู่ดี ก็เลยขอถ่ายรูปเก็บไว้เพื่อวันหลังเจอกันจะได้จำได้ วันต่อมาเมื่อได้เข้าไปชุมชนกำแพงงาม ก็ได้พบเด็กคนนี้กำลังเล่น

น้ำในคลองแม่ข่า (ที่น้ำเหือด) กับเพื่อนอีกสองสามคน ที่แรกไม่แน่ใจว่าเป็นเด็กคนเดียวกัน แต่เมื่อเข้าไปใกล้ก็อดใจไม่ได้ถามเขาว่าใช่คนเดียวกันกับที่น้องทานวันนั้นหรือเปล่า เขาก็ตอบว่าใช่ เมื่อถามอีกว่าแล้วไม่ไปเรียนหนังสือหรือ เขาก็ตอบว่าไม่ แม่ไม่ให้เรียน เมื่อถามว่าทำไมแม่ไม่ให้เรียน เขาก็ส่ายหน้าบอกไม่รู้

“...จากไนท์บาร์ซาร์ ก็ไปย่านวัดสวนดอกเส้นถนนสุเทพ และถนนห้วยแก้ว เพื่อสังเกตการณ์ดูว่าเด็กที่ทำงานขายดอกไม้แถวนี้ทำงานกันอย่างไร ตามร้านอาหารย่านถนนสุเทพ พบเห็นเด็กอายุราว 6-9 ปี เดินถือดอกมะลิหรือพวงมาลัย ฐูให้กับแขกที่มาทานข้าวในร้านอาหาร เป็นนัยถามแขกว่าซื้อดอกมะลิไหมครับ (โดยไม่พูด) แต่แขกที่มาทานข้าวก็พยักหน้าไม่ซื้อ สักพักเด็กก็ตะโกนออกมาว่า "ช่วยซื้อหน่อยครับ" แล้วก็เดินตรงมา เมื่อพูดคุยกับเขา ถามเขาว่าบ้านอยู่ไหน เขาก็ตอบว่าอยู่สวนดอก พอเขาเห็นเราถือกล้องถ่ายรูปอยู่ เขาก็ขอให้ถ่ายรูปให้ ขณะนั้นก็มีผู้หญิงคนหนึ่งเดินเข้ามา แสดงตัวเป็นผู้ปกครองของเด็ก แล้วเรียกเด็กให้ไปหา จึงได้พบว่านี่เป็นวิธีขายของวิธีหนึ่งของเขา เพราะเขากลัวว่าถ้าเดินขายด้วยกัน ตำรวจอาจจะมาไล่กลับบ้านเพราะเห็นว่าผู้ปกครองใช้แรงงานเด็ก หรืออีกเหตุผลหนึ่งที่ผู้ปกครองไม่ขายเอง เพราะแขกที่มาทานข้าวส่วนใหญ่เกิดความสงสารเด็ก อาจจะซื้อดอกไม้จากเด็กมากกว่าซื้อจากผู้ใหญ่ ผู้ปกครองของเด็กเองก็ไม่กล้าปล่อยให้เด็กเดินขายดอกไม้คนเดียว แต่จะเดินตามเด็กและสังเกตอยู่ห่างๆ ถ้ามีคนแปลกหน้ามาคุยกับเด็กหรือมีเหตุการณ์ผิดปกติ ผู้ปกครองของเด็กก็จะแสดงตัวทันที เด็กขายดอกมะลิเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมาขายดอกมะลิช่วงเวลาประมาณ 19.00-21.00 น. บางคนก็มาในชุดนักเรียน เมื่อเดินขายตามร้านอาหารในย่านนี้จนทั่วแล้ว ก็จะไปขายต่อที่สี่แยกตลาดต้นพยอมและเลยไปที่สี่แยกกรีนค่า ที่จุดสี่แยกใหญ่นี้จะพบเห็นชาวอาข่าหรือบางทีก็มีชาวลานูมาขายดอกไม้ ดอกมะลียู่เสมอ ตามจุดสี่แยกใหญ่ๆ เหล่านี้จะมีตำรวจจราจร และตำรวจสายตรวจขี่รถผ่านอยู่เสมอ จากการสังเกตพบว่าตำรวจก็รู้จักคุ้นเคยกับชาวอาข่าเหล่านี้...”

ช่วงกลางวันเด็กอาข่าในชุมชนกำแพงงามอยู่กับพ่อแม่ที่รับจ้างเย็บกระเป๋าไม้ไผ่

แม่และเด็กอาข่าออกเดินขายดอกไม้และของชนเผ่าไปด้วยกัน

นอกจากการเก็บข้อมูลแบบสำรวจชุมชนแล้ว ทางโครงการวิจัยได้เข้าเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์รายบุคคลและการสัมภาษณ์กลุ่มโดยจัดการประชุมร่วมกับกลุ่มชาวอาข่าที่อาศัยอยู่ในชุมชนต่างๆ ในเขตเมืองเชียงใหม่ ทำให้สรุปภาพรวมเกี่ยวกับสถานการณ์ทั่วไปและสภาพปัญหาในการดูแลเด็กได้ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ

1. ชาวอาข่าส่วนใหญ่มีฐานะยากจน มีอาชีพค้าขายเร่ไปไม่เป็นที่ เช่น เร่ขายสินค้าหัตถกรรมย่านไนท์บาซาร์ เร่ขายดอกไม้ตามสี่แยกไฟแดง ย่านร้านอาหารตามถนนต่างๆ เร่ขายอาหารเคลื่อนที่ เช่น ปลาหมึกปิ้ง ลูกชิ้นทอด ไอศกรีม ฯลฯ
2. มีรายได้ไม่พอเพียงกับรายจ่าย ส่วนใหญ่จะเช่าห้องพักราคาถูก อยู่อาศัยร่วมกันจำนวนหลายคน หลายครอบครัว ทำให้มีค่าใช้จ่ายในเรื่องที่อยู่อาศัย สาธารณูปโภคน้ำ-ไฟ ที่ค่อนข้างสูง ค่าใช้จ่ายการกินการอยู่ ภาระค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูงมากคือค่าใช้จ่ายในการเล่าเรียนของลูกหลาน
3. หลายครอบครัวมีภาระหนี้สินที่ติดมาจากหมู่บ้านจากการกู้เงินกองทุนหมู่บ้านประมาณรายละ 10,00-15,000 บาท เมื่อไม่สามารถหารายได้เพียงพอที่จะใช้หนี้ได้ จึงต้องอพยพลงมาหางานทำในเมืองเพื่อนำไปใช้หนี้เดิม แต่ชีวิตในเมืองก็ต้องใช้จ่ายสูงกว่าในหมู่บ้าน บางรายก็เป็นหนี้ใหม่เพิ่มขึ้นมาหมุนวนไปเรื่อยๆ
4. บางครอบครัวมีภาระหนี้สินที่เกิดจากการรักษาพยาบาลลูกที่เจ็บป่วย เนื่องจากไม่สามารถเบิกค่ารักษาพยาบาลจากบัตร 30 บาทได้ เนื่องจากไม่ได้เริ่มต้นเข้ารับพยาบาลที่โรงพยาบาลในพื้นที่ที่มีภูมิลำเนาอยู่ กล่าวคือ ชาวอาข่ายากจนในเมืองที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านที่อำเภออื่นหรือจังหวัดอื่น เมื่อเจ็บป่วยจะต้องกลับไปโรงพยาบาลในท้องถิ่น เมื่อมาเข้าโรงพยาบาลในเมือง ก็ไม่สามารถใช้สิทธินั้นได้ แต่มีความจำเป็นต้องเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล ในกรณีที่เจ็บป่วยอาการหนัก จึงทำให้มีภาระหนี้สินค้างอยู่กับทางโรงพยาบาลเป็นจำนวนมาก (พบ 2-3 รายที่มีหนี้กับโรงพยาบาลประมาณ 80,000-90,000 บาท)

ด้านสังคม

1. พ่อแม่ชาวอาข่าทุกครอบครัวต่างบอกว่า ตนเองไม่มีเวลาดูแลเด็กได้ใกล้ชิดเพียงพอ เนื่องจากต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการทำมาหากินให้อยู่รอดก่อน ทั้งที่มีความห่วงใยลูกหลานและตั้งใจจะเลี้ยงดูเด็กให้ดีที่สุด
2. หลายครอบครัวเป็นครอบครัวที่พ่อแม่แยกทางกัน หรือฝ่ายหนึ่งเสียชีวิตไป หรือแต่งงานใหม่ สภาพความเป็นอยู่ไม่เอื้ออำนวยต่อการดูแลคุ้มครองเด็ก เช่น ฝ่ายชายเมาเหล้าบ่อย และชอบ

ทำร้ายฝ่ายหญิง ทำให้ลูกที่เป็นวัยรุ่นมักจะออกไปเที่ยวเตร่คบเพื่อนนอกบ้าน ลูกเล็กๆ ก็ถูกปล่อยปละละเลย ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่เท่าที่ควร

3. พ่อแม่อาชญาชนส่วนใหญ่บอกว่า ในวัยเด็กเติบโตมาในสังคมวัฒนธรรมแบบอาชญา ตนเองไม่มีประสบการณ์ชีวิตในเมืองมาก่อน ประกอบกับมีการศึกษาน้อย จึงเลี้ยงดูลูกที่เติบโตในเมืองอย่างไม่ได้ดีนัก เพราะประสบการณ์ที่ได้รับมาจากบนดอยในวัยเด็กนำมาใช้กับชีวิตในเมืองได้น้อย เกิดเป็นช่องว่างในการอบรมสั่งสอนระหว่างพ่อแม่ลูกมาก เพราะพ่อแม่เองก็ขาดประสบการณ์ ไม่รู้เท่าทันชีวิตบางด้านในเมือง บางครอบครัวกลับต้องฟังลูกที่เป็นวัยรุ่นมากกว่า เพราะเด็กมักจะบอกว่าพ่อแม่ไม่รู้เรื่องต่างๆ ที่เป็นความเจริญดีเท่าพวกเขา เช่น เด็กมักจะติดเล่นเกมสโคมพิวเตอร์ พ่อแม่เตือนก็ไม่เชื่อฟัง ต่อว่าพ่อแม่ว่าไม่มีความรู้ และมักจะเอาเงินที่พ่อแม่หามาอย่างยากลำบากไปใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย เมื่อไม่พอใจก็ถูกชักจูงเข้าสู่การทำในสิ่งที่ผิดกฎหมายได้โดยง่าย
4. การไม่ได้รับสัญชาติไทยยังเป็นปัญหาสำคัญสำหรับบางคน ทำให้ไม่สามารถทำงาน หรือได้รับสิทธิและสวัสดิการต่างๆ ได้ เช่น การรักษาพยาบาล ฯลฯ
5. ชาวอาชญาชนในเมืองส่วนใหญ่ยังมีความสัมพันธ์กันเป็นกลุ่ม โดยผ่านระบบเครือญาติ และการทำงานร่วมกัน จึงมีแนวโน้มที่จะอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนมากขึ้น ซึ่งจะทำให้การช่วยเหลือกันในการแก้ปัญหาต่างๆ มีมากขึ้น แม้ว่าในปัจจุบันยังทำไม่ได้เต็มที่ เพราะต้องทำมาหากินกันอย่างหนัก แต่ก็มีความเคลื่อนไหวและความพยายามในการรวมกลุ่มกันอยู่อย่างสม่ำเสมอ
6. ต้องการความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่จะเข้าไปทำงานพัฒนาหรือส่งเสริมความเป็นอยู่ด้านต่างๆ ให้แก่คนในชุมชน ปัจจุบันนี้แต่ละครอบครัวต่างพยายามแสวงหาความช่วยเหลือจากองค์กรต่างๆ กันเอง ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นองค์กรทางศาสนาคริสต์ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียง

ด้านสุขภาพอนามัย

1. ชาวอาชญาชนในเมืองหลายคนไม่สามารถใช้สิทธิในการรักษาพยาบาลจากบัตร 30 บาท เนื่องจากอยู่นอกพื้นที่ที่บัตรระบุไว้
2. เด็กบางคน โดยเฉพาะเด็กเล็กมีปัญหาด้านสุขภาพอนามัย และไม่สามารถเข้ารับการรักษาอย่างต่อเนื่องจนหายได้ เนื่องจากพ่อแม่ไม่สามารถใช้สิทธิจากบัตร 30 บาทได้ ทำให้เด็กไม่ได้รับการรักษาที่ต่อเนื่อง พ่อแม่กังวลใจเกี่ยวกับหนี้สินที่เกิดจากการรักษาลูก เด็กก็ยังคงเจ็บป่วยและไม่ได้รับการดูแลรักษาที่ดีพอ
3. การทำงานบางประเภทเสี่ยงต่ออุบัติเหตุและการเจ็บป่วยเรื้อรัง เช่น เด็กที่ออกเดิน

ขายดอกไม้ตามสี่แยกไฟแดงหรือริมถนนสายต่างๆ, เด็กหญิงและเด็กชายที่เข้าไปทำงานตาม
สถานบริการและเสี่ยงต่อการถูกล่วงละเมิดทางเพศ

การประชุมร่วมกับเด็กที่วัดสวนดอก

ประชุมร่วมกับชาวอาข่าในชุมชนก้าแพงงาม

ประชุมร่วมกับพ่อแม่ชาวอาข่าในชุมชนหลังวัดสวนดอก

นอกจากการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจและการประชุมกลุ่ม จะช่วยให้เข้าใจสถานการณ์ทั่วไป และสภาพปัญหาการดูแลคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในเมืองเชียงใหม่แล้ว วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกในบางรายบุคคล ทำให้เกิดความเข้าใจรายละเอียดชีวิตของเด็ก สภาพปัญหาของพ่อแม่ หรือผู้ปกครองชาวอาข่าในการดูแลคุ้มครองเด็กมากยิ่งขึ้น จึงนำมาเสนอไว้เป็นกรณีตัวอย่างดังนี้

กรณีตัวอย่างที่ 1

ครอบครัว ดญ.อาเจอะ อามี : พ่อเสียชีวิต แม่มีสามีใหม่

ดญ.อาเจอะ อามี อายุ 15 ปี ปัจจุบันกำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่โรงเรียนเทศบาลวัดศรีดอนไชย อ.เมือง จ.เชียงใหม่ อาเจอะ เกิดที่อำเภอแม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย ปัจจุบันอาศัยอยู่ในชุมชนกำแพงงาม เนื่องจากติดตามลงมาอยู่ในเมืองพร้อมครอบครัว บิดามารดาผู้ให้กำเนิด ดญ.อาเจอะ ชื่อ นางหมีป่า และนายอาโละ อามี (ซึ่งได้เสียชีวิตไปแล้วเมื่อ พ.ศ.2543) อาเจอะ เกิดมาในครอบครัวที่ค่อนข้างมีกินมีใช้ ซึ่งถ้าเทียบกับอาข่าที่อาศัยอยู่ในชุมชนแล้วถือว่าฐานะดีกว่ามาก นั่นเป็นผลมาจากพ่อของอาเจอะ เป็นคนขยันทำมาหากิน ช่วงนั้นพ่อของอาเจอะ มีร้านขายของอยู่ที่ไนท์บาร์ซาร์ 2 ร้าน และร้านที่ตลาดนัดสวนจตุจักรอีก 1 ร้าน ทำให้มีรายได้จากการขายของไม่น้อย ในเวลานั้น ดญ.อาเจอะ อายุได้ประมาณ 9 ปี ถ้าใครมีโอกาสได้ผ่านไปแถวไนท์บาร์ซาร์ในช่วงนั้นจะได้เห็น ดญ.อาเจอะ ช่วยพ่อแม่ขายของอย่างขยันขันแข็งเป็นประจำทุกคืน หลังจากที่เลิกเรียนกลับบ้าน เพราะอาเจอะเป็นพี่คนโตที่มีน้องๆ คอยอยู่บ้านอีกหลายคน

ไม่นานนักพ่อซึ่งเป็นพี่รักของครอบครัว และผู้ซึ่งเป็นหลักในการหาเงิน หารายได้เข้าบ้านเพื่อเลี้ยงทุกชีวิตในครอบครัวก็ตายจากไปโดยไม่ทราบสาเหตุเมื่อปี พ.ศ. 2543 อาเจอะเล่าให้ฟังว่า “อยู่ๆ พ่อก็ไม่ตื่นมาทำงานตอนเช้าเหมือนเช่นทุกวันที่เคยทำ พอเข้าไปปลุกก็เห็นพ่อไม่หายใจแล้ว ไม่รู้เพราะอะไร มีชาวบ้านบางคนพูดกันว่า อาจจะ เป็นเพราะพ่อทำงานดึกสืมนานก็ได้” หลังจากที่พ่อเสียชีวิตแล้ว ครอบครัวของอาเจอะต้องย้ายจากชุมชนห้วยฝายซึ่งเป็นบ้านของพ่อที่มีเนื้อที่ใหญ่กว่า มาอยู่ที่ชุมชนกำแพงงามบ้านอีกหลังหนึ่งที่พ่อซื้อทิ้งไว้ให้คนอื่นเช่าซึ่งมีเนื้อที่น้อยกว่า และมีสภาพแวดล้อมที่แย่กว่า เนื่องจากแม่ของอาเจอะ อยู่ดูแลปู่ย่าไม่ได้ แม่ของอาเจอะ ยังต้องการหาแฟนใหม่มาช่วยดูแลครอบครัว จึงจำเป็นต้องย้ายออกมาจากบ้านหลังดังกล่าว

ดญ.อาเจอะ มีน้องร่วมสายเลือดเดียวกันทั้งหมด 4 คน เป็นชาย 2 คน หญิง 2 คน รวม 5 คน อาเจอะ ยังมีน้องต่างบิดาอีก 2 คน ชาย 1 หญิง 1 ซึ่งแต่ละคนอายุยัง

น้อย ตั้งแต่ 12 ปีลงมา จนถึงน้องสาวคนสุดท้องขณะนี้อายุได้ 1 ปี 4 เดือน รวมแล้ว ครอบครัวอาเจอะ มีพี่น้องที่ยังเป็นเด็กทั้งหมด 7 คน

อาเจอะ ต้องช่วยแม่ทำงานมากขึ้นหลังจากที่พ่อเสียชีวิต เพราะแม่ต้องเป็นหลัก ในครอบครัวแทนพ่อ ในขณะนั้นน้องชายคนเล็กที่เกิดกับพ่อแท้ๆ ของอาเจอะ อายุได้ แค่ 1 ปีเท่านั้น จากที่เคยขายของอยู่ที่ตลาดนัดสวนจตุจักร แม่ของอาเจอะก็ต้องเช่า ร้านต่อให้คนอื่น เนื่องจากไม่มีกำลังพอที่จะทำต่อไปได้ การเดินทางก็ลำบากเนื่องจาก มีลูกน้อย อีกทั้งยังมีร้านค้าที่ไนท์บาร์ซาร์อีก 2 ร้าน ลำพังแม่และอาเจอะเองก็ดูแล แทบไม่ไหว ไม่นานแม่ของอาเจอะก็เช่าร้านที่ไนท์บาร์ซาร์ไปอีก 1 ร้านเหลือไว้เพียง ร้านเดียว และได้ไปเปิดขายที่ลานศูนย์อาหารกาแลอีก 1 แห่ง เพื่อให้อาเจอะ เป็นคน ดูแลในตอนกลางคืนหลังจากกลับมาจากโรงเรียนแล้ว เพื่อให้อาเจอะช่วยหารายได้เข้ามาเสริมในครอบครัว เห็นได้ว่าด.ญ.อาเจอะ มีความขยันและอดทนเป็นอย่างมาก ถาม ด.ญ.อาเจอะ ว่า มันกระทบต่อผลการเรียนบ้างหรือเปล่า อาเจอะ บอกว่า ไม่หรอก มัน ชินแล้ว สนุกดีด้วย ทำให้อาเจอะ คิดเลขเก่งขึ้น เนื่องจากต้องรับ-ทอนเงินให้ลูกค้า บ่อยๆ

หลังจากที่พ่อเสียชีวิตไปได้ไม่ถึงปี แม่ก็เริ่มหาพ่อใหม่ให้ลูกๆ โดยที่ไม่ถามความ สมัคใจหรือความเห็นจากลูกๆ แม่ไม่เคยสนใจเลยว่าลูกๆ จะรู้สึกอย่างไรบ้าง เพราะ แม่คงคิดว่า ลูกๆ ยังเด็กอยู่ หรือต้องการใครสักคนมาช่วยเลี้ยงดูลูกของตนเอง เนื่องจากช่วงนั้นเป็นช่วงที่แม่ของอาเจอะ ยังมีทรัพย์สินของพ่อติดตัวอยู่มาก ทำให้ ผู้ชายหลายคนคิดอยากมาอยู่ด้วย สุดท้ายแม่ของอาเจอะ ก็เลือกผู้ชายหนุ่มรุ่มราว คราวเดียวกับลูกมาเป็นพ่อของลูกๆ ซึ่งผู้ชายคนนั้นใครๆ ก็รู้ดีว่าเป็นคนขี้เกียจ ชอบใช้ จ่ายเงินฟุ่มเฟือย หลายคนคอยเตือนแม่อาเจอะ ว่า “ระวังจะหมดตัวเพราะเขานะ” แต่ แม่ของอาเจอะ ไม่ยอมฟังใคร รักเด็กหนุ่มคนนั้นมาก จนยอมทุ่มเททุกอย่างให้ ต้องการอะไรก็หาซื้อให้ ทั้งรถมอเตอร์ไซด์ โทรศัพท์มือถือ และทองอีกหลายเส้น แม่อา เจอะ มีความสุขอยู่กับเขาไม่นานก็ถูกทิ้งไป พร้อมกับของทุกอย่างที่ซื้อให้เขา แม่อา เจอะ ใช้เงินหมดไปกับเด็กหนุ่มคนนี้ไม่น้อย จนทุกคนที่อยู่ใกล้สังเกตได้ชัดเจนว่า เงิน ทองที่เคยมีอยู่เริ่มหมดลง

เมื่อผิดหวังกับชายหนุ่มคนนี้ แม่ของอาเจอะก็ยังไม่เข็ด เขายังต้องการหาผู้ชาย เพื่อมาช่วยดูแลลูกๆ อีก ครั้นนี้มีชาวบ้านพูดกันจนหนาหูว่า ผู้ชายคนใหม่ทั้งอายุยัง อ่อนกว่าหลายปี แล้วยังเป็นคนขี้เหล้าขี้ยาอีกต่างหาก ทำให้อาเจอะ และน้องๆ ทั้ง 4 เป็นที่น่าสงสารในสายตาของเพื่อนบ้านไม่น้อย แม่อาเจอะ ตัดสินใจใช้ชีวิตอยู่กับสามี คนใหม่จนถึงปัจจุบัน และยังมีลูกด้วยกันอีก 2 คน ชาย 1 หญิง 1 อายุ 2 ปี และ 1 ปี กว่า รายชื่อเด็กของครอบครัวอาเจอะ มีดังต่อไปนี้

1. เด็กหญิงอาเจอะ อามี อายุ 15 ปี (ม.3 โรงเรียนวัดศรีดอนไชย)
2. เด็กหญิง ก อามี อายุ 12 ปี (ป.5 “.....”)
3. เด็กหญิง ข อามี อายุ 9 ปี (ป.3 “.....”)
4. เด็กชาย ค อามี อายุ 7 ปี (ป.2 “.....”)
5. เด็กชาย ง อามี อายุ 5 ปี (ป.1 “.....”)
6. เด็กชาย จ อามี อายุ 2 ปี (ยังไม่เข้าเรียน)
7. เด็กหญิง ฉ อามี อายุ 1 ปี 4 เดือน (ยังไม่เข้าเรียน)

ทุกวันนี้ความเป็นอยู่ของครอบครัวอาเจอะ มีชีวิตอยู่อย่างขัดสน ร้านค้าที่เคยมีอยู่ทั้งหมดได้ยกเลิกไปเมื่อ 2 ปีที่แล้ว (เหลือที่ไว้ตรงฟุตบอลสนามกาแลเพียงเล็กน้อยเท่านั้น) ปัจจุบันแม่ และพ่อของอาเจอะ ทำงานเล็กๆ น้อยๆ สำหรับเอาไว้อยู่ที่ร้านบ้าง เวลาที่เหลือก็รับจ้างเย็บกระเป๋ให้กับคนอาช้ำที่อยู่ในชุมชนกำแพงงาม สภาพความเป็นอยู่ทุกวันนี้ไม่เหมาะสำหรับเด็กๆ ที่ควรจะได้รับการเลี้ยงดูและเอาใจใส่มากกว่าสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน ถ้าใครมีโอกาสเข้าไปในชุมชนกำแพงงาม อาจจะเห็นเด็กน้อย 2 คนที่อยู่กับพ่อแม่ เล่นอยู่ใต้ถุนบ้านหลังหนึ่ง ซึ่งมีสภาพที่สกปรกไม่น้อย ประกอบกับอากาศที่มีกลิ่นเน่าเหม็นจากน้ำในคลองแม่ข่าที่ไหลผ่านชุมชน ไม่เฉพาะเพียงแต่ครอบครัวของอาเจอะ เท่านั้น ยังมีเด็กเล็กๆ อีกหลายคนที่เจอผลกระทบเหล่านี้ เนื่องจากอาช้ำส่วนใหญ่ที่อยู่ในชุมชนแห่งนี้มีอาชีพขายของเก่า ซึ่งต้องใช้วิธีการย้อมสีเพื่อให้ดูเป็นของเก่า จึงทำให้เด็กต้องสูดดมกลิ่นจากสีต่างๆ ที่ใช้ในการย้อมเพื่อย้อมตะกร้าสานและงานหัตถกรรมต่างๆ สังเกตได้ว่าเด็กๆ เหล่านั้นจะชินกับกลิ่นที่พวกเขาต้องดมอยู่ทุกวันๆ จนทำให้เด็กมองดูไม่สดใสเหมือนเด็กๆ ทั่วไป คนที่ไม่เคยชินกับสภาพแบบนี้ จะทนอยู่ได้ไม่นานนัก สักพักหนึ่งจะรู้สึกได้ว่าเกิดอาการวิงเวียนศีรษะทันที

น้องๆ ของอาเจอะ ได้รับการเลี้ยงดูแลแบบไม่ได้เอาใจใส่อย่างเต็มที่ เลี้ยงแบบให้เด็กโตขึ้นมาเอง พ่อแม่ไม่ค่อยสนใจอะไรมากนัก ไม่ว่าเรื่องอาหารการกิน ความเป็นอยู่ เรื่องความสะอาด เรื่องการดูแลยามที่เด็กเจ็บไข้ บางครั้งเวลาไปเจอจะได้เห็นเด็กนอนไม่สบายอยู่ตรงหน้าแต่ไม่ยอมพาไปหาหมอ มีชาวบ้านหลายคนแถวนั้นบอกว่า “บอกหลายครั้งแล้ว เขาก็เฉยๆ” ถ้าใครได้เห็นจะรู้สึกว่าเป็นภาพที่ชวนให้เศร้าใจ

อาเจอะ เล่าให้ฟังว่า “ที่ผ่านมามีแม่ชอบตีอาเจอะ บ่อยๆ ไม่รู้เป็นอะไร แต่มาหลังๆ นี้ดีขึ้นหน่อย เพราะเมื่อก่อนถ้าแม่ตีอาเจอะ อาเจอะ ก็จะหนีออกจากบ้านหายไปหลายๆ วัน” อาเจอะ เล่าความหลังให้ฟังว่า ครั้งหนึ่งเมื่อปีที่แล้ว อาเจอะทนไม่ไหว เพราะแม่พูดไม่ดีกับอาเจอะ และถ้าแม่ไม่โห่แม่ก็จะตีอาเจอะ อาเจอะจึงหนีไปอยู่กับเพื่อนและไปหางานทำเป็นแม่บ้าน ที่ห้างแห่งหนึ่งแถวๆ ในทิวาภิบาลประมาณ

เกือบหนึ่งเดือน แต่สุดท้ายแม่ก็ให้เพื่อนบ้านช่วยตามหาจนเจอ จึงต้องกลับบ้าน ตอนนั้นอาเจอะเรียนอยู่ชั้น ม.2 คิดว่าจะไม่เรียนต่อแล้ว เมื่อถามว่าแม่ตีอาเจอะทำไม อาเจอะ เล่าว่า ปัจจุบันตนเองก็เริ่มโตเป็นสาวแล้ว เวลาเห็นเพื่อนมีอะไรก็อยากจะมีบ้าง ก็ขอแม่ แต่แม่ไม่ยอมให้ ได้แต่ดุด่าและตีอาเจอะ ทั้งๆ ที่อาเจอะ ช่วยแม่ทำงานทุกอย่างไม่เคยทำให้แม่ผิดหวังเลย อาเจอะบอกว่าแต่ละครั้งที่ถูกแม่ตี อาเจอะมีความรู้สึกอายชาวบ้านแถวนั้น เพราะตัวเองเริ่มโตเป็นสาวแล้ว แต่ก็ทำอะไรไม่ได้ เมื่อถามว่าเป็นเพราะพ่อใหม่ยุ่งเหยิงแม่หรือเปล่า อาเจอะบอกว่า พ่อคนนี้ดี เขาไม่ว่าอะไรลูกๆ หรือก บางครั้งถ้าเห็นแม่ดุด่าหรือตีลูกๆ พ่อจะเข้ามาห้ามไว้ อาเจอะ คิดว่าพ่อไม่เกี่ยวหรือก เป็นที่แม่มากกว่าที่เลี้ยงลูกไม่เป็น

เมื่อถามถึงอนาคตทางการเรียน อาเจอะ บอกว่า ไม่รู้ว่าจะได้เรียนต่อหรือเปล่า เพราะแม่บอกว่าไม่มีเงินส่งให้เรียนต่อ ถ้าจะเรียนคงต้องทำงานและส่งตัวเองเรียน เพราะถ้าอาเจอะเรียนแล้วน้องๆ จะเอาเงินที่ไหนเรียนต่อ ถ้าเรียนในระดับที่สูงขึ้นไป การใช้จ่ายเงินก็จะมากขึ้นด้วย เมื่อเศรษฐกิจตกต่ำลง ข้าวของทุกอย่างก็แพงขึ้น อาเจอะ ต้องยอมเสียสละเพื่อน้อง และคงต้องทำงานช่วยแม่มากกว่าเดิมเพื่อหาเงินมา จุนเจือครอบครัวให้อยู่รอดได้ในสถานการณ์เศรษฐกิจปัจจุบัน

กรณีของครอบครัวนี้ ทำให้เห็นได้ชัดเจนว่า การมีลูกหลายคนทำให้มีค่าใช้จ่ายสูง พ่อแม่ ผู้ปกครองไม่สามารถดูแลลูกได้ดีเท่าที่ควร อาจดูแลได้เพียงอาหารการกิน แต่ไม่สามารถอบรมสั่งสอน ตักเตือน การประพฤติปฏิบัติตนของลูกให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆทางสังคมและวัฒนธรรมได้ พ่อแม่ชาวอาข่าต้องปรับตัวและเรียนรู้การใช้ชีวิตในเมืองที่ทุกอย่างรอบตัวล้วนต้องใช้เงินซื้อหาทั้งสิ้น ความขยันและอดทนทำให้หลายครอบครัวสามารถฝ่าฟันสภาพความยากจนมาได้ แต่ก็ทำให้ไม่สามารถอบรมเลี้ยงดูเด็กได้อย่างทั่วถึง และหากฝ่ายหญิงต้องเสียสามีไป ภาระทั้งหมดทั้งด้านการงานหารายได้ และภาระในการเลี้ยงดู อบรมสั่งสอนเด็กให้เติบโตเป็นคนดีท่ามกลางการใช้ชีวิตในสังคมเมืองจึงเป็นเรื่องยากลำบาก จึงส่งผลให้หญิง-ชายอาข่าในเมืองมักจะเปลี่ยนคู่หรือหาคู่ใหม่ ซึ่งทำให้เด็กอาข่าในครอบครัวเหล่านี้ไม่ได้รับการเลี้ยงดูเอาใจใส่จากพ่อหรือแม่ของตนเองได้ดีเท่าที่ควร

กรณีตัวอย่างที่ 2

เด็กชายสมชาย อามี : เกือบไม่ได้สัญชาติไทย

เด็กชายสมชาย อามี (นามสมมติ) เกิดเมื่อ 6 ตุลาคม 2542 เป็นน้องคนที่ 4 ของเด็กหญิงอาเจอะ บุตรชายคนสุดท้องของนายอาโละ กับนางหมี่บา อามี เด็กชายสมชายเกิดที่ โรงพยาบาลแม่และเด็ก จังหวัดเชียงใหม่ ขณะที่ทางทีมวิจัยไปพบ

เด็กชายสมชาย ยังถือทะเบียนบ้านสีเหลือง(ท.ร.13) ซึ่งระบุไว้ที่มุมบนขวาว่า “บุคคลที่อาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทยโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือในลักษณะชั่วคราว” ทั้งๆ ที่เขาเกิดในประเทศไทย

จากการพูดคุยกับแม่ของเด็ก คือนางหมีบา แม่ลูก 7 นางหมีบาเล่าให้ฟังว่า ตอนที่ครอบครัวของเธอกำลังทำการโอนสัญชาตินั้น เธอกำลังอุ้มท้องเด็กชายสมชายอยู่ ครอบครัวของเธอได้ถ่ายบัตรประชาชนหลังจากที่คลอดเด็กชายสมชายได้เพียง 7 วัน รายชื่อเด็กทุกคนที่ทำการโอนสัญชาติพร้อมกันได้ถูกระบุไว้ในทะเบียนบ้านเหมือนกันหมด แต่เธอไม่เข้าใจว่าทำไมเจ้าหน้าที่จึงแยกชื่อของเด็ก ชายสมชายออกไว้ทั้งๆ ที่วันนั้นได้เอาใบเกิดไปให้เจ้าหน้าที่ดูด้วยแล้ว

หลังจากที่ตนและสามีได้บัตรประชาชนแล้วประมาณ 4-5 เดือน นางหมีบา กับนายอาโละ ได้ทำการโอนย้ายบ้านเลขที่เข้ามาอยู่ที่ชุมชนหัวฝายในเมืองเชียงใหม่ ตอนนั้นเจ้าหน้าที่ก็ไม่ทำการโอนชื่อของเด็กชายสมชายมาด้วย ยังคงให้อยู่ที่บ้านเลขที่เดิมที่ อ.แม่ฟ้าหลวง ต่อไป

เมื่อต้นปี 2547 นางหมีบาได้กลับไป อ.แม่ฟ้าหลวง เพื่อดำเนินการย้ายชื่อเด็กชายสมชายเข้ามาอยู่กับตนที่เชียงใหม่ เจ้าหน้าที่ของแขวงเม้งราย เทศบาลนครเชียงใหม่ ก็ได้ให้ทะเบียนเล่มสีเหลือง (ท.ร.13) ซึ่งมีเพียงชื่อของเด็กชายสมชายคนเดียวมาไว้เช่นเดิม ส่วนชื่อของคนอื่นๆ ในครอบครัวอยู่ในทะเบียนบ้าน (ท.ร.14) ทุกคน

ต่อมาเมื่อต้นปี 2548 นางหมีบาได้ขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านที่พอมีความรู้ความเข้าใจเรื่องนี้ มาช่วยดำเนินการเรื่องนี้เพื่อให้เด็กชายสมชายได้กลับเข้ามา มีชื่ออยู่ร่วมในครอบครัวพร้อมกับพี่น้องคนอื่นๆ ทางแขวงเม้งรายบอกว่าให้นางหมีบาหาคนที่มีความน่าเชื่อถือหรือเป็นข้าราชการ มาเป็นพยานรับรองในการทำเรื่องครั้งนี้ นางหมีบาจึงต้องขอร้องให้ทางทีมวิจัยช่วยเหลือ โดยช่วยเซ็นชื่อรับรองเพื่อเป็นพยานให้กับเด็กชายสมชาย หลังจากส่งหลักฐานไปแล้วก็ต้องรอผลการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ระยะหนึ่ง หลังจากนั้นไม่นาน เมื่อมีโอกาสพบกับนางหมีบาอีกครั้ง และได้ถามถึงความคืบหน้าในเรื่องนี้ นางหมีบาบอกพร้อมรอยยิ้มว่า “ได้แล้วนะ เรื่องทะเบียนบ้านของเด็กชายสมชาย เล่มสีเหลืองนั้นทางเจ้าหน้าที่เขาเอากลับไปแล้ว” แต่ที่สำคัญคือ นับตั้งแต่เกิดเด็กชายสมชายไม่มีสิทธิได้รับสวัสดิการการรักษาพยาบาลจากรัฐเลยเป็นเวลาเกือบสิบปียังมีเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อีกจำนวนหนึ่งที่ต้องตกอยู่ในสภาพเช่นเดียวกับสมชาย.

เด็กที่ต้องออกมาช่วยพ่อแม่ทำงานเวลากลางคืน

เด็กบางคนก็มานั่งขอทาน

บางคนก็มาเดินขายดอกไม้ในชุดนักเรียน

เด็ก ๆ ต้องตามพ่อแม่มาขายของเวลากลางคืน เพราะไม่มีคนอยู่บ้าน

กรณีตัวอย่างที่ 3

หมื่ออ: จากเด็กหญิงอาข่ามาเป็นแม่ค้าขายสินค้าหัตถกรรมชาวเขา

ตลาดไนท์บาร์ซาร์ที่เชียงใหม่ เป็นย่านที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาหน้าหลายตามาจับจ่ายซื้อข้าวของกัน นอกจากนักท่องเที่ยวแล้ว ประชากรหลักอีกกลุ่มหนึ่งในย่านการค้านี้คือ กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าสินค้าที่ระลึกต่างๆ ผู้ค้าขายสินค้าที่ระลึกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มที่ขายสินค้าหัตถกรรมชนเผ่าอยู่ตามจุดต่างๆ อาจเป็นที่บันไดทางขึ้นด้านหน้าอาคารไนท์บาร์ซาร์ ตามแผงที่วางเรียงรายข้างท้องถนน และกลุ่มหญิงแม่ค้าในชุดแต่งกายที่บ่งบอกว่าเป็นหญิงอาข่าเดินขายของไปมาอยู่บริเวณนั้น

ผู้วิจัยได้พบและรู้จักกับคนอาข่าทั้งหญิงและชายมากมายหลายคนบนถนนสายนี้ แต่มีน้องสาวชาวอาข่าคนหนึ่งที่มีท่าทีเป็นมิตรไมตรีต่อทุกคน ช่างพูดช่างคุย ดูคล่องแคล่วและมีประสบการณ์มาก ในระหว่างที่เธอขายของมักจะมีเพื่อนๆชาวอาข่าและคนอื่นๆในบริเวณนั้นแวะเวียนมาพูดคุยกับเธอ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าเธอเป็นคนมีอัธยาศัยร่าเริงเป็นมิตร ฉลาด และ

ขยันทำมาหากิน จึงมักจะแวะเวียนไปเยี่ยมที่ร้านของเธอและซื้อสินค้าบางชิ้นจากร้านของเธออยู่บ่อยๆ จนกระทั่งเรารู้จักกันมากขึ้น ทุกครั้งเธอก็จะเล่าเรื่องราวบางเรื่องของเธอให้ผู้วิจัยได้รับรู้ บางครั้งเธอก็ขอคำปรึกษาหรือเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ บางคราวเธอก็ชักชวนให้ไปเที่ยวที่บ้านของเธอในชุมชนแห่งหนึ่งกลางเมืองเชียงใหม่ เมื่อได้รู้จักตัวเธอและครอบครัวของเธอมากขึ้น ผู้วิจัยจึงขออนุญาตเธอในการนำเรื่องราวชีวิตของเธอตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมาเป็นกรณีศึกษาตัวอย่าง เพื่อนำเสนอให้เห็นภาพการดิ้นรนต่อสู้ที่จะดำรงชีวิตอยู่ของเด็กผู้หญิงอาชญากรคนหนึ่ง จากหมู่บ้านบนพื้นที่สูงเข้ามาสู่ชุมชนเมืองเชียงใหม่ เธอบอกว่า เธอยินดีมากหากเรื่องราวของเธอจะเป็นประโยชน์แก่เราและแก่คนอื่นๆ ทั่วไป บางช่วงที่เธอเล่าเรื่อง เธอร้องไห้ไปด้วย บางช่วงเธอหยุดนิ่งอึ้ง...แล้วเล่าต่อ หลังจากเรียบเรียงเรื่องที่เธอเล่าเรียบร้อย เธอได้ช่วยขัดเกลาเนื้อหา รวมถึงคัดเลือกเฉพาะส่วนที่เธอเต็มใจให้เผยแพร่ และนี่คือเรื่องราวชีวิตของเธอ..หนืออ...

ชีวิตครอบครัวในวัยเด็ก

ความทรงจำเกี่ยวกับชีวิตวัยเด็กของฉันทันค่อนข้างกลางเลือนไม่แจ่มชัดนัก พ่อเล่าเพียงว่าฉันทันเกิดที่ประเทศพม่า ท่ามกลางพี่น้องทั้งหมด 5 คน เป็นชาย 3 คนและหญิง 2 คน ฉันทันเป็นลูกคนสุดท้อง ในบัตรประชาชนของฉันทันบันทึกไว้ว่าฉันทันเกิดเมื่อวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2520 ซึ่งพ่อประมาณเอาตามวันเวลาช่วงที่ต้นข้าวกำลังออกรวงพอดี นามสกุลของฉันทันคือ อาเคอ ซึ่งเป็นชื่อตระกูลของพ่อ พ่อจำไม่ได้ว่าบ้านเดิมที่พม่านั้นอยู่ที่ไหน แต่จำได้แม่นย่ว่าชีวิตที่พม่านั้นยากลำบากมากเพราะมีทหารสู้รบยิงกันบ่อยๆ พ่อก็เลยตัดสินใจเดินทางอพยพเข้ามาในเมืองไทย ใช้เวลาเดินทางหลายสัปดาห์ พ่อเดินทางมาพบแม่ไปหมด ตอนนั้นฉันทันยังเล็กมาก อายุประมาณ 1 ขวบ พ่อแบกฉันทันมาตลอดทาง ช่วงนั้นประมาณปี พ.ศ.2521 ครอบครัวเราเดินทางมาด้วยกันทั้งหมด 7 คน เริ่มแรกพ่อพาเราเข้ามาขอพักอยู่กับญาติที่หมู่บ้านป่าคาใหม่ อ.แม่จัน จ.เชียงราย ต่อมาครอบครัวของฉันทันก็ได้รับการสำรวจสำมะโนประชากรที่หมู่บ้านป่าคาใหม่นี้ แต่การสื่อสารภาษากับเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ที่เข้ามาในหมู่บ้านในช่วงนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายนัก ปัจจุบันจึงยังมีหลายคนในหมู่บ้านที่ยังคงไม่ได้รับบัตรประชาชนไทยเพราะเจ้าหน้าที่ที่เข้ามาสำรวจจะระบุว่าเกิดที่พม่า แต่ครอบครัวของฉันทันระบุว่าครอบครัวเราเกิดที่เมืองไทย ฉันทันก็เลยได้รับเอกสารสำรวจเป็นหลักฐานมาทำบัตรประชาชนจนถึงเดี๋ยวนี้ เพียงแค่การบันทึกคำคำเดียวว่าเกิดที่พม่าหรือไทย ส่งผลต่อชีวิตแต่ละคนในหมู่บ้านฉันทันมาจนถึงทุกวันนี้เลยทีเดียว ปัจจุบันที่หมู่บ้านป่าคาใหม่นี้ไม่มีใครอยู่แล้ว ต่างคนต่างอพยพแยกย้ายกันไปหมด ครอบครัวฉันทันก็ย้ายไปอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง บริเวณหมู่บ้านเดิมจึงกลายเป็นพื้นที่ป่าไป เมื่อฉันทันอายุได้ประมาณ 7 ขวบ แม่ก็เสียชีวิต หลังจากแม่จากไปฉันทันก็อยู่กับพ่อและ

พี่ชายคนหนึ่ง ส่วนพี่สาวและพี่ชายอีก 2 คนแยกครอบครัวไปหลังจากแต่งงาน ต่อมาพ่อก็ย้ายบ้านไปหมู่บ้านอื่นอีกครั้งหนึ่ง

ชีวิตลูกสาวอาชา

พ่อของฉันติดฝิ่นมาตั้งแต่พ่ออายุประมาณ 14 ปี จนถึงอายุ 52 ปี และเพิ่งเสียชีวิตไปเมื่อปีที่แล้ว (2545) รวมอายุได้ 54 ปี ฉันไม่ค่อยสนิทสนมกับพ่อนัก เพราะพ่อเลี้ยงฉันมาแบบโหดร้ายน่ากลัว พ่อจะดุว่าว่าตีฉันตลอด อารมณ์แปรปรวนอยู่เสมอ พ่อไม่เคยฟังว่าฉันจะพูดอะไรจะรู้สึกอย่างไร ในหมู่บ้านสมัยนั้นมีเด็กผู้หญิงอาชาก็ถูกพ่อแม่ที่ติดฝิ่นเอาไปขายหลายคน แต่พ่อก็ยังดีที่ไม่ได้ขายฉันให้คนอื่นแบบขายขาดไปเลย ตอนที่ฉันอายุประมาณสิบกว่าปี มีคนมาขอซื้อฉันเหมือนกัน แต่พ่อก็ไม่ได้ขายให้ใคร คนที่มาซื้อก็มาจากพื้นราบเป็นคนเมืองบ้าง คนไทยบ้าง ที่เป็นคนอาชาก็มี ฉันมีเพื่อนหลายคนที่ถูกขายแล้วหายไปไม่มีใครเคยพบเห็นอีกเลย เพราะเขาถูกขายต่อไปเรื่อยๆ มีคนหนึ่งถูกขายไปอยู่ในช่อง แล้วมีตำรวจไปช่วยออกมาได้ คนนี้ได้กลับมาบ้านคนเดียว ปัจจุบันกลายเป็นเมียตำรวจ ที่เหลือหายไปหมดเลย

หลังจากที่แม่เสียชีวิตแล้ว ฉันอายุได้ 9 ขวบ พ่อขายฉันให้กับคนอาชาก็หมู่บ้านหนึ่ง พ่อพาฉันกับพี่ชายมาขอพักอาศัยอยู่กับพี่สาวที่แต่งงานไปแล้ว แต่ทางฝ่ายพ่อแม่ของสามีพี่สาวเขาไม่ชอบครอบครัวของฉัน เพราะเรายากจนไม่มีทรัพย์สินอะไร พ่อก็ไม่รู้จะทำยังไง จึงจำเป็นต้องเอาฉันไปฝากไว้กับอีกครอบครัวหนึ่ง เป็นบ้านของผู้นำหมู่บ้าน ในลักษณะจำนำ พ่อรับเงินไป 1,000 บาท แล้วก็บอกกับฉันว่า เอาไว้พ่อไปหาเงินได้แล้วจะมารับตัวลูกกลับมาแล้วพ่อก็เอาเงินนั้นไปลงทุนค้าขาย พอครบ 1 ปี พ่อก็มารับตัวฉันกลับไป โดยคืนเงินให้เจ้าของบ้าน 1,000 บาท ระหว่างที่ฉันอยู่บ้านหลังนั้น ฉันต้องทำงานหนักมาก ต้องเลี้ยงเด็ก ทำงานบ้านทุกอย่าง ทำไร่ ทำสวน นอกจากจะถูกใช้ให้ทำงานทุกอย่างแล้วยังถูกเจ้าของบ้านรังแกอีกด้วย ฉันต้องรับผิดชอบทุกอย่างเหมือนผู้ใหญ่คนหนึ่ง ฉันทำได้อย่างเดียวคือ ต้องอดทนเพื่อรอพ่อมารับตัวกลับ

พออายุได้ 10 ขวบ ครอบครัวเราก็ตายไปอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง แต่ก็ยังต้องไปอาศัยอยู่กับครอบครัวอื่นเหมือนเดิม เพราะเราไม่มีบ้านอยู่ ตอนแรกได้ไปอาศัยอยู่กับครอบครัวญาติพี่น้องของพ่อ ครอบครัวนี้เข้าใจดีมาก อยู่กับครอบครัวนี้ก็ทำงานรับจ้าง ช่วยงานทั่วไป ทำทุกอย่าง ค่าตอบแทนคือได้กินข้าว ไม่ได้รับเป็นเงิน อยู่ได้ประมาณ 1 ปี เขาก็ให้ครอบครัวเราย้ายไปอยู่ในยุ้งข้าวของเขา ระหว่างนั้นในวันธรรมดาฉันกับพี่ชายทำงานรับจ้างทั่วไป เก็บก้อนหินบ้าง ตักทรายบ้าง เพื่อให้คนรวยเขาสร้างบ้าน ค่าตอบแทน ปีละ 2 บาท ตัดฝิ่นขายบ้าง กว๊ยะ 15 บาท (ตะกร้าที่ใช้แบกของไว้ข้างหลังขนาดเท่าของผู้ใหญ่) ฉันยังจำได้ว่ารู้สึกน้อยใจกับชีวิตตัวเองมาจนถึงทุกวันนี้ เพราะเวลาที่ฉันต้องรับจ้างแบกก้อนหิน แบก

ทราย หรือตัดฟันขายนั่น ฉันต้องเดินผ่านหน้าโรงเรียนเป็นประจำ ก็จะเห็นเพื่อนๆ รุ่นเดียวกันได้เรียนหนังสือ ฉันอยากเรียนหนังสือมาก แต่ก็ได้แต่มองและแอบอิจฉาเพื่อนๆ เหล่านั้น เพราะสิ่งที่ฉันต้องทำก็คือทำงานรับจ้างหาเงินเพื่อให้ปากท้องอยู่รอด ตอนนั้นไม่เคยมีเสื้อผ้าดีๆ ใส่ ที่ใส่อยู่ก็ปะแล้วปะอีก จำได้ว่ากระโปรงตัวเดียวที่ใส่อยู่ตอนนั้นมีไม้รูกี่สีปะเต็มไปหมด ที่มือของฉันยังมีร่องรอยจากการรับจ้างเก็บหิน ขูดทรายอยู่จนถึงเดี๋ยวนี้

ในวันอาทิตย์ฉันจะไปรับจ้างเฝ้าสวนให้ชาวบ้านสลับกับพี่ชาย เขาปลูกพืชผักไว้มากมาย ให้ฉันไปเฝ้าเพื่อไม่ให้ หนู แพะ วัว หรือสัตว์เลื้อยต่างๆ เข้าไปกินผักเหล่านั้น ได้เงินค่าจ้างวันละ 5 บาท มาซื้อข้าวกิน ช่วงนี้พ่อของฉันไม่ค่อยได้อยู่กับฉันและพี่ชายมากนัก พ่อเดินทางไปค้าขาย รวมทั้งเที่ยวสาวด้วย เพราะพ่อคงอยากได้เมียใหม่อีกคนหนึ่ง

เมื่อฉันอายุได้ 12 ปี พ่อก็พาเมียใหม่เข้าบ้าน แม่น้อยของฉันคนนี้มีลูกติดมา 3 คน (ทุกวันนี้แม่น้อยคนนี้อยู่กับฉัน) หลังจากที่พ่อพาแม่น้อยเข้าบ้านสภาพจิตใจของฉันและพี่ชายก็เริ่มแยลงเรื่อยๆ พ่อก็เปลี่ยนไป เชื้อแต่แม่น้อย ตามใจแม่น้อยทุกอย่าง ฉันต้องทำงานรับจ้างแบกหิน แบกทรายเพิ่มมากกว่าเดิม พ่อไม่มีลูกกับแม่น้อย เพราะพ่อไปทำหมันก่อนหน้านั้นแล้ว ตอนนั้นใครที่ไปทำหมันเขาจะให้เงินด้วย ไม่รู้ว่าพ่อได้เงินเท่าไร แต่พูดง่ายๆ ว่าพ่อทำหมันเพื่อแลกกับเงินมาซื้อข้าวกิน

แรกเริ่มขายแรงงานในเมือง

ฉันใช้ชีวิตอยู่กับแม่น้อย 2 ปี ก็เริ่มลงมาในเมือง ครั้งแรกที่ลงมาเชียงใหม่ จำได้ว่าอายุประมาณ 12-13 ปี ประมาณปี พ.ศ. 2534 มาเป็นพนักงานล้างถ้วยชามอยู่ที่ไนท์บาร์ซาร์ (ตอนนี้กลายเป็นที่จอดรถด้านหลังของชั้นใต้ดิน) ได้ค่าจ้างประมาณ 700-800 บาทต่อเดือน แต่ไม่เคยได้เงินเลย เพราะพ่อเอาไปหมด ฉันถูกนายจ้างเขาดูด่าเยาะมากแต่ก็ฟังไม่รู้เรื่อง ไม่เข้าใจความหมายที่เขาพูดด่าเรา จำไม่ได้ว่าทำงานอยู่ที่ร้านนี้นานเท่าไร รู้แต่ว่าตอนนั้นพูดภาษาไทยไม่ได้เลย พูดภาษาจีนได้นิดหน่อย ต้องให้เพื่อนที่อยู่ด้วยกันช่วยแปลให้ จะไปไหนก็สั่งได้แต่ข้าวผัดเท่านั้น อยู่ที่นี่ได้ช่วงหนึ่งก็มีเพื่อนคนหนึ่งของพ่อ (ปัจจุบันนี้เสียชีวิตแล้ว) พาไปอยู่ร้านข้าวมันไก่ เพราะว่าที่ร้านเดิมให้ค่าจ้างน้อยเกินไป อยู่ที่ร้านข้าวมันไก่ได้ประมาณ 1 เดือนกว่า ต้องทำงานหนักทุกอย่าง ที่นอนที่อยู่ก็แย่มาก วันหนึ่งฉันโดนเจ้าของร้านดูว่าดีพร้อมทั้งเอาไม้ตีได้มาชู้ จนทุกวันนี้ฉันก็ยังไม่รู้เลยว่าเราทำอะไรผิด ด้วยความเป็นเด็กฉันตกใจกลัวมาก ทำให้ไม่สบายหนัก ก็เลยหนีกลับบ้านพร้อมกับชาวบ้านในหมู่บ้านเดียวกัน พอถึงบ้านพ่อก็เรียกขวัญให้ จากนั้นฉันก็อยู่ช่วยพ่อกับแม่น้อยทำสวน เพราะช่วงนี้พ่อมีส่วนเป็นของตัวเองแล้ว

ฉันได้อยู่ที่หมู่บ้านกับพ่อช่วงหนึ่งก็ต้องกลับมาเชียงใหม่อีกครั้ง โดยพ่อเป็นคนพา มาเนื่องจากมีเพื่อนผู้หญิงที่อยู่หมู่บ้านเดียวกันมาบอกพ่อว่า ให้ฉันไปทำงานในเมืองสิ จะได้ทองเส้นใหญ่ๆได้เงินเยอะดีนะ พ่อก็เชื่อเขา แล้วก็พาฉันไปขายไว้ที่จังหวัดพะเยา ฉันไม่รู้ ว่าพ่อได้เงินไปเท่าไร แต่ที่นั่นเป็นสถานขายบริการทางเพศ จำได้ว่าอยู่ไม่ไกลจากสถานี ขนส่งเท่าไรนัก ฉันต้องทำงานอยู่ที่นั่นใช้หนี้ของพ่อจนหมด ระหว่างที่อยู่ที่นี่ต้องคอยหลบ ตำรวจเพราะตอนนั้นอายุของฉันยังน้อยมากและยังไม่มีบัตรประชาชน ตอนนั้นเพื่อนบ้านใน หมู่บ้านหลายคนพากันร้องไห้ เพราะสงสารที่ฉันตัวยังเล็กมาก คนเฒ่าคนแก่พากันมาต่อว่า พ่อว่าทำไมถึงใจร้ายนัก ฉันตัวเล็กนิดเดียว ให้ไปได้ยังไง แต่พ่อไม่สนใจฟังอะไรทั้งนั้น เพราะ พ่อติดฝิ่นและอยากได้แต่เงินมาใช้หนี้ ตอนนั้นตัวฉันยังเล็กมาก ยังไม่มีนม ยังไม่มี ประจำเดือน ใครใคร่ก็เรียกว่า ไข่ตัวเล็ก ฉันพยายามหนีออกจากช่องนี้ทุกวัน ร้องไห้ทุกวัน เขาให้ฉันทำงานบ้านทุกอย่างในนั้น สภาพในช่องไม่ดีเลย โทรมๆ มีคนอาชญาขายบริการอยู่ 4-5 คน มีคนเมืองเยอะมากทั้งสาวทั้งแก่ เจ้าของบ้านจ้างแม่เฒ่าคนเมืองอายุประมาณ 30 กว่า มาดูแลกิจการ วันหนึ่งเขาส่งฉันไปเปิดบริสุทธิ์ ถึงทุกวันนี้ความรู้สึกของฉันหดหู่ยาบแย่ ทุกครั้งที่เผลอคิดถึงเรื่องนี้ อยากจะลืมให้หมด ฉันไม่รู้เรื่องนี้ แต่คิดว่าแม่เฒ่าเป็นคนติดต่อ จัดการให้ทั้งหมด และครั้งนั้นเขาคงได้เงินไปเยอะมาก ผู้ชายคนนั้นนั่งรถสามล้อถีบมารับฉัน ไปที่โรงแรม เขาแต่งตัวดี อายุราวๆ 30 กว่า รูปร่างหน้าตาดี วันนั้นฉันร้องไห้ตลอดเพราะ กลัวมาก ไม่มีใครช่วยได้เลย ยังจำได้ดีว่าผ้าปูที่นอนสีขาวนั้นมีเลือดของฉันเปรอะเปื้อนเต็ม ไปหมด ฉันเจ็บมากเดินแทบไม่ได้ และเข้าไปร้องไห้ในห้องน้ำ มากเสียจนไม่รู้ว่ามีขนาด ไหน ผู้ชายคนนั้นคงรำคาญ ก็เลยส่งฉันกลับไปให้แม่เฒ่า แม่เฒ่าบอกว่าเพราะฉันเป็นอย่างนี้ ต้องลดเงินรายได้ที่จะใช้หนี้ของพ่อลงไปอีก หลังจากวันนั้นฉันก็มีเลือดออกมาทุกวันนาน ประมาณครึ่งเดือน ก็ไม่รู้ว่าตัวเองเป็นอะไร แม่เฒ่าให้ยาขูดแบบๆมากิน ก็ไม่รู้ว่าป็นยา อะไร ไม่มีใครที่ฉันจะระบายความอัดอั้นตันใจนี้ได้เลย ฉันต้องทำงานอยู่ในช่องนี้นานพอควร จนกระทั่งคิดว่าใช้หนี้หมด หลังจากอยู่ที่นั่นได้หลายเดือนแล้วก็หนีกลับบ้านไปช่วยพ่อแม่ทำ สวนอีกครั้ง

ฉันรู้สึกเศร้าใจทุกครั้งที่คิดถึงชีวิตตัวเอง พ่อขายเรามา แม่เลี้ยงก็ไม่เคยสงสารหรือเห็น เราเป็นลูก ทำไมจึงมีแต่คนรังแกเรา แต่ฉันก็ไม่เคยพูด ไม่เคยเล่าเรื่องนี้ให้ใครรับรู้ เคยเล่าให้ แฟนฟังคนเดียว เขาเข้าใจและสงสารฉัน ให้ความเห็นอกเห็นใจมาก ตอนนั้นฉันรู้สึกว่า เกลียดพ่อมาก แต่พ่อก็มีแฟนก็ค่อยๆเลิกคิดเกลียด คิดแต่ให้อภัยพ่อ พ่อเองก็เริ่มละอายใจกับ สิ่งที่เคยทำกับฉันไว้มาก

ฉันอยู่บ้านได้ไม่นานก็มีญาติซึ่งเคยไปขายตัวที่ช่องนั้น (ตอนนี้เขาเป็นเอดส์เสียชีวิตไป แล้ว) มารับให้ไปทำงานสวนส้มเขียวหวาน ที่อำเภอมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร ได้รับ

เงินเดือน 1,200 บาท ได้ธูปไปอีก 500 บาท อยู่ได้ 2 เดือนกว่า พ่อก็เรียกให้กลับบ้านมาทำ บัตรสีฟ้า ในบัตรสีฟ้าแบบใบใหญ่ๆนั้นเขียนนำหน้าชื่อฉันว่าเด็กหญิง หลังจากนั้นฉันก็หนี พ่อลงมาทำงานที่เชียงใหม่อีกครั้ง พ่อดีพ่อไม่อยู่บ้านไปพม่า ฉันลงมากับพี่ชายพร้อมเพื่อนๆ อีกประมาณ 5 คน เป็นคู่หนุ่มสาวขอตามมาด้วย ฉันพาไปหางานทำ ได้งานรับจ้างก่อสร้าง ทำรั้ว ทำกำแพง ในตลาดค้าเหียง (ปัจจุบันนี้ถูกทุบทิ้งไปหมดแล้ว) งานก่อสร้างได้เงินวันละ 25 บาท ตอนนั้นฉันไม่รู้เลยว่าจะได้ค่าแรงวันละเท่าไร พอไปขอเงินที่ไรนายจ้างก็ให้แค่คนละ 25 บาทเท่านั้น ทุกคนจึงพากันออกจากงานนั้น พ่อดีกับทางบ้านเขาเรียกตัวกลับ เพราะชาวบ้านกล่าวหาว่า ฉันเป็นคนตัวการ พาเพื่อนๆลงมาจากหมู่บ้าน ฉันก็กลับไปตกลงความ กับชาวบ้านที่หมู่บ้านจนเข้าใจ (ภาษาอาข่าเรียกว่า “ย้าข้าจา” อาจแปลว่า การขึ้นศาลแบบ อาข่าก็ได้) หลังจากเสร็จเรื่องคดีนี้แล้ว ฉันก็ทำไร่อยู่ที่หมู่บ้านสักพักหนึ่ง

จากนั้นไม่นานฉันก็ลงมาหางานทำในเชียงใหม่อีก คราวนี้เป็นลูกจ้างขายผักอยู่ที่ ตลาดธาณินทร์ กลางวันขายผัก กลางคืนขายอาหารตามสั่งที่ตลาดทิพย์เนตร ได้เงินเดือน 1,000 บาท อยู่ได้ประมาณ 5 เดือน ก็ย้ายมาอยู่ร้านขายก๋วยเตี๋ยวผัดไทยกับพี่ชาย เงินเดือน คนละ 1,000 บาท ตอนนั้นฉันเริ่มได้เรียนหนังสือบ้างแล้ว เพราะได้ไปเรียนแบบการศึกษา ผู้ใหญ่ภาคค่ำที่โรงเรียนพุทธิโสภณ เริ่มเรียนระดับป.1 เลิกประมาณ 2 หั้ว เรียนเสร็จก็มา ช่วยเขาทำงานที่ร้านต่อ ช่วงนี้ฉันอายุประมาณ 17 ปี มีโอกาสได้พบกับแฟนซึ่งมาเรียน หนังสือเหมือนกัน แต่เรียนไม่ทันจบ ป.2 ก็ต้องออกเพราะต้องทำงาน แล้วไม่ได้เรียนอีกเลย เพราะต้องทำงานช่วงกลางวัน หลังจากนั้นฉันก็ต้องย้ายไปทำงานอีกหลายแห่ง เช่น ร้าน ก๋วยเตี๋ยว ขายผัก รับจ้างทำงานก่อสร้าง เย็บผ้า ทำตุ๊กตา ทำปลอกหมอนที่สันกำแพง ฉันมี หน้าที่ยัดไส้ตุ๊กตา ติดหู ติดส่วนประกอบของเสื้อผ้า เวลาคนงานไม่อยู่ก็หัดเย็บจักร จน สามารถเย็บจักรได้ อยู่ได้ไม่นานนักพ่อก็มารับตัวกลับบ้าน

แต่ไม่นานก็ลงมาเชียงใหม่อีกครั้ง คราวนี้มากับเพื่อนมาทำงานในร้าน อาหารตามสั่ง อยู่ที่ข้างเผือก (ถึงตอนนี้ฉันยังพูดภาษาไทยไม่ค่อยนัก) มาเป็นพนักงานล้างถ้วยชาม จัดเตรียมอาหาร อยู่ได้ไม่นาน แฟนเป็นคนชักชวนฉันมาทำงานที่ร้านอาหารชาลูน เป็น ร้านอาหารโฟล์คซอง ฉันรับผิดชอบหน้าที่เป็นเด็กเสริฟ ได้เงินเดือน 1,500 บาท โดยเช่า หอพักอยู่กับเพื่อนเดือนละ 800 บาท อยู่ที่ร้านชาลูนไม่ถึง 1 ปี ชาลูนก็ยุบเลิกกิจการไป ฉัน ย้ายไปอยู่ร้าน พี อาร์ คอมเพล็กซ์ คาเฟ่ เป็นพนักงานเสริฟเหมือนเดิมแต่ได้เงินเดือนเพิ่ม เป็น 2,000 บาท อยู่ได้ประมาณ 2 เดือน แยกในร้านเกิดต่อสู้กันมีคนยิงกันตาย (ตำรวจยิง ทหาร) ร้านถูกสั่งปิด ฉันตกงาน จนกระทั่งต่อมาได้ไปอยู่ที่สวนอาหารนิเวศข้างเผือก (สมัยนั้น ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ วัดเจ็ดยอด) ได้เงินเดือน 1,600 บาท แต่ได้ทิป มาก รวมแล้วประมาณ 2,000–2,500 บาท ช่วงนี้แฟนก็มาทำงานด้วยกัน เขาเป็นพนักงาน

โบกรถไม่มีเงินเดือน ได้แต่ค่าทิปจากเจ้าของรถ ช่วงนั้นเศรษฐกิจยังดีอยู่ บางคนให้ทิปเยอะมาก เป็นพันบาทก็มี ทั้งตัวฉันทั้งแฟนได้ค่าทิปจากการเสริฟและจากการโบกรถ-เช็ครถค่อนข้างมาก ฉันยังเขียนภาษาไทยไม่ค่อยคล่อง เจ้าของร้านช่วยสอนให้ เวลาลูกค้าสั่งอาหารฉันจะจดเฉพาะชื่อย่อ เครื่องดื่มและมิกเซอร์ต่างๆเท่านั้น ส่วนรายการอาหารที่แขกสั่งกับต้นจะเป็นคนมาจดออเดอร์เอง ที่ร้านมีที่พักอยู่ด้านหลัง ฉันพักอยู่กับแฟนแต่ยังไม่ได้แต่งงานกัน ไม่กล้าพาไปให้พ่อรู้ด้วยกลัวพ่อตี ต่อมาไม่นานร้านนิวซังเผือกเปลี่ยนเจ้าของมาเป็นของสวนอาหารเอราวัณ ฉันได้เปลี่ยนหน้าที่มารับผิดชอบแผนกต้อนรับ ได้เงินเดือน 2,500 บาท อยู่เอราวัณไม่ถึงหนึ่งปี ฉันต้องแต่งตัวสวยๆ นุ่งกระโปรงสั้นๆ คอยไหว้แขกที่เข้าออกร้าน จูงแขกไปนั่ง พาไปส่งขึ้นรถ ช่วงนั้นฉันรู้สึกสนุก งานไม่ลำบาก ไม่เครียด ได้เจอคนเยอะ แล้วก็มีคนคอยรองรับอารมณ์..คือแฟนนั่นเอง แต่ก็มีเรื่องขัดแย้งกันบ่อยๆ เพราะแฟนไม่ชอบให้ทำงานอย่างนี้ เขาทนไม่ได้ที่ต้องเห็นแขกมากอดมาหอมแก้มบางครั้งในขณะทำงาน ฉันเองก็เหนื่อยมาก แต่ก็ไม่อยากออกจากงานนี้เพราะรายได้ดี แต่เมื่อแฟนไม่ชอบในที่สุดฉันก็ออก นอกจากตัวฉันแล้วยังมีเด็กอาข่า เด็กลีซู ลาหู่ทำงานอยู่ที่นั่นในช่วงนั้นอีก 4-5 คน หลายคนพัฒนาตัวเองไปเป็นนักร้อง ปัจจุบันนี้ก็ยังมีบางคนทำงานอยู่ที่นั่น เจ้าของร้านเคยบอกให้ฉันไปเสริมจมูก ทำตา แล้วจะได้ขึ้นไปโชว์แบบใส่ชุดว่ายน้ำหรือชุดชั้นใน แต่แฟนไม่ยอมให้ฉันทำ ตอนนั้นฉันไม่ค่อยรู้เรื่องอะไร เงินทองก็ใช้ไม่ค่อยเป็น ไม่ค่อยซื้อจ่ายอะไรนักส่วนใหญ่แฟนจะเป็นคนซื้อมาให้มากกว่า

แฟนของฉันเรียนจบชั้นป.3 มาจากบन्दอย แล้วมาขโมยวุฒิของเพื่อน โดยแกระบุเพื่อนออก เกรอรูปตัวเองแปะลงไป แล้วไปสมัครเรียนที่พุทธนิโสภณชั้น ม.1 เรียนจนถึง ม.3 ยังเหลืออีก 1 วิชาจะจบชั้น ม.3 แต่สุดท้ายก็เรียนไม่จบ เขาเป็นคนเก่งมาก ฉลาดกว่าฉัน แต่ชีวิตฉันลำบากกว่าเขา เขารู้ว่าฉันเป็นคนเก็บกด ชอบทำรุนแรงกับเขา เวลาโกรธฉันจะเอาไม้ตีเขา แต่เขาก็เข้าใจและสงสารฉัน ทุกวันนี้แม้ว่าชีวิตจะดีกว่าเมื่อก่อน แต่ก็ไม่เคยลืมภาพชะตากรรมชีวิตในอดีตออกไปได้หมด ฉันไม่อยากจะนึกถึงอดีตเพราะมันจะทำให้เศร้าใจทุกครั้งว่า ทำไมชีวิตเราถึงเป็นอย่างนี้ ทำไมพ่อเราจึงเป็นอย่างนี้ เราไม่เคยได้รับความรักจากใครเลย ไม่มีญาติพี่น้องที่ไหน พ่อก็ไม่เคยสนใจความรู้สึกเรา มีแต่แฟนคนนี้ที่ดีกับเราเข้าใจเรามาตลอด ทุกวันนี้พ่อเสียไปแล้ว ฉันก็พอเข้าใจได้บ้างและคิดว่าต้องอภัยให้พ่อ....

เริ่มสร้างชีวิตกับการขายสินค้าหัตถกรรม

ประมาณปลายปี 2539 ฉันกับแฟนก็ได้ออกมาลงทุนขายของที่กาแลฟู้ดเซ็นเตอร์ในบริเวณไนท์บาร์ซาร์ โดยมีพ่อคอยช่วยเรื่องการจัดหาของ ตอนแรกที่จะเริ่มมาขายมีชาวบ้านที่ขายอยู่ก่อนแล้วบอกว่าไม่ต้องมาขายหรอก ตอนนั้นขายไม่ค่อยดีเดี๋ยวจะขาดทุน เพราะฉัน

กับแฟนไม่เคยมีประสบการณ์ในเรื่องการค้าขายของหัตถกรรมชนเผ่าเหล่านี้ แต่ในที่สุดเราก็ลองเสี่ยงดู ตอนแรกลงทุนประมาณ 20,000-30,000 บาท เริ่มแรกทางเจ้าของกาแลเขาให้ชนเผ่าขายของอยู่ด้านใน (ปัจจุบันกลายเป็นลานคาร์บาเร่ต์โชว์) โดยสร้างแผงเป็นซุ้มให้เป็นหลัง ๆ เช้าหลังละ 800 บาท ตอนแรกขายไม่ค่อยดี จำได้ว่าวันแรกขายได้ 50 บาท จากนั้นเห็นว่าลงทุนซื้อของอย่างเดียวคงไม่ไหวแน่ จึงลงทุนซื้อผ้าและอุปกรณ์ที่ต้องใช้มาเย็บเอง เช่น ถุงย่ามอาข่า หมวกอาข่า เสื้อ และอื่นๆ อีกหลายอย่าง ก็ค่อยๆ ขายมาเรื่อยๆ ลูกค้าส่วนใหญ่จะเป็นชาวต่างชาติ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น สำหรับรายได้นั้นจะมีเป็นระยะๆ เช่น ช่วงฤดูหนาวจะขายดีหน่อย เพราะมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวกันเยอะ จะมีกำไร 7,000-8,000 บาทต่อเดือน ส่วนฤดูอื่นขายไม่ค่อยได้ ต้องเอาเงินเก่าที่เก็บไว้มาใช้ในช่วงเวลานั้น ขายอยู่ข้างในประมาณ 1 ปี ทางเจ้าของก็ได้ย้ายชนเผ่าออกมาตั้งแผงขายข้างนอก โดยได้แบ่งที่ให้เป็นล็อกๆ วางขายที่พื้นไม่กว้างมากนักประมาณ 1.5 x 2 เมตรโดยประมาณ ค่าเช่าเท่าเดิม ขายอยู่ที่นี้ประมาณ 6 ปี

ที่พักอาศัยในช่วงแรกที่เริ่มค้าขายนี้ ฉันเช่าหอพักอยู่แต่ห้องพักแคบเกินไปไม่มีที่พอเก็บสินค้าที่ขาย ตอนนั้นพ่อก็มีเพื่อนอยู่ที่ชุมชนแห่งหนึ่งริมคลองแม่ข่าเมืองเชียงใหม่ ฉันก็เลยมาเริ่มขอเช่าบ้านจากคนเมืองที่อยู่ในชุมชนมาก่อน เพื่อนของพ่อช่วยแนะนำให้ ต่อมาฉันกับแฟนก็มาซื้อที่ในชุมชนอยู่เมื่อเดือนมิถุนายน 2540 จากการบอกผ่านชาวอาข่าที่อยู่ในชุมชนมาก่อนว่ามีคนเมืองต้องการขายบ้านราคาถูก ฉันซื้อบ้านพร้อมที่ดิน แต่ไม่มีโฉนดในราคาทั้งสิ้น 65,000 บาท เป็นเงินสะสมทั้งหมดของเราตั้งแต่เริ่มทำงานมานานหลายปี ตอนที่เราเข้ามาอยู่ที่ชุมชนนี้มีอาข่าอยู่ไม่กี่ครอบครัว แต่ปัจจุบันคนในชุมชนเป็นอาข่าเกือบทั้งหมด มีคนเมืองอยู่จำนวนพอๆ กัน ในชุมชนเวลาทำกิจกรรมก็จะทำร่วมกันทั้งคนเมืองและชนเผ่าเวลามีการพัฒนาคลองแม่ข่า ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานอาข่ามากกว่า ตอนนี้อะไรๆ ทุกคนต้องช่วยกันรักษาความสะอาดทั้งบริเวณบ้านและคลองแม่ข่าที่ไหลผ่านหน้าบ้าน ที่สำคัญเราต้องปลูกสร้างบ้านเรือนให้ดูดีกว่าเดิม เพื่อป้องกัน การถูกขับไล่ให้ออกจากพื้นที่ มีองค์กรเอกชนเข้ามาช่วยเหลืออยู่หลายองค์กรเหมือนกัน ทุกวันนี้เรายังไม่รู้ว่าทางเทศบาลเขาจะขับไล่พวกเราออกไปหรือไม่

ราวปี พ.ศ. 2545 การค้าขายที่เชียงใหม่เริ่มแยลง กลุ่มแม่บ้านอาข่าทยอยลงมาแบกตะกร้าขายของกันมากขึ้น ในขณะที่สินค้าก็เหมือนเดิม ทำให้ขายของไม่ค่อยได้ราคาเหมือนสมัยก่อน คนที่แบกตะกร้ามักจะขายตัดราคา เพราะเขาไม่ต้องเสียเงินค่าเช่าที่ จึงสามารถขายของราคาถูกๆ ได้ แต่สำหรับคนที่เช่าพื้นที่นั้น ถ้าขายถูกเกินไปก็จะมีเงินเหลือจ่ายค่าเช่า เมื่อเป็นเช่นนี้จะทำอย่างไรดี ฉันก็คิดว่าต้องหาทางออกให้กับร้านค้าของตนเอง

ต่อมาฉันเห็นว่ามีคนอาชื่อนี้ลงไปขายของข้างล่าง (หมายถึงทางกรุงเทพฯ) ก็อยากจะลองดูบ้าง ฉันตัดสินใจลงไปขายของที่พื้ที่พายเป็นสถานที่แรก โดยให้แฟนเฝ้าร้านที่กาแล ฉันชวนเพื่อนที่รู้จักไปด้วยกันทั้งหมด 4 คน ไปเดินแบกตะกร้าขายของที่พื้ที่พาย ขายอยู่ได้ 5 วันก็เดินทางกลับ ทั้งที่ยังไม่ได้ขายแม้แต่บาทเดียว ขาดทุนกลับมา สาเหตุเนื่องจากเป็นครั้งแรก ต่างคนต่างไม่กล้าขาย เพราะแขกฝรั่งส่วนใหญ่จะมานอนอาบแดด แยกกันหมด ฉันรู้สึกอายนี่สุดไม่กล้ามองภาพเหล่านี้ที่พื้ที่พาย ในใจก็คิดว่าทำไมคนที่นี่จึงไม่คิดขายกันบ้าง นอนแก้ผ้า กอดจูบกันทั่วไปตามชายหาด ในบาร์ ตามถนน มีคนเหล่านั้นเต็มไปหมดไม่ว่าจะกลางวันหรือกลางคืนก็เป็นอย่างนี้ ในหมู่บ้านเราจะห่างไกลกันดารยังงี้ เราก็ถูกสั่งสอนว่าเรื่องอย่างนี้เป็นเรื่องที่ไม่ดีใครมาทำกันในที่โล่งแจ้ง ต้องอายผีกันบ้าง แต่ที่พื้ที่พายนี้สว่างไสวทั้งคืน บ้านเมืองเจริญ แต่ผู้คนกลับทำแต่สิ่งน่าอาย ฉันกับเพื่อนๆทุกคนไม่กล้าเข้าไปใกล้ ทั้งอายทั้งตัวสันไม่กล้าเดินเข้าไปขายของให้เขา ด้วยความอายพวกเราก็เลยอด แล้วก็ตัดสินใจเดินทางกลับมาเชียงใหม่ในที่สุด จากนั้นไม่นานหลังจากที่มีชาวบ้านลงไปขายของที่พื้ที่พายกันมากขึ้น และกระแสข่าวว่าขายของดีมาก ทำให้ฉันตัดสินใจว่าจะลองดูอีกครั้ง ก็เลยเดินทางไปพื้ที่พายอีกรอบหนึ่ง ไปรอบนี้ได้ผลขายอยู่ 10 วันได้กำไรมา 7,000 บาท น่าสนใจมากทีเดียว ลูกค้าส่วนใหญ่จะเป็นชาวต่างชาติ ตอนแรกฉันก็ยังอายอยู่ แต่คิดอยู่ในใจตลอดเวลาว่า ถ้าเราขายแล้วเราจะเอาอะไรกิน ในเมื่อตัดสินใจลงมาแล้วต้องขายให้ได้ เราไม่ได้ไปขอใครกิน เราขายของ เราต้องกล้า ตอนนั้นนึกถึงเงินเป็นหลัก เพราะถ้าไม่มีเงินเราก็จะอยู่ไม่ได้ เราต้องกินทุกวัน ต้องใช้จ่ายทุกวัน จากนั้นก็เริ่มกล้าขึ้นมาทีละน้อยจนทุกวันนี้ความอายที่เคยมีนั้นได้หายไปหมดแล้ว มีเพียงความคิดที่ว่า เราจะขายทำไม คนที่เขาทำอย่างนั้นเขายังไม่อายเลย แต่เราต้องขายของให้ได้เพื่อเลี้ยงตัวเองให้อยู่รอดไม่ลำบากเหมือนชีวิตที่ผ่านมา หลังจากกลับมาจากพื้ที่พายแล้วก็ยังมาขายของที่กาแลต่อ แล้วลงไปอีกรอบหนึ่ง รอบนี้ลงไปขายที่กรุงเทพฯ แถบถนนข้าวสาร คราวนี้อยู่ไม่นานน้อย อยู่ 18 วันของที่เอาไปด้วยหมด จึงกลับมาจัดเตรียมของกันใหม่แล้วลงไปขายต่อ เป็นอย่างนี้เรื่อยๆ จนบางครั้งถ้าของหมด ไม่อยากเดินทางกลับมาบ้านก็จะสั่งของให้คนทางบ้านส่งไปให้ทางไปรษณีย์

สำหรับเรื่องที่พื้ที่พายนั้น เวลาไปขายของ ส่วนใหญ่แล้วจะไปเช่าโรงแรมโดยอยู่รวมกันหลาย ๆ คน แล้วช่วยกันเฉลี่ยค่าห้อง ค่าห้องก็จะตกอยู่ที่ประมาณ 190-200 บาทต่อคืนหลังจากที่ขายอยู่กรุงเทพไม่นาน เพื่อนๆ ก็ชวนกันลงไปขายที่หัวหินต่อ อยู่ที่หัวหิน 2 เดือนขายไม่ดีนักแต่ต้องอยู่จนกว่าจะขายของที่เอามาด้วยให้หมด เพราะคราวนี้จ่ายค่าเช่าหอเป็นเดือนๆ ละ 1,200 บาท อยู่ด้วยกัน 3 คน เฉลี่ยกันออก เมื่ออยู่หัวหินครบ 2 เดือน ฉันและเพื่อนๆ ก็ชวนกันไปขายของต่อที่ภูเก็ต อยู่ที่นี่ได้ประมาณ 15 วัน พ่อของฉันก็เสียชีวิตโดย

ไม่มีสาเหตุ ฉันเดินทางกลับมาทำพิธีศพให้พ่อ หลังจากเสร็จงานศพของพ่อแล้ว ก็เดินทางไปขายของที่หัวหินต่อ ปัจจุบันนี้ฉันกับแฟนขายของอยู่ที่หัวหินเป็นหลัก กลับมาบ้านที่เชียงใหม่ไม่บ่อยนัก อยู่ได้ประมาณ 4-5 วัน ก็จะรีบจัดเตรียมของที่จะเอาไปขาย แล้วเดินทางกลับหัวหิน ไปคราวหนึ่งก็จะอยู่นาน 1-2 เดือนจึงจะกลับมาบ้านครั้งหนึ่ง แม้ว่าช่วงนี้ฉันและแฟนจะใช้ชีวิตอยู่ที่หัวหินเป็นส่วนใหญ่ แต่เชียงใหม่ก็คือบ้านของเรา.....

การพูดคุยของเราจบลงเพียงเท่านี้.....และเราไม่ได้พบกันอีกนาน เพราะเธอไปดูแลร้านที่หัวหินเป็นส่วนใหญ่ ไม่นานมานี้เราได้ข่าวจากเพื่อนของเธอว่า เธอจำต้องเลิกจ้างกับแฟนที่เคยเข้าใจกันดี และได้เปลี่ยนเส้นทางชีวิตอีกครั้ง จากที่เคยคลั่งคลึงด้วยความอยากรับการกระทำของผู้คนที่ขายหาทรัพย์ แต่เดี๋ยวนี้เธอกลายเป็นคนที่กล้าสวมใส่เสื้อผ้าน้อยชิ้น บริการลูกค้าในร้านคาราโอเกะแห่งหนึ่งกลางเมืองเชียงใหม่เสียแล้ว เราได้ไปเยี่ยมเยียนกันอีก และเธอบอกเราว่าเพื่อนๆ พนักงานในร้านเกือบทุกคนเป็นลูกสาวของชนเผ่าต่างๆ ที่มาจากหมู่บ้านบนที่สูงทั้งสิ้น แต่ทุกคนต่างก็ไม่เอ่ยบอกแก่ใครว่าตนเองนั้นเป็นใครมาจากที่ไหน ถ้าไม่มีความจำเป็นอันใด เพียงแต่พยายามทำหน้าที่หญิงบริการในคาราโอเกะของเธอให้ดีที่สุด เพื่อชีวิตข้างหน้าที่คาดว่าจะดีกว่าเดิม.....

เมื่อจับตามองพนักงานหญิงในร้านคาราโอเกะเหล่านี้แล้ว ก็อดคิดไม่ได้ว่าเด็กผู้หญิงชาติพันธุ์หน้าใสชื่อบริสุทธิ์บวกความมอมแมม ที่เคยเห็นวิ่งเล่นกันไปมาในหมู่บ้าน จำนวนมากมายไม่มีโอกาสได้ทำหน้าที่หญิงสาวตามแบบแผนประเพณีวัฒนธรรมเช่นที่คนรุ่นแม่เคยปฏิบัติมา หากแต่ต้องมาทำหน้าที่หญิงสาวบริการในสถานบันเทิงยามราตรีของเมืองอยู่ทุกคำคืน

สรุป

ในบทนี้เป็นการฉายภาพบางกรณีตัวอย่างของครอบครัวและเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในชุมชนเมืองเชียงใหม่เพื่อให้เห็นสภาพการดำรงชีวิตในเมืองของเด็ก และศักยภาพของครอบครัวในการดูแลคุ้มครองเด็ก เด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าเติบโตขึ้นในสถานการณ์ที่อาจเรียกได้ว่าเป็น “การปะทะทางวัฒนธรรม” กล่าวคือ เด็กขาดความรู้หรือความผูกพันกับสังคมวัฒนธรรมตามแบบของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าเช่นที่พ่อแม่ผู้ปกครองเคยเรียนรู้คุ้นเคยมา เด็กบางคนรู้ว่าตนเองเป็นคนอาข่า เพราะพ่อแม่บอกว่า เป็น เมื่ออยู่บ้านก็พูดภาษาอาข่ากับครอบครัว กินอยู่แบบชาวอาข่า และมีหน้าที่ช่วยเหลือครอบครัวด้วยการรับจ้าง เดินขายดอกไม้ หรือเป็นขอทาน เมื่อออกนอกบ้าน เด็กต้องปรับตัวกับอีกสังคมวัฒนธรรมหนึ่งซึ่งเป็นสังคมหลัก บางครั้งเกิดความอายในความเป็นชาติพันธุ์ที่ต่างไปของตน รู้สึกต่ำต้อยในความยากจนและขาดแคลน เมื่อไปโรงเรียนก็ไปเรียนเรื่องของความเป็นไทยและเรื่องอื่นๆ ที่ไกลตัวออกไป เมื่อเด็กกลับสนหรือมีปัญหา ผู้เป็นพ่อแม่หรือผู้ปกครองก็ขาดแคลนทุนความรู้ ที่จะใช้แนะนำ

อบรมสั่งสอนลูกหลาน เพราะต้องดิ้นรนทำงานหารายได้เลี้ยงครอบครัว และไม่มีความรู้เท่าทันเทคโนโลยี ความทันสมัย และสภาพสังคมเมืองที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งเด็กและครอบครัวจึงตกอยู่ในภาวะอ่อนแอที่จะดูแลตนเองและครอบครัวให้มีคุณภาพได้ พ่อแม่ไม่อยากให้เด็กออกมาเดินขายดอกไม้ แต่เด็กจะขายได้มากกว่าที่พ่อแม่ขายเอง นั่นคือรายได้สำหรับอาหารมื้อต่อไปในแต่ละวัน พ่อแม่อยากให้เด็กได้ไปเรียนหนังสือที่โรงเรียน แต่บางคนไม่ได้เรียน เพราะไม่มีเงินค่าใช้จ่ายในการไปเรียน แม้จะไม่เสียค่าเรียน แต่ก็มีค่าอาหาร ค่าสมุดหนังสือ ค่ากิจกรรมพิเศษ ค่าเสื้อผ้า และอุปกรณ์การเรียนต่างๆ จึงทำให้เด็กบางคนได้ไปเรียนบ้าง ไม่ได้ไปเรียนบ้าง หรือบางคนก็ต้องออกจากโรงเรียนไปรับจ้างทำงานเป็นแรงงานเด็กบ้าง เด็กบางคนถูกชักจูงไปติดการพนัน ติดเกมส์คอมพิวเตอร์ ติดยาเสพติด ไปขายบริการทางเพศ ฯลฯ โดยที่พ่อแม่ผู้ปกครองไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึง ไม่สามารถอบรมสั่งสอนและหาทางเลือกทางออกที่เหมาะสมให้แก่เด็กได้

แม้ว่าเด็กและครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในเมืองเชียงใหม่จะเป็นภาพสะท้อนภาพหนึ่งของกลุ่มคนชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลพวงจากการพัฒนาพื้นที่สูง จนกระทั่งจำต้องเลือกทางออกด้วยการเข้ามาอยู่ในเมืองอย่างคนยากจนและด้อยโอกาส อย่างไรก็ตาม ครอบครัวชาวอาข่าในเมืองเชียงใหม่จำนวนหนึ่งก็กำลังมีความพยายามในการรวมตัวกันเพื่อให้ความช่วยเหลือกันและกันในด้านต่างๆ และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อเพิ่มพลังและศักยภาพในการดูแลและคุ้มครองเด็กให้มากขึ้นต่อไป

บทที่ 6

บทบาทของหน่วยงาน/องค์กรภาครัฐและเอกชน ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตเมืองเชียงใหม่

แม้ว่าเมืองเชียงใหม่จะเป็นเมืองที่มีกลุ่มเด็กชาติพันธุ์จำนวนมากที่จัดว่าเป็นเด็กกลุ่มเสี่ยงและด้อยโอกาส แต่หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่มีแนวทางและเป้าหมายในการทำงานเฉพาะเด็กกลุ่มชาติพันธุ์โดยตรงยังไม่มี นโยบายและการปฏิบัติงานด้านเด็กในปัจจุบันมุ่งเน้นที่หลักความเสมอภาค คือ มองว่าเด็กทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็กจากกลุ่มสังคมใด กลุ่มชาติพันธุ์ใด ศาสนาใด ก็ตาม ย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะได้รับบริการ สวัสดิการ และการดูแลคุ้มครองจากภาครัฐ ซึ่งนับเป็นทัศนะด้านบวกที่จะทำงานในเชิงตั้งรับกับสภาพปัญหา หากแนวทางการทำงานของภาครัฐจะขยายการปฏิบัติงานไปในทิศทางที่เป็นเชิงรุกมากขึ้น คือเน้นไปที่การป้องกัน การเฝ้าระวัง และให้การดูแลคุ้มครองก่อนขั้นที่จะเกิดปัญหา รวมถึงการให้ความสำคัญต่อประเด็นที่เป็นรายละเอียดย่อยตามภูมิหลังของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์จะมีประโยชน์อย่างยิ่ง หากได้นำมาใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการทำความเข้าใจสภาพปัญหาและวางแผนงานการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับสถานการณ์ได้อย่างเป็นจริง อย่างไรก็ตาม หน่วยงานภาครัฐและเอกชนสำคัญที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในเมืองเชียงใหม่ มีหลายหน่วยงาน ดังนี้

องค์กรภาครัฐ

หน่วยประสานงานเพื่อต่อต้านการค้ามนุษย์ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย

(Anti-Trafficking Coordination Unit Northern Thailand (TRAFCORD))

หน่วยประสานงานเพื่อต่อต้านการค้ามนุษย์ภาคเหนือตอนบน จะทำงานช่วยเหลือเด็กที่ตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ ทั้งในด้านสังคมสงเคราะห์ ด้านกฎหมาย มีพื้นที่ครอบคลุม 9 จังหวัด ภาคเหนือตอนบน ได้แก่ แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน ตาก โดยทำงานกันเป็นเครือข่าย ทำงานร่วมกับทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เช่นสถานสงเคราะห์บ้านเด็กชาย มูลนิธิอาสาพัฒนาเด็ก และผู้มีความรู้ด้านกฎหมาย

กระบวนการทำงานของกลุ่ม Traf cord คือ เมื่อได้รับแจ้งเหตุว่ามีเด็กที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ แล้วจะทำการตรวจสอบข้อเท็จจริง ถ้าเป็นจริงก็จะเข้าไปช่วยเหลือเด็กทั้งทางด้านสังคมสงเคราะห์ และด้านกฎหมาย และจะส่งตัวเด็กไปอยู่ในสถานสงเคราะห์ เพื่อบำบัดฟื้นฟูสภาพร่างกายและจิตใจ เมื่อเด็กมีสภาพร่างกายและจิตใจที่ดีขึ้น พร้อมทั้งจะกลับไปสู่สังคมภายนอก ก็จะส่งตัวเด็กกลับสู่สังคม ส่วนเด็กที่มาจากทางประเทศพม่าก็จะส่งตัวเด็กกลับประเทศเขา ที่ผ่านมามีเด็กที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์เหล่านี้ก็มีทั้งเด็กพื้นราบ เด็กชาวไทยภูเขา แต่ส่วนใหญ่เป็นเด็กที่เข้ามาจากประเทศพม่ามากกว่าเด็กในประเทศไทย

ในปี 2547 มีเด็กอาชญาที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์จำนวน 4 คน มีอายุอยู่ระหว่าง 16–18 ปี เป็นผู้ชายทั้งหมด แต่ปี 2548 นี้ยังไม่พบว่ามีเด็กอาชญาที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ ในจำนวนเด็กสี่คนนี้ สามคนแรกเป็นเด็กอาชญาที่เข้ามาจากประเทศพม่าและไม่มีพ่อแม่หรือญาติพี่น้องในประเทศไทย พวกเขาเข้ามาเร่ร่อนในเมืองเชียงใหม่และตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์แบบเต็มตัว โดยถูกขายไปให้ผู้ชายฝรั่ง และตอนนี้บางคนก็อยู่ระหว่างการให้ความช่วยเหลือจากทาง Trafcord อยู่ระหว่างการขึ้นศาลที่ จังหวัดเชียงราย ส่วนอีกหนึ่งคนในจำนวนเด็กสี่คนนี้เป็นลักษณะการถูกล่วงละเมิดทางเพศโดยชาย ต่างชาติ คนนี้เป็นเด็กอาชญาในประเทศไทย แต่พ่อแม่ถูกจับกุมคดียาเสพติด ทางกลุ่ม Trafcord ได้ เข้าไปช่วยเหลือ โดยได้ขออนุญาตมารดาของเด็กที่อยู่ในทัศนสถาน มอบอำนาจให้ Trafcord สามารถดำเนินงานได้เต็มที่ ทางกลุ่มได้ให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายและได้ประสานงานกับสถาน สงเคราะห์บ้านเด็กชาย จังหวัดเชียงใหม่ให้รับเด็กไว้ แต่ภายหลังเด็กได้หนีออกจากสถานสงเคราะห์ บ้านเด็กชาย และตกเป็นเหยื่อในการถูกล่วงละเมิดทางเพศอีก ทำให้ติดตามตัวเด็กยากมากขึ้น เพราะ เด็กเร่ร่อนไปเรื่อยๆ ไม่อยู่เป็นหลักแหล่ง และชายต่างชาติเองก็เปลี่ยนรูปแบบการกระทำผิดกฎหมาย โดยอาจจะใช้บริการโรงแรม และไม่เข้าสถานที่เดิม

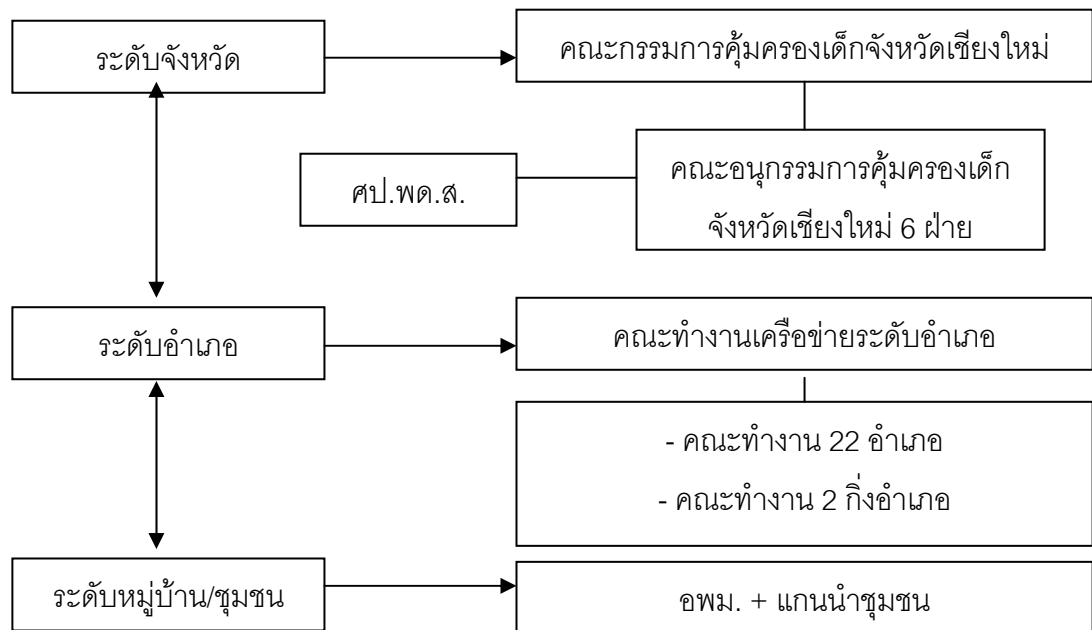
ศูนย์ประสานงานเพื่อพิทักษ์สิทธิเด็กและสตรี จังหวัดเชียงใหม่ (ศป.พด.ส.)

เป็นหน่วยงานที่ก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2541 จากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่ ทำงานด้านเด็กในจังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาในปี 2547 ได้เปลี่ยนแปลงชื่อเป็น “ศูนย์ประสานงานเพื่อ พิตักษ์สิทธิเด็กและสตรี จังหวัดเชียงใหม่” (ศป.พด.ส.) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์ประสานงาน ระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อการรับแจ้งเหตุ ช่วยเหลือ ค้ำครอง บำบัดฟื้นฟู และคืนสู่สังคม เป็น ศูนย์ประสานงานเพื่อการบังคับใช้กฎหมายกับผู้กระทำความผิด เป็นศูนย์กลางการทำงานร่วมกันแบบสห วิชาชีพ เป็นศูนย์ข้อมูล ประเมินผล และการรายงาน เป็นศูนย์การดำเนินงานระหว่างภาครัฐและ ภาคเอกชน ในการพัฒนาศักยภาพบุคคล การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ กลุ่มเป้าหมายคือ เด็กและสตรีทั้ง ที่มีและไม่มีสัญชาติไทย รวมทั้งเด็กและสตรีต่างด้าวที่เข้าเมืองอย่างถูกต้องหรือไม่ถูกต้องตามกฎหมาย และภายหลังตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงและการค้ามนุษย์

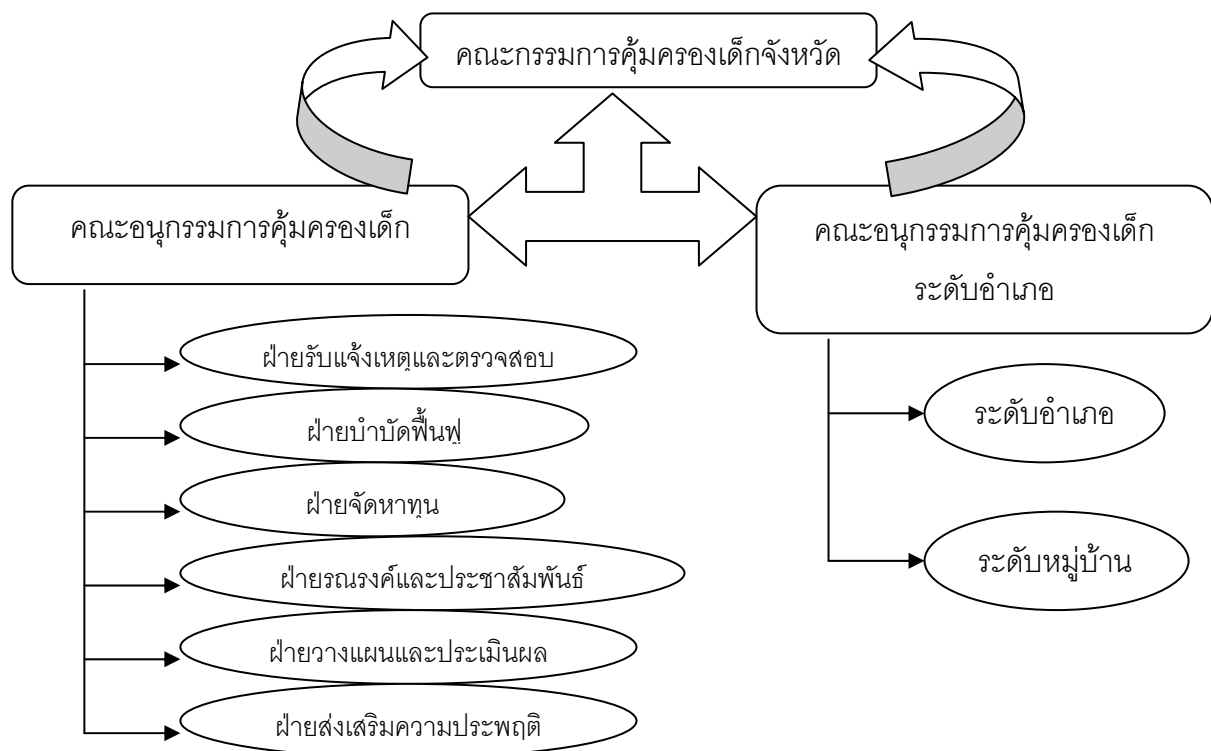
ศป.พด.ส. มีขั้นตอนของกระบวนการคุ้มครองเด็ก ดังนี้

1. การรับแจ้งเหตุ (Identification)
2. การสืบค้นข้อเท็จจริง (Fact-finding)
3. การประเมิน (Assessment)
4. การช่วยเหลือ ค้ำครอง (Intervention and Treatment)
5. การคืนสู่สังคม (Social – Re-integration)
6. การป้องกัน (Prevention)

โครงสร้างเครือข่ายการทำงานของระบบคุ้มครองเด็กจังหวัดเชียงใหม่

กลไกการทำงานของจังหวัดเชียงใหม่

มาตรการในการดำเนินงานของคณะกรรมการคุ้มครองเด็กและคณะกรรมการคุ้มครองเด็กจังหวัด
เชียงใหม่

มาตรการแก้ไขปัญหาคนขอทานเร่ร่อนและเด็กขายดอกไม้

1. การบังคับใช้กฎหมาย
2. การดำเนินการในด้านสวัสดิการสังคม
3. การรณรงค์และการประชาสัมพันธ์

มาตรการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก

1. การดำเนินการตามหมวด 4 การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก มาตรา 41, 42
2. การดำเนินงานตามกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายอาญา, กฎหมายแรงงาน, กฎหมายแพ่ง และ พ.ร.บ.ป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี ฯลฯ
3. ใช้กลไกการคุ้มครองเด็กและทีมสหวิชาชีพของ ศป.พด.ส.

มาตรการแก้ไขปัญหาความรุนแรงของเด็กในจังหวัดเชียงใหม่

1. ไม่ใช้วิธีแข่งขันระหว่างกลุ่ม
2. ใช้วิธีการไกล่เกลี่ย โดยเชิญแกนนำแต่ละกลุ่มมาพูดคุย
3. จัดให้มีกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมระหว่างกลุ่ม
4. จัดหาสถานที่เพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของกลุ่ม
5. บรรจุแผนกิจกรรมศูนย์เยาวชนในเขตยุทธศาสตร์จังหวัด

มาตรการการสงเคราะห์เด็กและครอบครัว

1. การสงเคราะห์ครอบครัว
2. การส่งเข้าสถานสงเคราะห์
3. การจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์และบุตรบุญธรรม

มาตรการการคืนสู่สังคม

1. ให้ทุนประกอบอาชีพ
2. จัดกิจกรรมบำบัดฟื้นฟูแก่เด็กและครอบครัว
3. การให้ความรู้ความตระหนักแก่ชุมชนและสร้างเครือข่ายคุ้มครองเด็กระดับท้องถิ่น

องค์กรเอกชน

มูลนิธิอาสาพัฒนาเด็ก

มูลนิธิอาสาพัฒนาเด็ก เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ดำเนินงานให้การช่วยเหลือและพัฒนาเด็ก
เร่ร่อนในจังหวัดเชียงใหม่ เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อต้นปี 2540 โดยกลุ่มผู้สนใจปัญหาด้านเด็ก ซึ่งมี
ประสบการณ์การทำงานกับกลุ่มเด็กเร่ร่อนตั้งแต่ปี 2535 กับกลุ่มสร้างสรรค์เด็กเวียงพิงค์ โดยมูลนิธิ

อาสาพัฒนาเด็กได้ใช้ชื่อเมื่อเริ่มก่อตั้งว่า “กลุ่มอาสาพัฒนาเด็ก” ได้ดำเนินงานช่วยเหลือและพัฒนาเด็กเร่ร่อนมาอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2548 ทางกลุ่มอาสาพัฒนาเด็กได้ยื่นจดทะเบียนมูลนิธิ จึงได้รับอนุญาตให้จัดตั้งเป็นมูลนิธิและได้เปลี่ยนชื่อเป็น “มูลนิธิอาสาพัฒนาเด็ก” The Volunteer for Children Development Foundation มีกลุ่มเป้าหมายหลักคือ กลุ่มเด็กเร่ร่อน อายุ 4-18 ปี และกลุ่มเป้าหมายรองคือ กลุ่มเยาวชนเร่ร่อน อายุ 19-25 ปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ พัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนที่เร่ร่อนอยู่ในเมืองเชียงใหม่ ลดพฤติกรรมเสี่ยง และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนและด้อยโอกาส

มูลนิธิอาสาพัฒนาเด็กมีกิจกรรมหลักในการปฏิบัติงานคือ

1. งานภาคสนาม เป็นการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครที่ออกไปตามสถานที่ต่างๆ เพื่อพบปะกับเด็กและเยาวชนเร่ร่อนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ตามตลาดสวนสาธารณะ บาร์เบียร์ แหล่งชุมชน ลงทำงานคลุกคลี ทำความรู้จัก สร้างความสัมพันธ์กับเด็กให้เกิดการยอมรับ ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือในกรณีเร่งด่วน รักษาพยาบาลเบื้องต้น การให้คำปรึกษาปัญหา และใช้กระบวนการฝึกทักษะชีวิต ลงไปทำกิจกรรมต่างๆ กับกลุ่มเด็กให้เด็กได้มองเห็นถึงทางเลือกที่มุ่งหวังไว้ เช่น กลับสู่ครอบครัว เข้าเรียนหนังสือ ฝึกอาชีพ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมุ่งให้เด็กมีทักษะชีวิตเพื่อป้องกันตนเองจากการเข้าสู่กระบวนการขายบริการทางเพศ โรคเอดส์และยาเสพติด
2. งานบ้านพัก เป็นบ้านพักซึ่งอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง ตั้งอยู่ที่เลขที่ 95/1 บ้านแม่ผาแหน หมู่ที่ 6 ตำบลออนใต้ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมุ่งที่จะรองรับเด็กและเยาวชนเร่ร่อน ต่อเนื่องจากงานภาคสนาม เพื่อให้ความช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน โดยให้บริการกับเด็กด้านปัจจัย 4 ฝึกให้เด็กทำเกษตรเพื่อพึ่งพาตนเอง และส่งเสริมการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อสุขภาพ เช่น ศิลปะ ดนตรี กีฬา เกมส์ กิจกรรมด้านการศึกษาทั้งในและนอกระบบ เพื่อเป็นกระบวนการลดพฤติกรรมเสี่ยง และผลักดันให้เด็กเกิดแนวทางในการดำเนินชีวิตที่มีคุณภาพต่อไปในอนาคต
3. งานศูนย์บริการเด็กและเยาวชน เป็นศูนย์ให้บริการเด็กและเยาวชนเร่ร่อน อยู่ในเมือง ตั้งอยู่เลขที่ 63/1 ถ.ช้างม่อยก่า ต.ช้างม่อยก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ โทร.053-874065 ซึ่งใกล้กับแหล่งที่เด็กพักอาศัย ทำให้สามารถเข้ามาใช้บริการได้ง่าย โดยจะให้บริการด้านต่างๆ คือ ด้านการศึกษา คำปรึกษา ศิลปะ ทักษะอาชีพขั้นพื้นฐาน รักษาพยาบาลเบื้องต้น สุขภาพอนามัย และจัดกิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิต เพื่อป้องกันการเข้าสู่การขายบริการทางเพศ และป้องกันโรคเอดส์ รวมถึงการส่งต่อกรณีเร่งด่วน
4. งานโครงการมิตรข้างถนน เป็นงานเชิงป้องกันการเคลื่อนย้ายของกลุ่มเด็กเร่ร่อนจากอำเภอแม่สายมาสู่จังหวัดเชียงใหม่ และเน้นการป้องกันเด็กเร่ร่อนจากธุรกิจทางเพศ พัฒนา

คุณภาพชีวิตกับกลุ่มเด็กเร่ร่อนบริเวณตะเข็บชายแดน อำเภอแม่สาย นอกจากนี้ยังเปิดเป็น บ้านพักชั่วคราวเพื่อรองรับเด็กเร่ร่อน ประสานส่งต่อกรณีเด็กเร่งด่วน พัฒนาทักษะชีวิตเพื่อ ป้องกันตนเองจากพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ รวมถึงยาเสพติดและโรคเอดส์ โครงการมิตรข้าม ถิ่น ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิยุติการแสวงหาประโยชน์ทางเพศจากเด็ก (ECPAT)

มูลนิธิอาสาพัฒนาเด็กพบว่าปัญหาสำคัญของเด็กเร่ร่อนเหล่านี้หลังจากส่งไปโรงเรียนก็คือ การปรับตัวให้เข้ากับเพื่อน ๆ ในโรงเรียน เพราะว่าเด็กบางคนโตเป็นวัยรุ่นแล้ว เริ่มรู้จักอาย เมื่อต้องไป นั่งเรียนชั้น ป. 2 กับเด็กตัวเล็กๆ บางคนหนีออกจากโรงเรียน แต่เด็กบางคนก็เรียนเก่ง สอบได้ที่หนึ่ง ที่สองของห้อง ส่งผลให้ทางโรงเรียนยอมรับเด็กเหล่านี้มากขึ้น ส่วนค่าใช้จ่ายในการเรียนของเด็กทาง มูลนิธิอาสาพัฒนาเด็กจะช่วยเหลือเด็กเกือบ 100 % ผู้ปกครองเพียงแต่ให้ค่าขนมเมื่อมาพบเด็กใน บางครั้ง ค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อน มูลนิธิอาสาพัฒนาเด็กได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ญี่ปุ่นและการบริจาคของประชาชนที่มีจิตใจอยากช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนเหล่านี้ แต่ช่วงหลังๆ ชาวบ้านใน ชุมชนรู้ว่าทางมูลนิธิอาสาพัฒนาเด็กช่วยเหลือและให้ทุนการศึกษาเด็กเร่ร่อน ก็มีชาวบ้านเอาลูกมา ขอให้ทางมูลนิธิช่วยเหลือมากขึ้น แต่ทางมูลนิธิก็จะไม่รับเด็กที่อยู่กับครอบครัวในชุมชน เพราะผิด วัตถุประสงค์เนื่องจากไม่ใช่เด็กที่เร่ร่อนจริงๆ ทางมูลนิธิอาสาพัฒนาเด็กพยายามอธิบายและทำความเข้าใจกับผู้ปกครองของเด็กว่า ทางมูลนิธิไม่มีกำลังคนเพียงพอและไม่มีงบประมาณมากพอที่จะ ช่วยเหลือเด็กทุกคนได้ ถ้าผู้ปกครองคนไหนที่พอจะสามารถช่วยตัวเองได้ก็ให้ช่วยตัวเอง เด็กจะได้มี ความใกล้ชิดกับพ่อ - แม่ด้วย นอกจากนี้จำนวนเด็กเร่ร่อนที่ทางมูลนิธิอาสาพัฒนาเด็กให้ความ ช่วยเหลืออยู่ในปัจจุบันนี้ก็ยังมีจำนวนมากพออยู่แล้ว ที่ผ่านมามีเด็กเร่ร่อนเหล่านี้เพิ่มจำนวนขึ้นทุกปี แต่ ทางมูลนิธิอาสาพัฒนาเด็กเองก็เข้าใจสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่ยากจนมากจึงรับอุปถัมภ์เฉพาะ บางรายเท่านั้น

ข้อมูลจากมูลนิธิอาสาพัฒนาเด็กพบว่า ในจำนวนเด็กเร่ร่อนเหล่านี้ส่วนมากจะเป็นเด็กชาวอา ข่าโดยเฉพาะเป็นเด็กที่ข้ามชายแดนมาจากประเทศพม่าเข้ามาทางอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย สาเหตุหนึ่งที่ทำให้จำนวนเด็กเร่ร่อนเพิ่มขึ้นทุกปี เพราะเด็กเหล่านี้ต้องอพยพย้ายตามพ่อแม่ซึ่งเข้ามา เป็นแรงงานรับจ้างในเขตประเทศไทยทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย นอกจากนี้ก็ยังมีกรณีลักลอบนำเข้า มาจากกลุ่มที่เข้ามาก่อน และทางรัฐบาลพม่าเองก็ไม่ยอมรับว่ากลุ่มคนเหล่านี้เป็นคนของเขา ดังนั้นที่ บ้านพักของมูลนิธิอาสาพัฒนาเด็กจึงมีเด็กที่ไร้สัญชาติอยู่จำนวนหนึ่ง

ผู้ประสานงานมูลนิธิอาสาพัฒนาเด็กให้ข้อคิดเห็นว่าที่ผ่านมาหน่วยงานของรัฐเองยังไม่มี บทบาทในการช่วยเหลือเด็กเหล่านี้มากนัก ทางมูลนิธิฯ เคยประสานงานให้ทางฝ่ายประชาสัมพันธ์ ช่วยรับเด็กเหล่านี้บางคน แต่ทางหน่วยงานราชการไม่มีนโยบายที่จะรับรองหรือให้ความช่วยเหลือคนที่ ไม่มีหลักฐานว่าเป็นคนไทยได้ ทางตำรวจตรวจคนเข้าเมืองก็จะออกมาไล่จับเด็กเร่ร่อนเหล่านี้เป็นครั้ง คราว ซึ่งจับเท่าไรก็จับไม่หมดเพราะเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ทางมูลนิธิอาสาพัฒนาเด็กจึงได้ตั้ง

บ้านพักขึ้นที่อำเภอแม่สาย ซึ่งเป็นเสมือนด่านต้นทางสำคัญที่กลุ่มคนเหล่านี้อพยพเข้ามาในประเทศไทย ซึ่งก็ช่วยลดจำนวนคนที่อพยพเข้ามาในเมืองไทยได้ระดับหนึ่ง ขณะนี้มีเด็กอยู่ที่บ้านพักแม่สาย ประมาณ 30 คนและที่บ้านพักสันกำแพงประมาณ 18 คน ที่บ้านพักสันกำแพงนี้เป็นเด็กอาชญากรรมทั้งหมด และถ้านับรวมกับเด็กที่ได้ส่งออกไปเรียนหนังสือตามโรงเรียนต่าง ๆ ตั้งแต่เริ่มตั้งองค์กรมาก็มีจำนวนมากกว่า 100 คนแล้ว ในระยะแรกทางโรงเรียนก็ไม่ค่อยยินดีที่จะรับเด็กเหล่านี้เข้าเรียนเพราะเด็กส่วนใหญ่เป็นเด็กไม่มีสัญชาติไทย แต่ทางมูลนิธิ ได้อธิบายถึงงานที่ดำเนินการอยู่ ทางโรงเรียนจึงยอมรับเด็กเหล่านี้เข้าเรียน

เด็กเร่ร่อนที่มูลนิธิอาสาพัฒนาเด็ก

มูลนิธิอาสาพัฒนาเด็กพบว่า เด็กเร่ร่อนบางคนได้สร้างปัญหาให้กับสังคม อาจเพราะความไม่รู้ หรือเพราะความรักสนุก ความอยากรู้อยากลอง ปัญหาที่พบบ่อยคือ เด็กที่ขี้แสบขี้วุ่น (ประมาณ 14-15 ปี) มักจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด (การดมกาว) ซึ่งมีราคาไม่แพงและสามารถหาซื้อได้ง่ายตามร้านขายวัสดุก่อสร้างทั่วไป เด็กจะมีวิธีหลอกขอลเงินจากผู้ปกครองโดยอ้างว่าจะไปซื้ออุปกรณ์การเรียนบ้าง หรือซื้อของใช้ส่วนตัวบ้าง ผู้ปกครองเองก็ไม่ค่อยมีเวลาเอาใจใส่เด็ก นอกจากเรื่องยาเสพติดแล้ว บางคนคบเพื่อนต่างเพศ มีเพศสัมพันธ์กันและไม่มีความรู้ในการป้องกัน จนเกิดการตั้งครรภ์ตั้งแต่อายุยังน้อย เพราะเด็กผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่กล้าพูดตรงๆ กับฝ่ายชายว่าควรจะทำอย่างไรหรือควรป้องกันอย่างไร ฝ่ายชายว่าอย่างไรฝ่ายหญิงก็ว่าอย่างนั้น เมื่อมีลูกก็นำลูกไปให้ปู่ ย่า ตา ยาย ที่อยู่ในหมู่บ้านบนดอยเลี้ยงดู เป็นการไปเพิ่มภาระให้กับครอบครัวแล้วตัวเองก็กลับมาเป็นเด็กสาวอีกครั้งหนึ่ง ทางมูลนิธิอาสาพัฒนาเด็กพบว่าสาเหตุที่เด็กมีพฤติกรรมเช่นนี้ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะเด็กมีภาระแล้ว แต่มีคนอื่นช่วยรับภาระนั้นให้ เด็กจึงไม่คิดว่าเป็นภาระของเขาที่จะต้องเลี้ยงดูลูกของตัวเอง

นอกจากนี้ทางมูลนิธิ ยังพบบางกรณีที่ผู้ชายหรือนักท่องเที่ยวต่างประเทศบางคนก็นิยมซื้อบริการทางเพศเด็กชาย กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่จับตัวได้ยากเพราะมักจะใช้โรงแรมและใช้สถานที่ที่ไม่ซ้ำกัน บางคนเช่าห้องพักให้เด็กอยู่และส่งเงินค่าเช่าห้องให้เด็กเป็นประจำ กลุ่มเด็กเร่ร่อนเหล่านี้ก็เป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะตกเป็นเหยื่อของชายชาวต่างชาติเหล่านี้ ทางมูลนิธิอาสาพัฒนาเด็กเคยหาหรือเรื่องนี้กับคนอา

ชาวบ้านที่เป็นผู้ปกครองของเด็กกลุ่มเสี่ยงเหล่านี้ว่า คิดอย่างไรถ้ามีผู้ชายฝรั่งมาซื้อบริการทางเพศ เด็กในชุมชน คำตอบที่ได้รับคือ ชาวบ้านส่วนใหญ่คิดว่าไม่น่าจะมีเรื่องเช่นนี้ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายกับผู้ชายจะเป็นไปได้ได้อย่างไร คำตอบเช่นนี้ทำให้เห็นว่า ชาวอาข่าซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานรับจ้างในเมืองเชียงใหม่ยังไม่รู้เท่าทันสภาพสังคมในเมือง ทำให้ไม่มีความเข้าใจและขาดประสบการณ์ที่จะจัดการดูแลชีวิตตนเองและบุตรหลานในวิถีทางที่ควรได้

โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กเร่ร่อนและแรงงานเด็ก สมาคม YMCA เชียงใหม่

สมาคม YMCA เชียงใหม่ได้ดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กเร่ร่อนและแรงงานเด็กมาเป็นระยะเวลา 6 ปี ด้วยสภาวะปัจจุบัน “จังหวัดเชียงใหม่” ได้มีการพัฒนาเป็นไปอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยว เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม สาธารณูปโภคต่างๆ รวมถึงการพัฒนาสังคม ทำให้เกิดการอพยพ ย้ายถิ่นฐาน จากชนบทเข้าสู่ตัวเมือง เพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้เมืองเชียงใหม่ มีเด็กและเยาวชนที่ตกอยู่ในภาวะยากแค้น ถูกทอดทิ้งให้เร่ร่อนไม่มีที่อยู่อาศัย กลายเป็นเหยื่อทางเศรษฐกิจ ต้องขายแรงงาน ถูกใช้แรงงานในสภาพที่เลวร้าย เป็นการขัดขวางต่อการพัฒนาทางจิตวิทยาและสังคมของเด็ก จะเห็นได้ว่าจำนวนเด็กไม่น้อยที่ต้องออกเร่ร่อนขายดอกไม้ พวงมาลัย และของกินของใช้บางอย่าง ตามสี่แยกไฟแดง ร้านอาหารบริเวณถนนท่าแพ ถนนลอยเคราะห์ ย่านไนท์บาซาร์ ถนนสุเทพ รวมถึงการขายบริการทางเพศในสถานบริการต่างๆ หรือแม้แต่บริเวณสะพานลอย ยังมีเด็กขอทานที่ถูกบังคับให้ใช้แรงงาน

จากการสำรวจของเจ้าหน้าที่โครงการฯ พบว่าครอบครัวชาวเขามีทั้ง เผ่ากะเหรี่ยง มูเซอ อีเก้อ และจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ลาว พม่า ที่อพยพเข้ามาทำงานในเชียงใหม่มากขึ้น เป็นสาเหตุหลักประการหนึ่งที่ทำให้จำนวนเด็กเร่ร่อนและแรงงานเด็กในเมืองไทยมีเพิ่มขึ้น พวกเขาต้องต่อสู้หารายได้ช่วยครอบครัวให้หลุดพ้นจากความยากจน แสวงหาชีวิตที่มีคุณภาพดีขึ้นแต่เนื่องจาก พวกเขาต้องอดทนอดกลั้นและไม่รู้ถึงสิทธิของตน จึงถูกล่อลวง บังคับให้ต้องทำงานในฐานะขอทาน โสเภณี และ เด็กเก็บขยะขาย ขณะที่บางคนต้องไปเป็นเด็กรับใช้รายได้ต่ำ เด็กขายดอกไม้และหัตถกรรมที่ตลาดไนท์บาซาร์ เด็กเหล่านี้ต้องย้ายที่อยู่อาศัยไปไม่เป็นหลักแหล่ง

ทางโครงการฯ เชื่อว่าการแก้ปัญหาที่จะบรรลุผลสำเร็จนั้น ต้องใช้ความร่วมมือจากหลายหน่วยงานทั้งผู้นำชุมชน หน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชน โดยเฉพาะ พระสงฆ์ซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทผู้นำในสังคมท้องถิ่นและเป็นผู้ขับเคลื่อนให้ชุมชนเกิดการแบ่งปันและสามัคคีกัน ดังนั้นทางโครงการจึงได้ประสาน งานเป็นแบบระบบเครือข่ายในการแก้ไขปัญหาพร้อมกับหาแนวทางป้องกันปัญหาดังกล่าว อันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาสังคมร่วมกันต่อไป

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545-2549) มุ่งให้เกิดสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็ง โดยการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ทุกครอบครัวสามารถมุ่งไปสู่ชีวิตที่มีคุณภาพ ทั้งนี้บุคคล 2 กลุ่มที่มี

บทบาทสำคัญในการดำเนินการให้เกิดกิจกรรมตามนโยบายของรัฐดังกล่าวโดยสอดคล้องกับโครงการของ YMCA คือ สมาชิกชุมชนและพระสงฆ์

วัตถุประสงค์หลักของโครงการ คือ ให้การสนับสนุนแก่แรงงานเด็ก โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในสภาพที่ยากแค้น และต้องการทางเลือก ซึ่งเป้าหมายการดำเนินโครงการหลักๆ คือ

1. เพื่อสร้างความเข้าใจในสถานการณ์ของแรงงานเด็กในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อกระตุ้นและช่วยเหลือเด็กที่อยู่ในภาวะเสี่ยงในพื้นที่เขตจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพัฒนาตนเอง สำหรับตัวเลืออกจากสภาวะปัจจุบัน
3. ให้ความรู้แก่เด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับสิทธิเด็กที่ควรได้รับให้รู้เรื่องสุขภาพในการใช้ชีวิตในชุมชนเมือง
4. เพื่อให้โอกาสแก่เด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย
5. เพื่อให้การสนับสนุนและการดูแลในกรณีฉุกเฉิน
6. เพื่อสร้างจิตสำนึก และการดำเนินการในเรื่องแรงงานเด็ก
7. เพื่อร่วมมือกับองค์กรภาครัฐบาลและเอกชน เพื่อเพิ่มการช่วยเหลือสำหรับแรงงานเด็กและเด็กในภาวะเสี่ยง

กลุ่มเป้าหมายหลักของโครงการฯ คือ แรงงานเด็กหรือเด็กเร่ร่อน เป็นสำคัญ โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับโอกาสทางการศึกษา และโอกาสสำหรับเด็ก รวมทั้งกลุ่มที่ได้รับสวัสดิการการดูแลและสนับสนุนด้านต่างๆ เล็กน้อยหรือไม่ได้รับเลย ในขั้นแรกกลุ่มเป้าหมายจะเป็นเด็กที่ทำงานในสถานบริการน้ำมัน เด็กเร่ร่อนและเด็กขอทาน (อายุระหว่าง 4-18 ปี) อย่างไรก็ตาม โครงการฯ ก็จะพยายามช่วยเหลือบรรดาเด็กและเยาวชนที่ต้องเป็นโสเภณี คนรับใช้ เด็กขายดอกไม้ เด็กขายของเร่ เด็กเก็บขยะขาย แรงงานในโรงงาน ร้านอาหารเล็กๆ ในบาร์ สถานที่ก่อสร้างและร้านซ่อมต่างๆ ซึ่งทางโครงการฯ จะทำงานกับเด็กจรจัด และแรงงานเด็กอย่างน้อย 150 คนในแต่ละปี

ปัจจุบันเด็กในโครงการฯ ทั้งหมดมีจำนวน 153 คน แบ่งได้ดังนี้

1. เด็กชายพวงมาลัย จำนวน 65 คน (หญิง 49 คน ชาย 36 คน)
2. เด็กเก็บขยะ จำนวน 13 คน (หญิง 7 คน ชาย 6 คน)
3. เด็กขอทาน จำนวน 12 คน (หญิง 8 คน ชาย 4 คน)
4. เด็กเร่ร่อน จำนวน 3 คน (ชาย 3 คน)
5. เด็กด้อยโอกาส จำนวน 60 คน (หญิง 28 คน ชาย 32 คน)

พื้นที่การปฏิบัติงานปัจจุบันคือ ชุมชนสวนดอก, ชุมชนคลองเงิน, ชุมชนหัวฝาย, ชุมชนลอยเคราะห์, ชุมชนฟ้าใหม่, สวนสาธารณะในเมืองเชียงใหม่, ตึกร้างในเมืองเชียงใหม่

โครงการเด็กเร่ร่อนและเด็กขอลาน ในเมืองเชียงใหม่ (YMCA) ดำเนินงานมาประมาณ 6 ปี โดยทำงานกับเด็ก 2 กลุ่มหลักๆ คือ กลุ่มเด็กที่ไม่มีพ่อแม่ญาติพี่น้องอยู่ในเชียงใหม่และกลุ่มเด็กที่มีพ่อแม่ญาติพี่น้อง เมื่อพบเด็กเร่ร่อนหรือเด็กกลุ่มเป้าหมายก็จะไปทำความรู้จักกับเด็ก และจะสืบหาว่าบ้านของเด็กอยู่ที่ไหน มีพ่อแม่หรือไม่ ถ้าเป็นเด็กที่ไม่มีพ่อแม่ ไม่มีที่อยู่ ทางโครงการก็จะประสานงานกับสถานสงเคราะห์ในเชียงใหม่ให้รับเด็กไว้ (ทำงานประสานงานกันกับมูลนิธิอาสาพัฒนาเด็กด้วย) ให้ทางสถานสงเคราะห์ได้ฟื้นฟูสภาพจิตใจของเด็ก และจะคอยติดตามประเมินผลขณะที่เด็กอยู่ในสถานสงเคราะห์ว่ามีสภาพจิตใจดีขึ้นหรือไม่ อย่างไร ขณะเดียวกันก็สืบหาครอบครัวของเด็กว่าอยู่ที่ไหน ทำไมเด็กจึงต้องออกมาเร่ร่อน ทางครอบครัวมีการใช้แรงงานเด็กหรือไม่ มีการทารุณกรรมเด็กหรือไม่ และถ้าครอบครัวของเด็กมีความพร้อมคือ ไม่ใช่แรงงานเด็กหรือไม่มีการทารุณกรรม และเด็กมีความพร้อมเมื่อไร ก็จะส่งเด็กกลับไปอยู่กับครอบครัว แต่ปัญหาที่พบอยู่เสมอคือเมื่อเด็กถูกส่งไปอยู่ในสถานสงเคราะห์แล้วมักจะอยู่ไม่ได้ เพราะว่าทางสถานสงเคราะห์เองก็มีกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน เมื่อเด็กทนไม่ได้ก็จะหนีออกมา นอกจากนี้ยังมีเด็กบางคนที่ย้ายมาจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่นประเทศพม่า ลาว การสืบหาผู้ปกครองของเด็กเหล่านี้ก็จะยาก แต่กลุ่มเด็กเหล่านี้มีจำนวนไม่มาก ทางโครงการฯ พบประมาณ 3 - 4 คน มีอายุประมาณ 13-14 ปี ส่วนเด็กอีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มเด็กที่มีพ่อแม่หรือญาติพี่น้อง เด็กเหล่านี้ต้องช่วยพ่อแม่ทำงาน ขายของหรือขายดอกไม้ เพราะว่าครอบครัวมีฐานะยากจน ทางโครงการฯ จะส่งครูเข้าไปสอนหนังสือและไปทำกิจกรรมกับเด็กในวันเสาร์-อาทิตย์ ในวันปกติบางวันหลังเลิกเรียนแล้วจะเข้าไปพูดคุยกับผู้ปกครองของเด็ก อธิบายให้เขาเข้าใจถึงความสำคัญของเด็ก ความสำคัญของการศึกษา ปัจจุบันมีเด็กที่เข้าร่วมโครงการอยู่ในชุมชนต่างๆ ประมาณ 150 คน ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพราะว่าเด็กบางคนอยู่ๆ ก็หายไป ประมาณสองสามเดือนก็กลับมาอีก

YMCA เชียงใหม่ ร่วมกับคณะแพทยศาสตร์ ม.เชียงใหม่ จัดกิจกรรมเด็กอาสาจากชุมชนวัดสวนดอก

องค์กรชุมชน

โบสถ์อาข่าคริสต์เชียงใหม่

ชาวอาข่าในเมืองเชียงใหม่จำนวนมากเป็นผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์ และมีแนวโน้มว่าจะเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีเดิมไม่สอดคล้อง

กับวิถีชีวิตในเมืองและมีค่าใช้จ่ายสูง โบสถ์อาข่าคริสต์เชียงใหม่มีเพียงแห่งเดียวและถือได้ว่าเป็นสถานที่ที่คนอาข่าในเมืองได้มาพบปะชุมนุมกันอย่างสม่ำเสมอแห่งหนึ่ง เพราะนอกจากจะมีกิจกรรมทางศาสนาแล้ว ก็ยังมีกิจกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านอื่นๆ ด้วยเช่น กิจกรรมทางด้านสุขภาพอนามัย การจัดการดูแลที่อยู่อาศัย การดูแลเด็ก ฯลฯ โบสถ์คริสต์จักรอาข่าได้ย้ายที่ทำการนมัสการมาหลายที่ที่ผ่านมาได้อาศัยตามบ้านเช่าเขตบริเวณในเมืองเชียงใหม่ เนื่องจากสมาชิกของโบสถ์อาข่าส่วนใหญ่จะอยู่อาศัยเพื่อทำมาหากินในเมืองแทบทั้งสิ้น โดยเฉพาะสมาชิกที่ประกอบอาชีพค้าขายเร่ อาทิเช่น อาชีพขายปลาหมึกย่าง, ลูกชิ้นปิ้ง, ไอศกรีม, ชาไข่มุก ฯลฯ ซึ่งต้องอาศัยในตัวเมืองที่มีผู้คนอาศัยอยู่มากมายเพื่อให้มีรายได้ในการค้าขายสิ่งเหล่านี้

สมาชิกของโบสถ์อีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่ได้ประกอบอาชีพเหล่านี้ อาทิเช่น อาชีพบริการเสิร์ฟอาหารตามร้านอาหาร คาราโอเกะ หรือกลุ่มที่เป็นพนักงานขับรถ พนักงานนวดในห้องน้ำตามผับต่างๆ กลุ่มนี้สามารถหาที่พักอาศัยอยู่ตามชานเมือง ซึ่งไม่ไกลจากตัวเมืองมากนัก เพราะที่พักอาศัยไม่ได้กระทบถึงอาชีพที่ประกอบอยู่ ตลอดจนพ่อค้าแม่ค้าบางคนก็ค้าขายสินค้าชนเผ่า หรือพ่อค้านักธุรกิจที่พอมีระดับมีฐานะก็จะไปหาซื้อที่ตามชานเมืองกันมากขึ้น เพื่อใช้พื้นที่ในการประกอบอาชีพหรือผลิตสินค้าของตนเอง

ด้วยเหตุเหล่านี้ทำให้มีชาวอาข่าเริ่มไปอาศัยอยู่ตามชานเมืองกันมากขึ้น โดยเฉพาะบริเวณเขตอำเภอสันทราย มีกลุ่มอาข่าพากันไปซื้อที่ดินไว้ประมาณ 10-20 ไร่รอบครัว และมีแนวโน้มว่าจำนวนครอบครัวที่จะไปซื้อที่ดินในบริเวณนั้นเพิ่มขึ้นอีกเรื่อยๆ ทำให้คณะกรรมการตลอดจนสมาชิกโบสถ์มองถึงอนาคตที่ชาวอาข่าอาจจะมีชุมชนเล็กๆ เกิดขึ้นและอาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าว หรือบริเวณใกล้เคียงที่สามารถไปมาหาสู่กันไม่ลำบากนัก จึงซื้อที่ดินผืนหนึ่ง จากที่ดินว่างเปล่า โดยความร่วมมือร่วมใจจากสมาชิกของโบสถ์ทุกคนที่ร่วมกันบริจาคเงินคนละบาทสองบาทในช่วงที่มานมัสการทุกวันอาทิตย์ ร่วมกับเงินที่ทางองค์กรศาสนาคริสต์ได้สนับสนุนให้กับโบสถ์ ทางกรรมการโบสถ์อาข่าจึงนำเงินเหล่านั้นมารวมกันแล้วสร้างโบสถ์แห่งใหม่ขึ้น เพื่อให้ชาวอาข่าในเมืองมีพื้นที่เป็นของตนเองเพื่อใช้ในการนมัสการและทำกิจกรรมอื่นๆ ตลอดไป

กิจกรรมหลักของโบสถ์อาข่าคือการประกอบพิธีนมัสการทุกวันอาทิตย์ตั้งแต่เช้าจนถึงบ่าย เริ่มตั้งแต่กลุ่มเยาวชนที่จะมีการพูดคุยกันระหว่างกลุ่มอนุชนของสมาชิกด้วยตนเอง ทำกิจกรรมร่วมกัน เริ่มตั้งแต่ 9.00-10.00 น. จากนั้นเป็นเวลาของการนมัสการใหญ่ของสมาชิกที่เดินทางมาร่วมพิธี จนถึงเวลา 12.00 น. ช่วงบ่ายต่อด้วยกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านหรือกลุ่มผู้สูงอายุที่เป็นผู้หญิง จะมีการอธิษฐานหรือหนุนใจร่วมกัน อธิษฐานเผื่อเพื่อนสมาชิกที่ไม่ได้มาร่วมพิธีนมัสการในวันนั้น

สำหรับเด็กที่มาเข้าโบสถ์กับผู้ปกครอง ทางโบสถ์จัดให้มีห้องเรียนระวีสำหรับศึกษาพระคัมภีร์ นับว่าเป็นสิ่งที่ดีสำหรับเด็ก ประกอบกับสถานที่แห่งใหม่นี้เป็นพื้นที่ห่างไกลย่านชุมชน และห่างไกลจากถนน ทำให้ผู้ปกครองหรือสมาชิกที่พาเด็กมาร่วมนมัสการมีความมั่นใจในความปลอดภัย ภัยมากขึ้น

กิจกรรมด้านการกีฬา ทางโบสถ์มีทีมนักกีฬาซึ่งเป็นอาชาทั้งหมด ทุกเย็นจะมีเด็กเยาวชนเข้ามาเล่นกีฬาในโบสถ์ อาทิเช่น ฟุตบอล ตะกร้อ อื่นๆ จะมีการแข่งขันฟุตบอลกับเยาวชนจากที่อื่นๆ อยู่เสมอ เช่น แข่งร่วมกับกลุ่มนักกีฬาของเผ่าลาหู่ หรือจากโรงเรียนต่างๆ บ้าง ทางโบสถ์จะจัดส่งทีมฟุตบอลไปร่วมแข่งขันอยู่เป็นประจำ สำหรับค่าสนับสนุนอุปกรณ์ตลอดจนค่าอาหารนั้น ได้จากสมาชิกร่วมกันถวาย

ด้านดนตรี ทุกวันเสาร์จะมีการฝึกซ้อมดนตรีของกลุ่มเยาวชนที่มีความสนใจในด้านนี้ เพื่อใช้ประกอบกับบทเพลงที่ใช้ขับร้องในการนมัสการทุกวันอาทิตย์ หรือในยามที่ทางโบสถ์ต้องออกแสดงตามหมู่บ้านต่างๆ

ด้านการเสริมทักษะความรู้ ทางโบสถ์มีการสอนเรื่องการใช้คอมพิวเตอร์ให้กับเด็กนักเรียนที่สนใจในระดับเริ่มต้น แต่เนื่องจากเครื่องคอมพิวเตอร์มีอยู่เพียง 2 เครื่อง ทำให้การเรียนการสอนไม่สามารถครอบคลุมได้ทั้งหมด ทางโบสถ์พยายามทำเท่าที่จะสามารถทำได้ โดยให้กลุ่มอนุชนที่มีความรู้มาช่วยสอนให้กับน้องๆ ที่มีความสนใจ

นับแต่เริ่มก่อตั้งโบสถ์อาชามาตั้งเมื่อปีพ.ศ. 2534 ตลอดเวลาที่ผ่านมา ผู้นำของโบสถ์ ไม่ว่าจะเป็นครูสอนศาสนา คณะกรรมการ ตลอดจนสมาชิกของโบสถ์ทุกคนต่างก็พยายามหาแนวทางร่วมกันเพื่อให้โบสถ์มีสถานะที่เป็นของอาชาเอง ไม่ต้องเสียเงินค่าเช่าที่ดินไปเรื่อยๆ จากการร่วมมือร่วมใจของสมาชิกทุกคน จึงทำให้ชาวอาชาในเมืองมีที่เป็นของตนเอง ซึ่งเกิดขึ้นจากการร่วมมือกันสละเงินคนละเล็กน้อยของสมาชิกทุกวันอาทิตย์ จนกระทั่งมีเงินก้อนใหญ่ที่จะซื้อที่ดินและปลูกสร้างอาคารสำหรับทำกิจกรรมทางศาสนาได้ หลังจากนั้นจึงเริ่มมีชาวอาชาทยอยมาหาซื้อที่ดินในบริเวณใกล้โบสถ์อาชากันมากขึ้น เนื่องจากชาวอาชาชอบอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม พี่พาค่ายร่วมกันให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

โบสถ์คริสต์จักรอาชาเมืองเชียงใหม่จึงนับเป็นสถานที่ที่สำคัญแห่งหนึ่งสำหรับชาวอาชาที่ทำงานอยู่ในเมืองเชียงใหม่ สามารถมาพบปะ พูดคุย ปรีกษารื้อกัน โบสถ์เป็นที่พึ่งในด้านจิตใจของชาวอาชาหลังจากที่ต้องจากบ้านมาทำมาหากินอยู่ในเมือง จากนั้นไปกิจกรรมของโบสถ์ที่จะทำร่วมกับสมาชิกยังมีอีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเด็กเล็ก กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้ใหญ่ ตลอดจนกลุ่มผู้สูงอายุ นอกจากนี้สมาชิกทุกคนยังหวังว่าอนาคตชาวอาชาจะสามารถหาที่ดินผืนหนึ่งไว้สำหรับฝังศพให้กับตนเองและคนในครอบครัวอีกด้วย

ชาวอาข่าและกิจกรรมดูแลเด็กที่โบสถ์คริสต์จักรอาข่าทุกวันอาทิตย์

สรุป

จากบทบาทและการดำเนินงานของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในเมืองเชียงใหม่ จะเห็นได้ว่าหน่วยงานภาคประชาการมีแนวทางการทำงานในการให้การดูแลคุ้มครองเด็กในเชิงรับมากกว่าเชิงรุก กล่าวคือ การดำเนินงานต่างๆ เริ่มขึ้นเมื่อมีการรับแจ้งเหตุแล้ว จึงมีการประสานงานไปยังหน่วยงานต่างๆ เพื่อดำเนินงานต่อไป ซึ่งมักจะเป็นการปฏิบัติงานที่มุ่งไปที่การใช้มาตรการทางกฎหมาย และการให้การสงเคราะห์ ซึ่งนับว่านอกจากจะเป็นลักษณะการทำงานที่ปลายเหตุของปัญหาแล้ว ยังอาจเรียกได้ว่าเป็นส่วนปลายของปลายเหตุอีกด้วย ขณะที่การทำงานของหน่วยงานของภาคเอกชนมีแนวทางการดำเนินงานในเชิงรุก คือ มุ่งให้ความสำคัญในการเข้าไปคลุกคลีหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและครอบครัว และพยายามจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา เพื่อป้องกันหรือลดทอนความรุนแรงของปัญหาก่อนที่จะเกิดขึ้นกับเด็ก และที่สำคัญคือการสร้างทางเลือกและโอกาสให้แก่เด็กในการทำความเข้าใจสภาพปัญหาต่างๆ และช่วยเหลือให้คำปรึกษาคำแนะนำ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้องเหมาะสม เมื่อเด็กต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ

ในขณะเดียวกัน ความพยายามในการดูแลคุ้มครองเด็กโดยครอบครัวและองค์กรชุมชนเอง ซึ่งเป็นส่วนต้นทางของปัญหายังไม่เข้มแข็ง และยังไม่ได้ให้ความสำคัญในฐานะที่จะต้องเป็นหลักในการ

ดูแลคุ้มครองและป้องกันปัญหาต่างๆ ให้แก่เด็ก ในกรณีของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในเมืองเชียงใหม่ ภาคองค์กรชุมชนซึ่งการศึกษานี้พบว่า ครอบครัวชาวอาข่าและโบสถ์คริสต์จักรอาข่าเมืองเชียงใหม่ น่าจะเป็นกลไกหลักและมีบทบาทสำคัญในการดูแลคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในเมืองเชียงใหม่ โดยมีการประสานงานและได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนทั้งในเชิงรุก และเชิงรับตามแต่ศักยภาพของหน่วยงานนั้นๆ จะช่วยให้การดูแลคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในเมืองเชียงใหม่ เกิดความเข้มแข็งตั้งแต่จุดเริ่มต้นของปัญหา หากครอบครัวและชุมชนของเด็กมีความเข้มแข็งในการทำหน้าที่ให้การดูแลคุ้มครองเด็กไม่ว่าจะอยู่ในชุมชนบนพื้นที่สูงหรืออยู่ในเมือง ก็จะช่วยให้ปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นกับเด็กลดน้อยลงได้

อย่างไรก็ดี การมองเด็กทุกคนเป็นเด็กเหมือนกัน มีสิทธิอันพึงได้รับการดูแลคุ้มครองเท่าเทียมกัน นับเป็นทัศนคติด้านบวกในการมองเด็กทุกคนอย่างเสมอภาคกัน แต่หากให้ความสำคัญกับรายละเอียดย่อยของเด็กแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกัน ก็อาจจะช่วยให้การปฏิบัติงานและการประสานงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นไปได้ดียิ่งขึ้น ในกรณีนี้ หากประเด็นเรื่องความเป็นชาติพันธุ์ซึ่งมีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ได้รับความสำคัญในการนำมาใช้วิเคราะห์สภาพปัญหา ตลอดจนการให้การดูแลคุ้มครอง การจัดสวัสดิการสังคมด้านต่างๆ น่าจะช่วยให้การปฏิบัติงาน การประสานงานระหว่างครอบครัว องค์กรชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชน เป็นไปอย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ เท่าทันกับสภาพสังคม และสภาพปัญหาที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้.

บทที่ 7

บทสรุปและเสนอแนะ

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า เมื่อครอบครัวเด็กชาวอาข่าอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองแล้ว ก็ประสบกับสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยภาวะบีบคั้นทางเศรษฐกิจ สังคม เช่นเดียวกันกับครอบครัวชาวไทยพื้นราบโดยทั่วไปที่ยังมีฐานะยากจน หากแต่สถานการณ์ของการเป็นชนกลุ่มน้อยตั้งแต่ยังอยู่ที่ชุมชนบนดอยก็ยังคงติดตัวเด็กและครอบครัวมาด้วย ทำให้เป็นอุปสรรคสำคัญในการเข้าถึงโอกาสต่างๆในชีวิต มากกว่าครอบครัวคนไทยทั่วไป อันส่งผลให้การดูแลและคุ้มครองเด็กไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ทางโครงการวิจัยจึงขอเสนอทางเลือกและระบบการจัดการที่เหมาะสมสำหรับการให้การดูแลและคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเมือง โดยเน้นที่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของเด็ก ครอบครัวและชุมชนเป็นสำคัญ ในกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวอาข่า ขอเสนอบทสรุปและข้อเสนอแนะไว้พอสังเขปดังนี้

1) สนับสนุนพ่อแม่ชาวอาข่าให้อยู่ในฐานะที่เลี้ยงดูลูกได้ดี กล่าวคือ ท่ามกลางสภาพปัญหาที่บีบคั้นจากชุมชนบนดอย ทำให้ชาวอาข่าจำนวนมากจำเป็นต้องอพยพเข้ามาหางานทำและใช้ชีวิตอยู่ในเมือง แต่ไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในพื้นที่ใด สภาพแวดล้อมเช่นไร แต่ผู้เป็นพ่อแม่หรือผู้ปกครองที่ต้องดูแลเด็ก จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจตนเองและสังคมที่แวดล้อมอยู่ รู้เท่าทันข้อมูลข่าวสารที่จำเป็น เช่น การดูแลสุขภาพอนามัยของเด็ก กฎหมายเกี่ยวกับเด็ก ฯลฯ ได้ตามสมควร ดังนั้น จึงควรมีการอบรมถึงการเลี้ยงดูลูก และสนับสนุนทางอื่น ๆ ทั้งทางสื่อ สังคมและเศรษฐกิจ ให้พ่อแม่อยู่ในฐานะเลี้ยงดูลูกได้ดี การสนับสนุนนี้อาจจัดควบคู่ไปกับการอบรมส่งเสริมอาชีพและทักษะฝีมือต่างๆก็ได้ เพื่อมิให้ครอบครัวมุ่งหาแต่รายได้เป็นหลัก และละวางเรื่องการดูแลเด็กไว้ภายหลัง และหากการสนับสนุนดังกล่าวนี้สามารถให้ครอบครัวชาวอาข่าเข้าร่วมได้เช่นเดียวกับครอบครัวไทยทั่วไปได้ก็จะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องการดูแลเด็กและเรื่องอื่นๆด้วยเช่นกัน

2) ส่งเสริมองค์กรชุมชนให้เข้มแข็ง องค์กรชุมชนของชาวอาข่าในเมืองพบไม่มากนัก ยังไม่มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมที่ต่อเนื่องเด่นชัด เนื่องจากสภาพการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพยังไม่มั่นคง ทำให้การรวมกลุ่มกันเกิดขึ้นเป็นครั้งคราว ยังไม่ถาวรต่อเนื่อง องค์กรชาวอาข่าในเมืองที่พบว่ามี การรวมกลุ่มกันค่อนข้างสม่ำเสมอต่อเนื่องมากที่สุดคือ การรวมกลุ่มกันที่โบสถ์อาข่าคริสต์ นอกจากกิจกรรมทางด้านศาสนาคริสต์แล้ว ทางโบสถ์ยังมีความคิดเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะช่วยสร้างเสริมความเข้มแข็งของครอบครัวอาข่าให้ดูแลเด็กและครอบครัวได้อย่างมีคุณภาพ ในอนาคตอาจมีการรวมตัวกันของชาวอาข่าเป็นกลุ่ม องค์กรในลักษณะอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น ดังนั้น การแสวงหาองค์กรชุมชนของกลุ่มต่างๆ แล้วสร้างเสริมสนับสนุนให้เกิดการร่วมมือดูแลคุ้มครอง ป้องกันและแก้ไขปัญหาเด็กร่วมกันกับ

ภาครัฐและเอกชน ครอบครัวยุคใหม่ และชุมชนเข้มแข็ง ควรจะเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการดูแล
คุ้มครองเด็ก

3) ส่งเสริมกิจกรรมที่ช่วยสร้างเสริมพัฒนาการของเด็กตามความเหมาะสมของวัย รวมทั้ง
สนับสนุนให้เด็กได้ใช้ศักยภาพในทางสร้างสรรค์ของตนได้อย่างเต็มที่ ทั้งต่อตนเอง ต่อครอบครัว และต่อ
สังคม

แนวทางในการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐ เอกชน และประชาชนใน การพัฒนาระบบคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตเมือง

แม้ว่าครอบครัวและเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตเมือง ไม่สามารถหลีกเลี่ยงกระแสการพัฒนาสังคม
แบบบริโภคนิยมอย่างรุนแรงในปัจจุบันนี้ได้ สภาพการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นกับครอบครัวคนไทยทั่วไป ก็เกิด
ขึ้นกับเด็กและครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยเช่นเดียวกัน แต่โครงการวิจัยเห็นว่าแนวทางหรือปรัชญาใน
การปฏิบัติงานด้านเด็กที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อแนวทางการทำงานอย่างร่วมมือกันขององค์กรเครือข่าย
ทุกฝ่าย จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมสนับสนุนในระดับนโยบายอย่างชัดเจน เพื่อให้องค์กรปฏิบัติงานทั้ง
ภาครัฐและเอกชนสามารถประสานความร่วมมือได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงขอเสนอไว้ดังนี้

ระดับนโยบาย

1) นโยบายด้านกฎหมาย

รัฐควรตรวจสอบกฎหมายหรืออนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กฉบับต่างๆ ที่รัฐบาลได้ลงนามไว้แล้วว่า
มีทิศทางสอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิเด็กหรือไม่ อย่างไร นโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวกับ
คุ้มครองเด็กนั้นได้นำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นจริงและมีประสิทธิภาพหรือไม่อย่างไร รัฐจำเป็นต้องปรับปรุง
กฎหมายที่จะนำไปสู่การสร้างนโยบายเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเด็กของประเทศ โดยไม่แบ่งแยก
วัฒนธรรม ศาสนา ภาษา ชาติพันธุ์ การประชาสัมพันธ์ให้เด็กและครอบครัวเข้าใจกฎหมายเหล่านี้ ทั้งใน
เรื่องของบทบาทหน้าที่ของเด็กและครอบครัว และสิทธิอันพึงได้รับตามกฎหมาย รวมถึงช่องทางของ
กฎหมายที่เอื้อให้เด็กเข้าถึงรัฐสวัสดิการ ตลอดจนการคุ้มครองต่างๆ ได้โดยง่าย

2) นโยบายด้านการศึกษา และการสาธารณสุข

รัฐจำเป็นต้องมุ่งเน้นนโยบายการบริการด้านการศึกษาและการสาธารณสุขให้ได้อย่างทั่วถึง
และมีคุณภาพ ครอบครัวชาวเขาจำนวนมาก จำเป็นต้องเข้ามาหาที่อยู่อาศัย และอาชีพทำมาหากิน
ในเมืองมากขึ้น นอกเหนือจากข้อจำกัดด้านที่ดินทำกินบนพื้นที่สูงและผลกระทบจากการพัฒนาไปสู่

ความทันสมัยแล้ว การศึกษานับเป็นสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดการย้ายเข้าสู่เมืองมากขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เนื่องจากการให้สวัสดิการด้านการศึกษาจากโรงเรียนหรือศูนย์การศึกษานานพื้นที่สูงมีไม่เพียงพอและไม่เป็นจริง โรงเรียนขยายโอกาสให้เด็กกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงได้เรียนจนจบชั้น ม. 3 มีน้อยมาก หากเด็กและครอบครัวมีความประสงค์จะเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ก็จำเป็นต้องเข้ามาเรียนในเมือง และจะต้องดิ้นรนหาเงินจำนวนมากเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตรหลาน นอกจากนี้ โรงเรียนและสถานีนานาชาติให้บริการบนชุมชนบนพื้นที่สูงก็มีคุณภาพที่ด้อยกว่าในพื้นที่ราบหรือในเมือง ดังนั้น จะเห็นได้ชัดเลยว่าความต้องการให้บุตรหลานได้รับการศึกษาและบริการสาธารณสุขที่ดีกว่า จึงทำให้เกิดการย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในเมืองมากขึ้น หากนโยบายการให้สวัสดิการด้านการศึกษาและการสาธารณสุขบนพื้นที่สูงมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพทัดเทียมกับพื้นที่ราบหรือในเมือง การอพยพเข้าเมืองของครอบครัวที่ยากจนและมีเด็กเล็กก็น่าจะลดน้อยลง ครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยากจนเหล่านี้ก็จะมีโอกาสดูแลเด็กได้ดีกว่าการเข้ามาดิ้นรนหางานทำในเมือง ซึ่งไม่เอื้อต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดูแลเด็กได้อย่างมีคุณภาพ

3) นโยบายด้านสังคม

รัฐต้องมุ่งสร้างจิตสำนึก ความตระหนักเรื่องการดูแลคุ้มครองเด็ก ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย จิตสำนึก เป็นพื้นฐานของการกระทำที่ดี ถ้าขาดจิตสำนึก ถึงพยายามอย่างไร ก็ไม่ได้ผล จึงควรมียุทธศาสตร์สร้างจิตสำนึกเรื่องเด็ก เยาวชน และครอบครัว ให้กว้างขวางในสังคม โดยเฉพาะสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งเป็นกลุ่มสังคมวัฒนธรรมย่อย นโยบายรัฐต้องมีส่วนในการสร้างเสริมความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของความเป็นชาติพันธุ์นั้นๆ เพื่อนำไปสู่การนำมาปรับใช้ในการดูแลคุ้มครองเด็กได้อย่างมั่นใจพร้อมกันไปกับความรู้ที่เท่าทันต่อสภาพทางสังคมไทยที่มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

ในด้านการพัฒนาสังคม ดัชนีข้อหนึ่งที่ชี้วัดผลของการพัฒนาควรเน้นที่การสร้างครอบครัวอบอุ่น แนวคิดที่ว่าความก้าวหน้าด้วยฐานของเศรษฐกิจและการเงินเป็นหลัก เป็นเหตุให้สังคมเสียดุลยภาพ ซึ่งรวมถึงครอบครัวแตกสลายด้วย ควรมีความเคลื่อนไหวให้มีการสร้าง และใช้ดัชนีวัดการพัฒนาโดยการมีครอบครัวที่อบอุ่น จะเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาระบบการคุ้มครองเด็กที่สำคัญที่สุด คือการสนับสนุนให้ทุกๆ ครอบครัวมีความเข้มแข็งในการดูแลและคุ้มครองเด็ก

ระดับปฏิบัติการ

ในระดับปฏิบัติการ ทางโครงการวิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางที่องค์กรเครือข่ายความร่วมมือจะนำไปใช้มุ่งเน้นในการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาระบบการคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองได้ ดังนี้คือ

7. ครอบครัว ชุมชน และองค์กรชุมชน จะต้องมีความตระหนักและปฏิบัติภาระหน้าที่สำคัญของตน ในฐานะที่เป็นต้นทางของการดูแลและคุ้มครองเด็กให้มีคุณภาพ แข็งแรง และพร้อมที่จะร่วมมือ ประสานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่จะเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนในด้านอื่นๆต่อไป
8. ช่องทางการเข้าถึงบริการ การได้รับบริการ และการได้รับข้อมูลข่าวสารด้านต่างๆ จากรัฐทั้งด้านการศึกษา การสาธารณสุขและอื่นๆ ของเด็กและครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ ต้องได้รับอย่างเสมอภาคและมีคุณภาพเท่าเทียมกันกับเด็กและครอบครัวไทยทั่วไป
9. องค์กรภาครัฐและเอกชนเกี่ยวกับการจัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน ให้โอกาสทางการศึกษาแก่เด็กกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นฐานของความเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม เพื่อช่วยให้เด็กและครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมใหญ่ได้ดี โดยไม่ต้องสูญเสียสำนึกที่ดีทางชาติพันธุ์ของตนไป เพราะทรัพยากรความรู้และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ย่อมมีส่วนช่วยให้สังคมไทยมีความแข็งแกร่งด้วยพื้นฐานของความแตกต่างหลากหลายได้ เช่นเดียวกับ ป่าไม้ที่เต็มไปด้วยพันธุ์ไม้นานาพันธุ์ ย่อมมีความมั่งคั่งและแข็งแรงมากกว่ามีพันธุ์ไม้เพียงสองสามชนิด รวมทั้งเน้นการสร้างเสริมทักษะชีวิตให้แข็งแกร่งมั่นคง ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ผ่านการจัดการอบรมในสาระและรูปแบบต่างๆ ตลอดจนถึงการเตรียมและเปิดอำนวยการให้การเข้าถึงช่องทางของข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่างๆ ได้โดยง่ายและจับใจ
10. ส่งเสริมการเป็นอาสาสมัครเพื่อเด็ก เยาวชน และครอบครัว รัฐควรส่งเสริมให้เกิดความศรัทธาและภาคภูมิใจในการเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคมหรือชุมชนของตน และถือเป็นทิศทางนโยบายที่สำคัญ ควรส่งเสริมให้เด็กและเยาวชน เป็นอาสาสมัครเพื่อเด็ก เยาวชน และครอบครัว นอกจากนี้จะเป็นประโยชน์ต่อเด็ก เยาวชน และครอบครัวแล้ว ยังเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตโดยตรงและได้ลงมือปฏิบัติการแก้ไขปัญหาจริงอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กุลภา วจนสาระ

- 2544 **เซ็นเตอร์พอยท์กับ “Preteen”** การก่อตัวของวัฒนธรรมวัยแรกรุ่น วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ชลดา มนตรีวัต

- 2541 **การสร้างความเป็นหญิงชายทางสังคมและจริยธรรมในชุมชนลานู่: กรณีศึกษา
หญิงลานู่** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ไชยมงคล จันทรตา และ ศิริพร จันทรตา

- 2546 รายงานการวิจัย **โครงการสร้างความร่วมมือของชุมชนในการพัฒนาเด็กเยาวชน
ด้านยาเสพติด ตำบลน้ำบ่อหลวง**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ทรงศักดิ์ เทพสาร

- 2542 **คุณภาพชีวิตของครัวเรือนชาวเขาในชุมชนต่างๆของเขตเทศบาลนครเชียงใหม่**
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาขารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ทวีข จตุรพฤกษ์ สมเกียรติ จำลอง และทรงวิทย์ เชื้อมสกุล

- 2540 **จากยอดดอยสู่สลับ การปรับตัวของชาวเขาในเมืองเชียงใหม่**. เชียงใหม่:
สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์.

ทวีข จตุรพฤกษ์

- 2541 **เสียงจากคนชายขอบ ศักดิ์ศรีความเป็นคนของชาวลีซอ** เชียงใหม่: คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ

- 2545 **“ข้อพิจารณาเรื่อง ความเป็นชายขอบกับการศึกษาวัฒนธรรม” ใน ชีวิตชายขอบ
ตัวตนกับความหมาย** ปรีดา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล (บก.), กรุงเทพฯ: ศูนย์
มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).

ปนัดดา บุญยสาระนัย และ หมียุ่ม เขมมี

- 2547 **อาข้า: หลากหลายชีวิตจากขุนเขาสู่เมือง** เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประสิทธิ์ ลิปรีชา ขวัญชีวัน บัวแดง และปนัดดา บุญยสาระนัย

- 2546 **วิถีชีวิตชาติพันธุ์ในเมือง**. เชียงใหม่ :สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วันดี กริชอนันต์

- 2545 “บางส่วนของชีวิตเด็กข้างถนน” ใน **ชีวิตชายขอบ ตัวตนกับความหมาย**
ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล (บก.), กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

วิทยากร เชียงกุล

- 2533 **ปัญหาเศรษฐกิจสังคมที่มีผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนไทย.** กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์ผีเสื้อ.

วิสุทธิ เหล็กสมบุญ

- 2545 **พลวัตของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชีวิตครอบครัวและบทบาททางเพศสภาพ**
ของผู้หญิง อิวเมียน (เย้า) ภายใต้ผลกระทบของการพัฒนา วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์

- 2533 **รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง เด็กในภาวะยากลำบาก 20-21 ธันวาคม**
2533 ณ โรงแรมอิมพีเรียล กรุงเทพมหานคร. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและ
ประสานงานเยาวชนแห่งชาติองค์การทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (ยูนิเซฟ).

ศศิธร รื่นทอง

- 2540 **ปัญหาแรงงานเด็ก: กรณีศึกษาแรงงานเด็กชาวเขาในร้านอาหารในเขตเมือง**
เชียงใหม่ รายงานการศึกษาระดับปริญญาตรี คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ศูนย์เยาวชนชาวเขาในเมือง

- 2541 รายงานวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข
เยาวชนชาวเขาในสถานเริงรมย์ ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดเชียงใหม่ สนับสนุนโดย
องค์การ UNICEF
รายงานวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข
ปัญหาของเยาวชนชาวเขาในสถานประกอบการก่อสร้าง ศึกษาเฉพาะกรณี
จังหวัดเชียงใหม่ สนับสนุนโดยองค์การ UNICEF
รายงานวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข
ปัญหาของเยาวชนชาวเขาในสถานประกอบการป้อน้ำมัน ศึกษาเฉพาะกรณี
จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์เยาวชนชาวเขาในเมือง สนับสนุนโดยองค์การ UNICEF

สมพงษ์ จิตระดับ

- 2540 **วัฒนธรรมเด็กเร่ร่อนในท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

สรรพสิทธิ์ คุมพ์ประพันธ์ และสุจิตรา แก้วศรีนวล

- 2547 “ความรุนแรงต่อเด็กและเยาวชน ภาพสะท้อนความรุนแรงของสังคมไทย” ใน **เด็กไทยวัยกึก**. กรุงเทพฯ. สถาบันวชิรธรรม.

สุกัญญา พรโสภากุล

- 2546 **วิถีชีวิตเด็กขายดอกไม้ในเมืองเชียงใหม่** รายงานวิจัยย่อยฉบับสมบูรณ์ ชุดโครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สุนทราภรณ์ จันทภาโส

- 2546 **เยาวชนกับความล่มสลายของสถาบันครอบครัว: กรณีศึกษาเด็กเซ็ดกระจกและชายพวงมาลัยในเขตเทศบาลนครศรีธรรมราช**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อนุชน หวลทรง, นุชนารถ บุญคง, และไพจน์ รุ่งโรจน์กุลพร

- 2544 รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ **โครงการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือขององค์กรในการช่วยเหลือเด็กเร่ร่อนและเด็กด้อยโอกาสของจังหวัดเชียงใหม่**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ภาษาอังกฤษ

Caouette, Therese M.

- 2001 **Small dream beyond reach : The live of migrant children and youth along the borders of China , Myanmar and Thailand. A Participatory Action Research Project of Save the Children (UK).**

Johnson, Allan G.

- 1995 **The Blackwell Dictionary of Sociology : a user's guide to sociological language**, Oxford : Blackwell Publishers Ltd.

Stratton, J.

- 1985 “On the importance of Subcultural Origins” in **The Subcultures Reader**. Gelder, K. And Thornton, S. (ed.) London : Routledge, 1996.

Kwanchewan Buadaeng, Panadda Boonyasaranai and Prasit Leepreecha,

- 2001 **A Study of the Socio-Economic Vulnerability of Urban-Based Tribal Peoples in Chiang Mai and Chiang Rai, Thailand**. Center for Ethnic Studies and Development, Social Research Institute, Chiang Mai University

ภาคผนวก

การประชุมเสวนาเรื่อง การป้องกันดูแลและพัฒนาระบบคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์
ณ อาคารรวมสถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
วันพุธที่ 26 เมษายน 2549 เวลา 9.00 – 16.30 น.

หลักการและเหตุผล

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนพื้นที่สูงหลายทศวรรษที่ผ่านมา รวมทั้งสภาพปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศไทยในระยะปัจจุบัน ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีการดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ทุกด้าน กล่าวคือ การดำรงชีวิตแบบพึ่งพาวิถีการเกษตรเพื่อยังชีพ เปลี่ยนเป็นการทำการเกษตรที่มุ่งเข้าสู่กลไกระบบตลาดมากขึ้น, การดิ้นรนหารายได้ด้วยการเป็นแรงงานรับจ้างทุกระดับเป็นการกระโจนและควบจับตนเองเข้าสู่เส้นทางกระแสหลักของระบบทุนนิยม วัตถุนิยม และการค้าเสรีอย่างไม่มีความรู้เท่าทันและไม่มีอำนาจต่อรอง, การศึกษาในระบบการศึกษาหลักของประเทศทำให้เกิดการละเลยรากฐานทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ ฯลฯ

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เขี้ยวกรากของสังคมกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่เชื่อมโยงกับสังคมไทยและสังคมโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นนี้ เด็กและเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์เป็นกลุ่มที่เป็นผลพวงหนึ่งที่เกิดจากการพัฒนาและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว กล่าวคือ ครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์จำนวนหนึ่งสามารถฝ่ากระแสเขี้ยวกรากของความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มาได้ ด้วยการทำงานต่าง ๆ นอกภาคการเกษตรและมีวิถีชีวิตแบบสังคมเมืองสมัยใหม่อย่างเต็มตัว แต่ก็ต้องประสบกับปัญหาในการดูแลอบรมลูกหลานและเยาวชนที่เกิดและเติบโตมาในสภาพสังคมและวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่ห่างไกลจากจากวิถีแบบชาติพันธุ์ดั้งเดิม ขณะที่ครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์จำนวนหนึ่งต้องล่มสลายเนื่องจากไม่สามารถปรับตัวได้กับสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นผู้นำครอบครัวจำนวนหนึ่งกลายเป็นผู้ติดยาหรือเป็นผู้ค้ายาเสพติด จำนวนหนึ่งเสียชีวิตไปกับโรคเอดส์ เด็กและเยาวชนชาติพันธุ์จากครอบครัวเหล่านี้จำนวนหนึ่งกลายเป็นเด็กกำพร้าเร่ร่อน บ้างยังคงมีชีวิตอยู่ในสถานบริการต่างๆ บ้างอยู่ในสถานพินิจเด็กและเยาวชน บ้างเสียชีวิตไปแล้ว นอกจากนี้ก็ยังมีครอบครัวชาติพันธุ์ที่ดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิมและสมัยใหม่อย่างสับสน

ขณะที่ครอบครัวของเด็กและเยาวชนชาติพันธุ์กำลังดิ้นรนฝ่าฟันอุปสรรคปัญหาต่างๆ ในอันที่จะดำรงชีวิตให้อยู่รอดให้ได้ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและรุนแรงเช่นนี้ ก็มีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เล็งเห็นความสำคัญของเด็กและเยาวชนชาติพันธุ์ ตลอดจนปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น จึงยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือและสนับสนุนให้เกิดการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการต่างๆ

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตระหนักถึงความสำคัญของสถานการณ์ สภาพปัญหา และศักยภาพของทุกฝ่ายในอันที่จะช่วยกันสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อการพัฒนาระบบการดูแลและคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ร่วมกัน ให้มีประสิทธิภาพและทันต่อสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลง

ที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง จึงจัดการประชุมในครั้งนี้ขึ้น และหวังว่าการประชุมนี้จะมีส่วนช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจต่อสถานการณ์และสภาพปัญหาการดูแลและคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ ตลอดจนเกิดการเรียนรู้ประสบการณ์การทำงานต่างๆ ร่วมกัน เพื่อนำไปประยุกต์ในการทำงานและพัฒนาความร่วมมือกันต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลสถานการณ์การดูแลคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ระหว่างหน่วยงานและองค์กรต่างๆ
2. เพื่อระดมความคิดเห็นและแนวทางในการพัฒนาระบบการดูแลคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
3. เพื่อให้เกิดความเข้าใจสถานการณ์ภาพและการทำงานของหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ในการดูแลคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งอาจช่วยพัฒนาไปสู่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการทำงานเพื่อการดูแลคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้มแข็งยิ่งขึ้น

ผู้เข้าร่วมประชุม

1.	ผู้แทนชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์	30	คน
2.	เจ้าหน้าที่หน่วยงาน / องค์กรภาครัฐ	30	คน
3.	เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาคเอกชน	30	คน
4.	นักเรียน นักศึกษา และบุคคลที่สนใจทั่วไป	30	คน
รวม		120	คน

งบประมาณที่ใช้

เงินสนับสนุนโครงการวิจัยจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จำนวน 50,000 บาท โดยขอเบิกจาก

1. โครงการวิจัยการพัฒนาระบบการดูแลและคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง จำนวน 25,000 บาท
2. โครงการวิจัยการพัฒนาระบบการดูแลและคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า จำนวน 25,000 บาท

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รับทราบข้อมูลและปัญหาด้านต่างๆ เกี่ยวกับสถานการณ์การดูแลคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์จากทุกฝ่าย

2. เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานและแนวทางการดูแลคุ้มครองเด็กจากทุกฝ่าย
3. เกิดแนวทางในการสร้างความร่วมมือจากฝ่ายเพื่อการดูแลคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น
4. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านต่างๆในการดูแลคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อเผยแพร่เป็นความรู้ความเข้าใจให้แก่สังคมไทย

กำหนดการ

8.30 – 9.00 น.	ลงทะเบียน
9.00 – 9.15 น.	กล่าวต้อนรับ โดย ดร.ขวัญชีวัน บัวแดง (ผู้แทนสถาบันวิจัยสังคม)
9.15 – 9.30 น.	ความเป็นมาของการสัมมนา โดย คุณปนัดดา บุญยสาระนัย
9.30 – 10.30 น.	การบรรยายพิเศษ เรื่อง “นโยบายและสถานการณ์การดูแลและคุ้มครองเด็กในภาคเหนือตอนบน” โดย คุณรสสุคนธ์ ทาริยะ (สำนักงานพัฒนาสังคมฯ จังหวัดเชียงใหม่) คุณบุษกร อรรถโกมล (สถานพินิจและคุ้มครองเด็กเชียงใหม่) คุณสิวิกา กิตติยกุล (โครงการบ้านรวมใจ) คุณอนุชน หวลทรง (มูลนิธิอาสาพัฒนาเด็ก)
10.30 – 10.45 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
10.45 – 12.30 น.	การอภิปรายเรื่อง “สถานการณ์และปัญหาเด็กและเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์” โดย คุณมนุญ ไทยนุรักษ์ (ชมรมอาข่าในเมืองเชียงใหม่) คุณหยั่ว ถนอมรุ่งเรือง (ชุมชนบ้านแม่สาใหม่) คุณสืบพงษ์ แสนยาเกียรติคุณ (ชุมชนม้งในเมืองเชียงใหม่) คุณอาหมี อาเคอ (เยาวชนอาข่าในเมืองเชียงใหม่) คุณพัฒนา แสงศรทวีศักดิ์ (เยาวชนม้งในเมืองเชียงใหม่) ตัวแทนแม่บ้านอาข่าและม้งในเมือง ดำเนินรายการโดย ดร.ประสิทธิ์ ลีปรีชา
12.00 – 13.00 น.	พักรับประทานอาหารกลางวัน
13.15 – 15.15 น.	การอภิปรายทั่วไป เรื่อง “แนวทางการดูแลคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์และการแก้ไขปัญหา” ดำเนินรายการโดย คุณปนัดดา บุญยสาระนัย
15.15 – 15.30 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
15.30 – 16.00 น.	สรุปการสัมมนา และ ปิดประชุม โดย อาจารย์ชูพินิจ เกษมณี รับประทานอาหารว่าง และเดินทางกลับ

บันทึกการสัมมนาเรื่อง สถานการณ์และการพัฒนาระบบคุ้มครองเด็กกลุ่มชาติพันธุ์
ณ อาคารรวมสถาบันวิจัยและบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
วันพุธที่ 26 เมษายน 2549

ดร.ขวัญชัยวัน กราบนำสการพระคุณเจ้าและสวัสดิ์ท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน ที่เข้าร่วมประชุมในวันนี้ คิดว่าการประชุมของเราคงไม่ได้ในแบบทางการ แต่จะเป็นลักษณะการพูดคุยกัน เพราะฉะนั้น ดิฉันก็อยากจะขอเปิดการประชุมโดยการที่พูดคุยเกริ่นนำในเรื่องเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์กับการพัฒนาของเราละคะ ดิฉันเองมาพูดในนามของกลุ่มชาติพันธุ์และการพัฒนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ขอต้อนรับทุกท่านเข้ามาในห้องประชุมของสถาบันวิจัยสังคม มช. นั้นละคะ กลุ่มของเราที่ชื่อว่ากลุ่มศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนาเป็นกลุ่มหนึ่งในหลายๆ กลุ่มการศึกษาวิจัยของสถาบันวิจัยสังคม มช. กลุ่มอื่นๆก็เช่น กลุ่มศึกษาเมือง กลุ่มล้านนาคดี ที่ศึกษาเกี่ยวกับล้านนา แล้วก็ยังมีกลุ่มอาณานิคมศึกษาที่มีกลุ่มหลายๆกลุ่ม และกลุ่มของเราที่ถือว่าเป็นกลุ่มหนึ่งที่ตั้งมานานแล้ว มีงานวิจัยที่ผ่านมาหลายหัวข้อ กลุ่มของเราสนใจศึกษางานวิจัย 2 ประเภทใหญ่ๆคือ งานวิจัยพื้นฐาน เช่น การวิจัยที่สนใจเรื่องประวัติศาสตร์ของ ดร. ประสิทธิ์ ที่ศึกษาประวัติศาสตร์การเคลื่อนย้ายและการอพยพของชาวม้ง จากทางตะวันออกเฉียงใต้ของจีนลงมาสู่ไทย เป็นเรื่องประวัติศาสตร์หรือเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมศาสนา ดิฉันเองศึกษาเกี่ยวกับเรื่องศาสนาในกลุ่มชนกะเหรี่ยง ซึ่งมีค่อนข้างหลากหลายเปรียบเทียบกับไทยและพม่า ก็เป็นงานศึกษาพื้นฐานที่ทำความเข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อีกประเภทอาจเรียกว่าเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือเป็นงานวิจัยแบบประยุกต์ซึ่งเน้นผลที่จะเกิดในปัจจุบันต่อสาธารณชน อาจเป็นผลในเรื่องการทำให้เกิดความเข้าใจเพื่อที่จะหาทางออกให้แก่ปัญหาต่างๆที่กลุ่มชาติพันธุ์เผชิญอยู่ เพื่อที่จะนำเสนอไปยังระดับนโยบายต่างๆ เพราะฉะนั้นการสัมมนาในวันนี้ก็จะพูดถึงงานวิจัยประเภทนี้ที่เราสนใจในเรื่องปัญหาเชิงสิทธิของเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ โดยรวมท่านที่เข้าร่วมประชุมทุกท่าน ก็มาจากองค์กรภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน หรือตัวแทนจากองค์กรชาติพันธุ์ ก็คงจะทราบดีว่าปัญหาสำคัญที่ยังคงดำรงอยู่เกี่ยวกับเรื่องชาติพันธุ์ ถึงแม้ว่าสังคมจะมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปมากแล้วก็คือ เรื่องอคติทางด้านชาติพันธุ์ โดยมีทัศนคติในการมองภาพกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ไปในทางลบ เช่น มองว่าเป็นกลุ่มที่ทำลายทรัพยากร เป็นกลุ่มที่นำเชื้อโรคเข้ามาในประเทศไทย ภาพมุมมองที่เป็นด้านลบเหล่านี้ก่อให้เกิดอคติขึ้นมา คือยังไม่ทราบรายละเอียด ยังไม่เข้าใจ แต่ว่ามีอคติเช่นนี้จึงทำให้การปฏิบัติการต่างๆ ค่อนข้างโน้มเอียงไปในทางที่เป็นด้านลบ นอกจากนั้นก็ยังมีความเรื่องของการด้อยโอกาส ด้อยโอกาสเพราะอะไร เรื่องการศึกษานับเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่ง โอกาสทางการศึกษาที่ยังน้อย ก็ทำให้ได้รับการศึกษาในระดับที่ไม่สูงมากนัก เพราะฉะนั้นโอกาสในด้านการงานต่างๆ ก็จะมีลักษณะที่ค่อนข้างเป็นงานที่ไม่มีโอกาสที่จะเจริญเติบโตมากนัก อีกประเด็นหนึ่งคือ ประเด็นเรื่องสัญชาติ ซึ่งทำให้ช่องทางในการที่จะเลือกระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ยังคงมีข้อจำกัดอยู่ กล่าวคือ ไม่สามารถที่จะเดินทางได้อย่างอิสระ ไม่สามารถจะเข้าถึงระบบสุขภาพต่างๆ ปัญหาที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่งก็คือปัญหาการถูกกดขี่บีบคั้น การปรับตัว ความเครียดอันนี้อาจจะเป็นกลุ่มหนึ่งที่เกี่ยวพันกับปัญหาอคติทางด้านชาติพันธุ์ เกี่ยวพันกับเรื่องความด้อยโอกาสต่างๆ ก็เกิดเป็นปัญหาทางความบีบคั้น ปัญหาสุขภาพทางจิต ความเครียดนี้ก็ค่อนข้างมีสูง แล้วก็นำไปสู่ปัญหาเรื่องยาเสพติด ปัญหาเรื่องการติดเหล้าซึ่งก็มีมากขึ้น ดังนั้นปัญหาต่างๆ ทางชาติพันธุ์นั้นถือได้ว่ายังคงดำรงอยู่ ที่นี้ข้อที่ดีก็คือว่าปัจจุบันเราก็มีหน่วยงานทางวิชาการ มีงานวิจัยมากขึ้น มีหน่วยงานของกลุ่มชาติพันธุ์เองที่จัดตั้งมากขึ้น ทำให้มีการทำงานร่วมกันอย่างจริงจังมากขึ้นในด้านต่างๆ ถ้าเทียบกับเมื่อ 10 กว่าปีก่อน แต่ดิฉันคิดว่าคงจะต้องอาศัยการทำงานประสานเครือข่ายให้เข้มแข็งมากขึ้น มีมากก็จริงแต่เราต้องปรับปรุงการประสานงานอย่างไรให้การทำงานแบบเครือข่ายระหว่างวิชาการ NGOs หน่วยงานของรัฐประสานกันไปทิศทาง

ที่จะแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น ดิฉันคิดว่าในอนาคตคงจะต้องก้าวไปสู่ทิศทางการทำงานอย่างเป็นเครือข่าย และตรงเป้าปัญหามากขึ้นจึงคิดว่างานสัมมนานี้ก็เป็นอีกก้าวหนึ่งที่จะร่วมกันในเครือข่ายภาคีทั้งภาครัฐ เอกชน และวิชาการที่จะมาดูว่าสถานการณ์ของปัญหาเรื่องเด็กในกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างไร แล้วร่วมกันคิดที่จะหาทางออก หา ข้อเสนอซึ่งก็จะเป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจให้แก่สาธารณะ และในขณะเดียวกันก็อาจจะเป็นข้อมูลสำคัญที่จะ พัฒนาไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย ที่จะได้เสนอต่อไปตามช่องทางที่มีอยู่ นี่ก็เป็นภาพรวมในเรื่องของกลุ่มชาติพันธุ์และการพัฒนา ซึ่งเราก็คอยจะถือโอกาสนี้ประชาสัมพันธ์ตัวเราเอง แล้วก็พิจารณาตัวที่จะร่วมกับเครือข่ายภาคีต่างๆ ใน การที่จะค้นหา ทำงานวิจัยแล้วก็ทำงานด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวพันให้เข้มแข็งมากขึ้นต่อไป ก็ขอแสดงความยินดีที่ท่านได้เข้าร่วมประชุมในวันนี้ แล้วก็ขอเปิดการประชุม และขออวยพรให้การประชุมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผล แล้ว ก็เป็นอีกตัวหนึ่งในการสร้างความสัมพันธ์ และขยายเครือข่ายของเราต่อไป

ปณิธา ขอขอบพระคุณพี่ขวัญ ที่กล่าวเปิดประชุมให้ ก่อนที่จะเริ่มรายการต่อไป ก็อยากจะขอบทวนให้ผู้เข้าร่วม ประชุมทุกท่านช่วยกรุณาแนะนำตัวสั้นๆ นิดหนึ่งนะคะ เราจะได้รู้จักกัน สั้นๆ ว่ามีใครมาจากไหนบ้าง ก็น้องตัวเล็กๆ ก็ ไม่เป็นไรนะคะ ก็แนะนำตัวให้พี่ๆ ลุง ป้า น้า อา ได้รู้จัก ขอกราบนมัสการทางพระคุณเจ้าก่อนก็ได้ค่ะ

1. เจริญพรนะ อติมา พระอาเจอะ อธิญาณ มาจากวัดศรีโสดา เป็นเผ่าอาข่า
2. สวัสดิ์ครับ ผมมณูญ ไทยนุรักษ์ จากชมรมอาข่าในเมืองเชียงใหม่
3. สวัสดิ์ครับ ผมชื่ออำผา ครับ จากชมรมอาข่าในเมืองเชียงใหม่
4. กระผมเป็นชาวม้งครับ อยู่ที่ดอยปุย แต่ตอนนี้อยู่ในเมืองเป็นตัวแทนของชุมชนม้งในเชียงใหม่ ชื่อม้งว่าเลาซือ แซ่ย่าง ชื่อไทยทางราชการก็ สืบพงษ์ แสนยาเกียรติคุณ เป็นอาจารย์สอนหนังสือ ตอนนี้อยู่เกษียณอายุแล้วครับ
5. ผมชื่อประเสริฐ เป็นเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กเร่ร่อนและแรงงานเด็ก YMCA เชียงใหม่
6. ผมชื่อ ดช.สิทธิพงศ์ ครับ
7. ผมชื่อ ดช.สิทธิกร ครับ
8. สวัสดิ์ครับ ผมชื่ออาติะ หมื่อแล ครับ มาจากโครงการสุขภาพเพื่อชาวเขาครับ
9. ดิฉันชื่อสมศรี จูเปาะ มาจากสถานีวิจัยกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นผู้ประกาศภาษาอาข่า
10. ขอกราบสวัสดิ์ท่านผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่านครับ กระผมมาจากโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่ เป็นโรงเรียน ประจำของนักเรียนชนเผ่าทุกเผ่าที่มีปัญหา เข้าเรียนตั้งแต่ ป.1- ม.6 ทำหน้าที่เป็นพ่อบ้านเด็ก ชื่อ จรรย์ นิลพลับ
11. สวัสดิ์ครับ ผมชื่อโอดิเวีย เป็นนักวิจัยอยู่ในสถาบันวิจัยสังคม มช.ครับ
12. ครับ ผมชื่อประสิทธิ์ สิบริชา ชื่อม้งคือจาเจี้ยหลี่ เป็นนักวิจัยอยู่ในสถาบันวิจัยสังคม มช.ครับ
13. แนะนำตัวเองอีกทีนะคะ ชื่อขวัญช้วน บัวแดงค่ะ เป็นนักวิจัยอยู่กลุ่มศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนาของ สถาบันวิจัยสังคม ม.ช.ค่ะ
14. สวัสดิ์ค่ะ ชื่อสิริกา ทำงานที่บ้านรวมใจค่ะ
15. ชื่อสมนึก ชัชวาล เป็นนักวิจัยอยู่ในสถาบันวิจัยสังคม มช.
16. สวัสดิ์ค่ะ หนูชื่ออาโต อายี มาจากชุมชนกำแพงงามเป็นคนอาข่าค่ะ
17. สวัสดิ์ค่ะ หนูชื่ออาหมี่ อาเคอ มาจากชุมชนกำแพงงามเป็นคนอาข่าค่ะ
18. ชื่ออมรรัตน์ ค่ะ
19. สวัสดิ์ครับ ผมสมบุญรณ เพื่อฟูกิจการ ภาษาบนดอยชื้อบรูณ์ แซ่ย่าง เป็นหลาน อ.สืบพงษ์ ครับ
20. สวัสดิ์ครับ ผมชื่อนเรศ เลาท้อ เป็นผู้ประสานงานโครงการเครือข่ายญาติพี่น้องเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพให้กับพี่น้องม้งในเมือง อยู่ในภายใต้ของสมาคมม้งครับ

21. สวัสดิ์ดีคะ ชื่อ ขวัญไพร กุ่แก้วเกษม เป็นเจ้าหน้าที่สมาคมมั่งคะ
22. ครับ สวัสดิ์ดีครับ ผมชื่อ หยั่ว ถนอมรุ่งเรือง มาจากบ้านแม่สาใหม่ เผ่ามั่งครับ
23. สวัสดิ์ดีคะ ชื่อวรรณิ แสนท้าว นะคะ มาจากชมรมนักศึกษาชาติพันธุ์สโมสรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่คะ
24. สวัสดิ์ดีครับ ชื่อนันทน์ วรรณมัทนา ครับ มาจากชมรมนักศึกษาชาติพันธุ์สโมสรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ครับ
25. สวัสดิ์ดีครับ ชื่อประสงค์ จาก ม.ราชภัฏ ชม.ครับ
26. สวัสดิ์ดีคะ ชื่อ นางสาวณัฐริณ จาก ม.ราชภัฏ ชม.ครับ
27. สวัสดิ์ดีคะ ดิฉันชื่อ กิ่งแก้ว มาจากสมาคมพัฒนามีสขิงเชียงใหม่ อยู่แผนกคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อกลุ่มชาติพันธุ์คะ
28. สวัสดิ์ดีครับ ผมชื่อนายวิรัช พรศิริชูชัย มาจากศูนย์พัฒนาสงเคราะห์ชาวเขา เชียงใหม่
29. นมัสการพระคุณเจ้า และสวัสดิ์ดีผู้เข้าร่วมทุกท่าน ผมชื่อสมยศ ลีตระกูลนะครับ ทำงานอยู่ที่มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย พื้นที่เขตภาคเหนือ 9 จังหวัดนะครับ ก็มีส่วนหนึ่งที่เราได้ให้การช่วยเหลือเด็กชาติพันธุ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวเผ่ามั่ง กะเหรี่ยง ที่เรียนอยู่ในพื้นที่ห่างไกลใน 9 จังหวัดนั้นะครับ
30. สวัสดิ์ดีคะ ดิฉันชื่อจู้ ถนอมรุ่งเรือง อยู่บ้านแม่สาใหม่คะ
31. ชื่อสัวคะ
32. สวัสดิ์ดีคะ ชื่อ เม่า แซ่หลี่ อยู่บ้านแม่สาใหม่คะ
33. สวัสดิ์ดีคะ ชื่ออรัศมี พรศิริชูชัย ชื่อมั่งชื่อหมี่คะ เป็นคนมั่งคะ
34. สวัสดิ์ดีคะ หนูชื่อสือคะ อยู่ดอยสะเก็ดคะ
35. สวัสดิ์ดีคะ ดิฉันชื่อไพรวิ กิ่งแก้วเสรีชน อยู่ดอยสะเก็ดคะ
36. กราบสวัสดิ์ดีคะ บุษกร อรรถโกมล มาจากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จ.เชียงใหม่คะ
37. ครับ สวัสดิ์ดีครับชื่ออนุชน หวลทรงครับมาจากมูลนิธิอาสาพัฒนาเด็กครับ
38. สวัสดิ์ดีคะ ดิฉันชื่อบุญเคอ คะ มาจากมูลนิธิศูนย์ชีวิตใหม่ สาขาเชียงรายคะ
39. สวัสดิ์ดีคะ ดิฉันชื่อพรนิภา สุขณาสวัสดิ์ เป็นเผ่าลาหู่คะ ซึ่งไม่ได้อยู่ในนี้ เป็นเผ่าที่ตกหล่นจากหนังสือวิจัยคะ ทำงานในมูลนิธิศูนย์ชีวิตใหม่ สาขาเชียงใหม่ ซึ่งเป็นมูลนิธิที่ช่วยเหลือเด็กชาวเขาที่ด้อยโอกาสคะ
40. ครับ กราบนมัสการพระคุณเจ้านะครับ ผมชื่อจักรคำ มาตุทาพูน เป็นเผ่ากะเหรี่ยง ทำงานเป็นผู้ช่วยของ อ.ขวัญชีวัน บัวแดงครับ
41. สวัสดิ์ดีครับ นมัสการพระคุณเจ้า ผมชื่ออะภัย วาณิชประดิษฐ์ เป็นเผ่ามั่งเป็นผู้ช่วยวิจัยของ อ.ประสิทธิ์ ลิปรีชาครับ ขอขอบคุณครับ
42. ครับ ผมชื่อชูพนิจ เกษมณี เคยเป็นนักวิจัยอยู่ที่สถาบันวิจัยชาวเขา แต่ตอนนี้โดนยุบไปแล้วนะครับ และก็เคยเป็นอดีตนายกสมาคม IMPECT นะครับ ตอนนี้ก็เป็นคณะกรรมการชุดใหม่แล้ว แต่อาชีพหลักก็คือสอนหนังสืออยู่ที่คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่กรุงเทพฯครับ

ปนัดดา คะ น่าจะครบทุกคนแล้วนะคะ ตัวเองชื่อปนัดดา บุญยสารนะยะ นะคะเป็นนักวิจัยอยู่สถาบันวิจัยสังคม มช. แล้วก็เป็นคนร่วมทำวิจัยเรื่องเด็กนี้ด้วยนะคะ ก็พอจะได้ยินแต่อาจจะจำกันไม่ได้ทั้งหมด แต่ว่าวันนี้ยังมีตลอดวัน ก็พอจะได้รู้จักกันมากขึ้นนะคะ ก่อนจะเริ่มรายการก็ขอแนะนำโปรแกรมทั้งวันนี้ก่อนนะคะ เดี่ยวเราจะอธิบายเรื่องของโครงการวิจัยที่เรากำลังทำอยู่ จนกระทั่งได้เชิญทุกท่านมาร่วมประชุมในวันนี้คะ ในส่วนแรกของภาคเช้านี้ก็จะเป็นการวิทยากรจากหน่วยงานภาครัฐนะคะ จากสำนักงานพัฒนาสังคมเชียงใหม่ จากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนเชียงใหม่ โครงการบ้านรวมใจ แล้วก็กลุ่มอาสาพัฒนาเด็กนะคะ ในช่วงหลังของภาคเช้าก็จะเป็นผู้แทนชาวบ้าน

และองค์กรต่างๆ ที่เข้าร่วมนะคะ ได้พูดถึงสถานการณ์และปัญหาเด็กในมุมมองของชาวบ้าน หลังจากพักรับประทานอาหารกลางวัน ในภาคบ่ายถ้าเรายังคุยกันไม่จบ ไม่เสร็จ เราก็จะต่อกันอีกหน่อย เราจะเปิดวงพูดคุยกัน ช่วยกันสะท้อนปัญหา สถานการณ์ เรื่องเด็กและเยาวชนของกลุ่มชาติพันธุ์ ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นที่แต่ละท่านแต่ละฝ่ายได้เจอ อาจจะหนักบ้างแรงบ้าง เราก็มาแลกเปลี่ยนกัน ให้ข้อมูลเรียนรู้ซึ่งกันและกัน แล้วก็ไปถึงในช่วงท้าย เราก็จะพูดถึงว่าวิธีการทำงานของแต่ละหน่วยงาน แต่ละองค์กรกำลังดำเนินการอยู่ และที่เราทำไปบ้างแล้ว เราพบปัญหาอุปสรรคอะไร อย่างไรบ้าง ข้อดีข้อเสีย แล้วก็ในส่วนที่อยากจะเสนอแนะเพิ่มเติม เพื่อจะทำงานร่วมกันต่อไปในอนาคต

นี่ ประเด็นเรื่องเด็กและเยาวชนนี้เราจะไปทางไหน อย่างไรกันดี แล้วก็ป็นอันเสร็จการประชุมในวันนั้นะคะ ก็ขอให้พูดคุยกันอย่างเต็มที่ การประชุมนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่เราเก็บข้อมูลทำวิจัย เพื่อจะไปรวบรวมกับชุดใหญ่อีกทีหนึ่งนะค่ะ ก็เดี๋ยวจะเริ่มขออธิบาย เรื่องโครงการวิจัยที่เรา กำลังทำอยู่นะค่ะ อย่างที่พี่ขวัญชัยวันได้เรียนให้ทราบแล้วว่า กลุ่มศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนาของสถาบันวิจัยสังคม มช. เราทำงานด้านชาติพันธุ์ แต่ว่าเราก็ทำหลากหลายประเด็นมาก แล้วงานวิจัยก็มีทั้งเรื่องศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สังคม แล้วก็ปัญหาต่างๆ นะค่ะ ที่นี้เรื่องเด็กนี้เป็นเรื่องใหม่ที่เราต้องยอมรับว่า เราไม่เคยทำมาก่อนอย่างจริงจัง เผอิญทางสกว.มีโครงการใหญ่ในเรื่องนี้ที่จะศึกษาเรื่องสถานการณ์การคุ้มครองเด็ก เพื่อจะไปพัฒนาระบบเรื่องการคุ้มครองเด็กต่อไป เราก็เสนอเข้าไป 2 โครงการวิจัย เป็นตัวแทนด้านชาติพันธุ์ทางภาคเหนือคะ เรื่องแรกก็เป็นวัฒนธรรมและการพัฒนาระบบการคุ้มครองเด็กชาติพันธุ์ม้ง อีกเรื่องหนึ่งก็จะเป็นเรื่องของสถานการณ์และปัญหาเรื่องการคุ้มครองเด็กในเมืองเชียงใหม่ กรณีเด็กกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ดังนั้นก็เลยเห็นว่าผู้เข้าร่วมประชุมในวันนี้ค่อนข้างจะมีอาข่าและม้งเยอะ แต่ลาหู่ก็ไม่ได้ดกหล่นคะ คือเราไม่ได้ละเลยกลุ่มอื่นๆ เพียงแต่ว่าศักยภาพที่เราจะทำได้ตอนนี้มีแค่นี้ เนื่องจากว่าเมื่อ 3 ปีที่แล้วเราทำวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ในเมือง คือเดิมนั้นเมื่อเราพูดถึงกลุ่มชาติพันธุ์ เราขึ้นไปหมู่บ้านบนดอยกันตลอด 30-40 ปี แต่ว่าในช่วงระยะหลังนี้เราก็เห็นความเปลี่ยนแปลง เพราะว่าคนในหมู่บ้านย้ายลงมาอยู่ในเมืองกันเยอะทีเดียว แล้วก็มันก็เกิดปัญหาที่เหลื่อมซ้อนกันมากขึ้น เราจึงมาทำวิจัยเป็นจริงเป็นจังและเก็บข้อมูลในเมืองบ้าง ซึ่งก็ทำให้พบความสัมพันธ์ของปัญหาที่เชื่อมโยงจากชุมชนบนดอย ด้วย หลังจากนั้นก็เห็นว่า เด็กเป็นประชากรกลุ่มหนึ่งที่น่าจะได้รับความสนใจศึกษาให้มากขึ้น วันนี้เป็นโอกาสดีที่จะได้ร่วมกันฟังประสบการณ์และข้อคิดเห็นจากผู้แทนที่มาจากหน่วยงานและกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่มาร่วมประชุมในวันนี้นะคะ

ในช่วงนี้จะมียุทธศาสตร์จากหน่วยงานรัฐและเอกชน 4 ท่าน มาเล่าให้เราฟังถึงงานที่ท่านได้ทำ รวมถึงนโยบายเรื่องสถานการณ์การคุ้มครองดูแลเด็กในภาคเหนือนี้คะ ขอเรียนเชิญ คุณรสสุคนธ์ ทาริยะ จากสำนักงานพัฒนาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ ท่านต่อไปคุณบุษกร อรรถโกมล จากสถานพินิจและคุ้มครองเด็กจังหวัดเชียงใหม่ ท่านต่อไปนะค่ะคุณสิริกา กิตยกุล จากโครงการบ้านรวมใจ และคุณอนุชน หวลทรง จากมูลนิธิอาสาพัฒนาเด็กคะ

รสสุคนธ์ ก่อนอื่นต้องขอกราบสวัสดีท่านผู้เข้าร่วมการประชุมทุกท่านนะคะ วันนี้พยายามที่จะให้ในเรื่องของกฎหมายคุ้มครองเด็ก ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องได้รับรู้รับทราบ แล้วก็มาพูดถึงแนวทางที่จะเดินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน เพราะว่ากฎหมายเป็นเหมือนกับธงที่เราจะก้าวไป แต่การที่จะเดินไปสู่ธงนั้นมันอาจจะมันได้ มีวิธีการอีกหลายขั้นตอน ปัญหาที่เราพบเห็นอยู่ทุกวันนี้มันไม่ได้เป็นมาในวันสองวันนะค่ะ ก็คงจะต่อเนื่องมายาวนานแล้ว และพอรัฐมีนโยบาย มีระบบกฎหมาย มีการพัฒนาแนวทางการทำงานร่วมกันก็จะต้องพยายามที่จะรวบรวมทั้งสิ่งที่ทำมาแล้ว และที่เป็นมาตรการที่เหมาะสมอยู่ แล้วก็นำมาปฏิบัติต่อ บางส่วนที่มันขัดกับกฎหมาย ก็ต้องมานั่งทำความเข้าใจกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ปกครองที่เข้ามาสู่พื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ ไม่เฉพาะคนไทยนะค่ะ อาจจะมีทั้งผู้ปกครองที่มาจากต่างถิ่น ต่างดาว ต่างประเทศด้วย เพราะฉะนั้นวันนี้ก็คงจะมาแลกเปลี่ยนในส่วนของภาครัฐที่ทำงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเด็กคะ ก่อนที่จะมี พ.ร.บ. คุ้มครองเด็ก จังหวัดเชียงใหม่ได้เริ่มที่จะมีกลไกในระดับพื้นที่ของเรา ที่จะทำอย่างไร

ให้เรื่องเด็กนี้มันเป็นเรื่องที่ทำางานร่วมกันได้ทั้งภาครัฐและเอกชน เราก็ได้จัดตั้งศูนย์ประสานงานเพื่อพิทักษ์สิทธิเด็ก และสตรีจังหวัดเชียงใหม่ขึ้นเมื่อปี 2541 นะคะ มีกลไกที่คล้ายๆ กับศูนย์ประสานงานที่เป็นคณะกรรมการคุ้มครองเด็ก จ.เชียงใหม่ ทุกจังหวัดจะต้องมีนะคะ พอประกาศใช้ทุกจังหวัดจะต้องขานรับอันนี้ มีคณะทำงาน คณะกรรมการระดับ จังหวัด ที่จะเข้ามาสอดส่องดูแล เข้ามาทำให้เกิดมาตรการให้เกิดแนวทางที่จะทำงานร่วมกัน ในส่วนของศูนย์ ประสานงานเพื่อพิทักษ์สิทธิเด็กและสตรี จ.เชียงใหม่ ช่วงแรกเราก็นำเด็กกลุ่มที่ต้องคุ้มครองเป็นพิเศษ เช่น เด็กที่ถูก ละเมิดทางเพศ เด็กถูกทารุณกรรม อันนี้เป็นกลุ่มเป้าหมายแรกของเรา จากนั้นก็เป็นเด็กกลุ่มที่ถูกแสวงประโยชน์ ไม่ว่า จะเป็นกลุ่มที่ถูกค้า ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องอาศัยการทำงานที่หลากหลายหน่วยงานต้องเป็นสหวิชาชีพนะคะ ก็จะมีกลุ่ม เด็กที่เป็นแรงงานนอกระบบ เช่น เด็กเร่ขายดอกไม้ เด็กที่ถูกใช้แรงงานไม่เหมาะสมต่างๆ นี่เป็นช่วงแรกที่เราทำ แล้วก็ มีหน่วยงานที่เข้ามาเยอะนะคะ 30-40 หน่วยงาน คล้ายๆ เป็นเครือข่ายที่ทำงานร่วมกันรูปแบบหนึ่งของจังหวัด เชียงใหม่ ซึ่งก็พยายามที่จะทำให้เกิดเป็นรูปธรรมว่า ถ้าเด็กมีปัญหา มีการแจ้งเหตุเข้ามา มันจะเดินได้อย่างไรบ้าง จะ ไปที่ไหน หน่วยงานไหนจะต้องช่วยบ้าง อย่างเช่นสำนักงานประชาสงเคราะห์เดิม ตอนนั้นก็เปลี่ยนเป็นสำนักงานพัฒนา สังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จะเป็นผู้รับเรื่องแล้วจะส่งไปที่ไหน ก็เดินไปตามเส้นทาง เช่น เด็กที่ถูกทำร้าย ทารุณ กรรม หรือถูกละเมิดทางเพศ โรงพยาบาลก็เป็นจุดหนึ่งที่จะต้องรองรับตรงนี้ และทำอย่างไรให้ทางโรงพยาบาลนั้นรับ พิตักษ์สิทธิเด็กด้วย ในขณะที่เด็กไปถึงนั้นไม่มีการละเมิดซ้ำ เช่น เรื่องการซักถาม การสัมภาษณ์ บางทีมันเหมือนกับว่า เด็กที่ถูกละเมิดหรือถูกข่มขืนนี้จะต้องเล่าเรื่องหลายรอบให้แก่เจ้าหน้าที่หลาย คน ตั้งแต่คนทำบัตร ผู้ช่วยฯ แล้วก็ พยาบาล จากพยาบาลก็ไปหน้าห้องตรวจเช็ค ทุกคนจะรู้หมดว่า ข่มขืนเป็นอย่างไร เด็กคนนั้นถูกข่มขืนอย่างไร แต่ว่าถ้า เป็นกระบวนการที่เราตกลงร่วมกันนั้นก็ทำช่องทางที่คุ้มครองสิทธิเด็กในโรงพยาบาลให้ด้วย มีการรักษาความลับ ของเด็ก ในส่วนของตำรวจก็จะมีศูนย์ที่ดูแลเด็กของตำรวจอีกศูนย์หนึ่ง จะมีพนักงานมีตำรวจหญิงขึ้นมา สัมภาษณ์ เด็กผู้หญิงที่ถูกละเมิด ส่วนอัยการเองก็จะช่วยเรื่องระบบกฎหมาย พอไปเป็นคดีความ อัยการจะดูแลในส่วนนี้อย่างไร บ้าง เช่น ทุกคนต้องมาสัมภาษณ์พร้อมกันมารับฟังพร้อมกันไม่ได้เป็นการซักถามซ้ำ มีการอวดวิดีโอไว้ใช้ในชั้นศาล ให้ ศาลได้ฟัง แทนที่จะถามซ้ำในเรื่องนั้นๆ ในช่วงแรกก็เป็นเรื่องการประสานงาน กลไกต่างๆ เรื่องสถานที่และช่องทางที่ จะรองรับเด็กกลุ่มนี้ เป็นการประสานงานระหว่างทีมสหวิชาชีพ อีกส่วนหนึ่งที่ทำด้วยกันคือ เรื่องของเครือข่าย องค์กร ภาครัฐเอกชนที่จะมาร่วมกันในส่วนของการป้องกันกันที่ดี งานรณรงค์ต่างๆที่ดี การจัดงานรณรงค์ร่วมกันเป็นเวทีสิทธิเด็ก บ้าง อะไรบ้าง ก็ถือว่าเป็นช่วงแรกของจ.เชียงใหม่ที่ได้ทำร่วมกันนะคะ

ต่อมาก็เป็นคณะกรรมการคุ้มครองเด็ก ตั้งขึ้นเมื่อเดือนมีนาคม ปี 2547 โดยมีกฎหมายเข้ามาเป็นกรอบใน การทำงาน และหน่วยงานพื้นฐาน คือ ศูนย์ประสานงานพิทักษ์สิทธิเด็กและสตรีจังหวัดเชียงใหม่ ตอนแรกเป็นเด็ก อย่างเดียว ตอนหลังก็เพิ่มสตรีเข้าไป เพราะว่ามันมีประเด็นเรื่องของการค้ามนุษย์เข้ามาด้วย เราก็ไม่อยากให้จังหวัด เชียงใหม่มีหลายคณะกรรมการจนไม่รู้จะเข้าไปกรรมการชุดไหน คณะกรรมการชุดนี้มีภาระ หน้าที่ที่จะทำในหลายๆ ประเด็นด้วยกัน ทั้งเรื่องของการค้ามนุษย์ ซึ่งเด็กก็อยู่ในกระบวนการนี้ด้วย คืออาจจะถูกหลอกมาค้าประเวณี ถูกหลอก มาเป็นขอทาน ในเรื่องของคณะกรรมการคุ้มครองเด็กนั้นถึงแม้ว่าจะมี แต่ถ้ากลไกของกรรมการทำงานโดยไม่มี กระบวนการ คิดว่ามันก็เป็นกรรมการเลือกกระดาด ตั้งอยู่เฉยๆ ไม่รู้จะทำอะไร ดังนั้นถ้าเน้นในเรื่องของการคุ้มครองต้อง มีระบบการรับแจ้งเหตุ มีระบบที่จะเข้าไปสืบค้นข้อเท็จจริงว่า สิ่งที่เกิดขึ้นหรือที่แจ้งมานั้นเป็นความจริงไหม เป็น อย่างไร รายละเอียดสถานการณ์ที่แท้จริงเป็นอย่างไร ใคร อะไร ที่ไหน อย่างไร อันนั้นคือการสืบค้นที่แท้จริง แล้วก็ มี การประเมินร่วมกันตามกฎหมายคุ้มครองเด็ก เราจะไม่ใช่การประเมินโดยความรู้สึก แต่ใช้การประเมินด้วยวิชาชีพว่า เด็กคนหนึ่งที่ได้ฟังจะได้รับการช่วยเหลือ อาจจะเป็นเรื่องของการถูกละเมิด หรือการอยู่ในภาวะที่ต้องได้รับการช่วยเหลือ อย่างไรก็ตามได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น ตรงจุดมากขึ้น เช่น ผู้ปกครองทำร้ายเด็ก ผู้ปกครองเอาเด็กไปแสวง

ประโยชน์ กฎหมายคุ้มครองเด็กระบุให้เข้าไปแทรกแซงได้ด้วย หมายถึงว่า ถ้าเกิดผู้ปกครองทารุณกรรมเด็ก หรือมีข้อสงสัยว่าจะทารุณกรรม หลังจากที่เราช่วยเหลือมาแล้ว แล้วก็เอาเด็กกลับไปสู่ครอบครัว อาจจะมีการกระทำซ้ำเกิดขึ้น กฎหมายก็เปิดโอกาสให้ชัดเจนตรงนี้ ไม่ให้เกิดการกระทำตรงนี้ แต่กฎหมายนี้เป็นกฎหมายใหม่ยังไม่มีการใช้ ณ ขณะนี้ คงจะมีเร็วๆ นี้เพราะว่าเรามีกรณีตัวอย่างที่พอละเมิดกับลูก ก็ถูกจับขังคุกไปเป็นข้อหาอนาจาร หลังจาก 2 ปี ก็กลับมาอยู่ในครอบครัว แล้วก็กลับมาละเมิดเด็กซ้ำอีก ตรงนี้ก็เป็นตัวอย่างที่เราคิดว่า พ.ร.บ.คุ้มครองเด็กประกาศใช้แล้วก็จะต้องนำมาใช้จริง ๆ ศาลที่ดูแลระบบการคุ้มครองเด็กตรงนี้ก็จะมีศาลเยาวชนและศาลครอบครัวอีกศาลหนึ่ง ที่ จะเข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะฉะนั้นก็เป็นเรื่องใหม่ของเราที่มีการช่วยเหลือคุ้มครองแล้วก็มีการคืนสู่สังคม หมายถึงหลังจากที่ช่วยเหลือแล้วนั้น เราจะต้องส่งกลับ ไม่ใช่ว่าเด็กจะต้องอยู่ในสถานสงเคราะห์หรือสถานดูแลของรัฐตลอดไป จะต้องมีการบวนการที่เด็กจะคืนกลับไปสู่ครอบครัว หรือถ้าครอบครัวไม่สามารถดูแลได้ การคืนสู่สังคมก็จะหมายถึงครอบครัวทดแทนหรือชุมชนที่จะเข้ามารองรับต่อไป แล้วก็รวมถึงการป้องกัน ทำอย่างไรไม่ให้มีการละเมิดสิทธิเด็กสู่ชุมชนด้วย นี่ก็เป็นกระบวนการที่เราจังหวัดเชียงใหม่ได้ทำในตรงนี้ขึ้นมา มีหนังสือเล่มหนึ่งที่เราใช้เป็นแนวทางในการช่วยเหลือเด็กถูกละเมิดทางเพศ เราเน้นเด็กที่ถูกละเมิดทางเพศ เพราะกรณีนี้ เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน กลไกที่เราใช้อยู่ก็คือมีทั้งฝ่ายต่างๆ ที่จะมารองรับ ทางเดินที่เด็กเขาต้องการ เราคิดว่าเมื่อเด็กถูกละเมิดนั้น เขาจะไปไหนบ้าง จะต้องมีความคุ้มครองมารองรับ มีฝ่ายชุดปฏิบัติการที่ช่วยเหลือ ฝ่ายปกครองซึ่งประกอบไปด้วย ตำรวจ นักสังคม นักจิตวิทยา แล้วก็ฝ่ายรณรงค์ป้องกัน อันนี้อาจจะเป็นหน่วยงานทั้งของส่วนเอกชนด้วย ภาคเอกชนที่จะเข้ามา อาจเป็นฝ่ายบำบัดฟื้นฟูจากโรงพยาบาล มีฝ่ายบ้านพัก มีฝ่ายวิชาการ คนที่จะให้ความรู้ความเข้าใจ นักวิชาชีพที่มีความเชี่ยวชาญต่างๆ เราจะเน้นการให้ความรู้ อบรม ฝึกทักษะการช่วยเหลือเด็ก แล้วก็ฝ่ายแผนงานจัดหางบประมาณ บางทีงบประมาณในส่วนของภาครัฐเองนั้น ในช่วงแรกนั้นก็คิดว่ามีปัญหา กองทุนคุ้มครองเด็กนั้น 30 ล้านบาท ทั่วประเทศ ลองคิดว่าจังหวัดหนึ่งจะได้สักเท่าไร? ก็น้อยนิด เพราะฉะนั้นในแต่ละจังหวัดเองก็มีสิทธิที่จะมี โอกาสช่องทางที่จะหาแหล่งทุน งบประมาณเข้ามาสนับสนุน เพื่อที่จะทำให้ระบบการคุ้มครองเด็กของแต่ละจังหวัดนั้นเดินไปได้ ที่นี้เชียงใหม่เราก็จะมีช่องทางตรงนี้ มีฝ่ายตรงนี้เข้ามาทำงาน ภาครัฐทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับเด็กเข้ามา เช่น ในส่วนของมหาวิทยาลัย ในส่วนของสาธารณสุข ด้านกฎหมาย ด้านของสถานสงเคราะห์ต่างๆ ภาคเอกชนก็จะมีทั้งในส่วนของเอกชนที่ช่วยเป็นแหล่งทุนสนับสนุนองค์กรร่วมที่ปฏิบัติงานด้านการคุ้มครองเด็กด้วย เท่าที่ผ่านมาเราไม่ได้แยกว่าเป็นเด็กไทยหรือเด็กชนเผ่าที่เข้ามาแ่งนี้ก็จะเป็นที่อยู่ในโซนของอำเภอเมือง และรอบๆ อำเภอเมือง แต่ว่าที่อยู่ไกลๆ หรือเด็กชนเผ่าบนดอยสูง จะมีค่อนข้างน้อย คิดว่าเป็นเรื่องที่ค่อนข้างอยู่ได้พร้อมเดียวกัน อยู่ที่ว่าเราจะไปหาคู่มาอย่างไร บางทีมีการละเมิด แต่ว่าไม่มีการแจ้งว่าเป็นการละเมิด แต่เรารู้ได้ว่าเป็นการละเมิดหรือเปล่า เพราะว่าผู้ปกครองก็ดูแลเด็กเหมือนปกติ มีการทุบตีกันบ้างเหมือนทั่วไป หรือการใช้แรงงานลูก เราก็รู้สึกว่าการเป็นสมบัติของพ่อแม่ จะต้องช่วยพ่อแม่ทำงาน อย่างเรื่องขายดอกไม้ ก็ต้องมาตีความว่า เออ มันเป็นการช่วยเหลือครอบครัวหรือเปล่า เราต้องมานั่งคุยกัน เช่น เรื่องของการละเมิดทางเพศ ซึ่งเป็นเรื่องที่ค่อนข้างรุนแรงของเด็กเชียงใหม่ ทำไมถึงมีเรื่องของการละเมิดทางเพศ เราบอกว่าเรามีวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง มีวัด วาอาราม มีจารีตประเพณีที่เข้มแข็ง แต่เมื่อมีสถานการณ์ออกมาเช่นนี้ แสดงว่าระบบของครอบครัวมันเริ่มจะเปลี่ยนไป สถานการณ์ความเครียดทำให้ปัญหาครอบครัวเริ่มมีความรุนแรงมากขึ้น พ่อแม่ที่ละเมิดต่อเด็กนั้นก็จะเป็นครอบครัวที่มีความรุนแรงในครอบครัว มีการทะเลาะ ทุบตีกัน มีเรื่องของสุราเข้ามา มีเรื่องของยาเสพติด แล้วก็มีสุขภาพจิต ซึ่งเราคิดว่าความเครียดของครอบครัวมาจากปัญหาสังคม เศรษฐกิจที่เข้ามากดดัน ก็จะทำให้ปัญหาครอบครัวสูงขึ้น กรณีเด็กชนเผ่าที่เราพบ สืบค้นได้ว่ามีการทารุณกรรมเด็กค่อนข้างสูง เราคงต้องกลับมาดูว่าเด็กกลุ่มนี้อยู่ที่ไหนกันบ้าง ในโรงเรียน อยู่ในความดูแลของศูนย์เด็กเล็ก ฯลฯ เพราะฉะนั้นก็เป็นประเด็นที่เราต้องกลับมาวิจัยกันต่อจะว่าทำไมถึงต้องมีการละเมิดกันเยอะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเพศ คนที่จะละเมิดต่อเด็ก

มักจะเป็นคนใกล้ชิดประมาณ 80-90 % เป็นพ่อถึง 19% ทั้งเรื่องการละเมิดทางเพศและการทำร้ายร่างกาย นอกนั้นก็
เป็นคนใกล้ชิดต่างๆ รวมไปถึงบุคคลอื่น คือ เราไม่ได้บอกว่าใครจะต้องเป็นผู้ละเมิดเด็กมากที่สุด สามารถเป็นได้ทุกคน
ทุกอาชีพ แม้แต่พระสงฆ์ ต้องขออนุญาตพระคุณเจ้า ซึ่งเมื่อไม่นานมานี้ ศาลตัดสินไป 30 ปี สำหรับการละเมิดเด็กผู้ชายที่
อยู่ในวัดนะคะ นี่ก็เป็นสถิติในการช่วยเหลือในรอบช่วงสั้น เป็นแค่ส่วนที่เดินเข้ามาหาเรา ที่ไม่เดินมาหาเราที่ไม่มีสถิติ
นะคะ กลุ่มเด็กที่ไม่ใช่แค่กลุ่มเด็กที่ถูกทารุณกรรม แต่เป็นเรื่องของการประทุษร้ายต่อทรัพย์สินด้วย ส่วนคดีเรื่องยา
เสพติด โดยเฉพาะช่วงหนึ่งของเชียงใหม่ที่มีเรื่องชาบูไร ส่วนเด็กที่มีความประพฤติไม่เหมาะสมก็มีเยอะ เรื่องดื่มสุรานี้สูง
เลย เล่นสนุกเกอร์ หนีโรงเรียน อันนี้เป็นเรื่องของการส่งเสริมความประพฤตินักเรียน นักศึกษา เราก็ไปเอามาจาก
สารวัตรนักเรียน

คณะกรรมการชุดนี้มี ฝ่ายรับแจ้งเหตุ ฝ่ายช่วยเหลือบำบัด ก็คือเป็นงานประจำของเรา แต่ว่าจัดระบบให้ดีขึ้น
มีการบูรณาการทำงานร่วมกัน แล้วก็พยายามที่จะให้ความคุ้มครองเด็กไปสู่ระดับอำเภอ ตอนนี้ก็มี 8 อำเภอที่มี
กรรมการอยู่ พยายามที่จะทำอย่างไรให้กรรมการชุดนี้เขาทำได้

ในเรื่องของเด็กกีดกันพื้นที่เราก็มองว่า กลุ่มเด็กเร่ร่อนขอทานนี่จะเป็นกลุ่มที่ใหญ่เลยทีเดียว ที่มองเห็นว่ามา
จากภูเขามาอยู่ในเมือง เนื่องจากการศึกษาน้อยก็ไม่สามารถจะทำงานอย่างอื่นได้ เป็นแรงงานใช้ฝีมือ เพราะฉะนั้นก็
ลงมาทำได้อย่างเดียว คือขอทานกับขายดอกไม้ ตรงนี้เราก็พยายามที่จะทำมาตรการร่วมกัน การบังคับใช้กฎหมายนี้
เราจะใช้กับกลุ่มที่แสวงประโยชน์แต่เด็ก อย่างเช่น มีเอเยนต์ หรือจ้างเด็กไปทำแล้วก็ให้เงินเด็กแค่ 20 บาท อะไรอย่าง
นี้แล้วก็ไม่ได้ให้เด็กได้พักผ่อน ส่วนผู้ปกครองนั้นจะเป็นส่วนที่เราจะใช้ พรบ.คุ้มครองเด็กเข้ามาจับว่า มีการเลี้ยงดู
เหมาะสมไหม มีการปล่อยปละละเลยไหม มีการยุยงส่งเสริมให้เด็กเข้าไปสู่การกระทำที่อันตรายกับเด็กไหม อย่างเช่น
อันตราย เราก็ต้องมาตีความอีกว่า เช่น ขายดอกไม้ดี 1 ดี 2 หรือว่าให้ยาเสพติดกับเด็ก หรือเด็กไม่ได้ดูทีวี ไม่ได้เรียน
หนังสือ อะไร อย่างไร ก็ต้องมาทำมาตรการร่วมกันอย่างที่บอกไป เมื่อวันเสาร์ที่ผ่านมา เราก็ไปทำร่วมกับ YMCA ด้วย
เรื่องเด็กขายดอกไม้ ผู้ปกครองก็ต้องรับทราบด้วยว่า วิธีการไหนไม่เหมาะสมกับเด็ก ก็จะมีจุดที่ขายได้ แต่น่าจะเป็น
ผู้ใหญ่ขาย หรือขายตรงไหน ที่มันเป็นจุดผ่อนปรน อันนี้ก็เป็นข้อตกลงที่ตามมา

อยากจะยกตัวอย่างนิดหนึ่งว่า การทารุณกรรมนั้น ในชนเผ่านี้เราคิดว่ามันมีอยู่ แต่มันไม่ได้ถูกรายงานขึ้น
กรณีตัวอย่างนี้เป็นเด็กเผ่ามูเซอ นะคะ เสียชีวิตแล้ว เด็กคนนี้ ถูกพ่อเลี้ยงจับนั่งบนเตาไฟ แล้วก็มาที่โรงพยาบาล นี่เป็น
แผลที่เกิดจากการนั่ง อวัยวะเพศก็ถูกมัดด้วยหนังยาง คือมีการทารุณกรรมหลายรูปแบบ แล้วทำที่สุดที่ออกจาก
โรงพยาบาลเพราะแผลหายแล้ว กลับไปอยู่ชุมชน เราก็ตามเข้าไปดู ปรากฏว่าเป็นจังหวะที่เด็กถูกทำร้ายซ้ำโดย
พ่อเลี้ยง ในช่วงนั้นแม่ไม่ให้การว่าใครทำ พอไปถึงก็เสียชีวิตได้ประมาณ 2 ชม. มีข้าวคั่วอยู่ที่ปาก แล้วตามตัวก็มีรอย
ถูกมัด มีรอยกัดเยาะเย้ยเลย นี่ก็เป็นหมู่บ้านที่ติดยาเกือบทั้งหมู่บ้านใน อ.แม่แตง กลุ่มนี้ก็มีเยอะขึ้น

ที่มีอีกกรณีหนึ่งก็คือเรื่องความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเด็กที่อยู่ในชุมชนเมือง เด็กที่เข้ามาใหม่เป็นกลุ่มไทใหญ่
เป็นกลุ่มอะไร ก็ตั้งกลุ่มเป็นแก๊งตามจุดต่างๆ แถววัดป่าเป้าก็จะมีกลุ่มของเผ่าไทใหญ่ ส่วนที่เข้าไปอยู่แล้วก็ตั้งเป็นกลุ่ม
แก๊งต่างๆ เพราะฉะนั้นกลุ่มแก๊งก็จะขัดแย้งต่อสู้กัน มีการประชุมร่วมกัน 400-500 คน เราก็ทำมาตรการร่วมที่ลดความ
รุนแรง นี่ก็เป็นงานที่จังหวัดได้ทำ และพยายามพูดคุยกันใช้วิถีไกลเกลี่ย อันนี้ก็เป็นงานดำเนินการของจังหวัดอีกส่วนที่
อยากให้เห็นก็คือ กลุ่มของเด็กที่เข้ามาเยอะขึ้นนะคะ ไปไหนแล้วก็ไม่ทราบที่วัดดอนจั่น กลุ่มนี้เยอะมากลงมาจากดอย
มีพ่อแม่เอามาส่งให้เลยนะคะที่วัดดอนจั่น แล้วก็อยู่กันแบบไม่ได้มาตรฐาน ไม่ได้คุณภาพชีวิต กินแต่มาม่วงวัน แจก
มาม่วงคนละซอง ไม่มีคนทำอาหารให้ และไม่มียงบประมาณตรงนี้มีคนร้องเรียนเข้ามาเยอะว่าเด็กไม่ได้รับการดูแล
เพราะฉะนั้นตรงนี้ก็อาจจะต้องกลับมาดูว่าการที่นำเด็กลงมาและมาอยู่ในสถานที่ดูแลแบบไม่มีคุณภาพ คือมีความ
ปรารถนาดีที่จะดูแล แต่ว่าระบบการดูแลไม่ได้มาตรฐาน เพราะฉะนั้นก็ต้องกลับมาจัดระบบการดูแลอีกทีหนึ่ง คิดว่า

ของเชียงใหม่ก็มีหลากหลายสถานการณ์ของชนเผ่าก็คิดว่าจะต้องทำงานต่อไป และน่าจะร่วมมือกันหลายๆ ฝ่าย ในแต่ละประเด็นก็มีรายละเอียดเยอะมากเลย

ปนัดดา เมื่อกี้ที่กล่าวว่าไม่ได้รับแจ้งกรณีเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ค่อยมีรายงานเข้ามา ส่วนหนึ่งก็อาจจะเพราะทางชาวบ้านไม่รู้จะไปแจ้งที่ไหน ถ้ามีกรณีที่ยากแจ้งเหตุเรื่องเด็กถูกละเมิดจะต้องไปแจ้งที่ไหนคะ ทุกวันนี้เขาแจ้งตำรวจนี้ถูกต้องหรือเปล่าคะ

รสสุคนธ์ ก็ไม่ผิดนะคะ ต้องขึ้นอยู่กับว่าแจ้งเรื่องอะไร อย่างเช่นเรื่องเด็กเร่ขายดอกไม้หรือเด็กกำพร้าอะไรพวกนี้ก็น่าจะแจ้งมาที่ศูนย์ก่อนนะคะ แต่ถ้าเป็นเรื่องของการละเมิดทางเพศ บางทีก็ขึ้นอยู่กับว่าเขายังไม่ได้เป็นคดี เขายังไม่รู้ว่าจะไปแจ้งความหรืออย่างไรจะช่วยเหลืออย่างไรก่อน เพราะเด็กก็อาจจะตกอยู่ในภาวะที่อันตราย เขาเป็นแค่พลเมืองดี แต่อาจจะไม่แน่ใจว่าจะส่งไปที่ตำรวจจะได้ไหม รวดเร็วไหม อะไรอย่างนี้ หรือจะเป็นคดีที่ไม่เป็นคดีก็โทรไปที่ศูนย์นะคะไปปรึกษาก่อน ติดต่อไปที่คุ้มครองเด็กก่อนเป็นอันดับแรก ส่วนผู้ต้องหาหรือคนที่ทำร้ายเด็กนั้นก็จะต้องมีเรื่องของการพูดคุยกันอีกครั้งหนึ่งว่าจะใช้มาตรการอย่างไร ก็โทรไปที่ 053-112643-4 นะคะ อีกทีนะคะ 053-112643-4 นะคะ เป็นศูนย์ประสานงานเพื่อพิทักษ์สิทธิเด็ก อยู่ที่ชั้น 5 ที่ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่คะ

ปนัดดา ก็คิดว่าชาวบ้านหลายชุมชนยังไม่ทราบ อาจจะไม่ทราบ เนื่องจากเวลาเลยไปแล้ว เหลืออีก 3 ท่านก็จะขอรบกวนวิทยากร ท่านต่อไปเลย ขอเชิญสถานพินิจคะ

บุษกร ขออนุญาต สวัสดิ์กับที่ประชุมอีกครั้งหนึ่ง ดิฉันมาในนามของสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดเชียงใหม่ ที่นี้ในหัวข้อสำหรับวันนี้ เข้ามาในเรื่องของเด็กในกระบวนการทำผิดแล้ว เนื่องจากว่าหน่วยงานของดิฉันเป็นหน่วยงานที่รับเด็กที่ถูกจับกุมหรือถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในคดีอาญานะคะ นอกจากนี้อาจเรียนให้ทราบว่าหน่วยงานนอกจากทำงานคดีเรื่องอาญาแล้ว ยังทำคดีครอบครัวหรือ คดีแพ่งเกี่ยวกับสิทธิของผู้เยาว์ในเรื่องของยาหรือการใช้อำนาจปกครองแทนผู้เยาว์ ซึ่งทั้งหมดทั้งปวงต้องร้องขอกับศาลเยาวชนและครอบครัว ทางศาลเยาวชนกับครอบครัวก็จะส่งเรื่องมาที่สถานพินิจ ซึ่งมีพนักงานคุมประพฤติสำหรับทำข้อมูลในเรื่องพวกนี้ นำเสนอกับศาลใน 2 เรื่องคือ เรื่องคดีอาญา และคดีครอบครัว แต่ว่าส่วนใหญ่จะรู้จักกับสถานพินิจในคดีอาญามากกว่า หลายท่านที่มีปัญหาเรื่องพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนก็จะโทรมา หรือแจ้งว่าดูแลลูกไม่ไหวแล้ว ขอมาไว้ที่สถานพินิจได้ไหม ก็เรียนให้ทราบว่าสถานพินิจจะรับเด็กจากพนักงานสอบสวนหรือเด็กที่ถูกตำรวจจับเท่านั้น ถ้าคุณดูแลลูกไม่ไหวแล้วมาไว้ที่สถานพินิจ คงไม่ใช่ อยากจะเรียนให้ทราบว่าบุตรหลานในครอบครัวเป็นของท่าน และท่านเองเป็นคนเลี้ยงดูหล่อหลอมอบรมสั่งสอนเขา นโยบายของสถานพินิจเป็นเรื่องของระบบของการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และการปรับเปลี่ยนเพื่อกลับคืนสู่สังคม คงไม่ได้มุ่งเรื่องของกระบวนการในการลงโทษเด็ก แต่เนื่องจากว่าเด็กเข้ามาด้วยเงื่อนไขทางกฎหมาย เพราะฉะนั้นจะต้องมีสถานที่รองรับ ในการควบคุมดูแลเด็กนั้นก็หมายถึง สถานพินิจ ที่นี้คำว่าเด็กและเยาวชนของสถานพินิจนี้หมายถึงว่า เด็กอายุตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไปไม่เกิน 14 ปี เราใช้จำกัดความคำว่าเด็ก ส่วนคำว่าเยาวชนก็คือ เด็กที่อายุตั้งแต่ 14 ปีขึ้นไป แต่ไม่เกิน 18 ปี นั้นหมายถึงว่าเด็กที่กระทำความผิดในคดีอาญา ณ วันเกิด ที่ 18 ปี จะไม่ได้อยู่ในสถานพินิจ คงจะต้องไปดำเนินการในระบบของผู้ใหญ่ที่ศาลจังหวัดหรือศาลแขวงแล้วแต่ ที่นี้ทำไมถึงต้องมีสถานพินิจที่มีสถานพินิจก็เพื่อมีไว้สำหรับคุ้มครองเด็กที่กระทำความผิด เพราะว่าไม่ต้องการให้เด็กๆเข้าไปอยู่ในกระบวนการดูแลแบบของผู้ใหญ่ เนื่องจากว่ามนุษย์เราทุกคนไม่มีใครหรอกค่ะที่อยากจะทำความผิด แต่มันมีปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้ก่อพฤติกรรมนั้นๆ มา แต่ด้วยว่าความเป็นเด็ก หรือความเป็นเยาวชนของเขานี้ วุฒิภาวะเขายังไม่มากพอในการที่จะตัดสินใจหรือแสดงพฤติกรรมตรงนั้นไป เพราะฉะนั้นจึงมีสถานพินิจไว้สำหรับที่จะแยกการดูแลของเขา ซึ่งเป็นการดูแลที่พิเศษกว่าดูแลผู้ใหญ่ ที่นี้หลายท่านคงมองภาพสถานพินิจในภาพที่จะไม่ค่อยสวยเท่าไร ในความรู้สึกหรือกระแสที่ผ่านมาในสังคม อยากจะเรียนให้ทราบว่าสถานพินิจนี้เป็นหน่วยงานของภาครัฐ สังกัดกระทรวงยุติธรรม ตั้งแต่ปฏิรูป

ระบบราชการเมื่อปี 2546 สถานพินิจก็ยกฐานะเป็นกรมพินิจ สังกัดกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเดิมที่อยู่กับศาล แต่ตอนนี้ศาลแยกออกเป็นองค์กรอิสระ ก็เป็นสำนักงานยุติธรรมต่างหาก แต่ด้วยสถานพินิจทำงานด้วยเงื่อนของกฎหมาย จึงมีการกำหนดให้สถานพินิจเป็นหน่วยงานที่จะต้องเกิดควบคู่กับศาลเยาวชนและครอบครัว ในอดีตที่ผ่านมา สถานพินิจกับศาลเยาวชนนี้เปิดดำเนินการมาแล้วประมาณ 40 กว่าปี แต่สำหรับเฉพาะที่จังหวัดเชียงใหม่ ปีนี้เป็นปีที่ 36 นะคะ แล้วก็หลังจากที่มีการแยกและยกฐานะเป็นกรมขึ้นมา ในเรื่องของพัฒนาภายในองค์กร หรือการจัดการบริหารภายในเรานี้ก็ได้รับการดูแลมากขึ้น และระยะหลังๆ มาเนี่ยด้วยกระแสของปัญหาสังคมที่เกิดจากยุคโลกาภิวัตน์ต่างๆ ที่เราทราบกันอยู่เนี่ยแหละ ทำให้สถานพินิจได้รับการดูแลจากภาครัฐมากขึ้น และองค์กรเอกชนต่างๆ ก็เข้าใจและเข้ามาใช้เรา เพราะว่าถ้าแต่ละองค์กรไม่ว่าจะทำงานอย่างไรก็ตามจะอยู่โดดเดี่ยววันละมันจะไปไม่รอด ก็ควรจะต้องเป็นลักษณะเครือข่าย สำหรับสังคมของเชียงใหม่ เราก็ค่อนข้างที่จะเป็นเครือข่ายกันและกันเคยกัน วิทยากรที่มานั่งอยู่ที่นี้ก็คุ้นเคยกันหมดนะค่ะ เพราะว่าเราก็จะส่งต่อปัญหาซึ่งกันและกัน ที่นี้สำหรับสถานพินิจ ณ เวลานั้นก็จะเป็นเรื่องของระบบบำบัดฟื้นฟู แก่ไข และให้โอกาสในการที่จะกลับคืนสู่สังคมนะค่ะ ในเบื้องต้นเมื่อเด็กกระทำความผิด พนักงานสอบสวนจับกุมตัว ก็เป็นกฎหมายที่กำหนดใน พ.ร.บ.จัดตั้งและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว ซึ่งสถานพินิจกับศาลเยาวชนจะใช้ตรงนี้ หลังจากจับกุมตัวแล้วพนักงานสอบสวนจะต้องส่งสถานพินิจภายใน 24 ชั่วโมง อันนี้เป็นกฎหมายกำหนด เมื่อเด็กที่กระทำความผิดถูกส่งมาที่สถานพินิจแล้ว ถ้าผู้ปกครองมีความประสงค์ที่จะรับลูกกลับไปดูแล ก็มาประกันตัวได้ที่สถานพินิจ แต่ถ้ามีความรู้สึกว่าตัวเองยังไม่พร้อม หรือว่าการที่เด็กอยู่ภายนอกจะเป็นภัยต่อเด็ก ก็อยู่กับสถานพินิจก็ได้ เพราะฉะนั้นภาระหน้าที่หนึ่งของสถานพินิจคือ ควบคุมดูแลเด็ก ให้อยู่ในหน่วยงาน แต่ผู้ปกครองก็สามารถมาประกันตัวได้ถ้าพร้อม ถามว่าสถานพินิจจะดูแลลูกหลานของท่านดีเท่ากับท่านหรือเปล่า มันคงไม่ใช่ เพราะว่าเด็กหลายคนเรียกร้องความอบอุ่น ขนาดที่อยู่กับเราเด็กหลายคนก็ยอมรับว่าเขาอยู่ได้ และอยู่ได้ดีด้วย แต่บางคนก็ยังมีความรู้สึกว่ายังไม่อยากกลับบ้าน เพราะว่าตัวเองยังไม่พร้อม เพราะฉะนั้นสถานพินิจเองจึงต้องจัดกิจกรรมสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับเด็กๆ ด้วย นอกจากนี้แล้วในเรื่องของการคุ้มครองเด็ก เวลานั้นสถานพินิจได้นำ พ.ร.บ.จัดตั้ง โดยเฉพาะมาตรา 63 ที่ให้อำนาจกับสถานพินิจในกรณีเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอัตราโทษไม่เกิน 5 ปี สถานพินิจก็จะใช้กระบวนการยุติธรรม ทางเลือกสำหรับครอบครัวของเด็กๆ เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กๆ ได้แก้ไขตัวเอง โดยที่ยังไม่ต้องนำเรื่องขึ้นพิจารณาในชั้นศาล ซึ่งกฎหมายเปิดโอกาสตรงนี้ ฉะนั้นสถานพินิจก็จะใช้วิธีการในการประชุมกลุ่มครอบครัวหรือที่เราเรียกกันว่า ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยที่เราจะเชิญครอบครัวของเด็กที่กระทำความผิดและของผู้เสียหายในกรณีที่ผู้เสียหาย พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ และผู้แทนชุมชนที่เด็กอยู่ เพื่อที่จะมาพูดคุยว่าเราจะมีแผนการอย่างไรที่จะดูแลเด็กต่อไป ถ้าในที่ประชุมเป็นที่ยุติ ผู้อำนวยการสถานพินิจก็จะใช้ความเห็นตรงนี้ส่งเรื่องให้พนักงานอัยการเพื่อสั่งไม่ฟ้อง นั่นหมายถึงว่า เด็กก็ไม่ต้องขึ้นสู่กระบวนการศาลแล้วเด็กเองก็จะปลอดภัยในเรื่องของสังคมคือ จะไม่มีประวัติในคดีแดงต่างๆ ที่นี้ถามว่าตรงนี้จะช่วยในเรื่องของการดูแลเด็กได้ไหมตอบว่าช่วยได้เยอะมากเลย ซึ่งกระบวนการตรงนี้สถานพินิจ หรือ กรมพินิจเริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนมิถุนายน ปี 2546 มาจนถึงเวลานี้ สำหรับจังหวัดเชียงใหม่เราดำเนินการไปแล้ว ประมาณ 300 กว่าคดี 300 กว่าเรื่อง แล้วก็ตามว่ามีโอกาสที่เด็กทำผิดซ้ำอีกไหม บอกว่า มี ณ เวลานั้นก็มีแล้ว 21 คดี ถ้าเทียบเป็นเปอร์เซ็นต์แล้วก็ 7.6 เปอร์เซ็นต์ ถามว่าอย่างนี้เป็นการให้โอกาสเด็กไหม ก็ต้องตอบว่าเป็นการให้โอกาสเด็ก สิ่งสำคัญที่สุดในการแก้ปัญหาของเด็กก็คือครอบครัว เด็กส่วนใหญ่ที่เข้ามาในสถานพินิจท่านก็ทราบดีแล้วว่า ถูกคัดกรองจากสังคมมาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของพฤติกรรมส่วนตัวของเขา หรือไม่ก็เป็นเรื่องของครอบครัวหรือสังคมที่สร้างไว้กับเด็กๆ เด็กก็เป็นผลกระทบจากเรื่องต่างๆ เหล่านี้ เมื่อเด็กจะมาอยู่ในสถานพินิจ ณ เวลานั้นก็จะแยกออกเป็น 2 ส่วน ส่วนที่ก่อนคำพิพากษา เราจะเรียกว่าสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ส่วนหลังคำพิพากษาจะเรียกว่า ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต สำหรับ

เชียงใหม่ก็จะเป็นเขต 7 ศูนย์ฝึกและอบรมทางภาคเหนือก็จะมีอยู่ 2 จังหวัด ก็คือ จ.เชียงใหม่ และ จ.นครสวรรค์ เมื่อพนักงานอัยการส่งเรื่องฟ้องศาล ถ้าศาลมีคำพิพากษาให้เด็กเข้ารับการฝึกอบรมนั้น หมายถึงว่าศาลต้องการเห็นว่าเด็กคนนี้ควรจะต้องแยกตัวออกจากสังคมระยะหนึ่ง เนื่องจากว่าตัวเด็กเองนี้ จะต้องได้รับการอบรมขัดเกลาใหม่ ก็จะส่งไปฝึกอบรม การฝึกอบรมไม่ใช่การต้องโทษทางกฎหมาย เพราะฉะนั้นเด็กเหล่านี้ก็จะมีประวัติใดๆ แจ้งโทษ เขาก็จะไปอยู่ที่ศูนย์ฝึกและอบรม ที่ศูนย์ฝึกและอบรมก็จะมีกระบวนการในการดูแลเขา ก็จะมีการเรียนการสอน การฝึกวิชาชีพต่างๆ มีการเตรียมแผนการในการคืนสู่สังคมของเด็กๆ ด้วย เช่นเดียวกับสถานพินิจ แต่ว่าของสถานพินิจจะเป็นระยะสั้น ถ้าศาลให้โอกาสก็จะคืนสู่ครอบครัวเร็วขึ้น ซึ่งในระหว่างที่เด็กอยู่ในความดูแลของสถานพินิจ สถานพินิจก็ต้องจัดการในเรื่องของการกินอยู่ หลับนอน ซึ่งตรงนี้ สถานพินิจก็ต้องดำเนินการอยู่ในความดูแลตาม พ.ร.บ. คุ้มครองเด็กเช่นเดียวกัน ซึ่งจะต้องมาดูแลในเรื่องของการดูแลเด็กในสถานพินิจให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

อยู่ในช่วงของการลงทะเบียนที่จะต้องเรียนหนังสือต่อ ทางสถานพินิจก็ประสานกับทางศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนให้เด็กได้ลงทะเบียนเรียน ถ้าเด็กออกไปแล้วเราจะส่งต่อไปกับสถานศึกษาใกล้ภูมิลำเนาเขา อันนี้คือการดูแลคุ้มครองของเด็กและเยาวชนในกระบวนการทำงานของสถานพินิจ เมื่อมาถึงตรงนี้แล้วก็คิดว่า คงจะรู้จักกับสถานพินิจพอสมควรนะ กลับมาถึงเรื่องของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่เข้ามาในกระบวนการของสถานพินิจ ส่วนใหญ่ก็จะมาด้วยเรื่องของหลบหนีเข้าเมือง ตอนหลังมาก็จะมีเรื่องของยาเสพติด และก็มีเรื่องทำร้ายร่างกาย มีเรื่องสารระเหย ซึ่งในตอนนี้มีพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ เหล่านี้ ถามว่าในความดูแลของสถานพินิจจะมีการแยกเรื่องของชนเผ่าหรือเปล่า เราไม่มี เราดูแลเท่าเทียมกันกับเด็กคนไทยปกติทั่วไป ไม่มีการแบ่งแยก ถามว่าเรามีปัญหาในการสื่อสารภาษาถิ่นหรือเปล่า เรายอมรับว่าบางครั้งเรามี แต่ว่าส่วนมากเขาจะมีเพื่อนของเขาอยู่ในนั้นค่ะ ที่จะเป็นคนแปลช่วยเรา แต่ถ้าหาไม่เจอก็ติดต่อไปทางภาครัฐ ที่จะเป็นตัวแทนมาช่วยแปลให้เรา แล้วขณะเดียวกันในเรื่องของการช่วยเหลือนี้เรารับเลยไหม ณ วันนี้เรา พวกเรามองว่าไม่ได้ละเลย เราพยายามที่จะหาแหล่งที่ช่วยเหลือเขาจะค่ะ ถ้าเราสามารถหาไปถึงครอบครัวเขาได้เลย เราหาค่ะ แต่ว่า สมมติว่าหาจนถึงขนาดนั้นไม่ได้เนี่ย เราก็จะส่งต่อไปองค์กรเอกชนค่ะ ซึ่งองค์กรเอกชนก็จะรับกับเราได้ตามสมควรแล้วนะคะ ในการที่จะช่วยเหลือเด็ก

ปนัดดา ค่ะ ขอบคุณ คุณบุษกร จากสถานพินิจนะคะ ช่วงนี้มีท่านใดอยากจะทำคำถาม หรือว่าสอบถามก็คือ วิทยากร 2 ท่านนี้มาจากภาครัฐที่ทำงานเรื่อง คุ้มครองเด็กและดูแลเด็กโดยตรง และก็ติดตามติดตามเรื่องกฎหมายเรื่องมาตรการต่างๆ ถ้ามีข้อสงสัยในเชิงกฎหมายของทางราชการนี้ถามได้เลยนะคะ เรามีวิทยากรที่มาจากองค์กรเอกชน 2 ท่าน ขอเชิญคุณสิริกา จากโครงการบ้านรวมใจค่ะ

สิริกา นมัสการพระคุณเจ้า และขอสวัสดิ์ผู้เข้าร่วมสัมมนาอีกครั้งหนึ่ง ดิฉันจะใช้เวลาให้กระชับที่สุด ก่อนอื่นจะขออนุญาตแนะนำหน่วยงานที่ดิฉันทำงานด้วยนะคะ โครงการบ้านรวมใจตั้งเมื่อปี 2527 จัดทะเบียนเป็นสมาคมเมื่อปี 2532 แต่ว่าคนที่ไม่เรียกกันนะคะ แค่ว่าสมาคมพัฒนาคุณภาพชีวิตแล้วคนไม่รู้ ต้องบอกว่า บ้านรวมใจ เหมือนสุนัข ยาสีฟัน ยี่ห้ออะไรอย่างนั้น คนจะไปซื้อก็ต้องบอกอย่างนั้น ในบ้านรวมใจเองนะคะ เราจะมีกิจกรรมอยู่ 2 3 4 กิจกรรม แต่ว่ากิจกรรมทุกกิจกรรมเราให้ความสำคัญกับเด็ก เพื่อส่งเสริมการพัฒนาของเด็กได้ให้มีกิจกรรมแยกย่อยออกไป ในส่วนการทำงานเรื่องเด็กก็จะขอเสนอเฉพาะโครงการที่เราทำกับเด็กเป็นหลักนะคะ เป็นเรื่องของการส่งเสริมการศึกษาเป็นหลักให้แก่ชาวไทยภูเขา แต่ว่าเราก็ไม่ได้ละเลยเด็กชนไทยพื้นราบนะคะ หมายความว่าถ้าเราพบปัญหาอะไรเนี่ยเราก็จะใช้วิธีการขอความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น องค์กรพันธมิตรอื่นๆ ว่าใครจะช่วยได้บ้างเหมือนกับวิทยากรท่านอื่นที่พูดมาแล้ว คือไม่ได้ทำงานโดดเดี่ยว วิสัยทัศน์ขององค์กรก็หวังเหมือนหน่วยงานทั้งหลายที่ทำ คืออยากให้เด็กเป็นคนดี และข้อสำคัญคืออยากให้มีความสุข เพราะคิดว่าชีวิตนี้จะมีประโยชน์อะไรได้ทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ไม่มีความสุข เราก็พยายามสอนเด็กนะคะ ความสุขก็ต้องไม่เบียดเบียนใครด้วย กิจกรรมของเราคือให้ที่พักอาศัย ให้

อาหาร แล้วก็สนับสนุนทุนการศึกษาแบบให้เปล่า และมีการให้เงินกู้ยืมเรียน โดยส่งออกมาจากหลักการของรัฐ หลักเกณฑ์อันนี้นักศึกษารุ่นที่เขาคิดได้ โดยที่เขาบอกว่าถ้าอีกหน่อย โครงการนี้ไม่สามารถขอความช่วยเหลือได้นั้น เราจะทำอย่างไร เราไม่ได้คาดหวังอะไรมาก แต่ว่าจะเป็นเรื่องการกระตุ้นจิตสำนึกมากกว่าว่าเขาจะมีส่วนเข้ามาร่วมในการพัฒนาอย่างไร ไม่ใช่ว่าจบแล้วจบเลย เราใช้หลักการเดียวกับของรัฐ แต่ว่าไม่ถึงขั้นที่จะต้องไปส่งที่ธนาคาร เพราะว่าเพิ่งเริ่มทำได้ 4-5 ปี เด็กก็ยังเรียนไม่จบพอที่จะมาทำอะไรได้ ยุทธศาสตร์ของเราหลักใหญ่เลยนะคะ เราจะประสานงานคะ เพราะว่าเราทำงานเองไม่ได้ จึงต้องรบกวนมาก ของคุณรสสุคนธ์ก็รบกวนมากเหมือนกัน เวลาเมื่อไรก็ส่งต่อว่าทำอะไร บางทีเจอเด็กๆ ลูกจื๊บนะคะ ของเราเนี่ย เรายังไม่ได้ เรายังตั้งแต่ 10 ขวบ บางทีก็มีเด็กที่ประสบปัญหายากลำบากตั้งแต่อายุ 8 เดือนนะคะ เราก็เป็นศูนย์อนุบาลชั่วคราว และก็ประสานกับทางรัฐ ทางผู้นำชุมชนและกักตักเด็กเข้าไปสู่สถานดูแลคุ้มครอง ก็มีการพยายามทำงานโดยรูปแบบเครือข่าย มันก็มีแต่เครือข่ายไม่ค่อยมีชายเท่าไรจริงๆ แล้วต่างก็มีใจให้กัน ก็คิดถึงกันอยู่ แต่คิดว่ามีข้อจำกัดเยอะ หลายท่านก็คงเหมือนๆ กันนะคะ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องบุคลากร เรื่องเวลานะคะ บางทีถ้าแบ่งภาคได้ก็น่าจะแบ่งเหมือนกัน เป็นทศกัณฑ์ อะไรอย่างนี้ ก็ทำไม่ได้เหมือนกัน เรื่องของการส่งเสริมกิจกรรมที่จะทำอะไรให้ครอบครัวและชุมชนป้องกันปัญหาการละเมิดสิทธิของเด็กนะคะ การเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลเด็กที่ยากไร้ขาดสน ดิฉันได้คุยกับแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนก็ทราบว่า เขาได้เงินมาทำงานโครงการจากเงินบริจาคของคนในประเทศ ซึ่งเป็นนักธุรกิจหรือวิชาชีพอื่นๆ และก็ของรัฐบาลเขาช่วยด้วย ดิฉันก็มีความฝันว่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่น้องกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันก็ประสบความสำเร็จด้านอาชีพการงานไม่น้อย ทำอย่างไรนะคะที่จะให้เข้ามามีส่วนร่วมโดยที่พอเราพูดถึงการมีส่วนร่วมปุ๊บนี้หลายคนก็จะกลัว เขาจะบอกว่าฐานะเขายังไม่ดีเลย แต่ว่าเราจะไม่ถึงการมีส่วนร่วมไม่ใช่หมายถึงเงินทองอย่างเดียว เพราะว่าเงินทองนี้มันไม่จริงนะคะ แต่ว่าการจะเอาสติปัญญามาช่วยกันหรือว่าช่วยกันคิดนี่จะทำอย่างไร นักธุรกิจในเมืองใหม่ก็มีมากมายนะคะ และกลุ่มวิชาชีพไม่ว่าจะเป็นข้าราชการหรือเป็นอะไร เราจะทำอย่างไร แต่ว่าไม่อยากทำเหมือนไฟไหม้ฟาง ตั้งขึ้นมาแล้วมีคณะทำงานต่อมาก็คือเป็นคณะไม่ทำงาน หรือว่าพอทำก็ทำคนสองคน แล้วพอไม่มีเงินขึ้นมาทำไม่ได้เป็นจริงอีก แต่ก็ยังงี้ก็ต้องทำขึ้นมาคะ

เรื่องของการที่จะรณรงค์ให้สังคมเกิดความตระหนักในการป้องกันการละเมิดสิทธิเด็ก ดิฉันมองอยู่ 2-3 อย่างว่า การละเมิดสิทธิเด็กนี้ไม่น่าจะหมายถึง การทำร้ายเด็กทางร่างกายอย่างเดียว ดิฉันสะท้อนใจมากเวลาเราทานอาหารแล้วเห็นเด็กเล็กๆ แทนที่หนูจะอยู่ในโรงเรียน หนูต้องหิวถึงน้ำไปซื้อเตี๊ยะอาหาร ไปเก็บจาน บอกไม่ถูกคะว่ามันเป็นบทบาท มันเป็นเรื่องของใคร การจะป้องกันเหล่านี้ทำไม่หนูถึงไม่ได้อยู่ในโรงเรียน ทำไม่หนูต้องมาอยู่ตรงนี้ หรือว่าบางทีแดดร้อนหนูไม่ใส่รองเท้า หนูขายหนังสือ หนูทำอะไรนี่ อันนี้ถ้าเราบอกว่า เราจะจับ เราทำอะไรอย่างเดียวนั้นปัญหามันก็จะเป็นการแก้ที่ปลายเหตุ แต่ว่าการจะป้องกันการละเมิดโดยที่เรามีสิทธิจะได้รับการคุ้มครองจากรัฐหรือจากหน่วยงานใดได้นี้ เราจะทำอย่างไร เคยไปคุยกับทางฝ่ายตำรวจ เห็นเขาเอาเด็กมาขอทาน เอานมข้นหวานให้กิน ซึ่งถ้ากินอย่างนี้นานๆ เด็กจะต้องตาบอด เพราะขาดวิตามินแน่ กับบอกตำรวจ ตำรวจก็บอกว่าผมทำอะไรไม่ได้ ลูกเขาหรือเปล่าผมก็ไม่รู้ อันนี้ก็คือ การที่จะรณรงค์ให้สังคมนี้เราจะทำอย่างไร คิดว่าการช่วยเหลือสนับสนุนหน่วยงานด้านเด็กก็คือว่าจะทำอย่างไรให้หน่วยงาน ไม่ว่าของรัฐหรือเอกชนได้รับการสนับสนุนจากสังคมให้มากขึ้น มีการเข้ามาช่วยเหลือให้มากขึ้น ไม่อยากจะทำให้เฉพาะวันเด็กอย่างเดียว วันเด็กทรงยศใหญ่โต ถ้ามว่าดีไหม ดีมากเลยคะ แต่ว่าเราอยากให้วันเด็กทุกวัน แล้วเราจะทำ อย่างเป็นสำหรับเด็ก การรวบรวมข้อมูลด้านเด็กและนำไปผลักดันสู่ระดับนโยบาย อันนี้ก็เป็นยุทธศาสตร์เหมือนกัน แต่บอกได้เลยว่ายากมากเลย ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ทุกท่านคงทราบดีว่า นอกจากจะมีใจแล้ว มันต้องมีทุนเป็นหลักเหมือนกัน นี่พูดถึงสถานการณ์ด้านเด็กนี้ บ้านรวมใจทำมาได้ 22 ปี เด็กที่เราช่วยนี้ปัญหาหลักของเด็กก็คือว่า ขาดโอกาสทางการศึกษา ไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้าน ไม่มีสถานศึกษาที่สูงกว่าระดับประถมศึกษา และมาจากครอบครัวยากจน แต่นับจากปี 2531 เริ่มมีเด็กที่ได้รับผลกระทบจากยาเสพติด สถานการณ์

ของเด็กไปสู่วิกฤตเรื่อย ๆ และเรื่อย ๆ โดยสังคมเราได้ทำลายเด็กอย่างมาก เด็กเองได้รับผลกระทบจากงานพัฒนาไม่แพ้จากกลุ่มอื่นๆ และไม่ใช่เฉพาะเด็กกลุ่มชาติพันธุ์เท่านั้น ดิฉันคิดว่าเด็กทุกกลุ่มล้วนหน้าที่ได้รับผลในเรื่องของยาเสพติด ส่วนในเรื่องของเด็กเข้าสู่ตลาดแรงงานต่างๆ ที่อายุน้อย อาจจะช่วยครอบครัวหรืออะไรก็ตาม การที่ครอบครัวต้องใช้แรงงานเด็ก หรือเด็กเข้าไปทำงานในสถานทำงานที่ไม่เหมาะสมอย่างโรงงานปูนปั้นทั้งหลาย ซึ่งใช้น้ำยาเคมีที่แรงมาก และอุดู้ เด็กไปทำงานเกินกว่าเวลาที่เด็กควรจะทำ ทำจนเด็กจนมืดค่ำ นอกจากนั้นนโยบายการศึกษาแบบให้เปล่ายังช่วยไม่ได้แน่ะคะ เวลานี้ทางโครงการเองได้ร่วมกับ YMCA ที่กรุงเทพฯ และที่ จ.พะเยา ก็มีเครือข่ายพันธมิตรอยู่หลายเครือข่ายด้วยกัน ดิฉันเคยเป็นครู เคยรับราชการดิฉันเข้าใจดีว่าบางครั้งเราไม่มีงบประมาณเพียงพอสำหรับบริหารโรงเรียนนี้ เราก็ต้องหาทางทุกทางที่จะให้มีผู้บริจาค โดยความสมัครใจ หรือว่าจะหาทางอย่างไรที่จะทำให้มีเงินมาทำงานซึ่งเป็นที่น่าเป็นห่วงว่า การศึกษาแบบให้เปล่าหรือว่าสิทธิทางการศึกษานี้มันยังไม่เป็นจริง จะทำอย่างไรที่จะให้เรื่องนี้เข้าไปสู่ระดับนโยบายนะคะ ให้ได้ระดับประถมศึกษา ซึ่งเราดูแลเด็กตอนนี้เรามีเด็กอยู่ 40 คนนี้ เมื่อวานนี้ดิฉันกับอาจารย์สุรภัสจะเอาเงินไปจ่ายค่าโรงเรียนมัธยมนี้ คือ เรามีอยู่ 12 คน ค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่จะต้องจ่ายคนละ 7,500 บาท ลงเอา 7,500 คูณกับ 12 นะคะ ดิฉันก็บอกกับเด็กๆ ว่าเดี๋ยวครูจะไปทำอย่างไรก่อน ถ้าเขามีคนซื้อครูไปเดี๋ยวครูจะไปขายวิทยุณอะไรสักชนิดหนึ่งก่อน พูดล้อเล่นกับเด็กจะเอาเงินที่ไหนมา เงินตั้งเกือบแสน 7,500 นี่เป็นค่าเทอม 2,900 บาท โรงเรียนรัฐนะคะ เป็นค่าเสื้อผ้าอีก 2 ชุด ที่ต้องซื้อตรงนี้ เป็นค่าหนังสือ เป็นค่าคอมพิวเตอร์ เป็นค่าขนมอะไรทุกอย่าง อยากให้ทางระดับนโยบายคิดเรื่องการช่วยเด็กให้มากขึ้นว่า เด็กจะได้รับการดูแลอย่างไร ทำอย่างไรเด็กจะได้รับการดูแลจริงๆ ไม่ใช่เป็นนโยบายที่พูดเท่านั้นนะว่า เรียนฟรีหมดจนถึงภาคอะไร ทั้งระดับประถมศึกษาที่มีปัญหา คนหนึ่งต้องจ่าย 1,000 - 2,000 โรงเรียนรัฐนี้จ่ายอย่างไรคะ จ่ายคือ 1. หนังสือที่รัฐท่านให้ที่ผ่านมาสองสามปี หนังสือให้มาอีก 2 วันปิดเทอมแล้ว เด็กไม่ได้เรียนเลยคะ ดิฉันก็ประสานไปยังส่วนที่รับผิดชอบนี้ทั้งหมดนะคะ แล้วหนังสือที่โรงเรียนท่านใช้นี้ ท่านบอกว่าจะเอาหนังสือแบบโรงเรียนเอกชน เล่มหนึ่ง 200 กว่าบาทแล้วไม่สามารถยืมเรียนได้ด้วย เคยไปคุยกับผู้บริหารโรงเรียนมัธยมเขาบอกว่าถ้ามีปัญหาคุณก็ไม่ต้องให้เด็กมาเรียนสิ ครอบครัวที่ลำบากมากๆ หรือเด็กที่ไม่ได้เข้าสู่กระบวนการของหน่วยงานที่จะช่วย ใครจะช่วยเด็กเหล่านี้ เด็กก็ต้องหลุดนะคะจะเกิดปัญหาขึ้นต่อไป ค่าที่บอกว่าถ้ามีปัญหาเรื่องนี้ก็ไม่ต้องให้มาเรียนที่นี่ มีโรงเรียนอีกเยอะแยะ แต่สถานการณ์ของเด็กเมื่อก่อนนั้นนะคะ ผู้ปกครองบ่นดอยอยากจะให้เด็กมาเรียนข้างล่าง จะเรียนได้ดีกว่าเพราะว่าข้างบนครูน้อย บางทีคุณครูต้องไปประชุมต้องบริหารจัดการต้องอะไรหมด เดี่ยวนี้ข้างล่างก็เหมือนกัน แยกว่าข้างบนอีกเพราะว่าจำนวนของครูมีไม่พอ เราอยู่ใกล้โรงเรียนมานานนะคะที่พูดนี้ไม่เลือนลอยเลย ไม่ได้โจมตีโรงเรียน แต่พูดถึงนโยบายว่า เด็กได้รับผลกระทบจากตรงนี้ ครูท่านเดียว สอนตั้ง 3 ชั้น เพราะว่านโยบายการเกษียณอายุก่อนหน้านี้เป็นเหตุผลที่ทำให้ครูอาจารย์หลายท่านลาออก ครูบาอาจารย์หลายท่านดีๆ มากเลยนะคะ รวมทั้งหลายท่านที่อาจจะเกิดความท้อ เพราะฉะนั้นเรื่องนี้จะช่วยเหลือเด็กอย่างไร นอกจากนี้เรื่องการระดมทุนภายในชุมชนก็ยังไม่ได้พอ องค์กรเอกชนส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาแหล่งทุนภายนอกซึ่งมีข้อจำกัด เงินก็มีจำกัด ช่วยเด็กก็ช่วยได้ไม่ทั่วถึง ถามว่ามีเด็กที่จะช่วยไหม มีเยอะมาก เด็กกลุ่มชาติพันธุ์บางส่วนแต่งงานตั้งแต่อายุน้อย อาจจะเนื่องมาจากจารีตประเพณีหลายตัวของบ้านรวมใจนี้ดิฉันเคยขึ้นศาลในกรณีเด็กแต่งงานอายุน้อยกว่า และก็มีການกันไป มันจะมี 2 ลักษณะ ชู้และกัพาไป ถ้าเต็มใจก็เรียกว่าพาไป ถ้าไม่เต็มใจก็เรียกว่าชู้ ก็ต้องขึ้นศาลและต้องไปต่อสู้กับจารีตประเพณีนะคะ ต้องไปถูกต้องว่าในชุมชนนั้นบอกว่า อาจารย์คนนี้อ่าเข้ามาในหมู่บ้านนี้อีกเลย ทั้งที่ดิฉันไม่ได้เป็นคนที่ไม่ไปฟ้อง แต่ว่าทางญาติเขาฟ้อง แล้วเราต้องไปเป็นพยานให้กับเด็กว่าเด็กถูกกระทำแบบนั้นแบบนี้ ในส่วนที่คุรสนสสนธิได้พูดถึงว่าเดี๋ยวนี้เราก็มีตำรวจหญิงเวลาเราให้สอบปากคำ เด็กก็นั่งสงคมสงเคราะห์อยู่ด้วย ดิฉันไปเป็นล่ามให้เด็กนะคะ ดิฉันเองแก่ๆ อย่างนี้ผ่านโลกมาอย่างนั้นนะคะ คำถามนี้ดิฉันก็อยากจะฝากทางระดับนโยบายว่า บางคำถามนี้ถ้าเราจะลดการถามที่

มันตรงแบบว่า มันก่อให้เกิดความสะเทือนใจและก่อให้เกิดความอับอาย ไม่อยากพูด ดิฉันคิดว่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่คนไม่กล้าไปแจ้งความ เพราะว่า ขอบพระทานโทษนะค่ะ ถ้าจะถามแบบชนิด ถ้าเป็นหนังสือก็คือหนังสือคนนะค่ะ หนังสือไปเลย ดิฉันก็ถามว่าทำไมต้องถามถึงขนาดนั้น เขาบอกว่าต้องนำสำนวนสู่ศาลเพื่อดูว่าเด็กถูกละเมิดทางเพศจริง ๆ ที่นี้เด็กนี้จะทำอะไร

เรื่องปัญหาสุขภาพการเจ็บป่วย เรื่องราวยังไม่นับถึงเด็กเล็กนะค่ะ ซึ่งไม่ได้รับวัคซีน ถามว่าเขามีความรู้ไหม ต้องไปให้วัคซีน มีค่ะ แต่บางครั้งไม่มีเงินที่จะไป หรือบางครั้งก็ไม่เห็นความสำคัญว่าจะต้องให้ เด็กขาดสารอาหารนะค่ะ ทำให้อายุ 17-18 ต้องเรียน ป.1 ป.2 ป.3 ไม่ปลอดภัยต่อสุขภาพ

กรณีเด็กที่ถูกทอดทิ้ง เดียวนี้ในครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์มีการแตกแยกมากขึ้น หย่าร้างกัน เด็กจะถูกทอดทิ้ง เมื่อก่อนกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ค่อยหย่าร้าง นอกจากนั้นก็เป็นเด็กที่พ่อแม่ต้องคดี หรือเสียชีวิต

ข้อจำกัดในการทำงานก็คือ

ทรัพยากรบุคคล บุคลากรที่ทำงานด้านเด็กบางส่วนมีทักษะและประสบการณ์น้อยและบางส่วนก็ยังมีบุคลิกที่ไม่อบอุ่นเลย เด็กเห็นก็อยากจะวิ่งหนีเหมือนกับยักษ์กับมารนะค่ะ เด็กก็ไม่อยากเข้าใกล้ ดิฉันคิดว่าคนที่เราจะเลือกบุคลากรทำงานกับเด็กบางครั้งน่าจะต้องการบ่มหรือว่ามีความนิ่มนวลอะไรนะค่ะ เพราะบางทีถามเด็ก บอกว่าเด็กไม่อยากไปหาตรงนั้นตรงนี้เพราะว่าดูมาก ดิฉันเองก็ดูนะค่ะ เป็นแม่พระเหมือนกัน แต่เป็นแม่พลับเพลิง บางครั้งก็ยอมรับว่าร้ายกาจแต่ก็ตามเด็กว่าพ่อแม่หนู หนูทำผิด พ่อแม่ด่าไหม ด่า และครูก็ต้องด่า เพราะครูก็เหมือนพ่อแม่ บางครั้งก็เป็นอย่างนี้

ทุนทรัพย์ไม่พอที่จะทำงานแก้ไขสภาพปัญหา ทั้งที่เห็นปัญหาอยู่เต็มอก

ฐานข้อมูลของเด็กที่ตกอยู่ในสภาพยากลำบากยังไม่ชัดเจนและยังไม่เป็นปัจจุบัน

ปนัดดา ขอบพระคุณค่ะ กำลังฟังสนุกค่ะ คุณสืงจากจากบ้านรวมใจมีประสบการณ์มายาวนาน โดยเฉพาะด้านการศึกษากับเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ถึง 22 ปี ก็คงเห็นความเปลี่ยนแปลงมาทุกระยะ ต้องขอขอบคุณวิทยากรนะค่ะ ยังเหลือวิทยากรช่วงแรกอีกคนหนึ่ง จากกลุ่มอาสาพัฒนาเด็ก คุณอนุชน หรือครูเอก ทำงานกับกลุ่มเด็กเร่ร่อน เด็กตามท้องถนนทั่วไป มีประสบการณ์หลายปีทีเดียว ก็จะขอเชิญครูเอก ช่วยเล่า และแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานกับเด็กให้เราได้รับฟังนะค่ะ

ครูเอก สวัสดีครับ สู้ดท้ายที่พี่ๆ เขายกให้พูดตอนะครับ ก็คือจะเล่าถึงการทำงานมากกว่าและก็ประสบการณ์ที่ตัวเองทำและก็เจอสถานการณ์อะไรบ้างนะครับ จริงๆ ที่องค์กรของเรานี้เราจะทำงานกับเด็กที่เร่ร่อนในเชียงใหม่ คือผมทำมาตั้งแต่ต้นถึงตอนนี้ปีที่ 12 แล้ว ที่ผ่านมาก็มีเด็กที่เร่ร่อนอยู่ 2 กลุ่มที่เราทำงานด้วยคือ เด็กที่เป็นคนพื้นราบมาจากต่างอำเภอต่างจังหวัดที่เข้ามาในเมือง และกลุ่มที่เราเจอกลุ่มหนึ่ง ประมาณ ช่วงปี 2541-2542 ก็จะมีเด็กที่เป็นชนเผ่านี้เข้ามาเยอะที่เข้ามาเร่ร่อนในพื้นที่ที่เราทำนี่ก็จะเป็นพื้นที่ในทบาร์ชาร์ และถนนลอยเคราะห์ ถนนบาร์เบียร์ เราพบว่าเด็กที่เป็นชนเผ่าที่มายาขายดอกไม้ มาขอทานนี้จะเยอะนะครับ ก็คือ ช่วงแรกๆ จะมาในลักษณะขายดอกไม้และขอทานอย่างเช่นมานั่งขอเงินบ้าง เดินบ้าง แต่มาช่วงหลังๆ นี้นะครับ มีนโยบายกวาดจับขอทานของรัฐทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เขาก็จะปรับเปลี่ยนรูปแบบ เช่น จากเดิมที่นั่งขอทานเป็นจุดๆ ก็จะเป็นแบบว่าเดิน เดินเรื่อยๆ ถือแก้วน้ำ ถืออะไรบ้าง เดินไปตามบาร์เบียร์ ช่วงตอนกลางคืนจะมีฝรั่งมีชาวต่างชาติก็มักจะสงสารเด็กก็จะให้เงินเด็กครับ อีกส่วนหนึ่งคือ การขายดอกไม้ บางทีเด็กที่เดินขายดอกไม้ ขายดอกไม้อาจจะขาย 10 บาท บางทีเขาจะได้ทิปไป 100 -200 บาท ซึ่งมันก็เป็นรายได้ที่ค่อนข้างมากสำหรับเด็ก ในส่วนของกลุ่มที่เข้ามาอันนี้จะขอพูดนิดหนึ่งว่ามองจากตัวเองเป็นคนนอก ก็คือว่าไม่ได้เป็นคนชนเผ่านะครับ แต่จากประสบการณ์ก็จะเห็นว่า เด็กที่เข้ามานั้นก็จะมาจากหลายพื้นที่อย่างเช่น มาจากเชียงราย มาจากทางอำเภอฝาง ทางอำเภอเชียงดาวนะครับ และอีกกลุ่มหนึ่งที่เป็นชนเผ่าก็จะเป็นเด็กเร่ร่อนชาวอาข่า

มาไกลถึงท่าซี้เหล็กของพมานะครับ ซึ่งเราก็จะมีการไปติดตามด้วยนะครับ ว่าเขาอยู่กันอย่างไร และเขาเคลื่อนย้ายกันมาอย่างไร บางทีเราก็มักจะไปทางตะเข็บชายแดน ก็จะมีชุมชนที่เป็นชนเผ่าอาศัยอยู่เยอะมากและที่เราเห็นก็คือ เรื่องการมีบุตรมีลูกเยอะครอบครัวหนึ่งก็ประมาณ 2-3 คน บางครอบครัวก็มากไปจนถึง 10 คน ไม่มีการคุมกำเนิดนะครับ บางทีเขาอาจจะมีความเชื่ออะไรต่างๆ ที่ไม่มีการคุมกำเนิด ทำให้เด็กที่เกิดขึ้นมาเยอะการดูแลก็จะไม่ทั่วถึง รวมไปถึงการดูแลแบบปล่อยปละละเลย ไม่ได้เอาใจใส่อย่างเต็มที่ บางคนก็มีความเชื่อว่าจะมีลูกเพื่อที่จะเอาไปใช้แรงงานให้กับครอบครัว แต่ก่อนอาจใช้แรงงานในเรื่องของการทำไร่ต่างๆ แต่พอเข้ามาในเมืองก็จะปรับเปลี่ยน เช่นให้ลูกนี้มาเป็นเด็กที่หาเงินให้กับครอบครัว ซึ่งกลุ่มนี้ที่เราเจอจุดติดอย่างหนึ่งก็คือ เรื่องของวัฒนธรรมเรื่องของความกตัญญูอะไรต่างๆ ตรงนี้ เด็กจะเต็มใจที่จะหาเงินให้กับครอบครัว อย่างเช่น การไปเดินขายดอกไม้ เดินขอมทานนี้ เขารู้สึกว่าเป็นการตอบแทนให้กับครอบครัวนะครับ ตรงนี้มันก็เลยเชื่อมโยงมาเป็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับเด็กที่เราต้องไปทำงานด้วย ปัญหาเรื่องเด็กกลุ่มนี้หลายๆ คน หลายๆ ท่าน วิทยากรอาจจะพูดมาแล้ว อาจจะขอพูดขยายนิยามหนึ่งนะครับ ที่เราเจอเรื่องสุขภาพอนามัยก็มีเรื่องของความสะอาดของร่างกาย บางทีใส่เสื้อผ้าซ้ำๆ หรือว่าไม่ได้ใส่รองเท้า ถ้ามองว่าทำไมไม่ใส่รองเท้า บางทีก็บอกว่าแม่ไม่ให้ใส่ บอกว่าเดี๋ยวขอเงินไม่ได้ ก็เป็นการสร้างความน่าสงสัยอะไรต่างๆ บางทีก็ ถ้าเราเห็นเด็กอีกทีหนึ่ง เวลาเราไปเที่ยวเขาก็จะมีเสื้อใหม่ใส่ในะครับ มีเสื้อผ้าชุดใหม่ใส่ แต่ถามว่าตอนกลางคืนเวลาเดินขอเงินนะเขาจะไม่ใส่ จะหาเสื้อแบบโหลๆ มาใส่ และก็ไม่ได้ใส่รองเท้าอย่างนี้ และอีกจุดหนึ่งก็คือ การเดินขายดอกไม้หรือเดินขอเงินตอนกลางคืนนี้ก็จะมีความเสี่ยงไปวิ่งมาเยอะ ไม่มีใครดูแล บางทีก็อาจจะถูกรถชนอะไรต่างๆ นะครับ อย่างอื่นก็มีเรื่องของสุขภาพทั่วๆ ไปอย่างเช่น ตาแดง อีสุกอีใส อะไรต่างๆ ที่เกิดขึ้น และอีกส่วนหนึ่งเหมือนกับที่พี่ๆ พูดเมื่อกี้ คือ เรื่องของการขาดวัคซีน บางทีเด็กที่เกิดขึ้นมานะไม่ได้รับวัคซีนมาก่อนนะครับ ก็เจออยู่ กรณีหนึ่งนะครับ ปรากฏว่าถูกรถชนนิดหนึ่ง ก็จะมีเลือดไหลออกตลอด ไม่ยอมหยุด เราก็ส่งไปหาหมอ พบว่าเด็กไม่ได้รับวัคซีนที่ทำให้เลือดแข็งตัวอะไรอย่างนี้ ซึ่งตรงนี้น่าจะเกี่ยวข้องกับเรื่องการดูแลสุขภาพเด็กตั้งแต่แรกเกิดมาเลยนะครับ

ปัญหาอีกตัวหนึ่งก็คือ เรื่องของการศึกษาที่หลายคนพูดไปก็คือ เขาจะไม่ได้รับการศึกษาในส่วนของทั้งในและนอกระบบ ซึ่งส่วนนี้ก็จะมีความยากจนนะครับ หรือว่าพ่อแม่ไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องการศึกษาที่จะให้ลูกได้รับการศึกษา บางทีก็มองว่าให้มาช่วยทำงานหรือหาเงินมาขายดอกไม้หรือขอเงินนี้จะดีกว่าที่จะให้ไปโรงเรียน อะไรอย่างนี้ หรือว่าบางคนนี้ไปเรียนแล้วก็ออกจากโรงเรียนกลางคัน เพราะว่าบางทีเด็กต้องไปทำงานกลางคืน เด็กขายดอกไม้หรือว่าขอเงินนี้ไม่มีเวลาพักผ่อน พอกลางวันบางคนก็อาจจะไปโรงเรียนบ้าง แต่ปรากฏว่าไปหลับในห้องเรียน หรือว่าบางวันก็ไปบางวันก็ไม่ไปอะไรอย่างนี้ ซึ่งตรงนี้เราก็คงเจอว่าส่งเด็กไปเรียนนี้ ปรากฏว่าครูที่โรงเรียนบอกว่าไม่ยอมรับแล้ว เพราะว่าเขาบอกว่าเสียมาตรฐานในชั้นเรียนของเขา เพราะว่าเด็กก็จะเรียนช้ากว่าและเรียนไม่ทันเด็กคนอื่น หรือว่าอีกจุดหนึ่งก็คือ บางทีพ่อแม่ผู้ปกครองเขาไม่รู้ที่จะไป ไม่กล้าที่จะพาลูกไปสมัครเรียน เพราะว่าบางทีก็มาแบบไม่มีบัตรนะครับ หรือว่ายังขาดความมั่นใจ บางทีไปโรงเรียนก็ให้เขียนข้อมูลเด็กเป็นภาษาไทย บางคนเขียนภาษาไทยไม่ได้หรือว่าจะต้องไปตอบคำถามครูอะไรอย่างนี้ บางทีเขาก็ไม่อยากจะยุ่งยากในส่วนนี้ เขาก็ไม่ได้พาเด็กไปสมัครเรียน ตรงนี้ก็เป็นปัญหานะครับ

อีกส่วนหนึ่งคือปัญหาเรื่องโรคเอดส์ เด็กที่เราทำงานด้วยนี้จะมีกลุ่มเด็กที่มีความเสี่ยงนะครับ คือในกลุ่มเด็กที่ขอทานหรือขายดอกไม้ที่เราทำด้วยนี้ บางทีเขาไปเดินขายตามบาร์เบียร์ต่างๆ สิ่งที่เราเห็นคืออะไร เด็กเห็นผู้หญิงที่นั่งกอดจูบกับฝรั่ง หรือภาพที่ส่อไปในทางเพศอะไรอย่างนี้ หรือบางทีเขาก็จะถูกตามซื้อบริการ หรือชวนไปนอนด้วย ซึ่งตรงนี้เด็กบางคนอยากได้เงินก็ไปนะครับ อย่างเช่น เด็กผู้ชายบางคนตัวเล็กๆ นี่ก็ถูกฝรั่งที่เป็นผู้ชายด้วยกันชวนไป ตรงนี้เชื่อมโยงกับพ่อแม่ผู้ปกครองที่อยู่ในเมืองเหมือนกัน บางทีก็กลัวหรือขาดข้อมูลตรงนี้ เขาไม่เข้าใจ บางทีเขาถามว่า

ผู้ชายกับผู้ชายไปด้วยกันได้ด้วยหรือ ซึ่งตรงนี้ผู้ปกครองไม่มีความรู้เท่าทันจะทำให้เด็กขาดการปกป้องคุ้มครองไปด้วย บางทีเด็กก็ไม่ว่านั่นมันเป็นความเสี่ยงของเขา บางทีเด็กก็ไปมีเพศสัมพันธ์กับชาวต่างชาติก็เยอะนะครับ

อีกกลุ่มหนึ่งก็คือ เด็กที่เป็นวัยรุ่น เด็กที่เริ่มเป็นวัยรุ่นขึ้นมาเขาก็จะเริ่มมีความสัมพันธ์ทางเพศ มีแฟนใน ขณะที่ตัวเองยังไม่พร้อมและก็เริ่มตั้งครรภ์ไม่ได้ป้องกันตัวเอง ซึ่งตรงนี้เราก็จะพบปัญหาเรื่องของบทบาทหญิงชายเข้ามาเกี่ยวข้อง อย่างเช่น เด็กผู้หญิงที่เป็นชนเผ่าจะครับ เขาก็จะไม่กล้าพูดเรื่องเพศกับผู้ชายในขณะที่ผู้ชายนั้นก็ไปขายบริการทางเพศ และก็มีเพศสัมพันธ์กับเด็กผู้หญิงที่เป็นกลุ่มเดียวกัน แล้วก็ไม่ได้ป้องกันตัวเอง ซึ่งตรงนี้นั่นก็ทำให้เกิดปัญหาว่าการสื่อสารระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง ในขณะที่ใช้ชีวิตอยู่ในเมืองมันมีความเสี่ยงตรงนี้นั่นมา

อีกจุดหนึ่งที่เรามองเห็นว่าการที่เด็กชนเผ่าที่เข้ามาในเมืองนั้นจะครับบางทีก็ถูกรังเรียนหรือถูกเหยียดทางเชื้อชาติจะครับ ก็มากเหมือนกัน ซึ่งทำให้เกิดการปรับตัวอยู่ 3 แบบจะครับ ที่เราเจอ กรณีตัวอย่างเช่น การปรับตัวที่พยายามจะทำตัวเข้ากับกลมกลืนกับกลุ่มคนเมือง เช่น แต่งตัว อย่างผู้หญิงจะเริ่มใส่สายเดี่ยวเริ่มโตเป็นวัยรุ่น เริ่มแต่งเนื้อแต่งตัวและก็เริ่มฝึกสบุหรีนจะครับ เพื่อพยายามให้กลมกลืนว่าฉันเป็นพวกเดียวกับเธอ ไม่ใช่เป็นชนเผ่า เป็นคนเมืองเหมือนกัน หรืออีกกลุ่มก็จะปรับตัวแบบ ไม่กล้าเปิดเผยตัวเองว่า ตัวเองเป็นชนเผ่าอะไร ไม่กล้าบอกหรืออายุที่ตัวเองพูดไม่ชัด และเพื่อนล้อตัวเองว่าเธอพูดไม่ชัด อย่างนี้ ซึ่งเด็กก็จะอายและไม่กล้า อีกส่วนหนึ่งก็คือ ปรับตัวต่างกัน เลย คือ ถ้าว่าออกมาเล่นจะครับ ก็คือ พอเพื่อนว่าออกมาปั่นก็ชกต่อยทะเลาะวิวาทไปเลย ตรงนี้ก็จะปัญหาเรื่องที่ถูกล้อเลียนต่างๆ

เรื่องของการติดยาเสพติด ที่เราเจอมากก็จะเป็นพวกสารระเหย พวกกาว 3 เค ต่างๆ ที่เด็กเข้ามาแล้วเจอเพื่อน แล้วเพื่อนชวนไป หรือว่ามีการลักขโมยของจะครับ อย่างเช่น ที่เจอล่าสุดก็จะมีดู้โทรศัพท์ บางทีอยากได้เหรียญในตู้โทรศัพท์หรือว่าดู้ชักเสื้อผ้าอะไรอย่างนี้ และก็มีแบบล่าสุดที่เจอ คือ มีฝรั่งกดเงินอยู่ที่ตู้โทรศัพท์ เด็กก็มายืนรอ พอได้เงินเขาก็ดึงเงินจากฝรั่งแล้วก็วิ่งหนีไปเลยก็มี

ด้านการปกป้องคุ้มครอง ผมมองว่ามีความจำเป็นจะครับที่จะต้องทำงานในเชิงการปกป้องคุ้มครองอย่างเช่น การถูกแสวงหาประโยชน์ทางเพศ และการใช้แรงงานต่างๆ จะทำอย่างไรที่จะให้มีการทำงานร่วมกับครอบครัวของเด็กด้วย หรือว่ากับองค์กรที่เกี่ยวข้องด้วยในการที่จะมาปกป้องคุ้มครองกับเด็กกลุ่มนี้จะครับ งานที่มูลนิธิทำอีกอย่างหนึ่งก็คือเรื่องของการให้ที่พักอาศัยที่ปลอดภัยก็คือ เรามีบ้านพักสำหรับเด็กที่ไม่มีคนดูแล และก็ที่เรารอตรงนี้อยู่ โดยจะเลือกเด็กที่ไม่มีคนดูแลจริงๆ ไปพักอาศัยและส่งเสริมให้มีการศึกษาในระบบโรงเรียนจะครับ การศึกษานี้ก็มีส่วนสำคัญจะครับ เพราะว่าเราจะทำอย่างไรที่จะให้เด็กเข้าสู่ระบบทั้งในระบบโรงเรียนและนอกโรงเรียน ส่วนข้างนอกระบบโรงเรียนที่เราเจอปัจจุบันนี้ปรากฏว่ายังไม่ค่อยเอื้อเท่าไร บางทีเด็กที่ไม่มีหลักฐานอะไรตอนนี้ กคนก็ไม่อยากรับ อีกส่วนหนึ่งที่เจอล่าสุดก็คือ เด็กมาจากไหนให้ไปสมัครเรียนที่จังหวัดนั้น อย่างนี้เด็กมาเชียงใหม่แล้วบางที่เขาอยากเรียนต่อ แต่ปรากฏว่ามาจากเชียงรายก็สมัครเรียนไม่ได้ มันก็เป็นระเบียบอะไรที่ไม่ค่อยเอื้อให้เด็กเข้าไปสู่การศึกษาเท่าไรจะครับ อีกอย่างหนึ่งก็คือ ปัญหาเรื่องค่าเล่าเรียนตรงนี้ มีหลายคนที่เขาบอกว่าโรงเรียนของรัฐเรียนฟรีอะไรอย่างนี้ ค่าเรียนค่าเทอมมันฟรีจริง แต่ค่าหนังสือ ค่าชุดพละ ค่าชุดพื้นเมือง ค่าคอมพิวเตอร์ต่างๆ ซึ่งตรงนี้ผู้ปกครองต้องรับภาระ ทำให้เป็นอุปสรรคที่ทำให้เด็กไม่เข้าไปอยู่ในระบบโรงเรียนได้จะครับ

อีกส่วนหนึ่งจะพูดถึงการประสานความร่วมมือ ซึ่งตรงนี้ผมมองว่ามีความสำคัญที่จะทำอย่างไรให้การทำงานในเชิงให้มีการประสานความร่วมมือมากขึ้น ถ้าฟังก์ค์กรใดองค์กรหนึ่งมันไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาได้ โดยเฉพาะองค์กรที่เป็นชุมชน หรือเป็นครอบครัว จะทำอย่างไร ที่จะมีความรู้ความเข้าใจที่เท่าทันกับความเสี่ยงหรือปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและจะช่วยปกป้องคุ้มครองเด็กในความดูแลตรงนี้ได้อย่างไร ส่วนต่อมาก็คือองค์กรเอกชนหรือองค์กรภาครัฐเองที่ทำงานนี้จะทำอย่างไรที่จะมีการส่งต่อ มีการเข้าไปให้ความรู้ ความเข้าใจกับผู้ปกครองหรือว่าคนในชุมชนให้มีการ

คิดว่าปัญหาทั้งหมดนี้ผู้หลักผู้ใหญ่ต้องสนใจมากกว่านี้ ถ้าบ้านเมือง ผู้หลักผู้ใหญ่ให้ความสนใจมากกว่านี้ ให้ความสนใจเด็กมากกว่านี้นะครับ เด็กวันนี้ผมคิดว่าอนาคตนั้นเด็กจะทำความดีได้มากกว่านี้ จะทำให้บ้านเมืองเจริญได้มากกว่านี้นะครับ

ปนัดดา ค่ะ ขอบคุณนะค่ะ ก็ถือว่าเป็นการอินเข้าสู่อีกช่วงหนึ่ง ที่จะเป็นเวทีให้ผู้แทนชาวบ้านเข้ามาพูดคุยกัน ก็ขอขอบคุณวิทยากรครูเอก แล้วก็วิทยากรทุกท่านในช่วงแรกนะค่ะ คือวันนี้ที่เราคุยกันนี้ก็มาชวนคิด ทบทวนนะค่ะ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วก็มาหาทางร่วมมือ ช่วยเหลือประสานงานซึ่งกันและกัน ครอบคลุมก็เป็นฝ่ายสำคัญ เป็นส่วนสำคัญด้านแรกที่จะดูแลเด็กนะค่ะ ในครอบครัว ไม่ว่าไทย หรืออาซา จะมั่ง จะเผ่าไหน เราจะมีครอบครัวที่ดูแลลูกหลานได้ดี ดูแลเด็กได้พอสมควร กับครอบครัวที่ยังมีปัญหานั้น เราต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันนะค่ะ ก็ขอเชิญ ดร. ประสิทธิ์ ลิขิตา ช่วยดำเนินรายการในภาคต่อไป แล้วก็ขอเชิญวิทยากรชาวบ้านทุกท่าน ในช่วงนี้ต่อเลยนะค่ะ ขอบคุณค่ะ

ดร. ประสิทธิ์ ครับสวัสดิ์อีกครั้งหนึ่งนะค่ะ ท่านวิทยากรที่กรุณามาให้ความรู้แล้วก็บรรยายช่วงเช้า ถ้าหากผู้ปกครองเด็กและเยาวชนมีปัญหาเมื่อไหร่ นึกถึงวิทยากรที่มาให้ความรู้วันนี้แล้วก็อาจจะได้ติดต่อไปยังหน่วย งานที่เขาทำงานช่วยเหลือผู้ปกครองและครอบครัว ในการแก้ปัญหาเรื่องเด็ก ครับ ผมคิดว่าในวันนี้เราคุยกันในเรื่องของเด็ก และเยาวชนเป็นหลัก เพราะฉะนั้นในช่วงนี้ ก็เป็นช่วงสายๆ ของช่วงเช้านี้แล้วนะค่ะก่อนที่เราจะพบกับประธานอาหารเที่ยง เพราะฉะนั้นในรายการนี้เราจะมีปรับเปลี่ยนนิดหนึ่ง โดยการพยายามให้เด็กและเยาวชนแล้วก็สตรี โดยเฉพาะกลุ่มที่เป็นแม่บ้าน ที่เป็นผู้ใกล้ชิดกับเด็กและเยาวชนนั้นมีโอกาสได้มาพูดคุย ได้เล่าถึงชีวิตของตัวเองก่อนนะค่ะ แล้ววิทยากรที่เป็นพ่อบ้าน เป็นผู้นำชุมชนนั้นถ้าไม่ทันในช่วงเช้านี้จะขอเป็นรายการต่อช่วงบ่าย ตอนเริ่มต้น นะค่ะ เพราะฉะนั้นอยากจะขอวิทยากรที่เป็นเด็กและเยาวชนกับสตรีนะค่ะ ขอเชิญด้านหน้าหรือด้านข้างนี้ก็ได้นะค่ะ เราจะได้อยู่กันอย่างเป็นกันเองนะค่ะ แล้วท่านไหนที่อาจจะไม่สะดวกในเรื่องของการพูดภาษาไทย ภาษาคำเมือง ก็พูดเป็นภาษาชนเผ่าของตัวเองก็ได้ เราจะหาคนช่วยแปลให้ คิดว่าท้ายๆ ช่วงเช้าจะเป็นการเล่าถึงวิถีชีวิต เล่าถึงประวัติของตัวเอง เล่าถึงว่าทำไมครอบครัวของตัวเองต้องเร่ร่อนจากบนดอยนะค่ะ จากหมู่บ้าน แล้วเข้ามาอยู่ในเมือง โดยเฉพาะในเมืองเชียงใหม่แล้ว ต้องเผชิญกับอะไรบ้าง มีการปรับตัว แล้วก็หลายๆ คนก็อาจจะออกมาในเชิงที่สร้างสรรค์นะค่ะ สามารถหลุดออกไปจากปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมเมืองนี้ได้ ดังนั้นท่านมีวิธีอย่างไร ท่านมีเพื่อนมีครอบครัว มีคนอื่นให้ความช่วยเหลืออย่างไรบ้าง ในขณะที่เดียวกันหลายๆ คนหลายๆ ครอบครัวก็เผชิญกับปัญหา ซึ่งไม่รู้ว่าจะหาทางออกอย่างไร อาจจะสุดท้ายต้องกลายมาเป็นเด็กขายพวงมาลัยนะค่ะ หรือเด็กขอทานต่างๆ นี เราไม่ได้ไปโทษว่า ชีวิตของท่านหรือครอบครัวของท่านไม่ดีนะค่ะ แต่เราอยากจะใช้สิ่งเหล่านี้ ประสพการณ์เหล่านี้ในการถ่ายทอดเพื่อที่จะให้คนอื่นนั้นเข้าใจเรามากขึ้นนะค่ะว่า อะไรบางอย่างมันก็เกิดความสามารถของตัวเองเราหรือครอบครัวเราที่จะควบคุมเองได้ แต่มันเกิดจากสภาพแวดล้อม เกิดจากสภาพสังคมอื่นๆ อีกมากที่ทำให้เราเป็นอย่างทุกวันนี้ครับ มีทางสตรีมที่เป็นตัวแทน มีไหมครับ แล้วก็ส่วนของเยาวชนนักเรียนนักศึกษา จาก มข. ราชภัฏ หรือที่อื่นๆ มีไหมครับ พอจะมาเล่าอะไรเกี่ยวกับงาน หรือการรวมกลุ่มการทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนของตัวเองบ้างก็จะดีครับ ก็อยากจะขอเริ่มจากน้องๆ ที่เป็นเด็กจากทางชมรมอาซาในเมืองเชียงใหม่ก่อนนะค่ะ เชิญเลยครับ พี่มณูจะเป็นคนแปลให้

มณู พูดได้เลยครับอยากจะพูด อยากจะบอกอะไรก็พูดมาเลย เดี่ยวจะแปลให้

เด็กชาย สวัสดิ์ครับทุกๆ คน ผมชื่อ ด.ช.สิทธิพงษ์ อาของครับ

มณู มาจากไหนครับ

เด็กชาย จากชุมชนสวนดอกครับ

มณูญ	เด็กขายดอกไม้ทุกวัน ช่วยแม่ ไปเรียนหนังสือด้วย อยากได้รับการช่วยเหลือด้านการศึกษา ให้แม่ เด็กช่วยคุยด้วยจะดีกว่านะ แม่เด็กพูดเลยครับ
แม่เด็ก	แม่ขอพูดแทนเด็กๆ ทั้งสองนะคะ ขอกราบสวัสดิ์ทุกคนค่ะ ฉันมาจาก อำเภอแม่สรวย จังหวัด เชียงราย มาอยู่ที่เชียงใหม่ได้ 2 ปีแล้ว สิ่งที่ยากจะบอกตอนนี้ก็คือ ปัญหาของการเลี้ยงดูเด็ก ในครอบครัว เพราะฉันคนเดียวต้องเลี้ยงดูเด็กทั้งหมด 6 คน พ่อเด็กก็ไม่มี (แม่เด็กร้องไห้ บอกว่าถ้า ได้พูดถึงสิ่งที่เขาต้องลำบากต้องดิ้นรนต่อสู้กับชีวิตในเมืองทุกวันทำให้เขาอดที่จะร้องไห้ไม่ได้)
มณูญ	ไม่ต้องร้องไห้หรอก อยากบอกอะไรก็บอกให้เขารู้เลย
แม่เด็ก	อีกอย่างหนึ่ง ฉันก็ต้องให้ลูกๆ หลานๆ ออกขายดอกไม้ข้างถนนทุกวัน เพื่อหารายได้เข้ามาใน ครอบครัว เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ตัวฉันเองก็มีโรคประจำตัวอยู่ จึงทำมาหากินไม่ได้ มากนัก ในเด็กจำนวน 6 คนนี้ เป็นหลานสาว 1 คน เป็นลูกของลูกสาว ตอนนี้อายุได้แค่ 7 ปี เด็กคน นี้พ่อเขาเสียชีวิตตั้งแต่เด็กอยู่ในท้อง แม่เด็กคลอดหลานก็ฝากไว้กับฉัน สำหรับลูกของฉันตอนนี้ที่ ยังเล็กอยู่ก็มีทั้งหมด 3 คนพี่น้องเป็นผู้ชายหมด ตอนนี้เด็กๆ เรียนอยู่ที่โรงเรียนวัดเจ็ดยอด อีก 2 คน ฝากเรียนอยู่ที่เชียงราย ฝากไว้กับบาทหลวงที่แม่สรวย ต้องเสียค่าหอพัก และค่าเล่าเรียนให้เด็กเอง พี่คนโตเริ่มเข้า ม.4 ทางบาทหลวงส่งจดหมายมาบอกฉันว่า เขาจะช่วยจ่ายให้ครึ่งหนึ่ง ทางฉันเอง ต้องรับผิดชอบอีก 7,800 บาท น้องคนรองจะขึ้นชั้น ม.1 คนนี้ฉันจะต้องจ่ายให้อีก 5,500 บาท และ อีกคนหนึ่งที่อยู่กับฉันที่เชียงใหม่ คนโตจะขึ้น ป.5 ส่วนสองคนฝาแฝดนี้กำลังจะขึ้น ป.3 และ หลานสาวจะขึ้นชั้น ป.1 เพราะฉะนั้น จะอยู่บนดอยก็ทำอะไรทำสวนไม่ได้ จะทำอะไรก็มีที่ดิน ป่าไม้ได้ จับทุกวัน ไร่มียูก็ถูกป่าไม้ยึดคืนหมดแล้ว และพ่อของเด็กเราได้แยกทางกัน เขาไปเอาเมียใหม่ ฉันไม่อยากจะอยู่ ฉันจึงจำเป็นต้องเอาลูกๆ มาใช้ชีวิตอยู่ในเมืองจนถึงวันนี้ ถ้าจะว่าดีก็ดีนะ ทุกวันนี้ เราทุกคนช่วยกันขายดอกไม้ ฉันขายคนเดียวไม่พอกินจึงต้องให้ลูกๆ หลานๆ ช่วยกันขายด้วย บางครั้งบางทีเด็กๆ ก็จะบ่นไม่อยากไปขายเหมือนกัน แต่ก็ทำอย่างไรได้ เมื่อจำเป็นต้องใช้เงินเด็กๆ ก็ต้องทน ช่วงเวลาของการขายดอกนั้น ช่วงเช้าเด็กก็จะออกขายดอกไม้ แต่จะให้เด็กไปโรงเรียนแต่ เช้า 7.30 น. ถึงโรงเรียนทุกวัน ตอนเย็นไปรับกลับมา 15.30 น. ตอนนี้มีคนมาเจอเด็กสงสารเด็กเขา มาช่วยอาสาสอนพิเศษให้เด็กด้วย ตอนเย็นเด็กก็จะได้เรียนพิเศษ หลังจากกลับจากเรียนพิเศษแล้ว ออกจากบ้าน 6.00 น. เพื่อไปขายดอกไม้ 4 ทุ่มเด็กเข้านอน เป็นประจำอย่างนี้ทุกวัน ถ้าวันเสาร์ อาทิตย์ก็อาจจะขายเลยไปถึง 4 ทุ่มก็มี เราต้องขายทุกวันอย่างนี้ ก็เคยถูกตำรวจจับมาแล้วหลาย ครั้ง โรงพักก็เคยขึ้นมาแล้วไม่นานมานี้เอง ถูกจับตามสี่แยกต่างๆ หลายที่ สำหรับเด็กนั้น ฉันบอก ให้ขายที่ร้านอาหาร ก็อย่างที่บ้านบนะตามร้านอาหารก็มีเด็กขายกันเยอะ ทำให้ขายไม่ดี เด็กๆ ก็ อยากจะขายได้บ้างพวกเขาจึงอยากจะมาขายตามสี่แยกเหมือนผู้ใหญ่ ฉันพยายามบังคับไม่ให้เด็ก มาเดินขายตามสี่แยก ฉันก็ต้องเฝ้าเด็กไว้ เพราะกลัวว่าเด็กจะได้รับอันตราย บางครั้งตำรวจมาเจอ ก็จะว่าให้ มีบางคนเข้าใจเห็นใจพวกฉัน เขาก็จะบอกให้ระวังเด็ก ให้ดูรถตามถนนดีๆ แต่บางคนก็ ไล่แบบไม่เห็นใจ พวกฉันก็ต้องไปเมื่อมีคนมาไล่ เพราะฉะนั้น วันหยุดเสาร์อาทิตย์ทุกวันนี้ก็ไม่ให้ เด็กขายดอกแล้ว เพราะเด็กก็ต้องเรียนพระคัมภีร์ด้วย ไม่มีเวลาดูด้วย บางครั้งเด็กก็มีโอกาสเข้าร่วม กิจกรรมกับกลุ่ม YMCA บ้าง ฉันก็อยากให้เด็กได้พักผ่อน อยากให้เด็กได้เรียนหนังสืออย่างเต็มที่ เหมือนเด็กคนอื่นๆ รุ่นเดียวกับเขาเหมือนกัน เมื่อวันเสาร์ที่ผ่านมาก็ได้เข้าร่วมประชุมกับผู้ใหญ่ หลายๆ ท่าน เขาบอกว่า ห้ามเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีออกขายดอกไม้ แต่ทำอย่างไรได้ละ ยิ่งตอนนี้ก็

	ใกล้เปิดเทอมแล้ว ต้องจ่ายค่าเทอม ค่าหอพัก ยิ่งตอนนี้ก็ไม่มีใครช่วยเหลือเด็ก เด็กจึงจำเป็นต้องขายดอกเหมือเดิมค่ะ
มณญ	อยากให้ผู้ใหญ่ช่วยเหลืออย่างไรบ้างไหม
แม่เด็ก	สิ่งที่ฉันอยากขอคือ อยากให้ช่วยเหลือเด็กด้านการเรียน เนื่องจากตอนนี้ก็พูดได้ว่าไม่มีที่อยู่อาศัย แยกทางกับสามี ไม่มีบ้าน ไม่มีที่ทำมาหากิน ต้องเช่าหออยู่ อยากให้ช่วยในเรื่องเหล่านี้มากกว่า ทุกวันนี้ฉันก็เป็นห่วงลูกมาก กลัวไปต่างๆ นาๆ กลัวลูกจะได้รับอุบัติเหตุ แล้วคิดไปถึงว่า ถ้าลูกเสียชีวิต เราจะได้เห็นหน้าลูกอีกแล้ว กลัวไปหมดแต่ก็ทำอะไรไม่ได้ก็ต้องทำใจกับทุกสิ่งทุกอย่าง อย่างพี่สองคนที่เรียนอยู่แม่สรวย เราก็ต้องหาเงินส่งเขาเรียนด้วย ถ้าไม่ได้น้องๆ พี่ๆ เขาก็คงไม่ได้เรียนหนังสือแล้ว ตอนจบ ม.3 ฉันก็ให้ลูกลงไปอยู่ทางภาคกลางเนื่องจากทางบาทหลวงแนะนำว่า ไปอยู่ที่นั่นได้เรียนฟรีไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ แต่สุดท้ายก็ไม่ใช่ ลูกของฉันจึงกลับมาอยู่ที่เดิม วันนี้ฉันก็อยากจะฝากความหวังของเด็กๆ ไว้กับภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหลายค่ะ ขอขอบคุณค่ะ
ดร. ประสิทธิ์	ครับ ขอขอบคุณครับ เราได้เรียนรู้ชีวิตอีกแบบหนึ่งของคนที่เข้ามาเผชิญกับสภาพปัญหาต่างๆ มากมายในเมือง คำถาม 2 คำถามที่ผมอยากจะให้ครอบครัวนี้ตอบก็คือว่า กับกรณีสถานการณ์อย่างนี้ พ่อของเด็กก็ไม่ได้อยู่ด้วย แล้วแม่ก็ต้องดูแลเด็กๆ ลูกๆ หลานๆ นั้น ครอบครัวได้มีการไปประสานหรือขอความช่วยเหลือจากญาติพี่น้อง หรือคนที่ในกลุ่มชนเผ่าอาข่าเอง อย่างเช่น ไม่ว่าจะไปเป็นชุมชนวัดสวนดอกหรือชุมชนอื่นๆ ก็แล้วแต่ ในการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพอื่นๆ ที่ไม่ต้องมาเสี่ยงอยู่ข้างถนน หรือหน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานเอกชนที่เข้ามาช่วยเหลือ มีความพยายามที่จะฝึกอบรมหรืออาชีพอื่นๆ เพื่อที่จะหลุดออกไปจากอาชีพขายดอกไม้ หรืออย่างไรบ้าง คำถามที่สองแม่และเด็กคิดอย่างไรกับอนาคตของตัวเอง คิดว่าจะเลิกขายเมื่อไหร่
แม่เด็ก	จากเมื่อก่อนที่ฉันลงมาจากบนดอย มาอยู่แบบไม่รู้อะไรเลย เห็นลูกคนอื่นได้เรียนหนังสือ ฉันจึงส่งลูกฉันไปเรียนเหมือนคนอื่นบ้าง ฉันไม่รู้จะไปขอความช่วยเหลือจากใคร เพราะฉันไม่มีพี่น้องที่ไหนเลย ฉันลงมาต่อชีวิตด้วยตัวฉันเอง ก่อนลงมาในเมืองก็เคยได้ยินมาว่ามีที่พึ่งพา มีคนช่วยเหลือเหมือนกัน แต่ก็ไม่รู้ว่าอยู่ที่ไหนจึงไม่ได้ไปขอความช่วยเหลือกับใครเลย มีอีกเรื่องหนึ่งที่ฉันอยากพูดให้ทุกคนฟังในวันนี้ คือ หลานสาวคนที่ฉันบอกไปเมื่อสักครู่ เด็กหญิงอายุ 7 ขวบ เมื่อไม่นานที่ผ่านมาก็มีผู้ชายพยายามจะข่มขืนเขา ฉันได้ไปแจ้งความไว้แล้ว แต่เรื่องก็ยังไม่รู้ว่าเป็นอย่างไรบ้าง ตอนนี้กำลังดำเนินการอยู่ สำหรับฉันถ้ามีอาชีพอื่นรองรับ ฉันไม่อยากขายดอกไม้เลยแม้แต่นิดเดียว แต่ทำอะไรได้เมื่อทำอย่างอื่นไม่ได้ก็ไม่มีทางเลือก
อ.ชูพินิจ	อยากให้คุณมณญช่วยถามเขาหน่อยนะว่า ผู้หญิงขณะนี้เหมือนแม่มาย เพราะสามีก็ทิ้งไปแล้วใช่ไหมครับ แต่ทำไมต้องดูแลเด็ก ทั้งหลานด้วย แล้วญาติพี่น้องคนอื่นเขาไม่เอาใจใส่หรืออย่างไร ก็สงสัย เพราะว่าตามวัฒนธรรมอาข่าเองนั้น ญาติพี่น้องก็ยังเป็นห่วงยังดูแลกันอยู่ แต่ว่ารายนี้เหมือนกับว่าเขาภาระมาโยนให้ผู้หญิง ซึ่งเหมือนตัวคนเดียววนะครับ
แม่เด็ก	ฉันบอกตามตรงว่า ตัวฉันไม่มีพี่น้องอยู่ที่นี้แม้แต่คนเดียว ที่บ้านบนดอยก็ไม่มี ฉันไม่มีพี่น้อง อยู่ตัวคนเดียว พ่อแม่ก็ตายหมดแล้ว สำหรับหลานสาวคนที่เลี้ยงดูอยู่ทุกวันนี้ เพราะว่าพ่อเขาเสียตั้งแต่เขาอยู่ในท้องได้แค่ 3 เดือน แม่ได้สามีใหม่ ฉันเห็นเขาลำบากอยู่กับพ่อเลี้ยงที่บนดอย ด้วยความที่เราไม่ไว้วางใจพ่อเลี้ยง ฉันจึงเอามาดูแล ฉันก็คิดว่าน่าจะพยายามดูแลให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ สำหรับ

ดร.ประสิทธิ์

ลูกๆ ของฉันนั้น ตอนแรกฉันก็ให้ไปอยู่กับพ่อ ให้พ่อเขาช่วยดูแล แต่พอฉันลงมาอยู่ในเมือง ลูกๆ ก็ตามลงมาอยู่กับฉันทั้งหมด ไม่มีใครยอมอยู่กับพ่อเลย ภาระทุกอย่างจึงตกอยู่กับฉันคนเดียว

รัศมี

OK. นะครับ เรายังคงมีเวลาช่วงบ่ายให้คุยกันอีกเยอะนะครับ ตอนนี้อาจจะขอผ่านไปทาง กรณีของชุมชนมั่งบ้าง ที่เข้ามาอยู่ในเมือง แล้วก็เด็กเจอปัญหาที่คล้ายๆ กันแบบนี้ แต่ว่าเขาจะมีทางออกอย่างไรหรือไม่มีนะครับ เดียวขอเชิญคุณรัศมี พรศิริชูชัย เป็นตัวแทนคนหนึ่ง เพราะว่าเราไม่สามารถที่จะเชิญแม่ของเด็กมาได้จริงๆ ในวันนี้

คะ พอดีเมื่อคืนนี้ก็เพิ่งโทรไปคุยกับคุณแม่ของน้องปิ่นนะค่ะ คุณแม่กับดิฉันก็เป็นเพื่อนที่ค่อนข้างสนิทพอสมควร ก็ได้ขออนุญาตแม่ของน้องปิ่นเรียบร้อยแล้วนะค่ะ จริงๆ แล้วแม่น้องปิ่นก็จะมาร่วมในวันนี้ด้วย แต่ว่าติดภารกิจบางอย่างที่มาไม่ได้ก็เลยฝากดิฉันมา ดิฉันพยายามที่จะเล่าสถานการณ์ต่างๆ เท่าที่ดิฉันจำได้ และตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น น้องปิ่นเขาเป็นเด็กผู้ชาย ขณะนี้เขาอายุ 15-16 ปีค่ะ เขาเกิดที่โรงพยาบาลแม่และเด็กเมื่อปี พ.ศ.2533 นะค่ะ หลังจากที่น้องปิ่นอายุได้ประมาณ 2 ขวบ พ่อแม่ก็มีปัญหาครอบครัว แล้วก็แยกทางกัน พ่อแม่น้องปิ่นเป็นคนจังหวัดน่านทั้งคู่ และมาใช้ชีวิตอยู่ในเมืองเชียงใหม่ สาเหตุที่ต้องเลิกกันนั้น เพราะว่าแม่น้องปิ่น กับย่า กรณีแม่ผัวกับลูกสะใภ้ เข้ากันไม่ได้ ที่นี้พ่อน้องปิ่นจึงจำเป็นต้องส่งคืนแม่น้องปิ่น อันนี้เป็นวัฒนธรรมของม้ง ซึ่งชนชาติพันธุ์อื่นๆ จะไม่มีที่สามจะส่งคืนภรรยา นะค่ะ ที่นี้ในกรณีที่ส่งคืนแบบนี้ นั้น ภรรยาก็จะได้รับสิทธิ์ คือได้รับมรดกทั้งหมดที่ทั้งสองคนช่วยกันสร้างมา พร้อมกับลูกๆ ด้วย ในกรณีแม่น้องปิ่นนั้นเพิ่งแต่งงานใหม่และมีน้องปิ่นเพียงคนเดียว ที่นี้ทรัพย์สินสมบัติอื่นๆ ก็ยังไม่มี แม่ก็เลยเป็นผู้ได้รับน้องปิ่นมาเลี้ยงดู ที่นี้แม่ก็กลับขึ้นมาเชียงใหม่ แล้วก็มาขายของที่ไนท์บาร์ซาร์ ปรากฏว่ามีลูกด้วยต้องขายของด้วยแม่ก็ลำบากมาก ไม่รู้จะทำอย่างไรดี จึงได้ปรึกษากฎาตีพี่น้องแล้วเอน้องปิ่นไปฝากไว้ที่สถานสงเคราะห์บ้านเด็กชายเชียงใหม่ ที่นี้พ่พ่อน้องปิ่นทราบข่าวอย่างนี้พ่อน้องปิ่นก็โทรมาต่อว่าใหญ่เลย ว่าเด็กเขามีพ่อแม่แล้ว เอาไปฝากสถานสงเคราะห์ได้อย่างไร ถ้าแม่ไม่มีปัญญาเลี้ยง พ่อจะมารับตัวเด็กกลับไป ด้วยความกลัว แม่น้องปิ่นจึงไปรับตัวน้องปิ่นกลับมาจากสถานสงเคราะห์บ้านเด็กชายเชียงใหม่ พอเอามาอยู่ด้วยก็ลำบากเหมือนเดิมคือ ไม่มีเวลาที่จะไปขายของ เพราะตอนนั้นน้องปิ่นก็ยิ่งเล็กมาก อายุ 2 ขวบกว่า กำลังซน ก็ไม่รู้จะทำอย่างไรเลยตัดสินใจกลับไปยังบ้านเกิดของเขาอีกครั้งหนึ่ง ไปอยู่กับพ่อแม่ของเขาที่ จ.น่าน พอไปอยู่ที่นั่น แม่น้องปิ่นก็เล่าให้ฟังว่าสถานการณ์ผู้หญิงม้งที่แต่งงานออกจากเรือนแล้ว กลับเข้าไปอยู่บ้านอีกครั้งหนึ่งนั้นเวลาที่พ่อแม่มีพิธีกรรมต่างๆ พ่อแม่จะไม่ยอมรับเราเข้าร่วมในพิธีกรรมนั้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นอ้งแง สุปรี หรือพิธีอะไรก็แล้วแต่ พ่อแม่ก็จะเชิญให้เรากับลูกไปอยู่ข้างนอกบ้าน หลังจากเขาประกอบพิธีกรรมเสร็จแล้วเราจึงจะเข้าบ้านได้ ซึ่งเป็นอะไรที่แม่น้องปิ่นปรับไม่ได้ ว่าเราอยู่ตรงนี้ เราเกิดตรงนี้ เราโตตรงนี้ เพียงแต่ว่าเราออกไปแต่งงานสักพักหนึ่ง พอกลับมาบ้านพ่อแม่ก็อีกครึ่งรับเราไม่ได้เชิญหรือต่างๆ ที่เราเป็นลูก เป็นสมาชิกในครอบครัว เขาก็รับไม่ได้ เขาก็เลย ขอกับพ่อของเขาว่า ขอที่ดินแปลงเล็กๆ ซ้ำๆ บ้านของพ่อสำหรับสร้างบ้าน สร้างกระต๊อบเล็กๆ ให้เขากับลูกอยู่ พ่อของเขาก็ตอบว่า บ้านเขายังมีน้องชายเล็กๆ อีกหลายคนที่กำลังจะโต ฉะนั้นพ่อยังให้ไม่ได้ ด้วยความเสียใจตรงนี้แม่จึงหอบน้องปิ่นไปตายเอาดาบหน้า เลยขึ้นไปทางเชียงรายได้ ไปอยู่ที่แม่จัน ไปขายของอยู่ตรงนั้นหลายปี น้องปิ่นก็ได้เข้าไปเรียนชั้นอนุบาลที่ อ.แม่จัน เชียงรายได้ เป็นครั้งแรก อยู่ตรงนั้นจนกระทั่งน้องปิ่นอายุได้ 7 ขวบเผชิญว่าน้องสาวของเขาเรียนจบวิทยาลัยราชภัฏ เข้ามาฝึกสอนอยู่ที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่จัน เขาจึงได้ช่วยติดต่อให้น้องปิ่นได้

เข้าไปเรียนตรงนั้น หลังจากนั้นแม่น้องบีก็มีเวลามากขึ้น เขาจึงกลับขึ้นมาเชียงใหม่ มาหาธุรกิจทำ ก็มาจับอาชีพขายดอกไม้สดในตลาดเชียงใหม่ ระหว่างที่น้องบีเรียนอยู่ที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ เชียงรายนั้น ช่วงปลายๆ ประมาณชั้น ป.4-ป.5 แม่ของน้องบีก็มีโอกาสไปต่างประเทศ คือไปทำงาน ไปกับญาติพี่น้อง เสร็จแล้วน้องสาวคนเดิมที่ช่วยน้องบีนั้น เขาเห็นว่าที่แม่เจ้านั้นไกลเกินไป ไปดูแลไม่ถึง น้องคนนี้เขาก็ทำงานอยู่เชียงใหม่ แล้วก็มีญาติพี่น้องหลายคนทำงานอยู่ที่เชียงใหม่ เขาก็เลย ทำเรื่องย้ายน้องบีจากเชียงรายมาศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่ ตอนนั้นน้องบีกำลังเรียนอยู่ชั้น ป.5 เทอม 2 หลังจากที่เขาไปต่างประเทศ 1 ปีกลับมา แม่ก็มีผู้ชายหลายคนเข้ามาพัวพัน ในที่สุดแม่ก็ ตัดสินใจแต่งงานครั้งที่ 2 การแต่งงานครั้งนี้ ทำให้น้องบีรู้สึกเสียใจ แล้วเขาก็บอกว่ารู้สึกไม่อยาก เรียน เขารู้สึกว่าแม่ไปแต่งงานใหม่ทำไม นี่เป็นจุดเริ่มต้น หลังจากนั้นน้องบีเริ่มที่จะไม่เข้าโรงเรียน เริ่มหนีออกจากโรงเรียน แล้วก็สูบบุหรี่ ทางโรงเรียนก็โทรมาบอกว่าน้องบีหนีเรียน หนีออกนอก โรงเรียนแล้วก็ไปสูบบุหรี่ด้วย ไม่เข้าห้องเรียน แม่ก็ตัดสินใจเอาน้องบีออก แล้วไปเข้าที่ราชประชานุเคราะห์ลำพูนค่ะ ตอนใหม่ๆ ก็ไม่มีปัญหาอะไร แต่พออยู่ได้สักพักหนึ่ง น้องบีก็เริ่มมีอาการ เหมือนเดิมคือไม่อยากเข้าโรงเรียน หนีเรียน สูบบุหรี่ แม่ก็เลยพยายามขอร้องลูก ลูกก็บอกว่า ถ้า อย่างนั้นก็ให้ลูกกลับมาอยู่กับแม่ ลูกอยากกลับมาอยู่กับแม่ เพราะว่าชีวิตนี้ลูกไม่เคยอยู่กับแม่เลย แม่ก็เลยตัดสินใจให้ลูกกลับมาอยู่กับแม่ ช่วงนั้นแม่ขายของอยู่แถวทางดง แม่ก็เลยไปติดต่อให้ไป เรียนที่บ้านน้ำแพร่ พอลูกมาอยู่ด้วย ก็บอกว่าอยากได้รถมอเตอร์ไซด์สักคันหนึ่ง แม่เองก็เห็นดีด้วย ถ้าเรามีรถสักคันหนึ่งลูกก็สามารถขับไปโรงเรียนได้ แล้วลูกก็สามารถมาช่วยแม่ขายของขายดอกไม้ ที่ตลาดสดได้ แม่ก็เลยซื้อให้ พอน้องบีมาอยู่ที่โรงเรียนน้ำแพร่ได้แค่เทอมที่ 1 น้องบีก็ยังมีอาการ เหมือนเดิม ครูก็ได้เชิญแม่น้องบีไปปรึกษาอีกครั้งหนึ่ง แล้วครูก็บอกว่าอันนี้ก็เป็นความผิดครั้งแรก นะ ทางโรงเรียนจะยังไม่เอาความผิด แต่ว่าก็ให้ทำการบันทึกไว้ หลังจากนั้นสักพักหนึ่ง พอมายู่กับ แม่ก็มีอิสระมากขึ้นก็อยากเล่นเกมส์ อยากไปโน่นไปนี่ เวลาว่างงานแถวสันป่าตองน้องบีก็พากันไป เที่ยวกับเพื่อนๆ ที่นี้มีเพื่อนประมาณ 4-5 คน เขาก็ชวนกันไปขี่มอเตอร์ไซด์ น้องบีไม่ได้ขี่มอเตอร์ไซด์ แต่น้องบีก็อยู่ในกลุ่มด้วย ตอนหลังตำรวจก็สืบได้ก็จับเพื่อนของน้องบี แล้วอยู่ๆ ตำรวจก็มาจับตัว น้องบีไปโดยที่แม่ไม่ทันที่จะรู้เลยว่าเขาจับไปทำอะไร เขามาจับที่ตลาด แล้วบอกว่าจะพาไปเที่ยว ตอนหลังจึงรู้ว่าเขาจับน้องบีไปขังไว้ที่สถานีตำรวจที่สันป่าตอง แม่ก็ต้องวิ่งเต้น แล้วก็ขอญาติพี่น้อง ช่วยกัน ในช่วงปลายๆ เจ้าหน้าที่ก็พาน้องบีไปไว้ที่สถานพินิจ แล้วแม่ก็ไปประกันน้องบีออกมา ที่นี้ ทางโรงเรียนก็บอกว่า มันเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นนอกโรงเรียน ทางโรงเรียนก็จะไม่เอาเรื่อง เพราะน้องบี เองก็กำลังอยู่ในช่วงวัยรุ่นด้วย ทางโรงเรียนก็ไม่อยากให้มีปัญหา น้องบีก็ยังไม่เรียนตามปกติ ไป เรียนได้สักพักหนึ่ง ก็มีนักเรียนรุ่นน้องมาชวนน้องบีว่า หัวขโมย บีก็โมโหก็เกิดการชกต่อย ที่นี้ก็เกิด เรื่องใหญ่ถึงขั้นที่ต้องเชิญแม่น้องบีมาเซ็นใบลาออก จากนั้นน้องบีก็ต้องออกจากโรงเรียนทั้ง ที่ยังไม่จบชั้น ม.3 ตอนนี้เข้าไปอยู่ที่สถานพินิจเขาก็ตัดสินใจให้เรียนร้อยแล้ว ให้น้องบีอยู่ในความ ประพฤติ 15 วัน ในระหว่างนี้ให้เจ้าอาวาสที่สันป่าตอง แหวๆ บ้านคุมความประพฤติของน้องบี โดย ให้เจ้าอาวาสเซ็นใบรับรองให้ ที่นี้แม่ก็บอกว่าน้องบีก็เป็นแบบนี้ ตอนนี้น้องบีอยู่ที่วัดไม่ยอมกลับบ้าน แม่ถามว่าทำไมไม่กลับบ้าน น้องบีก็จะบอกว่าเจ้าอาวาสบอกให้ไปช่วยงานที่วัด ไปช่วยงานที่ วัดก็ไม่ยอมกลับบ้านอีก แล้วบางทีก็จะหนีแม่ไปเที่ยวบ่อยๆ บางทีแม่โทรหาแม่ก็เอาบุญแจล๊อคไว้ เอาโซ่เส้นใหญ่ๆ ล๊อคไว้ พอแม่กลับจากขายของ โซ่ถูกตัดเรียบร้อยๆ ก็ไม่รู้ว่ทั้งลูกทั้งหลานไปไหน

ครั้งหนึ่งแม่ก็ตามหาลูกไม่ได้ ลูกบอกว่า ถ้าอย่างนั้นแม่ก็ซื้อโทรศัพท์มือถือให้ผมซิ แล้วเวลาแม่จะตามหาลูกแม่จะได้ตามตัวเจอ แม่ก็ใจอ่อนซื้อให้ พอซื้อให้ได้สักพักโทรศัพท์ก็หายไป ไม่รู้ว่าหายไปไหน พออยู่ๆ ลูกก็มีโทรศัพท์เครื่องใหม่ขึ้นมา เสร็จแล้วแม่ก็ถามว่า ไปเอาโทรศัพท์มาจากไหน เขาก็บอกว่า อ้อ หลังจากที่เขาออกจากโรงเรียนแม่ก็อยากจะให้เขาได้ทำงาน ไม่ให้เขาคิดฟุ้งซ่าน แม่ก็พยายามหางานให้เขาทำ แล้วพอที่เขาอายุไม่ถึง 18 ปี จะทำงานไม่ได้ ที่นี้ก็เพื่อนที่ทำงานก่อสร้างอยู่พอรับเหมางานมา แม่ก็ฝากให้น้องปีไปทำด้วย น้องปีก็ไปบ้างไม่ไปบ้าง น้องปีก็บอกกับแม่ว่าเขาได้เงินจากตรงนั้นมาซื้อโทรศัพท์ แต่ว่าอยู่ๆ แม่ไปเปิดดูกระเป๋าใบที่แม่เก็บเอกสารเอาไว้ ปรากฏว่าลูกมีบัตรเครดิต แล้วสมุดบัญชีของลูกก็หายไปด้วย แม่ก็หาอยู่ตั้งนาน คิดว่าเพื่อนของลูกเอาไป ตอนหลังก็ถามลูก ลูกก็รับว่าได้เอาไป แล้วเงินที่ฝากไว้ให้ลูกประมาณ 7,000 บาทก็หายไป เหลืออยู่ 3,000 นี่ก็เป็นความกังวลใจของแม่น้องปี แม่ก็พยายามปรึกษาญาติพี่น้องหลายๆ คน แล้วตาของน้องปีก็บอกว่า ถ้าเป็นแบบนี้ ให้หาภรรยาให้ลูกซะ เพื่อให้มาคุมความประพฤติของลูก แล้วแม่ก็เข้ามาปรับทุกข์ว่า แล้วมันจะดีหรือ ตอนนั้นก็เลี้ยงลูกอยู่คนเดียวยังไม่ได้อะไร ได้ลูกสะใภ้เข้ามามีหลานให้เราเลี้ยงดูอีก จะทำอย่างไร ก็ปรับทุกข์กันนี่ก็เป็นสถานการณ์ที่แม่เขาเล่าๆ ให้ฟัง เดียวถ้ามีอะไรก็ถามได้ จะพยายามบอกเท่าที่รู้ค่ะ

ดร.ประสิทธิ์ คงยังไม่สรุปอะไรตอนนี้ละครับ ก็อยากจะฟังกรณีอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบ แล้วก็จะได้เรียนรู้กัน แล้วก็จะได้มาคุยกันในตอนบ่าย ตอนนี้อาจในเมืองก็อยากจะกลับไปหมู่บ้าน พอดีเราเปิดตัวแทนกลุ่มแม่บ้านจากแม่สาใหม่เข้ามาช่วยด้วย อยากจะฟังว่าในหมู่บ้านนั้น เด็กและเยาวชนที่ยังอยู่ในหมู่บ้านนั้น เจอกับสภาพปัญหาคล้ายๆ กับในเมืองเปล่า ขอยกแม่บ้านจากแม่สาใหม่นิดหนึ่งครับ

แม่บ้าน (รัศมิ แพล) สำหรับชุมชนบนที่สูงนั้น ผู้หญิงมี หรือผู้ชายเด็กเยาวชนนั้นจะไม่ได้เรียนหนังสือ อายุประมาณ 14-15 ปี เขาก็จะให้แต่งงานแล้ว หลังจากแต่งงานไม่มีอะไรจะทำก็เอาลูกใส่หลังไปทำงานในไร่สวน ตอนนี้อีกหลานส่วนใหญ่ก็ได้มาเรียนหนังสืออยู่ในเมืองแล้วค่ะ เด็กสมัยนี้ส่วนใหญ่อายุ 18 ปีแล้วก็ยังไม่แต่งงาน เพราะเขามีความรู้มากกว่าสมัยก่อน ตอนนี้อีกผู้หญิงที่อายุไม่ถึง 18 ปี ถ้ามีผู้ชายมาขุดตัวไปนั้น เขาก็สามารถที่จะเรียกร้องได้ ถ้าสมมติว่าเยาวชนสมัยนี้สามารถเรียนหนังสือสูงๆ ได้ ก็สามารถที่จะไปหางานทำในเมืองได้ ในส่วนของพ่อแม่เองก็ดีใจว่าเด็กรุ่นใหม่ก็ดีกว่ารุ่นของพ่อแม่ ขณะนี้ในหมู่บ้านแม่สาใหม่ มี 2 กรณีที่เกิดขึ้น คือ เด็กที่อายุไม่ถึง 18 ปี แล้วถูกผู้ชายมาขุดไป เขาก็กำลังดำเนินคดีอยู่ ในส่วนของเยาวชนก็มีเพียงแค่นี้ แต่อยากจะถามนิดหนึ่งว่า ในกรณีที่เป็นอย่างนี้ถ้ามีเรื่องทะเลาะวิวาทกันนั้น เราจะสามารถไปขอความช่วยเหลือจากที่ไหนได้บ้าง ขอความช่วยเหลือตรงนี้ได้ด้วย เพราะว่าตอนนี้แม่มีลูกสาวคนหนึ่งแต่งงานไปแล้วมีเรื่องทะเลาะกันเกิดขึ้น แล้วเราได้ตกลงไกล่เกลี่ยกันแล้วระดับหมู่บ้านตามประเพณีมี แต่ว่าเขาอยากจะทราบว่าถ้าเขาอยากขอความช่วยเหลือจากทางราชการนั้นต้องทำอย่างไร จะขอความช่วยเหลือจากตรงไหนได้บ้าง

ดร.ประสิทธิ์ อาจจะเป็นคำถามนะครับ แล้วก็อยากจะถือโอกาสนี้ให้พี่ๆ ที่มาจากหน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานเอกชนว่าจะแนะนำอย่างไร เพราะว่ากรณีนั้นตัวญาติพี่น้องเขาก็แก้ไขปัญหามาแล้วระดับหนึ่ง แต่ว่ามันเลยไปจากนั้นแล้ว เขาก็อยากจะฟังจากกฎหมายบ้านเมือง เจ้าหน้าที่หรือองค์กรข้างนอกเข้าไปให้ความช่วยเหลือ ครับ จะมีอะไรแนะนำบ้างไหมครับ

สถานพินิจ

คงไม่ใช่คำตอบนะค่ะ เพียงแต่ว่าเรื่องที่เล่ามานั้นมันไม่ชัดในกรณีที่จะพาดพิงซึ่งกันและกันในเรื่องที่จะไปดำเนินการทางคดี ที่นี้มองว่า กรณีที่เป็นชนเผ่า มีวัฒนธรรม คือมองจากสังคมเมืองที่มันไม่ใช่ เพราะว่าในกรณีที่เรามองเรื่องของ การฟ้องร้องที่ส่วนมากจะเป็นเรื่องของสิทธินะค่ะ แต่ว่าถ้าถามว่าสามารถยุติในระดับชุมชนกับชนเผ่าที่จะพูดจากันเชิงสมานฉันท์นะค่ะ ก็เป็นเรื่องที่เราจะมีสัมพันธภาพอยู่กันต่อไปได้ แต่ถ้าถึงขนาดมาฟ้องร้องกันอะไรทำนองนี้นะค่ะ ลองคิดถึงสัมพันธภาพที่มีอยู่ แล้วก็อย่างที่เรียนให้ทราบว่า รายละเอียดต่างๆ เรื่องการฟ้องร้องนั้น มันต้องดูถึงเรื่องสิทธิด้วยนะ ว่าในกรณีที่คุณเป็นสามีภรรยา กัน คุณได้จดทะเบียนกันไหม แล้วก็เรื่องของทรัพย์สินแล้วหรือเรื่องอื่นๆ ด้วยนะค่ะ แต่ถ้าคุณคิดว่าคุณจะดำเนินการกันแล้ว ก็จะแนะนำหน่วยงานหนึ่งก็คือ ที่สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนะค่ะ ซึ่งมีสำนักงานตั้งอยู่ข้างเรือนจำจังหวัดเชียงใหม่ จะมีสำนักงานยุติธรรมที่นั่นที่จะให้คำแนะนำได้ ก็คือให้คำปรึกษาต่างๆ ไป โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย ก็ลองไปที่นั่นดู คือข้อมูลไม่ชัดเจนก็เลยไม่ทราบจะแนะนำอะไรได้ คืออยู่ดีๆ ก็บอกว่าจะฟ้องร้องกันทั้งๆ ที่ยุติกันในระดับชุมชนแล้ว แล้วก็อยากเรียนให้ทราบว่าในสังคมถ้าอยู่ในสังคมชุมชน วิธีการของชุมชนนั้นจะเป็นวิธีการที่ดีที่สุดนะค่ะ นี่คือการหลักการต่างๆ ไปที่อยากแนะนำให้ทราบ

ช่วงบ่าย วิทยากรคือ ผู้ช่วยยั่ว อ.สีบพงษ์ และตัวแทนนักศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ ตัวแทนเยาวชนกลุ่มนักศึกษาชาติพันธุ์ในเมือง

ผมเป็นตัวแทนของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามาอยู่ในเมือง ขณะนี้กำลังเรียนชั้นปีที่ 2 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กลุ่มของผมมีการจัดตั้งชมรมนักศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ มีกิจกรรมที่ช่วยเหลือเกี่ยวกับชนเผ่ามีการออกค่ายไปช่วยเหลือชาวบ้าน ปีนี้มีโครงการที่เข้าไปช่วยเหลือชาวบ้าน และศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรม มีโครงการคืนสู่ชนบท มีการเข้าไปให้ความรู้และศึกษาวัฒนธรรมชนเผ่า อย่างนักศึกษาหรือเด็กๆ ที่อยู่ในเมืองก็จะมีปัญหาเกี่ยวกับการปรับตัวเข้ากับสังคมระหว่างวัฒนธรรมในเมืองและชนบท ซึ่งก็มีปัญหาบ้าง บางคนก็ปรับตัวไม่ค่อยได้ก็เป็นความยากลำบากเหมือนกัน ผมเองก็เป็นชนเผ่าหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ซึ่งเป็นเผ่าย่อยคือ ปาโอ อยู่ในเผ่ากระเหรี่ยง เผ่านี้มีน้อยในประเทศไทย ลักษณะวัฒนธรรมการพูดก็คล้ายคลึงกันวิถีชีวิตก็เหมือนกัน ผมได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาก็เป็นสิ่งที่ดีสำหรับตัวผม กว่าจะก้าวมาถึงจุดนี้ได้ก็ต้องผ่านอะไรมาเยอะ ผมอยากจะเล่าประสบการณ์และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับทัศนคติหรือวิถีชีวิตของกลุ่มเยาวชนและเด็กของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตัวผมประสบมา ซึ่งปัญหาหลักๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนมากก็คือเกี่ยวกับการศึกษาและการถูกละเมิดสิทธิซึ่งผมเองเคยประสบมา เมื่อก่อนผมเป็นเด็กไร้สัญชาติ ผมเพิ่งได้รับสัญชาติมาเมื่อปี 2545 นี่เองก็ถือว่าเคยผ่านประสบการณ์การถูกการวิตรอนสิทธิหรือการไม่ได้รับการดูแลจากภาครัฐ ความเจ็บปวดตรงนี้ สะท้อนให้ตัวเองมีความเข้มแข็งมากขึ้น พยายามจะพัฒนาตัวเองหรือปรับปรุงหรือว่าจะช่วยเหลือน้องๆ พี่ๆ ที่เป็นชนเผ่าหรือกลุ่มชาติพันธุ์ด้วย กัน การวิตรอนสิทธิหรือการไม่ได้รับการดูแลจากภาครัฐนั้นเด็กและเยาวชนถือว่าเป็นสิ่งที่ปวดร้าวมากสำหรับการเป็นเด็กหรือเยาวชนเพราะว่าเด็กหรือเยาวชนเป็นรากฐานของสังคมที่ก้าวไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งตัวผมเองเมื่อก่อนก็มีความรู้สึกท้อถอยและไม่มีความมั่นใจที่จะต่อสู้กับชีวิตไม่ว่าจะทำอะไร แต่อย่างน้อยก็มีโอกาสสมมาถึงวันนี้ก็ดีใจมากๆ ตอนนี้นักเรียนที่ยังไม่มีโอกาสพัฒนาตนเองก็ยังมีเยอะมากๆ จึงอยากให้องค์กรภาครัฐหรือองค์กรที่ช่วยเหลือเด็กๆ เข้าไป

ช่วยเหลือให้ความคุ้มครองดูแลพวกเขา ถ้าจะมองในแง่ของมนุษยชนหรือว่าเป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ขอให้ทุกหน่วยงานมีความตระหนักในจุดนี้และถือว่าเป็นการช่วยเหลือเพื่อนด้วยกัน อีกเรื่องหนึ่งเรื่องการศึกษาสำหรับนักศึกษาหรือว่าเด็กและเยาวชนที่กำลังศึกษา ตรงนี้ถือว่าดีมาก ซึ่งนักศึกษาที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ก็มีหลายคนที่ยื่น มีครบทุกคณะ ตรงนี้มันบ่งบอกถึงการพัฒนาและความต้องการเรียนรู้ของเด็กชาติพันธุ์ อย่างผมนี้ก็มาจากโครงการของกระทรวงมหาดไทยคือโครงการชาวเขา เป็นการให้ทุนจากกระทรวงมหาดไทยเป็นทุนต่อเนื่องปีละ 20,000 บาทก็ถือว่าเป็นโอกาสดีเมื่อเข้าไปสอบก็ได้มาตรงนี้ ก็อยากจะให้เยาวชนอีกหลายๆ คน ได้มีโอกาสเหมือนผมและเพื่อนๆ อีกหลายคนที่กำลังศึกษาอยู่ แต่สำหรับเยาวชนชนเผ่าเมื่อได้รับการศึกษาแล้ว ยังมีบางคนที่ไม่ค่อยเปิดตัวหรือแสดงตัวตนที่แท้จริงว่าเป็นชนเผ่า ตรงนี้ก็เป็นปัญหาหนึ่งต่อเนื่องจากนักศึกษาที่ได้รับการศึกษาแล้ว กลับไม่ยอมรับว่าตัวเองเป็นใครยังกลับเป็นปัญหาไปสู่ชุมชน ก็อยากขอให้เยาวชนชนเผ่ามีจิตสำนึกรู้ว่าตนเองเป็นใคร แล้วพยายามทำตัวเองให้มีคุณค่าต่อสังคม ส่วนเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมชนเผ่า ผมสัมผัสมาด้วยตัวเอง เพราะผมเป็นเด็กชนเผ่า ใช้ชีวิตตั้งแต่เด็กจนโต มีสิ่งหนึ่งที่ทำให้ผมอดอันใจและไม่ค่อยชอบคือ นโยบายหรือบางสิ่งบางอย่างที่รัฐกำหนดให้ ยกตัวอย่าง เช่นการทำไร่เลื่อนลอย เป็นประเด็นหลักที่ทำให้สังคมพื้นราบหรือว่ารัฐ บอกว่าเป็นต้นเหตุของการทำลายธรรมชาติ แต่ในแง่คิดตามภูมิปัญญาหรือว่าเป็นชนเผ่าถ้ามองลึกๆ ไป ถ้าท่านได้ลองสัมผัสแก่นแท้ของวัฒนธรรม-วิถีชีวิตตรงนี้นั้นจะลึกซึ้งมากก็คือ มันเป็นการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและพยายามพัฒนาตัวเองให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างยั่งยืน ไร่เลื่อนลอยที่ผมพูดถึง แท้จริงแล้วไม่ได้เป็นไร่เลื่อนลอยเลย ผมเคยทำมากับพ่อแม่ ส่วนมากจะเป็นการทำแบบหมุนเวียนจากที่หนึ่งไปที่หนึ่ง พอที่เดิมโตเราก็กลับมาทำซ้ำที่เดิมซึ่งเป็นลักษณะการหมุนเวียน ปัญหาคือภาครัฐจะเข้ามาห้ามทำอย่างนี้ ห้ามทำอย่างนั้น ซึ่งไม่ใช่การแก้ปัญหาที่แท้จริง ภาครัฐไม่ได้เข้ามาให้การศึกษาหรือให้ประกอบอาชีพอย่างอื่น แต่เข้ามาห้ามอย่างเดียว ซึ่งลักษณะนี้นั้นไม่ถูกต้องสำหรับคนที่จะทำมาหากิน ซึ่งถ้าหน่วยงานอื่นที่เข้ามาส่งเสริมหรือให้ความรู้ลักษณะว่าทำอาชีพที่ยั่งยืนและเข้ามาสอดคล้องกับวัฒนธรรมตรงนี้ ก็น่าจะเป็นการแก้ไขปัญหที่ตรงจุดมากกว่าที่จะมาห้ามอย่างเดียว ผมก็ไม่อยากให้คนชนเผ่าที่ประกอบอาชีพทำไร่หมุนเวียนต้องประสบภาวะที่ต้องหลบๆ ซ่อนๆ ทำอาชีพแบบกลัวๆ ที่ผมพูดก็ไม่ใช่ว่าผมสนับสนุนเกี่ยวกับการทำไร่ อนาคตผมมองว่ามันจะต้องลดลง เพราะเด็กๆ รุ่นหลังจากผมลงไปส่วนใหญ่ได้รับการศึกษา ได้พัฒนาความรู้ซึ่งการทำไร่ก็เริ่มลดลง แต่มันต้องใช้เวลา เพราะว่าลูกหลานของชนเผ่าได้รับการศึกษามีความรู้ ถึงแม้จะกลับไปทำไร่ก็มีความตระหนักในเรื่องนี้มากขึ้น ส่วนเกี่ยวกับความคิดของเยาวชนที่เข้ามาอยู่ในเมืองนี้ ก็ประสบปัญหาอย่างหนึ่งที่ผมมองก็คือเรื่อง การก้าวสู่ยุคของเทคโนโลยี ตรงนี้ซึ่งวัฒนธรรมหรือความคิดของเด็กๆ ก็ย่อมเปลี่ยนไปทั้งลักษณะการแต่งตัวหรือว่าการใช้ชีวิตนั้นถือตามแบบคนในเมือง ซึ่งตรงนี้จะมั่งทั้งผลดีและผลเสียปนกัน ข้อดีคือสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับคนในชุมชนพื้นเมืองหรือว่าคนพื้นราบได้ สามารถที่จะอยู่กับคนอื่นได้ ส่วนข้อเสียก็คือการที่กำลังจะทำลายตัวตนที่แท้จริงของตนเองไป

ดร. ประสิทธิ์

ความจริงก็เป็นที่ปรึกษาของกลุ่มนักศึกษาเยาวชนชาติพันธุ์ด้วย ก็จะขอถือโอกาสนี้ฝากไปถึงกลุ่มเยาวชนว่า กิจกรรมนอกค่ายอาสาพัฒนาหมู่บ้านหรือกิจกรรมอื่นๆ ที่เราได้พยายามระดมเงินและสิ่งของไปทำกิจกรรมในหมู่บ้าน บางทีอาจจะนึกเปลี่ยนทิศทางการทำงานบ้างแทนที่จะกลับขึ้นบน

คอยอย่างเดียว เดียวนี้มีคนในกลุ่มชาติพันธุ์ของเราเข้ามาอยู่ในเมืองตามชุมชนแออัด ตามสลัม หรือชุมชนอะไรอื่นๆ อีกมากมาย ฉะนั้นอาจจะเปลี่ยนลักษณะของกิจกรรมมาทำกับคนที่เข้ามาอยู่ในเมืองนี้บ้างเพื่อที่จะได้เรียนรู้ปัญหาใหม่ ๆ

อ.สิปปพงษ์

สวัสดิ์ท่านผู้ดำเนินรายการ ท่านผู้มีเกียรติและน้องๆ เยาวชนทุกคน วันนี้ถือว่ามาแล้ว ประสบการณ์ชีวิต ตัวอย่าง ที่ได้พบเห็นมา คงจะไม่มาพูดถึงหลักวิชาการต่างๆ เพราะว่าหัวข้อคือ ปัญหาเรื่องเด็กและเยาวชนในเมืองและในหมู่บ้าน ก่อนอื่นขอพูดประวัติของตัวเองเล็กๆ น้อยๆ เพราะว่าปัญหาที่จะพูดวันนี้เป็นปัญหาต่อเนื่องจาก 30 ปีก่อนที่ตัวเองได้พบมา ตัวเองก็คือเด็ก ชาวเขาคนหนึ่งอยู่บนดอยปุย ปัญหาสำคัญที่ได้พบมากก็คือการเลี้ยงดู การศึกษา ตัวเองก็พยายามที่จะไขว่คว้ามาให้ได้ แต่ก็ถูกขัดขวางจากหลายๆ อย่างทั้งความยากจน ความไม่เห็นด้วย แต่ตัวเองก็พยายามฟันฝ่ามาจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งก็เริ่มมาจากศูนย์ทั้งนั้น ปัจจุบันนี้ก็สามารถที่จะยืนหยัดอยู่ในสังคมได้ ปัญหาของผมในสมัยเด็กๆ ตอนจะเริ่มมาเรียนหนังสือก็ถูกต่อต้านจากพ่อแม่ผู้ปกครอง ว่าคนที่ลงไปเรียนหนังสือเป็นคนเห็นแก่ตัวเป็นคนขี้เกียจทำงาน ก็ไม่ยอมให้ไป ผมก็พยายามมาให้ได้ ปัญหาตามมาก็สองคือว่าผู้ปกครองยากจนไม่มีเงินส่งเรียน ตัวเองลงมาเรียนในเมืองก็มาเผชิญ ปัญหาที่เคยมาอาศัยวัดอยู่ บางครั้งอาศัยความรู้ความสามารถสอบชิงทุนได้ ก็ได้ไปอยู่หอพักเป็น บางเวลา เรียนและผ่านปัญหาและอุปสรรคต่างๆ จนกระทั่งจบชั้น ม.ศ. 5 เจอปัญหาอีกคือ สอบ เข้ามหาวิทยาลัยได้ไม่มีเงินเรียน ไม่รู้จะพึ่งใครก็ต้องกลับไปบ้านปรึกษากับพ่อว่าถ้าจะให้ออก มาอยู่บ้าน ความรู้ที่เรียนจบ ม.ศ. 5 มาก็สูญเปล่า แต่ถ้าจะเรียนก็ต้องใช้เงินอีกหลายหมื่นบาท ตอน นั้นไม่รู้จะพึ่งใครองค์กรหรือมูลนิธิต่างๆ ก็ไม่รู้จัก พ่อก็บอกว่ากลับมาเถอะ มาทำไร่ลั่นจี มาปลูก ข้าว พ่อไม่มีเงินให้เรียนหรอก นี่คือปัญหาของผม ผมก็เลยตัดสินใจไปสอบชิงทุนขององค์การบริหารส่วนจังหวัดให้ไปเป็นครู ก็สอบได้ก็ไปเรียนที่วิทยาลัยครู 2 ปี จบ ปกศ.มาก็มาเป็นครู 5-6 ปี ตั้งเนื้อตั้งตัวได้ก็ไม่ได้ละความพยายามที่จะเอาปริญญาให้ได้

กลับมาเรียนต่อที่

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ใช้เวลา 4 ปีจบปริญญาตรี ปริญญาโท ฉะนั้นในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผมรู้จักทุกตารางนิ้วเพราะผมอยู่มาตั้งแต่มัธยมและปริญญาตรี-โท ความฝันก็เป็นความจริง นี่เป็น ประวัติการศึกษาและปัญหาที่พบ ฉะนั้นถ้าเราพบปัญหาแล้วพยายามต่อสู้กับปัญหา เราทำได้ แต่ถ้าคนบางคนท้อก็หมดกัน หลังจากนั้นก็ไปเป็นครูแล้วแต่งงานมีลูก อันดับแรกที่ผมคิดและตั้งใจไว้จะแก้ปัญหาลูกๆ และเยาวชนคือเอาตัวเองเป็นตัวอย่าง เราต้องมาเรียนในเมืองถ้าเราไม่หาที่ พักอะไรให้ลูกสักแห่งหนึ่ง อีกหน่อยลูกก็จะพบปัญหาเหมือนอย่างเราเหมือนกัน ถ้าเขามีความ พยายามก็ผ่านปัญหาและอุปสรรค แต่ถ้าเขามีความท้อก็มีแต่เสีย ฉะนั้นผมคิดจะไปซื้อที่ไว้หนึ่ง แปลงสร้างกระท่อมเล็กๆ ไว้ให้ลูกได้เรียนหนังสือนี้เป็นความฝัน แต่พอทำจริงๆ ก็ถูกต่อต้านจาก ญาติพี่น้องหาว่าผมรังเกียจพ่อแม่พี่น้องเพื่อจะเอาตัวรอดหนีไปอยู่ในเมือง แต่เราก็พยายามอธิบาย ให้เขาว่าปัญหาในอนาคตมันเป็นอย่างนี้ ในที่สุดก็คลี่คลายไปในทางที่ดี จึงเอาลูกเข้ามาเรียนใน เมืองใช้ชีวิตในเมือง แต่ในขณะเดียวกันก็สอนเรื่องประเพณีวัฒนธรรมของพ่อแม่ให้ ก็สอนให้เขา เรียนรู้ทั้งสองอย่าง บางครั้งก็ปรับตัวยาก ไปในหมู่บ้านเป็นอีกอย่าง มาในเมืองเป็นอีกอย่าง เรา ก็ต้องให้กำลังใจ ทุกวันนี้ก็ประสบความสำเร็จ ลูกผมโตแล้วตอนนี้ก็เป็นอาจารย์อยู่ตึกข้างๆ นิคณะ วิศวกรรมศิลป์ (จบวิศวกรรมศิลป์เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง ไปต่อปริญญาโทจากจุฬาฯ กลับมาเป็นอาจารย์อยู่ ข้างๆ นี้ ก็เป็นความภูมิใจของเราที่แก้ปัญหาให้ลูก ลูกคนที่ 2 ก็จบปริญญาตรีวิไลเศรษฐศาสตร์ตอนนี

มีอาชีพส่วนตัวเป็นที่พึ่งของพ่อแม่ ผมก็ทำงานพร้อมกับเป็นตัวอย่างสอนลูกสอนหลานพร้อมกับเป็นตัวอย่างที่ดีอะไรต่างๆมา ซึ่งใช้เวลาสอนหนังสืออยู่ในหมู่บ้านเป็นเวลา 30 ปี ฉะนั้นพบปัญหาเด็ก เยาวชนและผู้ปกครองก็พยายามแก้มาโดยตลอด ก็แก้ได้ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งก็ยังไม่แก้ได้ เพราะความยึดมั่นถือมั่นของคนในหมู่บ้าน ก็อยากจะฝากความหวังให้หน่อยๆ ทุกคนไว้ว่า จงอดทนในสิ่งที่เราเห็นว่าไม่ค่อยดี เราจะปรับปรุงอีกนิดก็ไม่ค่อยได้ ก็ต้องให้พวกนี้เขาสบายก่อน เราค่อยว่ากัน ฉะนั้นปัญหาของเยาวชนบนดอยก็คือเด็กส่วนหนึ่งไม่ยอมไปโรงเรียน เมื่อเราไปติดตามพบว่าพ่อแม่ติดยาเสพติด ติดเหล้า ถามว่าทำไมไม่ไปโรงเรียน เด็กบอกว่าพ่อแม่ให้ไปหาเงิน ถ้าเป็นอย่างนี้ก็ไม่ใช่ว่าปัญหาเด็กแล้ว เป็นปัญหาของผู้ใหญ่แล้ว ผู้ใหญ่ก็อ้างปัญหาสารพัดว่าไม่มีกินไม่มีใช้ เราก็แก้ปัญหาโดยการเอาเด็กมาเลี้ยงจัดหาอาหารให้กิน ก็เป็นการแก้ปัญหาอยู่ปะละหนึ่ง พ่อได้ระยะหนึ่งก็หายไปอีกก็คือ พ่อแม่มาเรียกตามเป็นแบบนี้ประจำ อีกอันหนึ่งปัญหาของเยาวชนที่โตขึ้นประมาณ 10 กว่าปี ถึง 18 ปี ที่ได้รับการศึกษาแบบไม่เต็มที่ ถึงแม้รัฐจะบอกว่าการศึกษาฟรีถึง 9 ปี(พูดถึงปัจจุบันนี้) เป็นอย่างที่ว่าทุกคนพูดนั่นแหละแล้วก็ไม่ทั่วถึงด้วยโดยเฉพาะเยาวชนที่อยู่ห่างไกลมีโรงเรียนที่เปิดขยายโอกาส แม้แต่ดอยปู่ที่ผมอยู่ยังไม่มีโอกาสขยายการศึกษาเลย มีแค่ ป. 6 เท่านั้น หลังจากจบ ป. 6 แล้วเป็นปัญหาของผมที่จะต้องแก้ปัญหาเด็กที่ต้องไปเรียนต่อ เด็กผู้ชายไปติดต่อดูหนัง อันดับแรกคือไปติดต่อกับโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ก่อนเอาชื่อคัดเลือกเข้าไป เขารับไม่หมด เมื่อก่อนนี้ปีละคน 2 คน ปัจจุบันมากขึ้นนิดหน่อย ผู้ชายไปส่งอยู่ที่วัดติดต่อกับเจ้าอาวาสทั้งในเมืองเชียงใหม่บ้าง ในกรุงเทพฯ บ้าง ผู้หญิงก็ให้ไปอยู่ตามมูลนิธิต่างๆ ไปไม่เท่าไร เรียนไม่จบกลับมาอีกแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้เยาวชนเหล่านี้ บางคนเท่านั้นไม่มีความรู้ ไม่มีสมรรถภาพในการทำงาน ไปทำงานที่ไหนไม่ได้ ก็ต้องกลับมาอยู่ในสังคมหมู่บ้าน ก็สร้างปัญหาอะไรต่างๆ ติดยาเสพติดบ้าง ลักเล็กขโมยน้อยบ้าง อันนี้ก็เป็นปัญหาที่เราพยายามแก้ แต่จากการศึกษาเยาวชนมีความรู้อย่างน้อยก็อนุปริญญาหรือชั้น ปวช. ปวส.และมีความสามารถในการทำงาน มีตลาดแรงงานรองรับให้พวกนี้ไปได้ นี่คือนโยบายที่ผมพยายามทำอยู่สำเร็จบ้างไม่สำเร็จบ้าง ถ้าได้รับแรงสนับสนุนจากพ่อแม่ที่ดีไป ถ้าพ่อแม่ต่อต้านก็เกิดเป็นปัญหาของสังคมต่อไป แก้ไม่ได้ก็ถือว่าเป็นกรรมของเขา เห็นว่ามีหน่วยงานต่างๆ ยื่นมือมาช่วยเหลือก็ดีใจ แต่ไม่หมดหรอกครับสิ่งเหล่านี้ ฉะนั้นปัญหาที่พบอยู่นี้ ผมคิดว่าเราไม่ต้องไปมุ่งที่เด็ก เด็กไม่รู้อะไรหรอก เราต้องไปมุ่งแก้ที่ผู้ใหญ่อบรมผู้ใหญ่ให้เขารู้หน้าที่ของตัวเองว่า ตัวเองมีหน้าที่ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ระบุว่าจะต้องเลี้ยงดูลูกให้ลูกมีการศึกษาตามการศึกษาภาคบังคับอะไรต่างๆ พวกนี้ และลูกก็ต้องมีหน้าที่ในการเลี้ยงดูพ่อแม่ตามกฎหมาย ถ้าทุกคนสำนึกในหน้าที่ของตนเองแล้ว ปัญหาต่างๆ ที่จะทำให้คนอื่นมาแก้ก็จะน้อยลง นี่คือนโยบายที่เราพบ พบกันอยู่ในหมู่บ้าน ปัญหาในเมือง ผมได้อพยพมาอยู่ในเมืองได้ 30 กว่าปีแล้ว แต่ก็ยังมีบ้านอยู่บนดอย ญาติพี่น้องก็อยู่บนดอย ประเพณีต่างๆ ก็ยังกลับไปทำอยู่ หลังจากเรามาอยู่ในเมืองแล้วก็ได้พบปัญหาคนที่อยู่ในเมือง ที่มาเรียนหนังสืออยู่ในเมืองเหมือนกับปัญหาที่เราพบที่ผ่านมา ถึงแม้สมัยนี้พ่อแม่เขาจะเป็นคนทันสมัย สนับสนุนการศึกษา แต่เขาไม่รู้ว่าลูกที่เขาส่งไปในเมืองแล้วไปทำอะไรบ้าง สักแต่ว่ามีเงินให้ไป ไปอยู่หอพัก ไปเรียนหนังสือ เรียนไม่เรียนไม่รู้ เสร็จแล้วคนที่เป็นคนตั้งใจเรียนหนังสือก็คงมีไม่ถึงครึ่งนะ อีกครึ่งหนึ่งก็คือมาแล้วมาผลาญเงินทองของพ่อแม่ มาเล่นเกมสับ้าง มาเที่ยวบ้าง ในที่สุดก็กลับไปมือเปล่า เพราะพ่อแม่ขาดการดูแลอย่างใกล้ชิด ซึ่งเราได้ตั้งความหวังไว้ให้กับหน่วยงานของเอกชน

หลายๆ อย่าง หลายๆ ที่ เช่นมูลนิธิชาวไทยภูเขาที่มีส่วนเป็นที่พักของนักเรียนนักศึกษาชาวเขา เรา
ก็ตั้งใจมาระยะหนึ่ง ตอนนั้นก็รู้สึกว่าจะหายสาบสูญไปแล้ว ผมเป็นคนแรกที่เริ่มต้นก่อตั้งมูลนิธิชาวไทย
ภูเขาคนหนึ่งเหมือนกัน แต่เนื่องจากความคิดของเรานั้นมันต่างกันไปเลยต่างคนต่างทำไป เราคิด
ตั้งแต่แรกแล้วว่าจะต้องหาที่ดินเป็นของเราสักแปลงหนึ่งเพื่อที่จะให้เป็นที่อยู่อาศัยของนักเรียน
ชาวเขาทั่วไป อย่างยั่งยืนไปตลอด แต่ส่วนหนึ่งก็บอกว่า ไม่ต้องมีเงินให้เขาไปใช้จ่ายส่วนอื่น อาศัย
ที่เขาอยู่เถอะ เขาให้อยู่ฟรี อยู่ไปอยู่มาจนถึงปัจจุบัน ถูกไล่ที่ออกไม่มีเงินไปซื้อ เลยล้ม สลายไป เกิด
สาขาขึ้นมาคือบ้านรวมใจ อาจารย์สืงวิภาเห็นความสำคัญของชาวเขาที่ตั้งขึ้นมาใหม่ ซึ่งส่วนหนึ่งก็
กลับไปพึ่งบารมีของอาจารย์สืงวิภา เราก็ดีใจ พอระยะหลังนี้ก็ได้อาจารย์ว่ามีปัญหาที่ดินอีกแล้วจะได้อยู่
หรือเปล่าไม่รู้ ทำให้เสียกำลังใจ ถ้าหากที่พึ่งครั้งที่ 2 นี้ล้มไปอีก เราก็ไม่รู้จะไปพึ่งใคร เราจะพึ่ง
หน่วยงานของรัฐ เช่น สถานศึกษาสงเคราะห์ ราชประชาสงเคราะห์พวกนี้ก็คงจะไม่ไหว คงจะ
ทั้งหมดไม่ได้ ต่อไปถ้าหากว่าผลการวิจัยของมหาวิทยาลัยออกเป็นอย่างไรรวมาร่วมกันคิดอีกที
หนึ่งว่าเราจะแก้ปัญหาเยาวชนชาวเขาที่มาเรียนหนังสือในเมืองนี้ได้ได้อย่างไร เมื่อจบไปแล้วจะ
ติดตามอย่างไร ไปสร้างประโยชน์ให้กับสังคมอย่างไร ไปสร้างปัญหา ก่อปัญหาอะไร เราในฐานะที่
เป็นครูบาอาจารย์อยู่ในชุมชนทุกคนรู้จักเราต้องประพฤติปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้ปกครอง ใน
หลักสูตรเขาบอกว่าให้สอนให้เด็กเก่ง ดีและมีความสุข เราไปสอนให้เขาเก่งได้ แต่สอนให้เป็นคนดี
ไม่ได้ ถ้าผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือเป็นตัวอย่างที่ดีให้เด็กเห็น เราก็ท้อใจเหมือนกัน เราก็ต้อง
ถอนตัวออกมา เราสอนไม่ให้ดื่มสุรา แต่เห็นพ่อดื่มทุกวัน ไม่ให้แตะต้องยาเสพติด แต่เห็นพ่อแม่เสพ
เป็นประจำ เราถึงคิดว่าเป็นตัวอย่างที่ดีไม่ได้ ครูบาอาจารย์ก็พยายามเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุด ไม่กิน
เหล้า กินเหมือนกันแต่ไม่ให้ใครเห็น ถ้าเป็นงานประเพณีต่างๆ รับเชิญไป ก็โอเค ไม่สูบบุหรี่ให้เด็ก
ได้เห็น ประพฤติปฏิบัติมาตลอดจนกระทั่งอายุ 50 กว่ามานี้ เพิ่งจะเริ่มเที่ยว เพราะว่าเราไม่เป็นครู
แล้ว ก็แบ่งปันประสบการณ์เล็กๆ น้อยๆ พอจะสรุปง่ายๆ ให้ที่ประชุมรับทราบ ว่า อันดับที่ 1 ของ
เยาวชนที่เราจะแก้ปัญหาได้ก็คือให้การศึกษาเยาวชนให้มันสูงขึ้น อย่าให้อยู่ครึ่งๆ กลางๆ เลย คว่า
ข้างบนก็ไม่ถึง อยู่ข้างล่างก็ไม่ได้ ลมพัดไปทางไหนก็ไปทางนั้นเลย อันนี้ขอฝากไว้ให้คนที่ทำหน้าที่
ผลักดันให้รัฐบาลหรือว่าหน่วยงานของรัฐเอกชนส่งเสริมให้เขามีการศึกษาสูงๆ มีงานทำ ปัญหาเรา
ก็จะหมดไป อันดับที่ 2 คือให้ความรู้อบรมผู้ปกครองให้ผู้ปกครองตระหนักถึงหน้าที่ของตนเองว่ามี
หน้าที่ในการส่งลูกเรียนให้ การ ศึกษาแก่ลูก และลบทัศนคติของเยาวชนที่อายุน้อย 14-15 ปี
แต่งงาน เด็กเป็นพ่อแม่เด็ก ผมไม่เห็นด้วยอายุน้อยขนาดนั้นเป็นพ่อแม่เด็กแล้วจะมีความรู้ที่ไหนมา
สั่งสอนลูกของตัวเอง แล้วเยาวชนชาวเขาของเราจะมีคุณภาพได้อย่างไร เราให้ทัศนคติเสียใหม่ว่า
จะแต่งงานเมื่อพร้อม ลูกผมเป็นอาจารย์อยู่ที่อายุ 30 ปีแล้ว แม่แกนี่อยากให้แต่งงานทุกวันเลยพูด
ทุกวันเลยว่าแก่แล้วๆ ญาติพี่น้องที่บ้านก็บอกว่าแก่แล้วๆ เขาบอกว่ายังไม่พร้อม ขอเวลาอีก 2 ปีทำ
ดร.ต่อ ถ้าจบแล้วค่อยว่ากัน เรื่องครอบครัวนี่อย่าเพิ่งว่า คนมีการศึกษาเขาคิดในแง่นี้ ถ้าไม่มี
การศึกษาก็จะบอกว่าแก่แล้ว อย่างน้อยปี เมื่อเข้า มีปัญหาอย่างนี้ก็ให้เขาเมียมาควบคุมดูแล นี่คือ
การแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เราควรจะให้ความรู้ผู้ปกครองในเรื่องเหล่านี้ ให้เขาโตพอที่จะรับผิดชอบ
อย่างน้อยให้เขาบรรลุนิติภาวะคืออายุ 20 ปีขึ้นไป อีกอันหนึ่งก็คือ เราพยายามปลูกฝังความคิดให้
เยาวชนมีความอยู่กันอย่างพอเพียงไปข้างหน้าเลี้ยวมองดูข้างหลังพ่อแม่ของเราฐานะเป็นอย่างไร
ไม่ใช่ว่าเห็นเขามีรถเครื่อง ก็อยากจะมี เห็นเขาพกโทรศัพท์ก็อยากจะได้ ถ้าหากว่าเป็นแบบนี้ก็จะ

สร้างปัญหาให้ผู้ปกครอง สร้างปัญหาให้สังคมอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ตอนนี้มีบ้านหลังที่ 1 อยู่ที่ป่าแดงให้ลูกชายคนโต หลังที่ 2 อยู่ที่บ่อสร้างให้ลูกชายคนเล็กเย็บประเป่า ตัวเองก็ไปๆ มาๆ พอลจะเป็นตัวอย่างให้แก่เยาวชนได้พอสมควร ขอฝากถ้าใครอยากไปหาผมก็ไปได้ตลอดเวลา ก็พยายามเอาชีวิตตัวเองเป็นตัวอย่างให้คนอื่นบอกว่าถึงแม้ไม่ดีเลิศ ถ้าเปรียบเทียบกับคนพื้นราบแล้วคงไม่ดีเลิศหรอก แต่ถ้าเปรียบเทียบกับชาวเขาแล้วก็มีน้อยคนที่จะทำแบบนี้ได้เป็นตัวอย่าง แล้วก็ช่วงชีวิตเก่าๆ นี้ เมื่อเข้ามาพบกับอาจารย์สีวิภาว่า ตอนนี้งานถ้ามีงานก็จะอาสาไปสอนหนังสือให้ฟรีแก่

วิทยากร

หวังว่าต่อไปหน่วยงานเอกชน มหาวิทยาลัยหรือ หน่วยงานอื่นๆ คงจะได้ไปรบกวนอาจารย์สืบพงษ์ ได้รับความรู้ประสบการณ์ต่างๆ ได้นำมาใช้กับชุมชนโดยเฉพาะที่อยู่ในเมืองนี้มากขึ้น และอาจารย์ย้ำให้เราเห็นชัดว่าปัญหาเด็กและเยาวชนที่เราเผชิญอยู่ทุกวันนี้ต้องอยู่ที่พ่อแม่เป็นหลักก่อนไม่ใช่ไปโทษเด็กอยู่ตลอดเวลา

รศสุคนธ์

สำหรับวันนี้ก็ขอบคุณที่ได้เชิญมาและได้มีโอกาสมารับฟังปัญหาต่างๆ ที่ได้สะท้อนมานี้ มีหลากหลายมาก เป็นปัญหาที่เราคงจะต้องมาแยกแยะว่าเป็นปัญหาระบบ เป็นปัญหาทางโครงสร้าง เช่นระบบกฎหมาย หรือว่าระเบียบอะไรต่างๆ ก็คงต้องใช้เวลาที่ต้องไปแก้ไขหรือ คนที่มาจากเชียงราย ที่ขอสวัสดิการในเมืองเชียงใหม่ อาจจะเป็นปัญหาในเรื่องระเบียบต่างๆ ก็คงจะต้องไปแก้ก่อน ที่จะมาบอกว่าเราต้องช่วยนะ ถ้าเป็นปัญหาที่เป็นรายการณียาที่นำเสนอมา เช่นน้องบีนี้ เขาก็มีทุกอย่างแล้ว โรงเรียนก็ช่วยแล้ว เข้าไปสู่สถานพินิจแล้ว กลับมาแล้วก็ยังไม่ได้ปรับเปลี่ยน คิดว่าตรงนี้ก็จะต้องไปแก้เป็นรายบุคคลอีกทีหนึ่ง อาจจะต้องไปที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น อาจต้องส่งต่อไปที่สถานพินิจ เพราะที่นั่นเขาจะมีระบบที่ให้คำปรึกษาแนะนำบำบัดฟื้นฟูครอบครัว ไม่เฉพาะตัวน้องบีที่จะต้องแก้ไข เรื่องของการเลี้ยงดูของครอบครัวด้วยว่า แม่เลี้ยงดูอย่างไร ที่ทำให้เด็กมีปัญหาต่อเนื่อง หรือว่าไม่ได้ปรับเปลี่ยนในเรื่องของการเลี้ยงดูอะไรต่างๆ ถ้าเป็นเรื่องของครอบครัวที่ 5-6 คนที่จะต้องดูแล นี่ก็จะต้องย้อนกลับไปที่ดินเหตุ ถ้าเป็นปัญหาในเชิงพื้นที่นี้ เรามองว่าจะต้องไปดูในส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างเช่น หน่วยงานที่จะต้องช่วยเหลือ ถ้าเขาเข้าไม่ถึงบริการนี้จะทำให้เขาเข้าถึงบริการของรัฐหรือของเอกชนได้อย่างไร หรือไม่รู้ข้อมูล อันนี้ไม่ใช่ปัญหาที่ซับซ้อน บางทีอาจจะต้องให้ข้อมูล หรือกลับไปดูในพื้นที่ว่าทำไม ข้อมูลเหล่านี้ไม่ถึงหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือ มันก็เป็นปัญหาที่ยืดเยื้อต่อเนื่อง ปัจจุบันนี้เป็นเรื่องที่เราคงต้องช่วยกันหลายๆ ฝ่ายหลายหน่วยงาน จะทำอย่างไรให้ไกลไกลต่างๆ มันเดิน ในเรื่องของการศึกษาก็ดี อย่างที่ประกาศออกมาว่าไม่มีการเก็บค่าเล่าเรียน แต่ทำไมต้องมี อันนี้ก็ต้องกลับเข้าไปดูว่ามีปัญหาอะไร หรือ พ.ร.บ.คุ้มครองเด็กที่ย้าเมื่อเช้านี้ ไม่ได้มองว่ากฎหมายจะแก้คำตอบทุกอย่าง แต่ในกฎหมายตัวนี้ก็ให้ระบบอะไรพอสมควร ที่เราอาจจะต้องไปเริ่มต้นทำให้มันเกิดขึ้นจริง เช่น กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายครอบครัว ไม่ได้เป็นเชิงว่าถ้าใครผิดแล้วจับเข้าคุกเป็นกฎหมายอาญา เป็นกฎหมายครอบครัวทำอะไรที่จะทำให้เขากลับมามีบทบาทอีกครั้งหนึ่งที่จะกลับมาดูแลลูกหลานของเขาเอง หรือชุมชนต้องกลับเข้ามาดูแลคนที่อยู่ในชุมชนของตัวเอง เช่น ให้ประธาน อบต.เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ ก็หมายถึงให้เด็กทุกคนที่อยู่ในพื้นที่นี้ได้รับการดูแลทั้งในเรื่องของการสงเคราะห์คุ้มครองหรือส่งเสริมความประพฤติดีจะต้องเป็นหน้าที่ของชุมชน แต่ว่านายกคนเดียวอาจจะดูแลไม่ทั่วถึง อาจจะต้องมีคณะกรรมการในระดับชุมชนที่จะต้องหากกลไกในการทำงานร่วมกัน เมื่อวานนี้ก็ไปทำ

ที่อำเภอพร้าว เขาก็มีคณะทำงานที่เป็นศูนย์พิทักษ์ระดับตำบลขึ้นมา 2 ตำบลแล้ว ซึ่งไม่ใช่เรื่องที่ถูกระบุไว้ในกฎหมายแต่ว่าชุมชนเขามีความพร้อม มีความอยากที่จะทำให้กฎหมายตรงนี้เกิดขึ้นเป็นจริง เพราะฉะนั้นน้องที่มาจากเชียงรายหลุดรอดออกมาจากระบบคุ้มครองของจังหวัดเชียงราย จะทำอย่างไรที่จะทำให้ชุมชนนั้นหรือจังหวัดนั้นเขามีส่วนได้เข้ามาแก้ไขตรงนี้ อาจจะต้องย้อนกลับไปที่ก่อนที่จะเริ่มต้นในรายต่อไป อาจจะเป็นการป้องกัน ถ้าเกิดว่ามีคนในชุมชนนี้ออกมา เราจะไปดึงเอาใครเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง อบต. ที่อยู่แม่สรวยต้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเราทั้งหลายที่นั่งอยู่ในห้องนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมาย ผู้ใดตามมาตรา 29 จะมีหน้าที่ที่จะส่งข่าวแจ้งเหตุ เมื่อเห็นคนที่ตกทุกข์ได้ยากเดือดร้อน เห็นเด็กถูกข่มขืน เห็นเด็กเร่ขายดอกไม้เร่รอนกลางถนน เห็นเด็กที่พึ่งได้รับการช่วยเหลือก็จะต้องมีหน้าที่แจ้งเหตุไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ใช่ไม่เห็นแล้วต่างคนต่างอยู่ ไม่ใช่หน้าที่ของเรา เป็นหน้าที่ของประชาสงเคราะห์ เป็นหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์ ไม่ใช่ไหนะคะ เรามีหน้าที่เป็นหนึ่งในกรที่มีส่วนร่วมในปัญหาสังคม ช่วยกันมองช่วยกันแจ้งเหตุแจ้งข่าว เพื่อให้บริการต่างๆ ลงไปถึงเขาอย่างกรณีที่เกิดขึ้นนี้ เด็กอาจต้องออกไปพ่นถนน เป็นเรื่องที่ไม่ปลอดภัย เขาจะต้องได้ไปสู่ระบบโรงเรียนจริงๆ เช่นโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์หรือบริการต่างๆ มากมาย เพราะฉะนั้นตรงนี้อยากจะประชาสัมพันธ์ว่า ถ้าหากมีเหตุมีเรื่องที่เกิดขึ้นกับเด็กในพื้นที่ของเราอยากจะขอให้ช่วยแจ้ง อบต.ก็ได้ นายอำเภอก็ได้ ผู้ว่าราชการ แจ้งได้หมดเลย ถือว่าเป็นเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก

ผู้ช่วยห่วย

ขอสวัสดิ์อาจารย์ทุกท่านที่มาร่วมงานวันนี้ กระผมเองก็ทางอาจารย์ประสิทธิ์เขาเชิญให้มาเป็นวิทยากร แต่ผมยังไม่แน่ใจว่าจะพูดได้ตามที่เขากำหนดไว้หรือเปล่า รู้ลึกว่าเราเป็นคนไม่มีการศึกษา การพูดอาจจะไม่ติดต่อกัน แต่ผมจะพยายาม กรณีเป็นประเพณีบ้าง วัฒนธรรมบ้างของชาวม้ง เป็นส่วนหนึ่งของชนเผ่า บางครั้งชนเผ่าเราวัฒนธรรมอาจแตกต่างกัน แต่ว่าคล้ายๆ กัน ฟังๆ ไปแล้วทุกคนพูดก็จะคล้ายๆ กัน บางครั้งอาจตามไปบ้างอย่างเมื่อก็ อ.สืบ ก็พูดไปแล้วจะอยู่ในประเด็นเดียวกัน ผมอยากจะเน้นประสบการณ์ของผม จากผู้เฒ่าผู้แก่บอกว่าคนเราเกิดมาตั้งแต่ตาแดงๆ มายังรู้ลึกยังรู้ตื้นว่าเราเกิดมาอยู่ในโลกนี้จะมีปัญหาอะไรบ้าง แล้วจะพบปะอะไรบ้าง เขารู้ตั้งแต่เกิดมายังแดงๆ เลย เพราะอะไรเป็นอย่างนั้น เพราะเขาเกิดมา ตกปึก เขาร้องไห้ทันทีเลยนะ ที่เขาร้องไห้เพราะกลัว ตกใจเลยว่า เอ๊ะ เราเกิดมาเป็นมนุษย์อยู่ในโลกนี้จะเจอทุกอย่างเลยนะ สิ่งดีบ้างไม่ดีบ้าง คือคนเราเกิดมาเป็นคนนี้พ่อแม่เขาสอนตั้งแต่อยู่ในท้องเลย สอนตั้งแต่อยู่ในท้องออกมาเป็นคน เพราะว่าตอนยังอยู่ในท้องของแม่นี้โดยเฉพาะชนเผ่าม้งนี้เขาบอกว่า มีลูกอยู่ในท้องแล้ว แต่ไม่รู้ว่าจะมีชีวิตจะอยู่รอดหรือไม่รอด เขาก็จะไปทำพิธี HU PLIG สุขวัญ, TUAM CHOY ทำสะพาน ทำทุกอย่างให้เด็กในท้องมีชีวิตรอด เขาสอนตั้งแต่นั้นมาจนกระทั่งมาเป็นคนแล้ว เกิดมาเป็นคนนี้ก็มาคิดว่า จะทำอย่างไรให้พ่อแม่ดีใจ ผมจะพูดประวัติของผมนะครับ สมัยของผม คนอื่นบอกว่าเกิดลูกน้อยๆ จะได้ร่ำรวย แต่พ่อแม่ของผมบอกว่าการกลัวเดียวจะไม่มีพี่น้อง มีเป็นโหลเลย เฉพาะพี่น้องท้องเดียวกันมีเป็นโหลเลย ที่มีชีวิตอยู่จริงมี 9 คน สมัยคนเฒ่าคนแก่นี้ คนไหนมีบุตรเยอะๆ คนนั้นจะดีใจมากและจะมีความสุขมาก คนที่มีบุตรน้อยๆ คนนั้นจะตกใจบ้าง เอ๊ะแล้วทำไมทุกวันนี้ รุ่นเรานี้กลัวแต่ว่าลูกมากอย่างเดียว ถ้าใครลูกมากจะยากจนนะ ถ้าลูกน้อยจะร่ำรวยนะ แล้วทำไมทุกวันนี้มีแต่คนมีลูกแค่ 1-2 คนก็หยุดแล้วทุกวันนี้มีปัญหา ปัญหาที่ว่าบนดอยไม่พอกิน ลงมาพื้นราบ

ลงมาหาคนที่พื้นราบแล้วยังมามีปัญหาอีก แต่ก่อนเขาอยู่บนดอยเขาเกิดเป็นโหล ยังไม่มีปัญหาอะไร เพราะฉะนั้นเราน่าจะคิดว่าวัฒนธรรมเราสิ่งที่ดียังมีอยู่ สิ่งที่พ่อแม่สอนตั้งแต่อยู่ในท้องก็มีอยู่ แต่เราลืมไป ถ้าเราลืมไปเราจะทำอะไร เราน่าจะขอบคุณทางอาจารย์ประสิทธิ์ อ.ชูพนิจ อ.สิริกา พวกนี้ด้วยนา เพราะทุกอย่างนี้ถ้าเราจะเรียนรู้ จะเก่งขนาดไหน แต่มันไม่รอบตัว จำเป็นต้องอาศัยองค์กรที่เขามีความรู้ความชำนาญ ยกตัวอย่าง อย่างเวทีวันนี้ทุกคนเห็นว่ามีค่ามัย ตัวผมเองผมว่ามีค่ามากเลย อายุเท่าผมนี้ ผมยังอยากยกมือไหว้ให้มีบ่อยกว่านี้ เพราะว่าคนเราจะเก่งขนาดไหนนี้ มีความลึ้ม มันลึ้มง่ายมาก แต่ที่จะสร้างต่อไปเนี่ยมันยาก มันยากมาก เพราะฉะนั้นอยากจะฝากทางองค์กร องค์กรเอกชนก็ดี ของรัฐก็ดี จัดให้มีเวทีอย่างนี้บ่อยๆ เพราะว่า มีบางองค์กรนี้เขาจะไปอบรมเยาวชนบ้าง เด็กบ้างเท่านั้นเอง เขาถือว่าผู้อาวุโสที่เขาเก่งแล้ว เขารู้แล้ว ไม่มีปัญหา แต่ทุกวันนี้มีปัญหาก็คือผู้อาวุโสที่แหละ เช่น ขวาม้งบนดอยทุกวันนี้ที่วัฒนธรรมสูญหาย ผมก็บอกว่าถ้าใครอยากจะเรียนก็มาเรียนสิ ผมจะสอนให้ แต่เด็กก็ไม่อยากจะเรียน ผู้อาวุโสก็บอกว่า ถ้ามาผมก็จะสอนให้ แต่จะให้ผมไปสอนถึงที่บ้าน ผมไม่มีเวลา คล้ายๆ ว่า เราปล่อยโอกาส ปล่อยให้เด็กมีที่ว่างมากเกินไป ลืมคิดไปว่าถ้าเราไม่สนใจถ้าเราไม่เอาใจใส่ ต่อไปนี้เด็กอาจจะพลาดเยอะ เพราะไม่คำนึงถึงตัวนี้ เรายกตัวเขาขึ้นมาแล้ว เขารู้ตัวเขาอาจจะเอาตัวรอดได้ แต่ส่วนมากนี้เขายังเก่งยิ่งเป็นปัญหาเพราะว่ามันลึ้มตัวไป เลยคิดว่าปัญหาอยู่ข้างหน้าหรืออยู่ข้างหลังเราไม่รู้ตัว เรารู้เพียงแต่ว่าเราเก่งแล้วไม่ต้องรู้ไม่ต้องว่าเดี๋ยวจะเจอปัญหา พอมาเจอปัญหานี้ มันแก้ตัวไม่ได้เป็นอย่างนั้นนะ ครับ ยกตัวอย่าง การทำมาหากิน สมัยแต่ก่อนคนเฒ่าคนแก่นี้ยิ่งกว่าสมัยนี้ด้วย คนเฒ่าคนแก่นี้เขาหาเงินลำบากขนาดไหน ตั้งแต่เป็นสตางค์ ขึ้นไปเป็นบาท จากบาทไปเป็น 10 บาทถึงร้อยจากพันไปถึงหมื่น เรื่องการใช้จ่ายคนเฒ่าคนแก่บอกว่า 100 ใช้ไป 70 เหลือ 30 ถึงแม้จะมีเขาก็ไม่ใช้ ไม่มีเลย เขาก็ไม่ใช้นะ เขาแรงตัวเองไปสู้จนกว่าจะได้มา ก็นำมาสมทบไว้อีกถ้าเหลือถึงจะใช้ไป แต่เด็กสมัยนี้อะว่า 10 บาท เขาเห็น 10 บาทตกอยู่ข้างทางเขายังไม่เก็บเลย เขาว่า เอ้! แค่ 10 บาทเอง จีบจ้อยผมหาแป็บเดียวก็ได้ ทุกวันนี้มันหาง่ายนะ แต่ก็อย่างที่คนเฒ่าคนแก่บอกว่า มีแต่ใช้ ไม่มีเก็บเลย ทุกวันนี้เป็นอย่างนี้จริงๆ ประวัติผมและครอบครัวของผมก็อย่างที่เมื่อกี้ อ.สืบพูด ผมก็จะคล้ายๆ กัน เราเรียนจบมาจากโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 ผมเป็นรุ่นที่ 2 อ.สืบ เป็นรุ่นที่ 1 แต่ก็อย่างว่า ดวคงไม่ค่อยดี เรียนจบ ป.4 จากบ้านดอยบุญ ก็ออกมาทำไร่ทำนา ผมมีลูก 5 คนเรียนจบ 3 คน คนโตทำงานแทนพ่ออยู่ที่บ้าน คนสุดท้องกำลังร่อแร่ อยู่ราชภัฏทำงานไป 2 คน คนหนึ่งเขาให้ไปทดสอบเป็นครูอยู่ที่แม่อาย ก็บอกว่า เขาอายุขนาดนี้คงจะไปไม่รอดแล้ว ตะเฒ่าไปตะเฒ่ามา ก็มาค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ไปก่อนว่าจะเป็นอย่างไร คนเราทุกคนหวังดีทุกอย่าง คนที่อยู่บนดอยไม่รอด ก็เข้ามาอยู่ในเมืองหวังดีทุกอย่าง แต่อย่างที่ผมว่าลื้มสิ่งที่พ่อแม่เขาฝากไว้ ผมเป็นคนสุดท้ายจะให้พูดไปเรื่อยๆ ก็ไม่รู้จะพูดอะไร ก็อยากจะเปิดโอกาสให้น้องๆ นักศึกษาที่อยากจะรู้อะไร ก็ให้ถาม

พิธีกร

อยากจะเปิดโอกาสให้ทุกคนถามกับวิทยากรทุกท่านที่ตั้งแต่เข้ามา ถ้าใครมีข้อซักถามอะไรก็เชิญได้ ขอสรุปช่วงที่มาเป็นพิธีกรนำ เท่าที่จับประเด็นได้ว่า ชุมชนชาติพันธุ์เรามีความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากเดิมที่เราอยู่ในสังคมบนดอยอย่างผู้ช่วยห้วย กับอ.สืบพงษ์ พูดก็คือพ่อแม่ทำมาหากินอยู่ในไร่ในสวน หาเงินจากป่าและสัตว์เลื้อยต่างๆ ก็พึ่งพาตัวเองได้ แต่สังคมเปลี่ยนไป ไม่เฉพาะว่ามีรัฐบาลเข้าไปพัฒนา แต่เรามีความเจริญอย่างอื่นๆ เข้าไปสู่ชุมชนมากมายทำให้สังคมมันเปลี่ยนแปลงไป

และสุดท้ายหลาย ๆ คนต้องจบลงด้วยการอยู่ในหมู่บ้านไม่ได้ ต้องอพยพมาอยู่ในเมือง เมื่ออพยพเข้ามาอยู่ในเมืองมันก็ต้องมีการต่อสู้ดิ้นรนและเผชิญปัญหาต่างๆ แวดล้อมตัวเองมากกว่าที่อยู่ในหมู่บ้าน ถ้าใครที่มีความพร้อม เตรียมความพร้อม อย่างกรณีของอาจารย์ สืบพงษ์ ก็จะมีเขาตัวรอดไปแต่อีกหลาย ๆ คนก็ไม่สามารถที่จะประเมินตัวเองได้และก็ไม่มีการเตรียมความพร้อมในครอบครัวทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมาอย่างน้องปี หรือครอบครัวอาชาที่มาเล่าประสบการณ์ให้พวกเราฟังเมื่อเช้านี้ ปัญหาเด็กและเยาวชนที่เราพูดกันวันนี้ไม่ใช่อยู่ที่ตัวเด็กและเยาวชน แต่อยู่ที่ตัวผู้ปกครองพ่อแม่ด้วย และที่สำคัญคือพ่อแม่เด็กเหล่านี้เป็นองค์ประกอบของครอบครัวในครัวเรือน ถ้าครอบครัวแตกแยกพ่อแม่หย่าร้างกันหรือมีปัญหาทะเลาะวิวาทกัน ไม่ใช่เกิดปัญหาเฉพาะระหว่างผู้เมีย แต่ว่าผลที่จะเกิดขึ้นกับลูกมันเกิดขึ้นตามมาอีกเยอะแยะเลย ความเป็นชุมชนอยู่ในหมู่บ้านหรืออยู่ในเมืองนี้ ถ้าหากในครอบครัวมีปัญหาแล้วชุมชนไม่สามารถที่จะเข้ามาช่วย เหลือป้องกันหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ มันก็จะลามไปสู่ในระดับที่ใหญ่ขึ้น ฟังพาใครไม่ได้ในหมู่บ้านในชุมชนที่เราอาศัยอยู่ หรือแม้แต่คนในเผ่าเดียวกันกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรืออยู่ในหมู่บ้าน ถ้าหากเราข้ามคนเหล่านี้ไป ญาติพี่น้องที่พูดภาษาเดียวกันและเข้าใจวัฒนธรรมของเราไปแล้วนี้ ปัญหาต่างๆ เหล่านี้มันไม่สามารถที่ป้องกันและแก้ไขได้ ต้องไปพึ่งพารัฐบาลที่มีกฎหมายบ้านเมือง มีเจ้าหน้าที่คอยเข้ามาช่วยเหลือจัดการเข้าไปซึ่งคุกหรืออบรมสั่งสอน หรือแม้แต่องค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ หรือภาครัฐ ถ้าจะเรียกไปแล้วก็เป็นองค์กรหรือคนที่อยู่ไกลออกไปจากตัวเรา นอกจากงานด้านการส่งเสริมที่เข้ามาในส่วนของเราแล้ว องค์กรเหล่านี้มักจะเข้ามาช่วยเราแก้ปัญหาหลังจากที่เกิดปัญหานั้นแล้ว ผมจึงมองว่าการที่จะป้องกันแก้ไขไม่ให้เด็กและเยาวชนต่างๆ มีปัญหามากอย่างที่เราระสบทุกวันนี้จะต้องเริ่มที่ครอบครัว ชุมชน และคนในเผ่าพันธุ์เดียวกันเป็นหลักก่อน ก่อนที่จะไปพึ่งรัฐบาลหรือเอกชน หรือหน่วยงานอื่นๆ

ปนัดดา

ถึงช่วงสุดท้ายอภิปรายทั่วไป หลายหน่วยงานก็กลับกันหมด ก็เหลือแต่พวกเรากันเองเท่านั้นใครที่ยังไม่ได้พูดมาตั้งแต่เช้า คิดอะไรออก มีอะไรที่อยากจะเล่าสู่กันฟัง ตั้งแต่เช้าจากสถานพินิจ กรมพัฒนาสังคม บ้านรวมใจ กลุ่มอาสาพัฒนาเด็ก ส่วนใหญ่เป็นท่านอื่น ที่ไม่ใช่เรา แต่เขาทำงานด้านเด็ก ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเรา ญาติพี่น้องของเรา ก็เห็นได้ว่าเป็นกรณีหนักๆ และเป็นที่ปลายเหตุตอนนี้เราก็ค่อยๆ กลับมาที่เป็นตัวเราเป็นพวกเราเอง เป็นญาติพี่น้องเราเอง เป็นชุมชนของเรา ก็อยากจะให้ช่วยกันค้นหาแนวทางว่าในฐานะที่เป็นพ่อแม่ เป็นญาติพี่น้อง เป็นผู้ใหญ่ เป็นครูบาอาจารย์ที่เห็นประสบการณ์มา อยากเสนอแนะถึงแนวทางป้องกันก่อนที่จะเด็กจะเข้าไปสู่กระแสปัญหาที่หนัก ก่อนที่จะเข้าไปสู่สถานพินิจ ก่อนจะไปโดนตำรวจจับ เราจะทำอย่างไร

พระ

คงจะเป็นเรื่องกลุ่มเยาวชนที่จัดตั้งที่เชียงใหม่ ซึ่งการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนครั้งนี้ก็มีด้วยกัน 2 แบบ 1 กลุ่มชมรมอาชาพุทธบุตร พระทำ และจะทำเกี่ยวกับเรื่องพระพุทธศาสนากับวัฒนธรรมอาชาโดยตรง ว่าเราจะนำพุทธศาสนาสู่วัฒนธรรมอาชาอย่างไร ปัจจุบันวัฒนธรรมอาชาเริ่มจะหายไป พอทำไปได้ระยะหนึ่งก็มีเด็กที่เชียงใหม่เขียนรายเข้ามาว่ามีทั้งเยาวชนที่เป็น คริสต์ อิสลาม ด้วยเมื่อเข้ามาตรงจุดนี้ เยาวชนก็ถามว่า หลวงพี่เปลี่ยนเป็นพุทธบุตรอย่างอื่นได้มั๊ย หนูเป็นคริสต์ไม่สามารถเป็นพุทธบุตรได้ ตอนนี้พุทธบุตรก็มีสมาชิกที่เป็นพระเป็นโยมนักเรียนทั้งหมด 40 กว่าคน จัดตั้งกลุ่มเยาวชนอาชาขึ้นมากลุ่มหนึ่ง จัดกิจกรรมไปแล้วหลายครั้ง ยังไม่มีใครสนับสนุน ถ้า

ใครอยากจะช่วยเหลือให้ความอนุเคราะห์ชมรมพุทธบุตรและกลุ่มเยาวชนอาชาก็เชิญอนุเคราะห์ได้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความรู้หรือการชี้แนวทางให้ ปัญหาเรื่องเด็กและเยาวชนมีมาก ไม่ว่าจะเป็นของหาย รถมอเตอร์ไซด์หาย บัตรเติมเงิน ค่าหอพัก ซึ่งเราไม่สามารถช่วยเหลือตรงจุดนี้ได้ แต่เมื่อดำเนินกิจกรรมไปเรื่อยๆ เราสามารถรวมกลุ่มแล้วให้เขาดูแลกลุ่มตรงนั้นได้ อย่างน้อยเราก็ให้กำลังใจเขา นำเขาทำกิจกรรมให้แสดงสิ่งที่เขาเก็บกดไว้แสดงออกมาในทางที่ดีขึ้นได้ ในส่วนของกลุ่มเยาวชนอาช่า ช่วงนี้เปิดเทอมก็ยังไม่สามารถที่รวมตัวกันได้ ในส่วนของพุทธบุตรก็เป็นพระจะทำงานที่เกี่ยวข้องกับศาสนพิธีหมู่บ้าน กลุ่มเยาวชนอาชาก็พยายามนำเยาวชนของอาช่า กลับไปสู่ชุมชนอาช่า จะเอาจินตนาการของเด็กเป็นหลัก เมื่อมารวมตัวกัน 30-40 คน เอาความคิดของแต่ละคนมาปรับเข้าด้วยกัน ก็มีพี่แวนเป็นที่ปรึกษา มีคณะกรรมการคนเผ่าเป็นที่ปรึกษาด้วย ซึ่งเราต้องหาที่ปรึกษาหลายแบบ หลายเรื่อง เพราะกลุ่มของเรามีหลายฝ่าย เพราะกลุ่มของเรามีทั้งนับถือศาสนาดั้งเดิม พุทธ คริสต์ จัดกิจกรรมอะไรขึ้นมาเราต้องให้เป็นกลางมากที่สุด กลุ่มเยาวชนอาช่าถ้าเอาพุทธอย่างเดียว คริสต์ก็หนีไปเลย เราทำอย่างนั้นไม่ได้ กำลังหาแนวทางว่าจะทำอย่างไรให้กลุ่มต่างๆ เข้ามาร่วมกิจกรรมได้โดยไม่มีความรู้สึกผิด มีปัญหาเกี่ยวกับที่พัก ที่อาศัยของเด็กที่เราไม่สามารถติดตามได้ทั้งหมด ต้นปีนี้ได้ขึ้นไปเขียนรายเพราะทางราชภัฏก็ขอบอกว่าอยากจะทำร่วมด้วย ตอนนี้มี 2 กลุ่ม ที่เชียงใหม่กลุ่มหนึ่ง เชียงรายกลุ่มหนึ่ง ที่เชียงรายตัวเลขเยาวชนยังไม่แน่นอน แต่ที่เชียงใหม่ได้ตัวเลขที่แน่นอนแล้วเปิดเทอมนี้ก็จะมีการดำเนินกิจกรรมต่อไปอีก กลุ่มพุทธบุตรเป็นเรื่องของพระ อย่างเดียว ถ้าเอาพุทธบุตรกลุ่มคริสต์จะไม่เข้าร่วม แต่กลุ่มเยาวชนอาช่าเป็นเรื่องของเยาวชนทั้งหมด แยกชัดเจน เยาวชนเป็นทั้งประธาน กรรมการอะไรทั้งหมด เราจะอยู่เบื้องหลังเท่านั้น ที่เชียงรายขอให้สมาคมอาช่าเป็นที่ทำกิจกรรม แต่เชียงใหม่ยังไม่มีสถานที่ ก็จะไปตามที่อยู่ของกลุ่มเยาวชน ซึ่งปัญหาต่อไปก็อาจจะเป็นเรื่องการไปประชุม ไป-กลับของเด็ก แล้วเราจะเอาค่าอาหารน้ำที่ไหนให้เด็ก ถ้าจะให้เด็กจ่ายค่ารถค่ารถก็เป็นภาระเพิ่มภาระให้พ่อแม่ของเด็กอีก จึงเป็นไปได้ช้าและยาก อาจจะมีการประชุมทุกๆ หนึ่งเดือน แต่เด็กบางคนต้องไปทำงาน ถ้าหากเราสามารถหาค่ารถให้มาได้ ก็อาจเป็นไปได้ แต่ถ้าเป็นอย่างทุกวันนี้กลุ่มเยาวชนอาช่าก็ใกล้ๆ จะดับไป แต่คิดว่าชมรมพุทธบุตรคงตั้งไม่ได้ ถ้าหากกลุ่มเยาวชนอาช่าหายไป พุทธบุตรหายไป เราจะไม่สามารถเรียนรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นของเยาวชนในปัจจุบันได้เพราะเราไม่ได้ออกไปสัมผัสตรงจุดนั้น แต่เมื่อเอาเยาวชนมารวมกัน เราจะรู้ปัญหาเลยว่าของเชียงใหม่ ในเมือง เชียงรายเป็นอย่างไร เหมือนกับที่เราได้ไปอยู่ในสถานที่ตรงนั้นจริง เด็กพร้อมที่จะมาบรรยายกับเราพร้อมที่จะมาเสนอให้กับเรา แต่บางครั้งเมื่อพระทำปุ๊บ คำถามบางคำถามเราไม่สามารถที่จะตอบได้ เราจำเป็นต้องหาเพื่อนที่เป็นโยมฆราวาส มีอะไรก็จะให้เป็นที่ปรึกษา

อ.สืบทพงษ์

ขอเสริมเกี่ยวกับเรื่องการพูดภาษาม้งไม่ได้ มันเกี่ยวกับพ่อแม่ ซึ่งผมมาอยู่ในเมืองนี้ หลานๆ ผมที่ตามผมมาอยู่เยอะเลยที่พูดภาษาม้งไม่ได้ พ่อแม่ไม่ยอมให้พูด พ่อแม่ไม่พูดให้ด้วยเพราะเขาเกิดปมด้อยว่ากลัวคนอื่นจะรู้ว่าเป็นม้ง ลักษณะอย่างนี้เขาจึงไม่พูด เด็กจึงไม่รู้ หลานผมทุกคนที่มาเที่ยวที่บ้านต้องพูดภาษาม้ง จะมาพูดภาษาไทยกับผมนี่ไม่ได้ ภาษาไทยให้ไปพูดที่โรงเรียน เข้าบ้านต้องพูดภาษาม้ง ซึ่งหลานผมแท้ๆ ที่อยู่ในบ้านผมจะสอนภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ย่าจะสอนภาษาม้งให้ เขาจะพูดได้ทั้งหมดเลย เหตุที่เด็กพูดไม่ได้เพราะพ่อแม่ไม่ยอมให้พูดต่างหาก ต้องโทษที่พ่อแม่

อะภัย

ทั้งๆ ที่เป็นภาษาที่ 1 แต่เด็กกลับไม่รู้ ไปรู้ภาษาที่ 2 เขากลับไม่ยอมสอนลูกรู้ภาษาม้งเพราะเกิดปมด้อย เป็นธรรมดาที่เราเป็นชนเผ่ามาจากในป่าหรือบนดอยเพิ่งมาอยู่ร่วมกับคนพื้นราบจึงถูกดูถูกหรือเหยียดหยามอะไรต่างๆ นี่ ซึ่งสมัยก่อนผมอายุประมาณ 6 ขวบมาเรียน ป.1 ผมยังมีผมเปีย เพราะว่าชาวม้งจะโกนหัวแล้วไว้ผมเปียตัดไม่ได้ขวัญจะหายแล้วจะเจ็บป่วยพ่อแม่เขาถืออย่างนี้ ผมมาเรียนหนังสือเพื่อนที่อยู่อีกหลังจะเล่นๆ ผมโมโห ไปหาช่างตัดที่ใส่ถุงอีก 1 เดือนต่อมาเอาไปให้แม่ แม่ร้องไห้ขอให้เก็บไว้จนกระทั่งผมเรียนจบ เป็นอย่างนี้เขาล้อไฉ่แล้วๆ วิธีแก้ของผมก็คือเรียนให้เก่ง ต่อไปเขาฟังเราแล้ว เรื่องล้อเลียนก็ค่อยๆ หายไป พอขึ้นมัธยมก็ถูกล้ออีก ก็ตั้งใจเรียนให้ได้ที่ 1 ที่นี้พวกที่ล้อเราก็คงมาถามๆ เรา ที่นี้เขาก็ไม่กล้าล้อเราแล้ว ผมไปเข้ามหาวิทยาลัย ผมไม่ได้ปิดบังเพื่อนนักศึกษาว่าเป็นใครมาจากไหน เขาก็ล้อเลียนว่าไฉ่แล้วๆ 2 อาทิตย์ผมซื้อรถเก๋งขับไปเลย ผมไปที่ไหนเรียกผมให้สมัครเป็นประธาน เราแก้ปัญหาได้ในเรื่องลักษณะนี้ ฉะนั้นคือพ่อแม่เขาไม่เข้าใจ ไม่แก้ปัญหา หลานผมมีเยอะแยะเลยที่พูดภาษาม้งไม่ได้ แต่เข้าบ้านผมต้องพูดภาษาม้ง ผมจะบอกว่าถ้าจะพูดกับปู่ย่าก็ต้องพูดภาษาม้งนะ ถ้าพูดภาษาไทยนี่จะไม่ตอบ และอีกอย่างเรื่อง XXๆ นั้น ผมเป็นครูอนุบาลแล้วเห็นเด็กมาซี้กันเล่น ผมก็ถามว่าเด็กบอกว่าเห็นพ่อแม่ทำอย่างนี้ ที่นี้เวลาประชุมผู้ปกครองก็ต้องว่ากันว่าสมัยนี้มีไฟฟ้าสว่างไสวแล้วทำอะไร อย่าให้เด็กเห็นครับ สวัสดิ์ครับ ผมอะภัย ผู้ช่วยวิจัย ผมอาจจะต่างจากคนอื่นนิดหนึ่ง มาถึงตอนนี้ผมคิดว่าพวกเรา กำลังหาแนวทางการแก้ไขปัญหา แนวทางออกว่าจะทำอย่างไร ผมมองอย่างนี้ครับว่า เท่าที่ผมไปคลุกคลีกับชาวบ้าน กับมาอยู่ในเมืองตอนหนุ่มเป็นเวลา 10 ปี ก็เลยมีความคิดว่า ทางหนึ่งที่ยอยากจะไปแก้ผมคิดว่ามันมองเหมือน ปัญหาเด็กเป็นปัญหาที่โยงกับปัญหาหลายๆ อย่าง เราพยายามหาต้นตอของปัญหา ผมคิดว่าหนึ่งในนั้นอาจจะต้องมาแก้ที่ความคิด ซึ่งความคิดหนึ่งในนั้นก็คือ ต้องเข้าใจวิถีชีวิตให้มันเข้าใจมากขึ้น ผมคิดถึงเด็กเมื่อไหร่แล้ว ผมมักจะมองถึงปัญหาที่เด็กต้องเผชิญก็คือเรื่องเรียน ถ้าไม่ได้เรียนก็จะเป็นปัญหา หรือว่าเรียนแล้วจะเรียนในระดับไหน แล้วผู้ใหญ่ก็นั่นเข้าใจว่าการเรียนเป็นอย่างไร คนที่มีการศึกษา ผมพอจะเข้าใจในวิถีของชาวม้งเล็กน้อยนะครับว่า เขาจะแยกว่าการศึกษา ของเด็กทุกคนตอนนี้นั้นเป็นค่านิยม บางทีระบบการศึกษาก็ไปตัดโอกาสหลายอย่างในชุมชน ซึ่งทำให้คนรุ่นใหม่ทำงานในชุมชนท้องถิ่นไม่เป็นแล้ว พอกลับจากเมืองไปบ้านบนดอย ไม่รู้จารีตประเพณีก็เป็นปัญหาไปอีกด้านหนึ่ง สอนลูกหลาน เลี้ยงลูกหลานก็ไม่เป็นแล้ว แต่งงานก็ช้า อะไรแบบนี้ ผมคิดว่าสภาพที่เป็นอย่างนี้ การทำความเข้าใจปัญหาเด็กก็ต้องทำความเข้าใจในสิ่งที่เด็กเผชิญก็คือ เรื่องการศึกษาที่เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งในนั้นโดยปกติ ผมเข้าใจว่าจบมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่จริงก็คืออ่านออกเขียนได้แล้ว เรามีอะไรรองรับในชุมชนไหม ซึ่งไม่มีเลยในทุกวันนี้ ถ้าเป็นคนที่มีสตางค์ก็ให้เรียนๆ ไป แล้วก็ไม่ได้ผลอย่างที่ว่า ที่นี้ถ้าบวกกับภาวะเศรษฐกิจในเมืองที่ต้องแข่งขัน มีสิ่งที่ยั่วเย้า อะไรเร้าเรณ่มากๆ มันก็เกิดการปรับตัวไม่ทัน หรืออยากจะไปหลงระเริงด้วย ซึ่งมันก็มีปัญหาขึ้นมาได้ง่ายๆ แล้วคนพวกนี้ ถ้าไม่มีปัญหาก็จะไปสร้างปัญหาให้ลูกของตัวเองต่อไปได้ เป็นเพราะเราไม่เข้าใจระบบการศึกษาตั้งแต่แรกว่า อ่าน ออก เขียนได้แค่ไหนถึงเรียกว่า “มีการศึกษา” ถ้าเราพอใจกับระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานแค่นั้น พวกผู้ใหญ่ควรมาคิดว่าจะทำอย่างไรให้มีอาชีพในท้องถิ่น ให้มีความภูมิใจ มีการพึ่งตัวเองในชุมชนมากขึ้น คนที่มีการศึกษาสูงๆ หรือมีการใช้จ่ายเพื่อการศึกษามันต้อง

หวังให้ได้ว่าจะมีอาชีพรองรับ แต่คนที่หวังแต่ทำไม่ได้มันต้องมีอาชีพอะไรรองรับ ไม่อย่างนั้นมีการศึกษาสูงแต่ไม่มีงานทำมันก็เท่ากับสร้างปัญหาใหม่ขึ้นมา อันนี้เป็นเรื่องปัญหาเด็ก แต่สิ่งที่ชี้ให้เห็นความไม่เข้าใจในเรื่องนี้ ผมก็พอมองเห็นว่าตอนนี้มีปัญหาคารบิโรคินยอม ในเรื่องของทุนนิยม วัตถุนิยม มันก็ชี้ได้ชัด คือตัวเด็กนั้นมันไม่มีการศึกษา หรือทางครอบครัวไม่มีอันจะกิน แต่กลับไปมีความนิยมในเรื่องวัตถุนิยมมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น ซึ่งเป็นประเภทที่ว่าต้องทนยี่ห้อเสมอ ยกตัวอย่าง ตัวผมนี้ แม้จะมาเป็นผู้ช่วยวิจัย คือคนทางบ้านจะไม่รู้หรือว่า เอ๊ะไปทำงานอะไร ทำไมไม่เป็นอาจารย์ ไม่เป็นครู ไม่เป็นข้าราชการ ไม่เป็นเจ้าคนนายคน คือเขามองเราไม่มีการศึกษาเลย เหมือนไม่ได้งาน แล้วประสาอะไรกับคนที่มันตงงานจริงๆ ติดยาเสพติดบ้าง ทำอะไรไม่ดี เขาจะบอกว่าไม่ต้องส่งลูกศึกษาแล้วแบบนี้ แต่มันก็ยังมีเด็กเล่าเรียนศึกษาอยู่ทุกวันนี้ ผมคิดว่ามันต้องแก้ตรงที่ตัวความคิดหน่อยครับ ขอขอบคุณครับ

ปนัดดา ความคิดและการศึกษา อะภัยฝากไว้ มีจากท่านอื่นอีกไหมคะ หน่วยงานที่มาร่วมแล้วยังไม่ได้พูดขอแนะนำตัวด้วยคะ ถ้ามาจากองค์กรไหน ช่วยอธิบายสั้นๆ นะคะ

นเรศ การสัมมนาตั้งแต่เข้ามานี้ จากประสบการณ์และแลกเปลี่ยนกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนต่างๆ ที่เข้าร่วม แนวทางแก้ไขนั้นสิ่งที่จะขาดไม่ได้เลยคือนโยบายของรัฐจะต้องมาเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้ เพราะว่าที่ผ่านมาในส่วนของการองค์กรเอกชนที่มีประสบการณ์นั้นเราก็ทำในส่วนของการปลายเหตุเท่านั้นเอง ต้นเหตุที่แท้จริงของปัญหานี้คือถ้าเรายังขาดการสนับสนุนจากภาครัฐที่เกี่ยวข้องนั้นแล้วจะประสบผลสำเร็จยาก อย่างเช่นในเรื่องของการศึกษานั้น ที่รัฐกำหนดนโยบายให้มีการศึกษาฟรี 12 ปี นั้น ถามว่าปัจจุบันเป็นไปอย่างไรที่รัฐกำหนดหรือเปล่า แม้ค่าเล่าเรียนจะฟรีจริง แต่ค่าอุปกรณ์ต่างๆ ก็ต้องจ่าย ถามว่าค่าใช้จ่ายจำนวนมากนี้คนจนจะมีปัญญาที่หาเงินมาใช้จ่ายได้หรือเปล่า ที่ผ่านเห็นว่าในเรื่องของการศึกษาในหลายที่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหามาได้เลย อย่างมากก็องค์กรเอกชนจัดหาสถานที่รับเลี้ยงเด็ก ซึ่งก็คงจะไม่เต็มที่ ได้เพียงบางคนเท่านั้นเอง ฉะนั้นสิ่งที่สำคัญคือนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องด้วย นอกจากนี้ จากการแลกเปลี่ยนกับหน่วยงานของรัฐ การใช้ระบบการศึกษาแก้ไขปัญหาคอนวาร์งานหรือเด็กเร่ร่อนในตัวเมืองนั้นก็ไม่สามารถแก้ไขได้ ทางที่ดีควรหาทางสร้างครอบครัวที่อบอุ่น ที่ดีเพื่อที่จะช่วยเหลือสิ่งเหล่านี้ได้ คงไม่มีใครปฏิเสธได้ว่าในเรื่องของความเจริญก้าวหน้ามันไม่มีใครที่ไม่อยากได้ ต้องดิ้นรนหาเพื่อความอยู่รอด หรือว่าทำให้ตัวเองอยู่รอดได้ในสังคม ฉะนั้นปัญหาเหล่านี้ต้องควบคู่กันไประหว่างนโยบายของรัฐกับเรื่องความเข้าใจในการสร้างสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็งด้วย ผมไม่สามารถพูดให้ครอบคลุมมากนัก แต่อยากจะยกตัวอย่างให้เห็นว่าถ้าในหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่ดี ถ้ายังขาดการสนับสนุนจากนโยบายจากรัฐแล้ว เราจะทำงานค่อนข้างลำบาก ขอขอบคุณครับ

ปนัดดา ขอขอบคุณค่ะ มีท่านอื่นต่ออีกไหมคะ แม่บ้านมิ่ง แม่บ้านอาขามีอะไรจะพูดเพิ่มอีกไหมคะ เมื่อเข้ามีเจ้าหน้าที่จากองค์กรอะไรที่บอกว่าลาหู่ตกหล่นนะคะ ยังอยู่หรือเปล่านั้น จากศูนย์ชีวิตใหม่หรือเปล่านั้น มีอะไรอยากจะแลกเปลี่ยนสักเล็กน้อยไหมคะ วันนี้มาแล้ว เดี่ยวจะไม่ได้พูดเลย เล่าเรื่องงานหรือประสบการณ์ที่พบในการทำงานได้เลยค่ะ

ตัวแทนศูนย์ชีวิตใหม่ ปัญหาเด็กที่พบ ส่วนหนึ่งมาจากพ่อแม่ที่ยากจน แต่ว่ามูลนิธิฯ เป็นองค์กรที่ช่วยเหลือเด็กที่อยู่บนดอยที่บางคนก็ไม่มีพ่อ ไม่มีแม่ และก็ไม่มีทั้งพ่อกับแม่ การศึกษาเล่าเรียนก็ไม่มี ตั้งแต่เล็กเขาก็ต้องทำงาน ลำบาก เขาก็อยากจะเรียนหนังสือ บางครั้งกลุ่มนี้ก็เสี่ยงต่อการค้ามนุษย์หรือถูก

ล่อลวง ก็เลยรับเด็กเหล่านี้ อายุต้องมากกว่า 12 ปี ขึ้นไปค่ะ เพื่อที่จะให้การศึกษาซึ่งศูนย์ชีวิตใหม่ รับผิดชอบและให้ทุน ให้ที่พักอาศัย อาหารทุกอย่าง ตอนนี้มีอยู่ 2 แห่ง ที่จังหวัดเชียงใหม่ที่ตั้งอยู่ ใกล้ที่โรงพยาบาลสวนดอก เป็นบ้านที่ 2-3 มีหอพักให้ และที่จังหวัดเชียงรายอีกที่หนึ่ง ที่นี้รับเด็ก อยู่ในบ้านที่ 2 ประมาณ 30 คน บ้านที่ 3 ประมาณ 20 คน ส่วนที่จังหวัดเชียงรายนั้นประมาณ 50 คน ส่วนใหญ่เด็กเขาจะไม่ได้เรียนหนังสือมาก่อนนะคะ บางคนก็ไปเรียนที่มหาวิทยาลัยในภาคค่ำ แล้วตอนกลางวันก็เรียนเย็บปักถักร้อย เรียนการฝึกอาชีพ แล้วก็เรียนทำขนม ซึ่งให้อาจารย์ที่มีความรู้มาสอนทำขนม อีกโครงการหนึ่งที่เขาสับสนุนเงินมาซื้ออุปกรณ์ทำขนมด้วยงบประมาณว่า บาท ปีที่แล้วเราก็ได้เปิดเรียนไป ปีนี้นอกจากเรียนแล้วอาจารย์ทุกท่านก็มาสอนอาชีพ ทำงานและเรียนไปเป็นชีวิตประจำวันแบบนี้ละคะ แต่เป็นของคริสเตียน วันอาทิตย์ก็จะไปโบสถ์กันเพื่อให้มีชีวิตที่ดี

ก่อนหน้านี้ ดิฉันก็ไปทำงานกับภาคฉุกเฉินมา เราก็รับเฉพาะกรณีเด็กมีปัญหาพิเศษ ซึ่งบางคนก็ถูกล่อลวงไป ซึ่งก็มีอายุน้อยกว่า 18 ปี มีปัญหาในทางคดีด้วยหลายอย่าง แต่ถึงแม้อายุเกิน 18 ปี ทางศูนย์ชีวิตใหม่ก็รับเพื่อที่จะฟื้นฟูสภาพจิตใจก่อนที่จะกลับไปสู่ถิ่นเดิม ซึ่งมีเด็กที่มาจากประเทศลาว จากประเทศพม่าหลายคนด้วย ถ้าเป็นหอพักก็จะมีคนพื้นราบมาอยู่ด้วย มีทุกเผ่าเลยละ มีทั้งม้ง เย้า อาข่า ลาหู่ ลีซู ไทยใหญ่ และกะเหรี่ยง ตอนนี้อดิฉันก็เป็นคนดูแล เขาเรียกว่าเป็นพี่เลี้ยง หรือผู้ปกครองดูแลเด็ก ก็ถือว่าเป็นการดีที่มีศูนย์แบบนี้ให้ชีวิตกับเด็กมีอนาคต มีเป้าหมายที่ดีขึ้น เราก็หวังว่าเขาจะมีอาชีพ มีกิจการงาน มีอาชีพที่มั่นคง แล้วจะไม่ไปทำในสิ่งที่ไม่ดี ที่ไม่ผิดกฎหมาย ศูนย์นี้ตั้งขึ้นมาได้ 18 ปี แล้วคะ ก็ขอเล่าการทำงานของศูนย์แค่นี้ ปัญหาที่มีเหมือนกัน หลายๆ อย่าง

ปณิดดา

มีหลายหน่วยงานที่กำลังทำงานอยู่ และช่วยกันแก้ไข หาหลายๆ วิธี แนวทางแก้ไข รวมทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครองเองก็เป็นตัวหลัก ตัวสำคัญ ฟังประสบการณ์จากหลายๆ ท่านแล้ว ก็คิดว่า เราไม่ได้เผชิญปัญหาอยู่แต่ลำพัง ซึ่งแม่บ้านชาวม้งกับอาข่าที่มาร่วมวันนี้ก็ได้พูดว่า บางครั้งเราเจอปัญหาหนักๆ แล้วเราเองก็แทบจะรับมือไหวเหมือนกัน ไม่รู้จะหันหน้าไปทางไหน แต่อยากบอกว่าเราก็ไม่ได้เผชิญปัญหาอยู่คนเดียว ในสังคมของเรามีเพื่อนที่เผชิญปัญหาแบบเรานี้อีกเยอะแยะมากมาย แล้วก็มีหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือเราอยู่ แต่ว่าอาจจะยังไม่ทั่วถึง ยังไม่ครอบคลุม ยังช่วยได้ไม่หมด องค์การต่างๆ ที่มาร่วมนี้ก็ช่วย แต่ช่วยได้ที่ปลายทางแล้ว คือ ช่วยเมื่อเด็กถูกหลอกไปแล้ว หรือติดคุกแล้ว จึงให้ไปอยู่ในสถานพินิจ แต่เราที่เป็นพ่อแม่ผู้ปกครอง เราอยู่ที่ต้นทาง ซึ่งจะต้องช่วยลูก ช่วยเด็กของเรา ก็ขอให้พากัน อดทนกันไป

อย่างอาจารย์สืบทพงษ์ท่านบอกว่าถูกตั้งผมเปี้ยมาตั้งแต่เด็กนั้น มันก็เป็นความทรงจำในชีวิตเหมือนกัน กว่าจะโตจนประสบความสำเร็จได้ ถ้าเราไม่มีความอดทน ไม่มีขันติ ถ้าไม่มีความพยายาม ก็คงจะไม่มีความสำเร็จหลายๆ อย่าง ก็ได้แง่คิดจากหลายคน หรือในเรื่องของการศึกษา ความร่ำรวย ทุนนิยม มันวิ่งพรวด มันไม่ใช่เดิมนะ มันไปทุกวัน เด็กก็หลงใหลวัตถุ ต้องใช้เงินมาก พ่อแม่ก็พยายามทำทุกอย่าง ดันรนให้โอกาสที่ดีแก่เด็ก บางทีก็สุดเข็ม ก็คงต้องร่วมมือกันจากหลายๆ ฝ่าย แล้วตัวเราต้องเป็นด่านแรกที่จะต้องทำสิ่งที่ดีให้กับเด็กให้ลูกของเรา ถ้าไม่ไหวจริงๆ เราก็ยังมีเพื่อนร่วมปัญหา ชะตากรรมด้วยกันในสังคมของเราอยู่ เราก็จะต้องร่วมมือ ร่วมหาพันธมิตรช่วยกันไป มีท่านใดอยากจะได้แรงบันดาลใจคะ ก่อนที่จะให้อาจารย์ชูพิณช่วยประมวล ตั้งแต่เข้ามาจนถึงตอนนี้

ตัวแทนมูลนิธิศุภนิมิต พังมาตั้งแต่เช้า เราก็มีพื้นที่ทำงานในหลายจังหวัด เชียงใหม่ น่าน แพร่ และตาก วันนี้ เราก็พยายามที่จะปกป้อง คุ่มครองเด็กที่เผชิญปัญหาเหล่านั้น โดยหาทางจะสกัดกั้น ในส่วนขององค์พัฒนาเอกชนเองนั้น เราก็พยายามส่งเสริมให้เด็กมีอนาคต คือ เราพยายามส่งเสริมให้เด็กมีการศึกษา ให้เด็กที่ยากไร้มีโอกาสที่ดี ดังเช่นที่อาจารย์สืบทพงษ์ได้พูดถึงเรื่องของพ่อแม่ เราก็พยายามให้เด็กนั้นได้เรียนต่อ ถึงแม้จะจบมัธยมแต่ก็ให้เรียนต่อ แต่บางทีเราก็ไปติดที่พ่อแม่ไม่สนับสนุนต่อ ซึ่งก็ทำได้ยากในการที่จะก้าวล่วงประเพณีต่างๆ ของชนเผ่า

แต่สิ่งหนึ่งที่วันนี้ได้สะท้อนให้เห็น อย่างอาจารย์สืบทพงษ์นั้นเป็นตัวอย่างที่ดีตั้งแต่เด็กมาจนถึงผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จนขึ้นหิ้ง ต้องขออนุญาตอาจารย์นะครับ จนเป็นที่นับหน้าตาของพี่น้องชนเผ่าทั้งหลายที่จะเอาเป็นเยี่ยงเป็นอย่าง สิ่งที่ผมกลัวคือ ถ้าเอาอย่างอาจารย์สืบทพงษ์หมด แล้วลงจากดอยมาอยู่ในเมืองทั้งหมด ปัญหาที่จะถูกละทิ้ง คือ ละทิ้งท้องถิ่นตัวเองนะครับ

เรามีตัวอย่างเล็กๆ ที่จังหวัดตาก เราพยายามส่งเสริมให้ตรงพื้นที่นั้น ซึ่งเป็นชนเผ่าปกาเกอะญอ ให้เขาค้นหาสิ่งดีๆ ของชุมชน อย่างเช่น แบบอย่างที่ดีของผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชนนะครับ เพื่อที่จะนำมาเป็นแบบอย่างให้กับเยาวชน โดยเฉพาะผู้ที่ลงจากดอยมาศึกษาตั้งแต่เด็ก แล้วก็กลับไปยังท้องถิ่นเพื่อกลับไปช่วยกันพัฒนาท้องถิ่นของตัวเอง โดยเฉพาะช่วยให้ชาวบ้านมีการเรียนรู้เพื่อที่จะได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติหลายสิ่งหลายอย่าง แล้วก็จะเห็นท้องถิ่นมีการพัฒนามากขึ้น แต่นั่นเป็นพื้นที่จังหวัดตาก ซึ่งยังไม่เจริญเท่าทางจังหวัดเชียงใหม่ แต่สิ่งหนึ่งที่เรียนรู้จากตรงนั้น คือว่าเราพยายามจะเอารากเหง้า วัฒนธรรมท้องถิ่นของตัวเองเป็นตัวตั้งในการคิดหาแนวทางต่างๆ คือให้เด็กเยาวชนมีความภาคภูมิใจในชีวิตที่ผ่านมาของตัวเอง แล้วทำให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จ ผมปรารถนาอยากเห็นเยาวชนแบบนั้นนะครับ ที่จะเป็นแบบอย่าง แต่สิ่งที่เป็นห่วงนั่นคือ ถ้าลงมาแล้ว จะหวนกลับสู่ชุมชนได้ไหม สิ่งสุดท้ายคือ วันนี้เราพูดกันเยอะ แต่เราไม่ได้พูดถึงสื่อ ทั้งที่สื่อเป็นตัวรับองค์ความรู้ ทัศนคติ เป็นทั้งอุปกรณ์ เครื่องมือในการพัฒนา การเรียนรู้ของทุกชุมชน ทุกชาติพันธุ์ เพราะฉะนั้นผมคิดว่าเราควรนำสื่อมาใช้เพื่อให้คนอื่นได้รับทราบ เป็นช่องทาง เพราะผมเชื่อว่ายังมีหลายคนที่ยากโอกาสเข้าถึงสื่อ ข่าวสาร ข้อมูล ซึ่งอยากบอกว่าสำคัญมากที่สุดเลย เช่นเมื่อเช้านี้เห็นมีชาวอาข่าที่ทำงานกับ สวท. (สถานีวิทย์กระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่) อยู่ ฉะนั้นสิ่งเหล่านี้ผมคิดว่าจากที่ผมเข้ามาทำงานในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ได้เกือบปีแล้ว ในเรื่องของปัญหายาเสพติด เราก็ส่งเสริมให้มีเครือข่ายของศปส.ที่เลี้ยงที่มาจากเด็กและเยาวชนที่เข้มแข็งขึ้น สิ่งหนึ่งที่ผมดีใจจากการไปร่วมเวทีน้ำพุ นั้น พบว่าสื่อมีบทบาทสำคัญ ซึ่งสถานีวิทย์เหล่านั้นควรเข้ามาร่วมเวที เนื่องจากสื่อมีอิทธิพลมาก และก็เป็นจุดเสริมจุดแข็งของนักวิชาการทั้งหลายด้วย อย่างที่น้องบัวชุม กับน้องจักรคำก็ยอมรับว่าอาจารย์ขวัญชีวัน บัวแดง มีความรู้เรื่องของตัวเองดีกว่าแก สองคนที่เป็นคนกะเหรี่ยงด้วย อันนี้มันแสดงให้เห็นนะครับว่า นักวิชาการที่รณรงค์จากผลการวิจัยต่างๆ นั้น น่าจะเป็นโจทย์การทำงาน อย่างพวกผมนี้ ไม่ว่าจะเป็นมูลนิธิฯ กดี หรือศูนย์ชีวิตใหม่กดี เนื่องจากองค์กรเหล่านี้ เราทำงานก็ต้องการแนวทางด้านวิชาการมาเสริมการทำงานของเราด้วย เพื่อให้การทำงานของเราเป็นไปในทิศทางที่มันตรงกับสถานการณ์ความเป็นจริง สมมติว่าเราจะทำงานกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นชาติพันธุ์นั้น องค์ความรู้ต่างๆ นั้นจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งเลย อย่างที่ได้คุยกับน้องสองคนนั้นว่า มูลนิธิฯ จะทำอย่างไรให้กลุ่มคนที่ได้รับผลประโยชน์จากมูลนิธิฯ สามารถที่จะยืนอยู่บนขาของตนเองได้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ของตัวเอง ฉะนั้นผมคิดว่าสิ่งต่างๆ

เหล่านี้เป็นผลสำเร็จของงานเรา ถ้าเราสร้างได้คนแบบนั้นะครับ นี่คือทัศนคติของผมในฐานะเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนนะครับ ณ วันนี้ วิธีการทำงานเปลี่ยนไปแล้วนะครับ เช่นในตอนที่มูลนิธิภูมิใจที่จะไปอำเภออมก๋อย หรือไปที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์เพื่อทำงานกับกลุ่มชนกะเหรี่ยง เราเริ่มมองว่าจะเอาวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นเป็นตัวตั้งในการที่จะทำงาน แล้วเน้นที่เด็กเพื่อให้มีการศึกษา ซึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ของเขาก็จะมีเครือข่ายช่วยเหลือกันอยู่ ฉะนั้น ผมคิดว่าถ้ามีเวทีแบบนี้ มันช่วยได้มาก ช่วยทั้งในตัวของคนเผ่าด้วยกันเอง รวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชนด้วย ที่ทำให้ได้เข้ามาร่วม ได้รับทราบปัญหาของชนเผ่าด้วย รวมทั้งด้านวิชาการด้วย อีกด้านหนึ่งคือ สื่อก็จะได้เข้ามาร่วมกัน รวมถึงภาครัฐที่เข้ามาร่วมวันนี้นี้ด้วย ขอขอบคุณครับ

ปนัดดา ขอขอบคุณนะค่ะ ที่ช่วยเสนอความคิดที่น่าสนใจ โดยเฉพาะตัวอย่างบุคคลที่ดีให้กับคนรุ่นหลัง เรื่องการร่วมมือกับสื่อในการร่วมกันเผยแพร่ รณรงคื้นักน่าสนใจนะค่ะ ทาง สวท. อยากจะพูดอะไรบ้างไหมคะ ในฐานะเป็นสื่อ

ตัวแทนสวท. การจัดรายการของเรา เราได้พูดถึงเรื่องการใช้ภาษามาก ซึ่งบางทีจะเกี่ยวกับศาสนา เช่นในรายการวิทยุ นั้น เราจะถามว่า “ชื่อ-นามสกุลอะไร พ่อแม่ชื่อว่าอะไร” เขายังไม่รู้จักนามสกุลของเขาเลย แล้วเราก็ถามว่า “ทำไมไม่รู้” เขาก็ตอบว่า “เพราะว่าเรานับถือศาสนาคริสต์” คืออันนี้ยากให้พ่อแม่สอนลูกว่าเรามาจากไหน กลุ่มชื่อสกุลไหน ปู่ย่าชื่ออย่างนี้ แล้วก็จำชื่อ ฉะนั้นเราก็พยายามให้จดจำชื่อในเวลาจัดรายการ ซึ่งพุงนี้ก็จะพยายามนำรายนี้ที่อัดนี้ไปออกรายการ

ปนัดดา ขอขอบคุณค่ะ มีท่านใดอยากจะเสริมอีกไหมคะ ขอเป็นท่านสุดท้ายนะค่ะ

พระชาวอาข่า พอดีพูดถึงเรื่องของภาษาขึ้นมา ทางพระองค์ได้โครงการวิทยุของทางพระพุทธศาสนา มาอาทิตย์ละ 2 วัน พอดีเอาเด็กเยาวชนไปพูดเหมือนกัน เช่น วันพ่อ วันแม่ ปรากฏว่าเด็กไม่สามารถพูดภาษาอาข่าได้ แล้วก็ให้เด็กพูดภาษาไทยเสีย สุดท้ายเราโดนผู้หลักผู้ใหญ่เรียกตัวไปคุยอีกว่า “นี่รายการอะไรกันเน” ซึ่งอาจจะเป็นการผิดพลาดของเราก็ได้ คืออยากจะให้เด็กมาแสดงความคิดเห็น มาพูดมาคุย คืออยากให้เด็กจัดกลุ่มคุยกัน พอคุยนานก็รู้ว่าเด็กไม่สามารถรู้ว่าตนเองชื่ออาข่าว่าอะไร นามสกุลของอาข่าคืออะไร ในที่สุดเกิดหนังสือที่ทำให้โยมอาจารย์ชูพินิจ เกษมณี ดู คือ “อาข่าจี” คือต้นตระกูลของอาข่าทั้งหมด โดยไล่เรียงกันมาให้ดู มีแผนที่หนึ่งที่อยู่วัดศรีโสดา กว่าจะรู้ว่าเขาเป็นตระกูลมาเยอะ หลวงพี่ใช้เวลาตามหาตระกูลให้เขามาเป็นเวลา 3 ปี ฉะนั้นเด็กไม่รู้ว่ามีต้นตระกูลของตัวเองเป็นอะไร เมื่อเปลี่ยนชื่อเป็นไทย นามสกุลก็เป็นไทยหมด ในที่สุดจึงไล่เรียงให้เขารู้ดีไหม บางอย่างก็มีเรื่องที่ทำแล้ว แต่ไม่สามารถเผยแพร่ได้ แม้จะพยายามทำการเผยแพร่ให้เห็นว่ามุมมองของอาข่าเป็นอย่างไร วิธีชีวิตของอาข่าเป็นอะไร เรามีอะไรบ้างที่นักวิจัยไม่สามารถเจาะลงเข้าไปได้ คือบางเรื่อง อาข่าต้องถ่ายทอดด้วยตัวของอาข่าเอง มีหนังสือหลายเล่มที่นักวิชาการทำได้แต่ต้องเอามาแปลกัน ดีความกัน ซึ่งอาจต้องใช้เวลา 20-30 ปี ข้างหน้า แต่การที่ได้ทำไว้นั้นก็มีประโยชน์ต่อชาวอาข่าในวันข้างหน้า ซึ่งอาจจะต้องแปลเป็นตัวเขียนไทยอีก เพราะฉะนั้นอยากจะรวบรวมกลุ่มเยาวชนอาข่า เพื่อมาช่วยตีความว่าแต่ละคำคืออะไร เช่น เบื้องต้นคือเรียนรู้ภาษา กับภาษาของอาข่า ยังมีอีกหลายๆ เรื่องที่ต้องทำให้เข้าใจ เช่น นักวิจัยอาจเขียนในหนังสือหลายที่ เช่น ลานสาวกอด หลวงพี่พยายามอธิบายว่า ไม่ใช่ลานสาวกอด แต่นั่นคือลานเอนกประสงค์ในวัฒนธรรม เป็นที่ที่เราจะมาทำกิจกรรมในทางที่เป็นกุศล ไม่ใช่อกุศล ถ้าเล่มนี้ใครใช้เป็นประโยชน์ได้บ้างก็อนุเคราะห์ ไม่สงวนลิขสิทธิ์แต่ประการใด อยากให้เกิดความชัดเจนมากขึ้นกว่านี้ แล้วต่อไป

ก็อาจจะเอาคำสวดคำสอนที่เป็นภาษาอาข่ามาถอดเป็นภาษาธรรมะอธิบายเพื่ออรรถาธิบาย
ของอาข่า มาถอดเป็นภาษาพูดให้เด็กเข้าใจ ให้ทุกๆ คนเข้าใจ ให้สังคมเข้าใจว่า “อาข่าก็คืออาข่า
ไม่ใช่ชื่ออื่น แต่ชื่อไม่ใช่หลานสาวถอด” ประตูลานบ้านของเรามีประวัติเป็นมาอย่างไร ประตูลานบ้าน
ไม่ใช่ประตูผืนไม้ ไม่ใช่กันผี ไม่ใช่กันคน แต่มีประวัติเป็นมาอย่างไร ก็ฝากให้ทุกๆ คนว่า ใครมีความ
คิดเห็นอะไร ออกแบบให้ได้ อนุเคราะห์ในส่วนที่จะดำเนินได้ก็ยินดี

ปนัดดา

คะ ก็ขอบพระคุณ นมัสการหลวงพี่นะคะ เราก็มาถึงช่วงท้าย ขอสรุปไว้นิดเดียวว่า การดูแลเด็ก การ
ป้องกันปัญหาเด็กที่สำคัญต้องใช้ความเข้มแข็งทั้งของครอบครัว พ่อแม่ ชุมชน รวมไปถึงเรื่อง
วัฒนธรรม ภาษา ด้วยที่จะเป็นเรื่องความแข็งแกร่งในการถ่ายทอดความคิดจากปู่ย่าตายายมาให้
ลูกหลานเรา ขณะเดียวกันเราก็ต้องดำรงอยู่ให้ได้ในสังคมที่มันเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เราต้อง
ใช้ความร่วมมือ ความช่วยเหลือกันต่อกันและกันหลายระดับ ตัวเราเอง ญาติพี่น้อง หน่วยงาน
องค์กร แล้วเราก็จะไม่รู้สึกที่เราเผชิญปัญหาอยู่อย่างลำพัง ขอเรียนเชิญอาจารย์ชูพินิจ ช่วยสรุป
ประมวลเนื้อหาทั้งหมด แล้วก็ขอปิดประชุมเลย

อาจารย์ชูพินิจ เกษมณี ครบก็จะพยายามใช้เวลาให้กระชับที่สุด แต่ว่ามันอาจเกินสี่โมงไปสักนิดหน่อย ผมคิดว่า
หลายท่านในที่ประชุมได้พูดถึงปัญหามาโดยนัยครับ มีภาพร่วมกันว่าปัจจัยที่ผลักดันให้เราต้องลง
มาเผชิญชีวิตอยู่ในเมืองนี้ คือ ปัญหามาจากบนดอย ซึ่งผมพยายามแจกแจงว่ามีอะไรบ้าง ผมคิดว่า
หลายๆ ส่วนก็มีความรู้สึกร่วมมากมาย ปัญหาเรื่องสิทธิในการจัดการป่า เราอยู่กับป่าของเราแต่เรา
ไม่มีสิทธิในการจัดการ วัฒนธรรมของเราที่อ่อนแอลง เพราะกระแสของการพัฒนาเข้ามาจนกระทั่ง
การที่จะลุกขึ้นมาเพื่อที่จะฟื้นฟู อย่างที่พระท่านได้เล่าให้ฟังก็เป็นความพยายามเล็กๆ ที่จะฟื้นฟู
วัฒนธรรมอาข่า แต่รู้สึกว่ายังไม่สามารถด้านทานความอ่อนแอที่กำลังเกิดขึ้นได้ สิทธิในที่ดิน ผมคิด
ว่าที่ดินบนดอยเกือบ 100 % ไม่มีเอกสารสิทธิ หมายความว่ากฎหมายไม่รับรองอะไรทั้งสิ้นครับ
ซึ่งเป็นชีวิตที่แขวนไว้กับเส้นด้าย ในขณะที่สิทธิพลเมืองนั้นเราก็พูดกันอยู่ว่าคนที่ยังไม่ได้รับการ
ลงทะเบียนสัญชาตินั้นนะครับ ยังมีตั้งหลายแสน อย่างน้อยก็ประมาณ 200,00-300,000 คน อันนี้ก็
ยังแขวนอยู่ว่ารัฐจะเอาอย่างไร ก็มีนโยบายยื่นไปเป็นปีๆ นะครับ ไม่ชัดเจน การประกาศเขตป่าอนุรักษ์
เพิ่มขึ้น ขยายป่าเพิ่มขึ้น หมายถึงป่าอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า นั้น การขยายเพิ่มขึ้น ก็
หมายความว่ามันก็ต้องไปซ้อนทับกับที่อยู่ ที่ทำกินของชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่อยู่แล้ว ตรงนี้มองในแง่
ของจริยธรรมทางกฎหมายก็ไม่ถูกต้องแล้ว เพราะว่าคนเขาอยู่กันมาเป็นสิบเป็นร้อยปี พอเมื่อ
ประกาศเป็นเขตป่าอนุรักษ์แล้วนะครับ ก็กลายเป็นว่าคนที่อยู่กลายเป็นคนผิดกฎหมาย อย่างนี้ถือ
ว่าจริยธรรมทางกฎหมายไม่เดินนะครับ การออกกฎหมายแบบนี้เขาไม่ย้อนหลังแบบนั้นครับ แต่ว่าที่
เป็นอยู่ก็ยังไม่อย่างนี้ ตรงไหนที่เป็นอุทยานหรือเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าไปแล้ว โอกาสที่จะทำ
ให้มีการอพยพเคลื่อนย้ายชุมชนก็จะสูงมาก จะเห็นได้ว่าไม่มีความมั่นคงอีกเรื่องหนึ่งแล้วนะครับ
นโยบายส่งเสริมพืชพาณิชย์ที่รัฐใช้มาตลอดนั้น ตั้งแต่ก็คือเพื่อที่จะต่อสู้กับการผลิตฝิ่นในประเทศ
ใช้ใหม่ครับ แต่ว่าพอรัฐเข้าไปส่งเสริมกลับกลายเป็นว่าทำให้ชาวบ้านต้องไปผูกติด ฟังฟังกับตลาด
ภายนอก แล้วมีหน้าข้าต้องกลายเป็นหนี้เป็นสินนะครับ ในขณะที่การเกษตรในอดีตนั้นไม่ค่อยสร้าง
หนี้สิน ไม่ค่อยใช้สารเคมีมากมาย เรียกว่าไม่ได้ใช้เลย ไม่ว่าจะเป็นยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า หรือว่า
ปุ๋ยเคมี ปุ๋ยทั้งหลายเหล่านั้นไม่ได้ใช้เลยในระบบการเกษตรตามประเพณี แต่ว่าพอเปลี่ยนไปปลูก
พืชตามที่ทางราชการหรือรัฐส่งเสริมนั้นแล้ว มันต้องใช้ทั้งค่าใช้จ่าย ค่าจ้าง ค่าแรงงาน ค่าปุ๋ย ค่ายา

และค่าวัสดุเครื่องมือการเกษตรต่างๆ มากมาย ทำให้คนจำนวนมากเป็นหนี้ระยะยาวที่เรียกว่า ดินพอกหางหมูนะครับ คือ ผลผลิตปีนี้ออกก็ใช้หนี้เก่า แล้วก็กู้หนี้ใหม่เพื่อที่จะทำต่ออย่างนี้ ต่อเนื่องไปเป็นหนี้สินเรื้อรัง

นโยบายการอพยพนั้นยังคงมีอยู่ในทุกวันนี้ครับ หลังสุดนี้ ที่ห้วยว่าที่จังหวัดลำปางนั้น การที่อพยพลงไปในนั้น เหตุที่อพยพก็ถูกหาว่าเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเส้นทางการค้ายาเสพติด แล้วต้องอพยพชาวลาหู่ลงมา แล้วไปอยู่ที่ห้วยว่านั้น ปัจจุบันนี้น้ำแทบไม่มีจะกินนะครับ ได้อบน้ำที่พอมีอยู่ เครื่องสูบน้ำที่บางหน่วยงานไปติดตั้งให้ก็เสีย ชาวบ้านเขาเดือดร้อนนายอำเภอก็ให้สัญญาว่าถ้าชาวบ้านเขาอพยพไปอยู่แล้วจะให้สัญชาติ แต่จนทุกวันนี้ได้เปลี่ยนนายอำเภอไป 2-3 ท่านแล้ว หมู่บ้านนี้ก็ยังไม่ได้รับสัญชาติ แต่เดือดร้อนที่ไม่มีที่ทำกินนะครับ น้ำก็ไม่กิน สภาพอย่างนี้ เราเห็นอยู่บ่อยๆ ครับ

บริการรัฐไม่ทั่วถึงนะครับ มีหลายท่านที่พูดว่า โรงเรียนในหมู่บ้านนั้นไม่มีแรงกดดันทางด้านเศรษฐกิจ ด้านอื่นเลยนะครับ แต่ในที่สุดเด็กเขา ถ้าเขาเรียนเก่ง เรียนจบ ป.6 แล้วเป็นยังไง เพราะหมู่บ้านส่วนใหญ่ไม่มีการขยายโอกาสให้จบ ม. 3 อันนั้นเป็นภาคบังคับ 9 ปี ใช่ไหมครับ เพราะฉะนั้น ถ้าลูกเขาเรียนเก่ง เราอยากให้ลูกเขาเรียนต่อในสายสามัญหรืออะไร จะเห็นว่ามันต้องลงจากหมู่บ้านแน่นอน เพื่อจะเรียนต่อ อันนี้เป็นการบังคับอยู่แล้ว ไม่ต้องพูดถึงเรื่องอื่น ผมยังไม่ได้พูดถึงคุณภาพเรื่องการบริการบนดอย ไม่ว่าสุขภาพหรือการศึกษานั้นก็จะด้อยกว่าพื้นราบ

ทั้งหลายทั้งปวงนี้ ก็แสดงให้เห็นว่าเป็นปัญหาที่ผลักดันให้เขาอยู่บนดอยไม่ได้ ตรงนี้ผมอยากจะโยงให้เห็นว่าตรงนี้เป็นปัญหาเชิงนโยบาย ซึ่งเราก็พูดกันซ้ำซาก อยู่ในวงการก็พูดกันจนเบื่อ แต่ว่าเราไม่พูดก็ไม่ได้ เพราะเป็นปัญหาด้านเหตุ เป็นปัญหาด้านทาง แต่ขณะนี้เรามานั่งแก้ไขปัญหาที่ปลายทาง ซึ่งผมไม่ได้บอกว่าไม่เห็นด้วย เพราะว่ามันก็จำเป็น ตอนที่คนลงมาอยู่ในเมืองแล้ว ไม่มีคนช่วยแก้ปัญหาก็ไม่ได้ แต่ว่าถ้าเราไม่แตะปัญหาด้านทางเลย ไม่ปรับปรุงนโยบายแล้ว ปัญหาอย่างนี้ก็ยืดเยื้อ คาร์กาค้างต่อไปเรื่อยๆ นะครับ

ฉะนั้น แนวทางแก้ไขที่ชาวบ้านเขาเลือกก็มีหลายวิธี ก็คืออพยพเข้าเมืองนะครับ มาเดี๋ยวบ้าง มาเป็นครอบครัวบ้าง อพยพกันมาทั้งเครือญาติบ้าง ทำให้เราเกิดสภาพที่เรียกว่า “การปะทะทางวัฒนธรรม” นะครับ การปะทะทางวัฒนธรรมนั้นก็ถือว่า วัฒนธรรมของชนเผ่าเรานั้นมันมาเผชิญกับวัฒนธรรมภายนอกที่มีอิทธิพลมากกว่านะครับ มีกระแสดึงดูดรุนแรงกว่า เพราะฉะนั้นที่เราคุยกันนี้ ฟังดูแล้ววัฒนธรรมของเราเองก็เปลี่ยนแปลงนะครับ เด็กรุ่นใหม่ไม่เรียนรู้ภาษาของเราเอง ในกรณีที่คนหยิบยกตัวอย่างในวัฒนธรรมของม้ง ผู้หญิงที่แต่งงานออกไปแล้ว เขาได้ออกจากผีเรือนไปเลย เมื่อเขาหย่าร้างแล้ว ในอดีตนั้นปัญหาไม่ค่อยรุนแรงเพราะที่ทำกินอะไรก็ยังมีมากมายอยู่ แต่ปัจจุบันนี้เมื่อเขากลับไปอยู่กับพ่อแม่ของตัวเอง จะกลับเข้าไปเป็นผีเรือนเดิมก็ไม่ได้ เพราะเขาแต่งงานไปแล้ว ที่นี้พอพูดถึงการสืบมรดกทางฝ่ายม้งนั้น ก็จะต้องมีการสืบมรดกทางผู้ชาย เรื่องอย่างนี้ผมคิดว่าผู้รู้ชนเผ่าเอง อันนี้ไม่ใช่เฉพาะม้งนะครับ รวมถึงเผ่าอื่นๆ ด้วย อาจจะต้องมีเวทีพูดคุยเหมือนกันว่าวัฒนธรรมของเราจะต้องมีการปรับตัว มีการเปลี่ยนแปลงบ้างเพื่อรับกับสถานการณ์ที่มันเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ตรงนี้ผมคิดว่าจำเป็นที่ผู้รู้ต้องนั่งปรึกษาหารือพูดคุยกัน ซึ่งผู้ช่วยห้วยเองก็บอกว่าที่จริงแล้วในวัฒนธรรมของม้งก็มีวิธีการแก้ไขปัญหาแบบนี้อยู่ เพียงแต่ว่ามันไม่ถูกนำมาใช้นะครับ เราไม่มีเวลาลงไปในเรื่องของรายละเอียด แต่ว่าการเผชิญกับวัฒนธรรมใหม่ๆ

นั่น จะเห็นว่าเดือดร้อนมาก การปรับตัวก็ทำได้ยาก เพราะฉะนั้นเกิดสภาพการณ์ที่ว่าคนของเราเอง ปฏิเสธวัฒนธรรมตัวเอง เมื่อมาอยู่ เกิดการไม่อยากบอกว่าเราเป็นชนเผ่า ไม่อยากบอกว่าเราเป็นม้ง หรือเป็นลาหู่ หรือเป็นอาข่า เกิดความอับอาย ความภาคภูมิใจก็ไม่มีเหลือ แล้วก็หดหายไปพร้อมๆ กัน ทีนี้ จากที่ผมวิเคราะห์โดยย่อแล้ว ถ้าเรามองภาพรวม ว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องนั้นมีอะไรบ้าง ผม คิดว่าสิ่งหนึ่งที่เราไม่ได้พูดกันนัก คือ มีกฎหมายระหว่างประเทศ และกฎหมายแห่งรัฐที่จะต้อง สอดคล้องกัน นี่ผมจะพูดเฉพาะกฎหมายที่รัฐบาลได้ลงนามให้สัตยาบันนะครับ ยกตัวอย่างเช่น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ประเทศไทยลงนามแล้ว แต่ปฏิบัติตามครบถ้วนไหมครับ หรือว่า อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ในอนุสัญญาฯ นี้เขาส่งเสริมให้โอกาสภูมิ ปัญญาชนเผ่ามีบทบาทในการจัดการทรัพยากร แต่ถามว่ารัฐได้ปรับแก้กฎหมายตัวเองให้ สอดคล้องกับกฎหมายนานาชาติแล้วหรือยัง ยังเลยนะครับ แม้แต่เรื่องจัดการทรัพยากรนั้น กฎหมายรัฐธรรมนูญได้สอดคล้องกับกฎหมายนานาชาติแล้ว โดยเฉพาะกับอนุสัญญาว่าด้วยความ หลากหลายทางชีวภาพที่เราเรียกย่อๆ ว่า ซี วี ดี นี่บอกว่าชุมชนท้องถิ่นเขามีส่วนที่จะเข้าร่วม จัดการทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นได้ ดังในกรณีของป่าชุมชน เมื่อมีการผลักดันกฎหมาย พระราชบัญญัติป่าชุมชน เมื่อผ่านจากสภาแล้ว วุฒิสภาก็โหวตเสียงไม่เห็นด้วย ล้มครืนเลย นะครับ กฎหมายที่ชาวบ้านอยากได้นี้ กลับไม่ได้เลย แต่ว่าชาวบ้านก็กำลังจัดการป่าของตัวเองอยู่ แม้จะไม่มีกฎหมายรองรับ เรียกว่าชาวบ้านทำผิดกฎหมาย ทำอยู่นอกกฎหมายนะครับ

ฉะนั้น กฎหมายทั้งระดับชาติ กับระดับนานาชาติมันต้องสอดคล้องกัน ไปโยงกับ นโยบายรัฐ ซึ่งผมคิดว่าจำเป็นต้องมีการปรับตัวอย่างมาก เพราะฉะนั้นนโยบายของรัฐบาลชี้ให้เห็น ชัดว่าพยายามชักจูงให้พี่น้องชนเผ่านี้อพยพลงมาจากบนดอยเพื่อจะมาทำงานนอกภาคการเกษตร นี่เป็นนโยบายที่ชัดเจนมาก เพราะฉะนั้นนโยบายแบบนี้ก็คือพาราคนออกจากชุมชนที่เขามี ความคุ้นเคยอยู่ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เขาอยู่ ผมคิดว่าเป็นความผิดพลาดอย่างมหันต์ การ อพยพคนลงมานั้น การเตรียมการก็ไม่มี อย่างที่เราทราบกันว่าเมื่ออพยพลงมาปัญหาต่างๆ ก็เกิด ขึ้นมาอีก เพราะอะไร เพราะว่า อย่างว่าแต่พี่น้องชนเผ่าที่ต้องอพยพลงมาจากดอยตามนโยบายรัฐบาล เลย แค่แรงงานต่างชาติที่ประมาณกันไว้ที่ 2 ล้านคนนั้น รัฐยังดูแลไม่ทั่วถึงเลย แล้วจะไปแยกงาน กันได้อย่างไรกับคนของเราเองที่นโยบายของรัฐบาลบอกว่าต้องลงมาทำงานนอกภาคการเกษตร ผมคิด ว่านโยบายแบบนี้มันต้องปรับแก้อย่างเร่งด่วน แล้วมันจะมีฝ่ายงานที่สนับสนุนทั้งภาครัฐและ ภาคเอกชน ซึ่งผมฟังดูแล้วดีใจอยู่น้อยหนึ่ง หลายฝ่ายที่มาวันนี้ก็พูดถึงความประสานที่จะต้อง ร่วมมือกัน เป็นเครือข่าย เป็นอะไร บางส่วนก็บอกว่าทำแล้ว กำลังทำอยู่ อะไรต่างๆ นั้นนะครับ แต่ ในข้อเท็จจริงนั้นผมก็ไม่ทราบข้อมูลนะครับ กับส่วนที่เป็นพ่อแม่ ญาติพี่น้อง ซึ่งตรงนี้มีปัจจัย มากมาย ไล่จากหมู่บ้านลงมาเลยนะครับ ว่าเงื่อนไขต่างๆ ที่ได้พูดไปแล้วนั้น เมื่อเข้ามาอยู่ในเมือง ต้องดิ้นรนแบบที่เราเรียกว่า “ปากกัดตีนถีบ” สามปีไปทำงานทาง ภรรยาไปทำงานทาง แต่ว่ากรณี อย่างที่ผู้หญิงมานั้น มันไม่ใช่มาเป็นครอบครัวสมบูรณ์ สามปีก็ไม่อยู่ด้วย แล้วตัวเองก็ต้องดูแลลูก หลาน อีกตั้งหลายคนอย่างนี้ ผมคิดว่าเป็นเรื่องที่โหดร้ายพอสมควรกับการใช้ชีวิตในเมืองที่ต้อง ปรับตัวอยู่แล้วกับวัฒนธรรมในเมือง ไหนจะต้องเลี้ยงปากเลี้ยงท้องอีก แล้วที่ตัวเด็กเยาวชน ซึ่งผม แบ่งเป็น 2 กลุ่ม เนื่องจากทางจิตวิทยาของเด็กนี้ก็ต่างกัน ซึ่งหลายท่านได้พูดถึงเรื่องปัญหาในเมือง แล้ว ผมไม่จำเป็นต้องซ้ำว่าเด็กเหล่านี้ประสบปัญหาอะไรบ้างในด้านต่างๆ

ทั้งหมดนี้ผมอยากจะสรุปให้เห็นนะครับว่ามีข้ออ่อนอะไรบ้าง คือ อันดับแรกจำเป็นต้องมีการปรับปรุงนโยบายให้สอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐธรรมนูญ และหลักสิทธิมนุษยชนนะครับ เพราะว่าเราที่เป็นประเทศภาคีสมาชิกของสหประชาชาติ ซึ่งเรามีคำประกาศสิทธิมนุษยชนมาตั้งหลายสิบปีแล้วนะครับ ประมาณ ค.ศ. 1948-1949 นั้นนะครับ เก่าแก่มาแล้ว ซึ่งรัฐที่เป็นภาคีสมาชิกก็ต้องปฏิบัติตามสิ่งที่เราได้ประกาศร่วมกันนะครับ โดยเฉพาะในเรื่องของการที่คนอยู่กับป่า ซึ่งเป็นวิถีชีวิต เป็นวัฒนธรรม ไม่ใช่เพิ่งมาอยู่ป่านี้นะครับ หรือ ห่าปี สิบปีที่แล้ว แต่เขาอยู่กันมาเป็นร้อยๆ ปีนะครับ รัฐจะต้องยอมรับในเรื่องของสิทธิเหล่านั้นอยู่แล้วในทางวัฒนธรรมด้วย

ในแง่การบริการของรัฐ หลายท่านก็พูดว่าบริการของรัฐไม่ทั่วถึง โรงเรียนก็ยังขยายโอกาสไม่ทั่วทุกหมู่บ้านเลย โดยส่วนใหญ่ก็มีถึงแค่ ป. 6 เท่านั้น ทั้งๆ ในภาคบังคับนั้นเป็น 9 ปี (อย่างน้อยต้องถึง ม. 3) ซึ่งโรงเรียนบนดอยที่มีถึง ม. 3 นั้นมีน้อยมากนะครับ ที่มีอยู่ก็ไม่ได้มาตรฐานด้วย ฉะนั้นคนส่วนหนึ่งก็ต้องดิ้นรนอยู่แล้วที่ต้องเอาลูกลงมาเรียนในที่ที่มีคุณภาพดีกว่า หรือว่าไปเรียนในระดับที่สูงมากขึ้นนะครับ ในแง่ของการศึกษาไม่ได้สอดคล้องกับพ.ร.บ. ซึ่งกฎหมายก็บอกไว้ว่าให้เรียนฟรี 12 ปี ที่เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน 9 ปี นั้นเรียกว่าภาคบังคับ หมายความว่า 9 ปี แรกนั้นถ้าพ่อแม่ไม่ส่งลูกให้เรียนหนังสือ พ่อแม่ก็ผิดกฎหมาย รัฐจะต้องปรับหรือลงโทษอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ว่า 12 ปี นั้นเรียกว่าเป็นการบริการ เป็นการเรียนฟรี ขณะนี้ทุกโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือเอกชนมักจะอ้างว่าไม่เก็บค่าเล่าเรียนตามกฎหมาย แต่เก็บค่าอย่างอื่น แต่ไปอ่านในกฎหมายกฎหมายก็ได้เขียนว่าไม่เก็บค่าเล่าเรียนนะครับ กฎหมายเขียนว่า “โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย” เพราะฉะนั้นมันไม่ได้หมายถึงค่าเล่าเรียนอย่างเดียว แต่หมายความว่าเขาไม่ต้องควักกระเป๋าเลย ที่ผู้หญิงบอกว่าคนหนึ่งต้องจ่ายตั้ง 5,000-7,000 กว่า แล้วก็บอกว่าไม่เก็บค่าเล่าเรียน ซึ่งมันไม่ใช่เลย กฎหมายไม่ได้บอกว่าเป็นค่าเล่าเรียนนะครับ

การแก้ไขปัญหาก็ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นจริง กรณีศึกษาที่งานวิจัยพบนั้นอย่างบัตร 30 บาท รักษาทุกโรคนั้นนะครับ เมื่อเขาอพยพมาในเมืองเขาก็ใช้บริการในเมืองไม่ได้ทำไมไม่วางระบบให้สอดคล้องกับความเป็นจริง เพราะคนที่ลงมาส่วนใหญ่เขามีฐานะไม่ดีกันทั้งนั้นแล้วการที่จำเป็นต้องเข้าโรงพยาบาล เขาก็จำเป็นที่จะต้องใช้บริการ 30 บาท เพื่อที่จะผ่อนปรนค่าใช้จ่ายในเมือง เขาก็จะต้องแบกรับอยู่แล้ว แต่ว่ารัฐนั้นคิดกลไกที่มันไม่ยืดหยุ่น ไม่ได้คิดถึงคนยากจนที่ต้องประสบนะครับ

ในส่วนของหน่วยงานภาครัฐที่ช่วยเหลือ สนับสนุน ผมคิดว่าหน่วยงานที่มีส่วนสนับสนุนเรื่องนี้ ปัญหาเด็กในเมืองนี้โดยตรง ประการแรกคือ ขาดการประชาสัมพันธ์ ยกตัวอย่าง เช่น เมื่อตะกั๊ที่เราเรียนรู้เรื่อง ศปพดส. คือ ศูนย์ประสานงานเพื่อสิทธิเด็กและสตรี เป็นหน้าที่ของศูนย์ที่จะต้องให้บริการ คอยแก้ไขปัญหาก็ แต่...อย่าว่าแต่ชาวบ้านไม่รู้จักเลยนะครับ นักวิชาการที่นี้ก็ไม่รู้จักแสดงว่าการประชาสัมพันธ์อ่อนมาก มีองค์กรแบบนี้ โดยเฉพาะภาครัฐจำนวนมากที่ทำหน้าที่แก้ไขปัญหาก็ประชาชน แต่ไม่ประชาสัมพันธ์ตัวเอง เหมือนกับบอกว่าคุณมีปัญหาคุณก็มาหาฉันสิ แล้วเขาจะรู้ได้อย่างไรว่าคุณมีตัวตนอยู่ที่ไหน ถ้าคุณไม่ประชาสัมพันธ์ ผมคิดว่าหน่วยงานที่มีหน้าที่แบบนี้ครับ จะต้องระบุหน้าที่เลยว่าหน้าที่ของหน่วยงานนั้นในการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้ของประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะกลุ่มที่มีโอกาสจะต้องใช้บริการของหน่วยงานประเภทนั้นๆ อันนี้ก็เป็นที่น่าเสียดาย ไม่รู้จะฝากใครนะครับ ผู้แทนของภาครัฐก็กลับกันไปหมดแล้วนะครับ ก็ฝาก

คณะวิจัยไว้ก็แล้วกัน มันหลวมไปหมดเลยนะครับ ไม่ใช่เฉพาะเรื่องเด็กนี่เรื่องเดียว เรื่องอื่นก็เช่นกัน หน่วยงานที่แก้ไขปัญหาเหล่านั้นเขาไม่ประชาสัมพันธ์ตัวเอง ทำให้คนอื่นก็ไม่รู้จักกันครับ

อีกแบบหนึ่งคือ กลไกพหุภาคี หมายถึงว่าหลายฝ่ายในรูปคณะกรรมการหรือคณะทำงาน ก็แล้วแต่ ซึ่งผมฟังดูจากตัวแทนหลายๆ องค์กรในที่นี้ ก็รู้สึกว่าจะมีความเห็นร่วมกันว่าอยากจะร่วมมือกัน อยากประสานงาน อยากจะทำงานร่วมกัน แต่ว่าใครจะลุกขึ้นมาเป็นเจ้าภาพ ถ้าจำนวนของรัฐบาลปัจจุบันนี้ที่ขอใช้คำว่า “เจ้าภาพ” ใครจะมาเป็นเจ้าภาพเพื่อสร้างเวทีให้กับองค์กรหลายๆ ฝ่ายอย่างนี้ร่วมกันนะครับ แสดงว่ายังไม่เข้มแข็งจริงนะครับ แล้วก็โครงสร้างอย่างนี้ต้องวางไม่ให้เป็นราชการเกินไป ต้องวางให้มันยืดหยุ่น ให้มันสามารถปรับเปลี่ยนได้ง่าย การตัดสินใจอะไรต่างๆ นี่ต้องรวดเร็ว ผมคิดว่ากลไกอะไรอย่างนี้จำเป็น เพราะฉะนั้นก็ฝากไว้สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องนะครับ ลองช่วยกันผลักดันดู เพราะผมคิดว่าตัวแทนภาครัฐที่มานี้ก็เห็นด้วยกับการร่วมมือกันนะครับ แต่ต้องช่วยกันผลักดันให้เกิดรูปธรรม ให้เกิดเป็นหน่วยงานที่มันเปิดสำหรับการมีส่วนร่วมของหลายๆ ฝ่ายเข้ามาด้วยกัน แล้วมีศักดิ์และสิทธิเท่าเทียมกัน มีการลงความเห็นในการมีส่วนร่วมอะไรต่างๆ โดยเฉพาะกลไกอย่างนี้ต้องมีงบประมาณสนับสนุนโดยตรงจากรัฐ ไม่ใช่ไปวิ่งขอจากชาวบ้านเขาไปทั่วโลก อย่างนี้น่าอับอาย รัฐนั้นจะต้องให้การสนับสนุนโดยตรงกับกลไกที่สร้างความร่วมมืออย่างนี้ ถือว่าเป็นการเอาภาษีอากรของเรามาใช้ให้เป็นประโยชน์นะครับ

ในส่วนของชุมชนนะครับ เราพบว่าชุมชนก็อ่อนแอในแง่ที่แก้ไขปัญหาตัวเองก็ไม่ค่อยได้นะครับ ระบบเครือญาติก็หลวมไป หลายคนก็พูดถึงการหย่าร้างที่รู้สึกว่าจะไม่มีกลไกที่เยียวยาในโครงสร้างที่ผู้หญิงขาดโอกาส แล้วพอไปใช้วัฒนธรรมแบบเดิมนั้น เขาก็ยิ่งเสียเปรียบนะครับ มรดกอะไรก็ได้ไม่ได้ ในหลายๆ ชนเผ่าก็จะมีปัญหาทำนองเดียวกัน วัฒนธรรมก็อ่อนแอ ไม่ใช่เพียงแค่คนรุ่นใหม่ไม่ได้เรียนรู้เท่านั้นนะครับ ซึ่งมันก็เป็นความจริงตามที่หลายท่านได้พูดไปแล้ว แต่มันอ่อนแอในแง่ที่ว่าไม่สามารถมานั่งพูดคุยกันเพื่อที่จะปรับปรุงวัฒนธรรมของตัวเองให้มันสอดคล้องกับสมัยกับสถานการณ์ด้วย ผมคิดว่าวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่จะต้องปรับตัวอยู่ตลอดเวลาครับ ปรับตามเงื่อนไขของกาลและเทศะ คือตามเวลาและเหตุการณ์นะครับ ชุมชนก็เลยขาดพลังในการแก้ไขปัญหาใหม่ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็ไม่รู้จะทำอย่างไร แม่หม้ายที่บอกว่าสามีทิ้งแล้ว หรือไปมีภรรยา น้อยแล้วก็ทิ้ง หรือภรรยาน้อยเองก็ไม่ได้รับการดูแล ซึ่งในโครงสร้างเดิมที่ผมมีข้อมูลนั้นนะครับ แม้แต่สังคมม้งในสมัยก่อนเขาก็มีภรรยาน้อยเหมือนกัน แต่ว่าการมีภรรยาน้อยในหลายกรณีนั้น เขาผลักดันปรึกษาหารือระหว่างสามีกับภรรยา เช่น เขาไม่มีลูกชายไว้สืบสกุล เขาไม่มีแรงงานหรือภรรยาเขาไม่สามารถมีบุตรได้ เขาก็ร่วมกันตกลงว่าให้สามีมีภรรยาน้อยได้เพื่อที่จะได้มีลูกไว้สืบสกุล สมัยก่อนนั้นมันผ่านการพูดจา แต่สมัยนี้ผมฟังดูจากหลายกรณี ที่รู้ๆ ก็ไม่ได้หารือกัน อยู่ๆ ก็มีไปเลย ไม่ได้ปรึกษาเลย แล้วทำให้เกิดปัญหาหลายอย่างตามมา โดยเฉพาะการหย่าร้างนะครับ ทำให้ดูเหมือนว่าความไม่มั่นคงของผู้หญิงก็สูงกว่าเก่าด้วย

ในส่วนของครอบครัวที่ลงมาอยู่ในเมืองนั้น แน่นนอนมันเกิดมาจากการดิ้นรนทางเศรษฐกิจ เป็นสำคัญเลยนะครับ ต้องเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง เรียกว่าวันต่อวัน ผมต้องขอแสดงความชื่นชมที่ผู้หญิงที่ขายดอกไม้ในเมืองเชียงใหม่นี้ วันที่ท่านมาประชุมทั้งวันนี้ ท่านก็สูญเสียรายได้ และรายได้ในแต่ละวันนั้น ผมคิดว่ามันมีความสำคัญมากกว่าผม ผมว่ามันยังได้เงินเดือน ชี้แจงก็ได้ เงินเดือนใช้ใหม่ครับ แต่ว่าคนที่มียาได้ประจำวันนั้น ถือว่าเป็นการเสียสละอย่างใหญ่หลวงที่

ประชุมทั้งวันนี้ใช้ไหมครับ ที่ทำให้เขาเสียรายได้ที่เขาพึงได้ไปในแต่ละวัน ปัญหาครอบครัวก็เกิดขึ้นนะครับ โดยเฉพาะมันมีผลในเมืองอย่างมาก แล้วระบบเครือญาติก็ดูเหมือนอ่อนไปหมด กรณีที่ผู้หญิงแม่หม้ายคนหนึ่งต้องเลี้ยงลูกหลานตั้งหลายคนนั้น โดยที่เครือญาติก็ไม่ได้เข้ามาแบกรับภาระด้วย หรือกรณีที่ผู้หญิงมั่งที่เลิกกับสามีแล้วเอาลูกไปไว้สถานสงเคราะห์นะครับ ซึ่งก็ดูเหมือนว่าไม่น่าเสียหายอะไรมาก แต่ปรากฏว่าญาติพี่น้องฝ่ายชายไม่เห็นด้วย แต่ก็ไม่ได้แก้ไขอะไร เพียงแต่บอกว่าไม่เห็นด้วย แล้วก็ไปบังคับให้ผู้หญิงเอาลูกออกจากสถานสงเคราะห์ แล้วทำอย่างไรญาติพี่น้องก็ไม่เลี้ยงดูคำดูดี ผมคิดว่าปัญหาครอบครัวในเวลานี้มันลามไปสู่ระบบเครือญาติ ครอบครัวเองก็ขาดสิ่งยึดเหนี่ยวทางใจ ซึ่งตรงนี้ผมก็หวังว่าศาสนาที่เขาเคารพนับถือนั้นจะเป็นที่พึ่งไม่ว่าเขาจะนับถือศาสนาพุทธหรือคริสต์ อิสลาม อะไรก็แล้วแต่ หรือจะนับถือศาสนาตามประเพณีก็แล้วแต่ ผมคิดว่าสิ่งเหล่านี้อย่างน้อยก็เป็นที่พึ่งทางใจ เป็นที่ยึดเหนี่ยวบางอย่างทางใจไว้ได้ ทำให้การครองชีวิตเรานั้นไม่ผิดพลาดตกหลุมตกร่องมากเกินไป แต่ว่าการที่ปัจจุบันนี้คนต้องดิ้นรนทางเศรษฐกิจอย่างมากมาย ทำให้เขาได้ห่างออกไปจากแนวทางศาสนาที่สอนให้เขามีจริยธรรมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มันก็จะหดหายไปด้วย

มาดูในแง่ของเด็กนะครับ หลายท่านก็พูดว่าขาดโอกาสทางการศึกษา ซึ่งตรงนี้ผมได้โยนแล้วว่ารัฐบาลเองก็ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย เรื่องของการศึกษาขั้นพื้นฐานฟรี 12 ปี นั้นนะครับ เพราะฉะนั้นตรงนี้ก็ไม่ใช่เฉพาะเด็กชนเผ่าเท่านั้น แต่เด็กทั่วไปในประเทศไทยนี้ก็เจอปัญหาอย่างเดียวกันนะครับ

การขาดที่เลี้ยงใกล้ชิด อันนี้คิดว่าเป็นปัญหา ถ้ากรณีที่พ่อแม่ต้องดิ้นรนทำงานนะครับ ถ้ามันมีกลไกขึ้นมาอย่างมีแรงงาน อย่างที่มีท่านหนึ่งในที่ประชุมพูดถึงครูอาสาอย่างนี้ ผมคิดว่าเป็นนิมิตหมายที่ดี เราอาจมีนิสิตนักศึกษาที่มาอาสาสมัคร แต่มันต้องสร้างองค์กร สร้างเวทีให้เขามาทำงานแบบนี้ บางคนอาจจะอาสาในเทอมแรก เทอมที่สอง หรือเดือนเดียว จะต้องมีเวทีจัดการเรื่องแบบนี้ ซึ่งผมชื่นชมมากนะครับ ที่เรายังมีคนที่จะเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อสังคมนะครับ แต่มันต้องอาศัยการจัดการที่ดีด้วย ผมคิดอย่างนั้น

อีกอันหนึ่งคือ มองในแง่ตัวเด็กแล้ว เขาขาดพื้นที่ทางสังคมของเด็กเองที่จะได้ทำงานภายใต้การกำกับของพี่เลี้ยง องค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นศูนย์ชีวิตใหม่ หรือศุนิมนิต หรือสมาคมฯ มั้งอะไรก็แล้วแต่นะครับ ให้เขาได้ทำกิจกรรมนะครับ ต่อตัวเขา ต่อเพื่อน ต่อสังคม หรือต่อครอบครัว ผมคิดว่ากิจกรรมเหล่านี้มันจะเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้เด็กหลงทางเรียกว่ามีจิตวิญญาณได้ โดยเฉพาะองค์กรทางศาสนาจะมีบทบาทต่อเรื่องนี้มาก ซึ่งผมไม่เกี่ยงว่าจะเป็นศาสนาอะไร เพราะว่าศาสนาต่างๆ นั้น ก็ล้วนสอนให้คนประพฤติปฏิบัติดีนะครับ เพราะฉะนั้นสิ่งต่างๆ นั้นต้องอาศัยความร่วมมือจากสิ่งเหล่านี้

ในท้ายที่สุดนี้ ผมก็คิดว่าทางฝ่ายผู้จัดเวทีสัมมนานี้ครับ ถ้าดูผลที่คาดว่าจะได้รับนั้น ก็บรรลุนะครับ บรรลุในหลายๆ เรื่องนะครับ โดยเฉพาะในเรื่องของการสร้างความร่วมมือ และแนวทางในการดูแลคุ้มครองเด็ก ทุกฝ่ายคงจะต้องสานต่อ ครบวันนี้ก็ได้รู้จักกัน ได้รู้ว่าพระคุณเจ้าท่านมีโครงการอะไรบ้าง องค์กรนี้เขาทำอะไรบ้าง องค์กรนั้นทำอะไรบ้าง ก็ได้รู้จักกันว่าจะต้องสานต่อว่า แล้วเราจะสร้างความร่วมมืออย่างไร ผมคิดว่าทรัพยากรที่จะทำงานนั้นมีพอ แต่ว่าต้องการการบริหารจัดการในเชิงร่วมมือเป็นเครือข่ายหรือเป็นรูปธรรมมากขึ้นนะครับ

นี่ก็คาดหวังว่าอย่างน้อยโครงการวิจัยฯ จะช่วยจุดประกายช่วงเริ่มต้นนี้ให้สานความร่วมมือไปได้ระยะหนึ่งแล้ว ในระยะยาวภาครัฐจะต้องเข้ามาแบกรับนะครับ ทั้งในเชิงจัดหาสถานที่ พื้นที่ของการสร้างความมีอ งบประมาณ บุคลากร กำลังคนอะไรต่างๆ คิดว่าในระยะยาวภาครัฐนี้ไม่พื้นที่จะต้องแบกรับภาระนี้นะครับ ก็คงจะสรุปเพียงเท่านี้ พยายามย่อที่สุดแล้วนะครับ ขอขอบคุณมากครับ

ปนัดดา

ขอบพระคุณอาจารย์ชูพิณมากนะค่ะ ฟังอาจารย์ที่ไรก็ได้สรุปความคิด ความรู้ใหม่ๆ ให้เราทุกครั้งค่ะ สุดท้ายแล้วนะค่ะ เลิกสายไปนิดหน่อย ทางกลุ่มชาติพันธุ์ศึกษาและการพัฒนา สถาบันวิจัยสังคมที่นี้ พวกเราก็ยินดีต้อนรับเพื่อนๆ พี่น้อง มิตรสหายชาติพันธุ์ทุกกลุ่มทุกเผ่า ถ้ามีอะไรที่เราจะพูดคุยกันได้ ก็แวะเวียนผ่านมา มาพูดคุยกันได้ค่ะที่สถาบัน ก่อนกลับก็มีผลไม้กับน้ำทานข้างล่างนะค่ะ แล้วก็ขอสวัสดิ์ ขอปิดประชุมวันนี้เท่านี้ค่ะ ขอบพระคุณทุกท่านที่มาร่วมตั้งแต่เข้ามาจนถึงตอนนี้ ขอขอบคุณค่ะ

